

JAHTEIN

1925

BREVKORT

Frimärke
10 öre

Heimbygda

hembygdsvårdande förening för Jämtland och Härjedalen

Adress: Länsantikvarien Eric Festin

ÖSTERSUND

Vördsamt anhålles,

att vidsittande kort
frånskiljes och insändes,
försett med anmälan av nya medlemmar.

Obs.! Varje medlem
erhåller såväl Jämten som Fornvårdaren, vilka betinga ett högre boklåspris än årsavgiften.

För Heimbygda:

Eric Festin.

Medlemmar av Heimbygda, hembygdsvårdande förening för Jämtland och Härjedalen (årsavgift 5 kr., ständig medlemsavgift 50 kr., byamannagärd minst 100 kr.), erhålla såväl Jänten som Fornvårdaren gratis. Årsavgiften (+ porto- och exp.-kostnad 75 öre) uttages genom postförskott i samband med tidskrifternas utsändande.

Obs.! Nya medlemmar erhålla i mån av tillgång även *Fornvårdaren* I: 1—2 (= årg. 1923—24), boklädspris 5 kr. — en extra fördel, då enbart den motsvarar årsavgiften.

Till ledamöter av Heimbygda anmälas följande vidtalade personer:

(Angiv tydligt, om anmälan avser årsmedl., ständ. medl. eller byaman!)

(De anmälidas för- och tillnamn samt titlar och adresser utskrivs *fyrdligt*.)

(Anmälarens namn och adress.)

Föreningen Heimbygdas uppgifter äro:

- 1) att genom forskning, samlande, vårdande och bevarande av länets ur historisk, topografisk, konstnärlig och kulturell synpunkt värdefulla föremål, byggnader, minnesmärken, folkspråk och egendomligheter samt naturminnen söka att allimer klarlägga de skiftande bilderna av hembygden och dess inrebyggares liv, seder och bruk under svunna tider;
- 2) att söka befrämja en på god gammal grund fotad hembygdeskultur särskilt med avseende på nyanläggningar och omdaningar samt hem- och konstslojd;
- 3) att verka för ökad kunskap om och kärlek till hembygden.

Stöd Heimbygdas strävanden, särskilt genom att tillföra föreningen nya medlemmar!

HEIMBYGDAS TIDSKRIFT
I. FORNVÅRDAREN. II. JÄMTEN.

J Ä M T E N

1925

NITTONDE ÅRGÅNGEN

(SOM HEIMBYGDAS TIDSKRIFT DEN TREDJE)

UTGIVEN AV
ERIC FESTIN



PRIS 3 KRONOR

HEIMBYGDAS FÖRLAG. ÖSTERSUND

Redaktör:
LÄNSANTIKVARIEN ERIC FESTIN

ÖSTERSUND

Ständiga medarbetare:

DOCENTEN ERNST ARBMAN, UPPSALA, INTENDENTEN ALARIK BEHM, SKANSEN, STOCKHOLM, LANTBRUKAREN HEMMING BENGTSON, KYRKÅS, BONDEN PELLE ENSTRÖM, LILL-MARIEBY, BONDEN ERIK FREDRIKSSON (ERIK FOLKWAR), VÅRGÅRD, OCKE, BYGGMÄSTAREN OLOF E. FRISK, DVÄRSÄTT, DOCENTEN HERMAN GEIJER, UPPSALA, FOLKSKOLLÄRAREN EINAR GRANBERG, KROKOM, LANTBRUKAREN A. J. HANSSON, BRINGÅSEN, KYRKÅS, KONTRAKTSPROSTEN TEOL. D:R CARL J. E. HASSELBERG, GRUNDSUNDA, HUSUM, FRU BIRGIT HEDSTRÖM, ÖSTERSUND, FOLKSKOLLÄRAREN LEVI JOHANSSON, FRÄNSTA, KAPELLPREDIKANTEN GUSTAF JOHNNSSON, HOTAGEN, LANDSFISKALEN JOHN JOHNNSSON, OVIKEN, SKRIFTSTÄLLAREN PEHR JOHNNSSON, BROBY, BONDEN OLOF JONSSON (BALTZAR JÄMTE), GENVALLA, SMÅBRUKAREN ANDERS KILIAN, DVÄRSÄTT, LANDSTINGSMANNEN LARS LARSSON I TRUSTA, RÖDÖN, KYRKOHERDEN TEOL. LIC. MATTS LING, HOVERBERG, REGEMENTSPASTORN, FIL. D:R ERIK MODIN, SOLLEFTEÅ, FIL. KAND. GUSTAF NÄSSTRÖM, STOCKHOLM, BONDEN PER PERSSON I MELLGÅRD, GRIMNÄS, FOLKSKOLEINS PEKTÖREN C. SEHLIN, ÖSTERSUND, SKRIFTSTÄLLAREN J. STADLING, STOCKHOLM, STADSARKITEKTEN IVAR STÅL, ÖSTERSUND, FOLKSKOLLÄRAREN PER SVEDMARK, HORNSBERG, ÖSTERSUND, FOTOGRAFEN NILS THOMASSON, ÅRE, STATIONSINSPEKTOREN KARL TIRÉN, BERGVIK, KONSTNÄRINNAN STINA TIRÉN, TIRSTA, GROFSTA, KOMMINISTERN GÖSTA ULLBERG, KLÖVSJÖ, F. RIKSDAGSMANNEN O. WALTER, MÖRSIL, FRU ANNA WERNER, UPPSALA, INGENIÖREN A. WÄHLIN, HORNSBERG, ÖSTERSUND, KONSTNÄREN ACKE ÅSLUND, STOCKHOLM

*Tryckt hos Appelbergs Boktryckeri Aktiebolag
Uppsala 1925.*

Omslaget efter en gammal vävnad i rosengång från Aspås.

*Klichéer från A.-B. Grohmann & Eichelberg
(direktör Erik Cederquist), Stockholm.*

INNEHÅLL.

A. Försättsplanscher.

- Pl. I. Lågsjöskutan. Motiv från Skäckerfjällen i Jämtland nära norska gränsen. Oljemålning 1890 av Johan Tirén.
- » II. Björnjakt. Oljemålning 1902 av Johan Tirén.
- » III. Vid lappkåtan. Oljemålning av Johan Tirén.
- » IV. Öde fåbodvall. Motiv från Oviksfjällen. Oljemålning 1925 av Stina Tirén. — Jaktropet. Litografi av Nils Tirén.
- » V. Arån. Motiv från Oviksfjällen. Oljemålning 1925 av Stina Tirén. — Älgfamilj. Akvarell 1918 av Nils Tirén.
- » VI. Rengärdet vid Glen. Motiv från Oviksfjällen. Oljemålning 1904 av Johan Tirén.
- » VII. Motiv från Jämtland. Två oljemålningar 1883 av J. A. G. (Andersson) Aceke.
- » VIII. Haldö Hansson-vården å Hackås kyrkogård. I granit 1925 av Olof Ahlberg.
- » IX. Händerna. Graymonument 1914 (omfattning 1925) i Gustamarmor av Olof Ahlberg.
- » X. Gårdsinteriör från »Söder». Oljemålning 1925 av Aceke Åslund. — Sto med föl. Motiv från Kongstrup i Danmark. Akvarell 1925 av Aceke Åslund.
- » XI. Marssol. Motiv från Åre. Oljemålning 1925 av Ante K:son-Stig. — Fåbod. Motiv från Kolåsen. Oljemålning 1925 av Åke Plantin.
- » XII. Forsen. Motiv från Kolåsen. Oljemålning 1925 av Åke Plantin. — Kvarnån. (I midsommarnattsljus.) Motiv från Åre. Oljemålning 1925 av Ante K:son-Stig.
- » XIII. Överläkare H. Græve i Östersund. — Överläkare J. G. Kinberg i Åre. Två porträtt i olja 1925 av Ante K:son-Stig.
- » XIV. Pärm i silver. (Arbetarnas adress till disponent Nobell i Hissmofors.) Av Jac. Ångman.
- » XV. Revsunds gamla kyrka. Tuschlavyr av N. M. Berlin.
- » XVI. Utsikt från Tännsjön. Efter foto 1925 av Nils Thomasson.

B. Text.

Sid.

Tönningssstenen. 1 bild	1
Jämtland. I. Urtiden. II. Forntiden. III. Medeltiden. IV. Nutiden. Av Lars Larsson. Med 4 vignetter av Aceke Åslund	2
Om Oviken och dess gamla kyrka. Ur några anteckningar. Av Eric Festin. Med 11 avbildningar	7
Vid invigningen af minnesstenen å platsen för Frösö Trivialskola den 29 juni 1892. Tal af kontraktsprosten Ernst Arbman. Med 1 porträtt och 4 bilder	16
Paulus Genberg och hans eftermäle. Av Gustaf Näsström. Med 2 porträtt	27
Köuklåtar från Klövsjö. Upptecknade av Gösta Ullberg. Med 35 (+ 7) notstycken (Obs. Ensam reproduktionsrätt för Jämten!), 1 gruppbild samt 1 bild efter akvarell av Aceke Åslund	35
På brytet. Av Erik Folkwar. Med teckning av Aceke Åslund	50
Undrom och undromsbönderna. Rader ur minnesalbumet. Av Lars Larsson. Med 4 porträtt och 5 bilder	53
Några glimtar ur de gamla härjedalingarnas liv. Av Einar Granberg. Med 9 porträtt, 2 bilder, 1 teckning	64
Mångs-Brita berättar. Uppteckningar av Matts Ling. Med 1 porträtt och 2 bilder	76
Framtidshopp. Av Kilian. Med teckning av Aceke Åslund	81
Jämtlands Gille i Chicago. Av Eric Festin. 1 gruppbild	83
Föreningen Gamla Östersund. Av Algot Holmqvist	86
Från vaxkabinett till radio. Litet om nöjen och förströelser i Östersund i gångna tider. Av Anna Werner. Med 2 bilder	88
Näverlur. Bild med text	97
Några sägner från Härjedalen. Av Erik Modin	98

	Sid.
Med Olof Rudbeck genom Jotunheim. Axplock ur Atlantican. Av Gustaf Näsström. Med 1 porträtt och 3 kartor	102
Njords dyrkan i Jämtland. Av K. O. Andrén	111
Ett minne från istiden. Jättegrytan på »terra firma». Av N. Hamberg. Med 1 bild	113
Om »vitra». Av Sven Arbman	114
Locklåt. Efter Märta Englöf återgiven av Ante Mattsson. Notstycke jämte text	116
Jormskällorna. Av Levi Johansson. Med 1 porträtt och 2 bilder	117
»Björk-Ersen.» Av Gustav O. Westman	120
Troll-Maxen. Av P. V. Enström	127
Fragment av en krigssång från Utanede i Fors 1808. Av Ol. Olsson. Meddelad av A. P. T. Wallin. Notstycke jämte text	131
Doktor Ellmins sjukbesök hos lapparne i Wemdalen i Jemtland. (Avtryck ur Nytt Sockenbibliotek år 1863. Stockh. 1863)	132
Ljungbergsgården i Ljungdalen. Efter foto av N. Thomasson	134
I rikets och hembygdens tjänst. En liten sammanställning ur anteckningar. Av Eric Festin. Med 3 porträtt och 7 bilder	135
Till Samuel Permans minne. Samuel Permans gata. Av Eric Festin. Med 1 porträtt	144
Norderö kyrka. — Vid Norderö brygga. Ett julmorgonsminne 1924. Två bilder	145
J. A. G. Acke. Av Gustaf Näsström. Med självporträtt och en studie av Acke	146
Stor-Per Kerstavisan. Uppt. av Salomon Ericsson. Notstycke jämte text	148
Jan Erik Lindkvist-visan. (Funäsdalsmelodin.) Notstycke	149
Hedeviksminnnet och en liten fornvårdarinna. Med 1 bild	149
Disponent Årad Nobell 60 år. Av Incognito. Med porträtt och 2 avbildningar	150
Avgående läkare. Med 1 porträtt	152
Nils Olsson d. y. i Valne 60 år. Med porträtt	152
Lisa Kristina Larsdotter i Kloksåsen, Näs, 96 år. Av Baltzar Jämte. Med 4 porträtt	153
Paul Persson i Munkflohögen. Av Z—z (S. W. Zeidlitz.) Med porträtt	155
Aldriga makar. Bild med text	157
Bengt Bixo. En jämtländsk spelman och hembygdsvärdare. Av Joh. Götlind. Med 1 porträtt, 1 bild samt notstycket »Margits polska»	158
F. handl. Erik Fundin i Funäsdalen. Av Eric Festin. Med 1 porträtt	159
En talrik och dugande bondefamilj. Med 1 gruppbild	160
Våra donatorer. Av Eric Festin. Med 3 porträtt	161
In memoriam	163
»Kungen i Jorm» död. Av Sigvard Arbman. Med 1 porträtt. — Märten Tomasson-Fjällsten †. Av Torsten Boberg. Med 1 bild. — A. W. Lundvall. En bortgången hedersman bland Östersunds borgare. Av Algot Holmqvist. Med 1 porträtt. — En hundraåring. Med porträtt. — Olof Pålsson i Gäxsjö. — Erik Sundin i Stavre. — Jonas Larsson i Ytterhogdal. — K. W. Appelberg. — J. Danielsson. — J. Öcklind.	
Grundläggarna av Tångens by, Gillhov. Av Konrad Ring. Med gruppporträtt och 1 bild	168
Härjedalens »storheter». Av A. Wählin. Med 2 bilder (därav 1 å sid. 1)	169
Bäverinplanteringarna. Av Eric Festin. Med 7 bilder	170
Bjuralvdalens fridlysning. Av Eric Festin. Med karta av Sven Arbman	173
Ett modärnt »flyttblock». Av Eric Festin. Med 2 bilder	178
Kungsörnarna i Vemdalsfjällen. Med 5 bilder	179
Valnetallen i Alsen. Med 1 bild	180
Ordstäv, härmningar m. m.	180
Hemfärd. Av Erik Folkwar. Med teckning av Acke Aslund	181
Marby gamla kyrka. Nu sockenmuseum. 1 bild	182
Ärsberättelse... Ekonomiska tablåer	183
Hembygda, hembygdsvärdande förening för Jämtland och Härjedalen	189
Nya bidrag till Jämtlands och Härjedalens bibliografi. Av G. N—m	190



LÅGSJÖSKUTAN. Motiv från Skäckerfjällen i Jämtland nära norska gränsen. Oljemålning (1890) av Johan Tirén.



BJÖRNJAKT.

Oljemålning (130×77 cm.) 1902 av Johan Tirén.



VID LAPPKÅTAN. ("Månskenslandskap och eldsken i koten").

Oljemålning (130 × 77 cm.) av Johan Tirén.



ÖDE FÄBODVALL. Motiv från Oviksfjällen. Oljemålning 1925 av Stina Tirén.



JAKTROPET.

Litografi av Nils Tirén.



ARÅN. Motiv från Oviksfjällen.

Oljemålning 1925 av Stina Tirén.



ÄLGFAMILJ.

Akvarell 1918 av Nils Tirén.



RENGÅRDET VID GLEN. Motiv från Oviksfjällen.

Oljemålning 1904 av Johan Tirén.



MOTIV FRÅN JÄMTLAND.

Oljemålning 1883 av J. A. G. Acke.



MOTIV FRÅN JÄMTLAND.

Oljemålning 1883 av J. A. G. Acke

(Båda dessa Jämtlandsmotiv, jämte ett tredje, å Ackes minnesutställning i Konstakademien i Stockholm hösten 1925).



HALDO HANSSON-VÅRDEN å Hackås kyrkogård. I granit 1925 av O. Ahlberg.

Vid en talrikt besökt, stämningsfull minneshögtid blev vårdén avtäck
den 30 aug. 1925.



HÄNDERNA.

I Gustamarmor 1914 (omfattningen 1925) av O. Ahlberg.
Gravmonument, uppsatt aug. 1925, å länsantikvarien Eric Festin tillhörig familjegrav å Hackås kyrkogård.



GÅRDSINTERIÖR FRÅN "SÖDER".

Oljemålning 1925 av Acke Åslund.



STO MED FÖL.

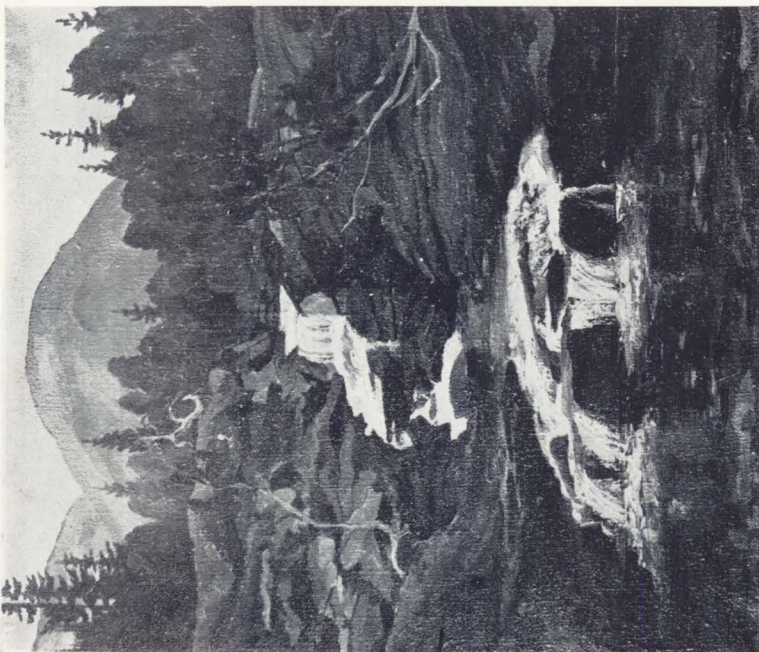
Akvarell 1925 av Acke Åslund.
Motiv från Kongstrup i Danmark.



MARSSOL. Motiv från Åre. Oljemålning (75×60 cm.) 1925 av Ante Karlsson-Stig.
Ägare: possessionat Ol. Christiansson, Äng, Kall. — S. J. K:s utställning nov. 1925.



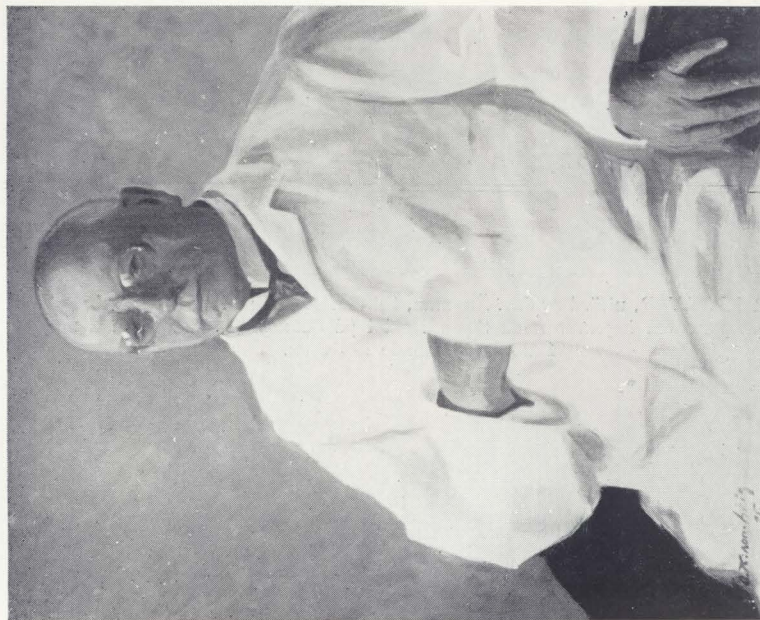
FÄBOD. Motiv från Kolåsen. Oljemålning (55×48 cm.) 1925 av Åke Plantin.
Ägare: länsantikvarie Eric Festin. — S. J. K:s utställning nov. 1925.



FORSEN.
Motiv från Kolåsen.
Oljemålning (46 × 60 cm.)
1925 av Åke Plantin.
Å S. J. K:s utställning nov. 1925.



KVARNÅN. (I sommarnatts[us]). Motiv från Ullån i
Åre. Oljemåln. (50 × 81 cm.) 1925 av A. K:son-Stig.
Å S. J. K:s utställning nov. 1925.



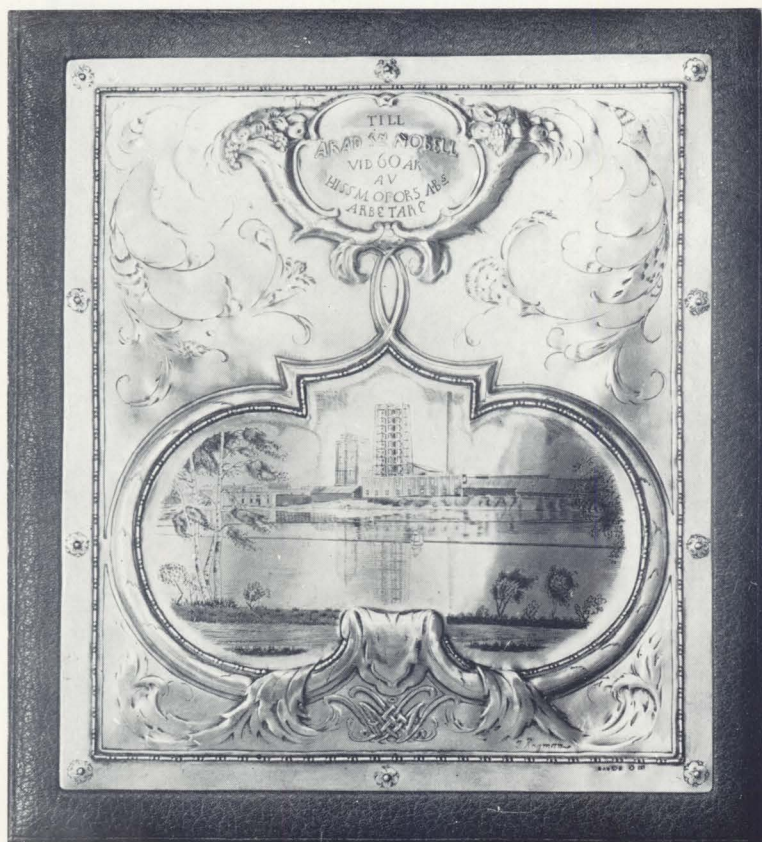
Överläkare H. GRÆVE, Östersund. I olja 1925 av Ante Karlsson-Stig.

Å S. J. K:s utställning nov. 1925.



Överläkare J. G. KINBERG, Åre. I olja 1925 av Ante Karlsson-Stig.

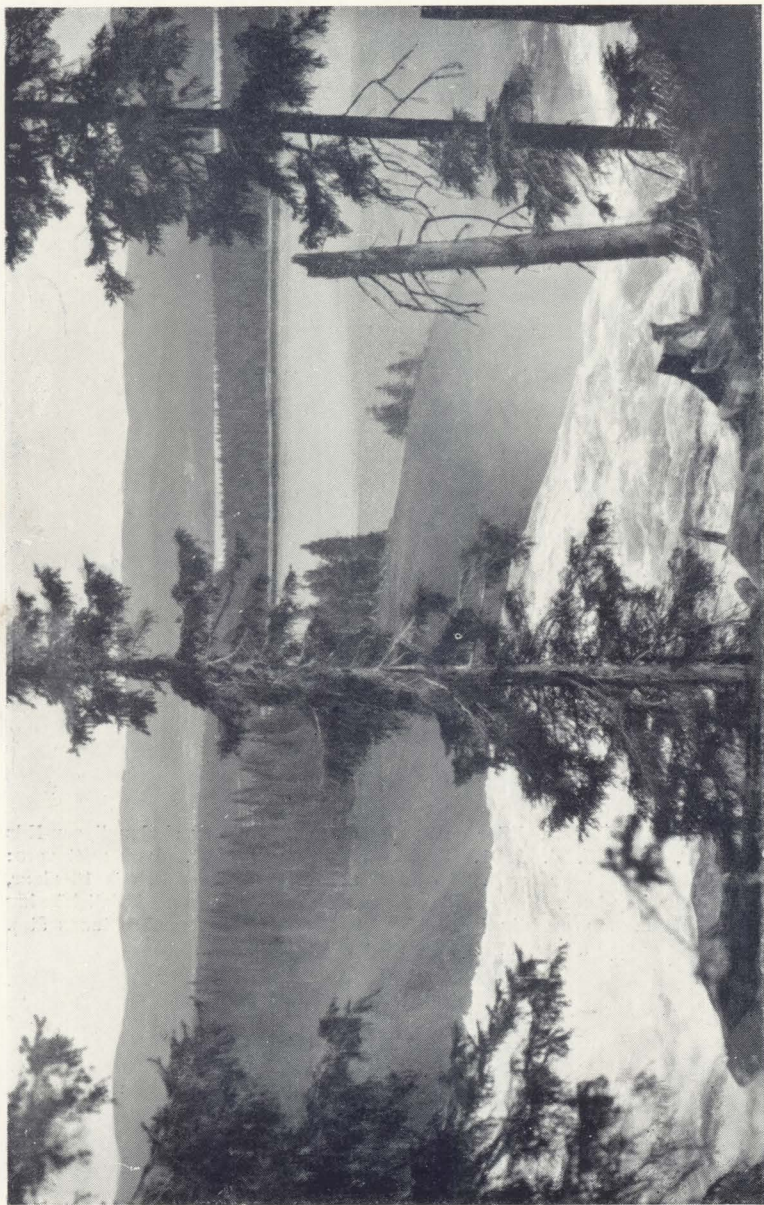
Å S. J. K:s utställning nov. 1925.



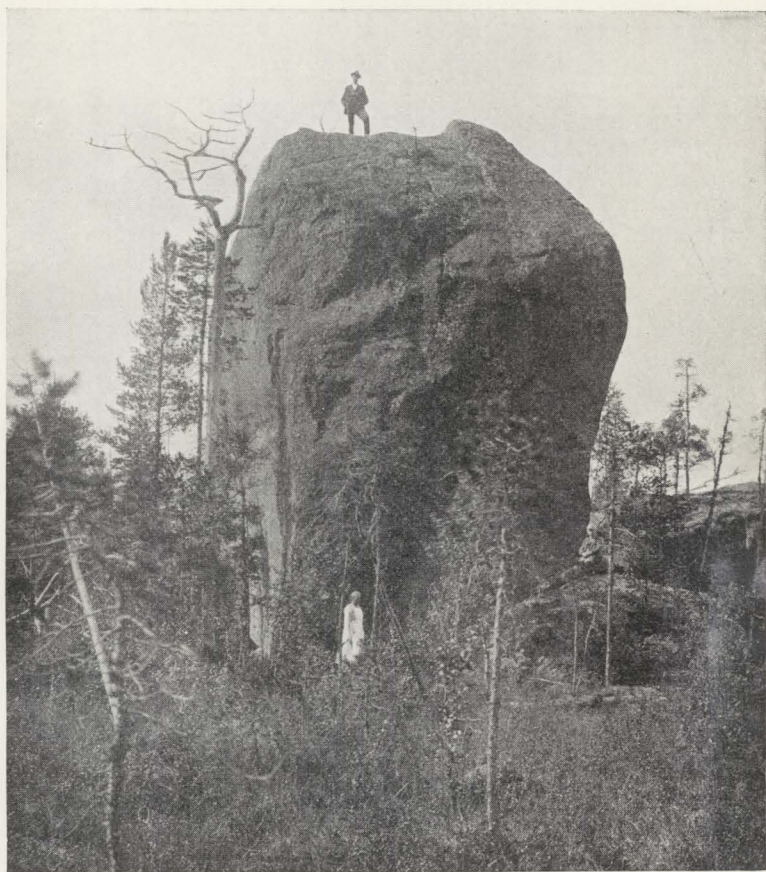
PÅRM I SILVER, utförd av Jac. Ängman, till den av Hissmofors A.-B:s arbetare till disponenten ingenjör Årad S:son Nobell på dennes 60-årsdag den 3 maj 1925 överlämnade adressen.



REVSUNDS GAMLA KYRKA. Efter en nyuppläckt tuschlavyr av skolynglingen Nils Magnus Berlin, f. 1865, d. 1881. Kyrkan revs på 1870-talet. Dess mått voro: långhusets längd och bredd resp. 26 och 21 alnar, korets resp. 12 och 13 alnar, tornet $8\frac{1}{2}$ alnar i fyrkant. Tornet tillskrives den märklige mästaren i plattskärning Gregorius Raaf (mest produktiv i slutet av 1600-talet). Ett vapenhus fanns åtm. till på 1730-talet (rivet efter 1734).



UTSIKT FRÅN TÄNNSJÖN, där den börjar vältra sig utför Tännforsen ner i sjön Noren. I bakgrunden byn Nordhallen.
En efter skogsavverkning ny utsiktspunkt. Nils Thomasson fot. 1925.



TÖNNINGSSTENEN, belägen c:a 1 km. i nordlig riktning från Tönningsvallens gamla fäbodrar i Svegs socken. Det väldiga flyttblocket har följande dimensioner: höjd 13,5 m., vid marken längdsidan 15 m., kortsidan 6 m.

Uppm. och fot. 1923 gm A. Wählin.

Jämtland.



I. Urtiden.

Det var uti början av tiden
i Herranoms skapelsedagar.
Han formade väldigt materialet
och följde sin tankes lagar.
Och Solen var ung och lyste
sin Herre vid arbetet och stegen
och hettade, när den kallnat,
den mäktiga, skapande degen.

Han tänkte belåtet vid verket
och vilade vingen och handen:
"Naturen blir olik men mäktig
och stor i de skapade landen.
Ty här vill jag skapa slätter
och göra dem goda till märgen,
och här skall i klara vatten
sig spegla de snöiga bergen.

Och här skola människorna
i tidernas fullbordan råda.
I dalarna mände de odla
och ut över bergen skåda.
I tusende och millioner solvarv
de längtande skola vandra,
till dess genom tröttande strider
de finna sig själv och varandra".

Det skapelseverket var väldigt,
och dagarna blevo många,
tills jorden och landen trädde
ur skyar av hetta och ånga —.
Men kylande över Norden
fick tusende av år förflyta,
och tyngande drivor bredde
sig ut över Tellus yta.



II. Förntiden.

Du solen sken, och varma vindar smekte moder Jorden,
och marken klädde av sitt tunga täcke här i Norden.
På lätta vingar kom den första svalan, medan vivan
stod blomstrande vid kanten av den sista istidsdrivan.

Men tiden skred i djup av tystnad över nordanlanden,
blott nordanstormen ven, och isen bröt med vredgad röst mot stranden,
där haren skuttade omkring med skrämde hopp bland videt,
där älgen strövade och björnen sov så tungt i idet.

En biltog viking kom en sommardag till dessa nejder,
han kom från väster, trött av härnadståg och vapenfejder,
han var ej ensam eller värnlös, ty till allsköns trevnad
han hade vapen och en mö i kärlig sammanlevnad.

En dag han sade till sin kvinna, när de nådde vågen:
"Du får du fiska du och steka, jag skall sköta bågen.
I morgon vill jag gå till fränderna, som bo på vallen,
allt medan här du väntar några dagar under tallen.

Cy de ha både korn och fänad, de ha raska drängar,
och här är jorden god, och här bli goda betesängar.
Nu må de hjälpa oss att timra bo och bygga båtar
allt såsom fosterbröder, såsom Odens undersåtar.

Och lugnt och fredligt må vi leva samman här min maka
och unna nästan, var han bor, hans väl förtjänta kaka.
Till anfall, ej till hämnd och självförsvar, det är förbrutet
att skicka pilen, svänga yxan eller rikta spjutet“.

Nu medan vikingparet här vid Storsjöns lugna vatten
så ljudligt sovo under tallar första bondenatten,
de blevo skrämde strandens harar gång på gång i gläntan,
och skogens ludne konung nalle gick i sömnlös väntan.



III. Medeltiden.

Det blommade på strandens vallar
av tolvmanskraft och jungfruhand,
och hägnad av de gamla tallar
stod bondens hus i Jämtland.
Man skötte hackan eller båjen
och kände välstånd eller brist,
ty vände man till Jungfrun hågen
och hennes son, den Herre Krist.

Emellan ödemarker vida,
emellan stor och liten sjö,
i skogens djup, vid fjällets sida,
från tidig vår till vintersnö,
gick bonden i sitt värv på gårdet
och åt sitt bröd men även svalt,
och vilande med vikingsvärdet,
åkallade han Gud för allt.

Ur stugor ringlade sig röken
och steg mot sol och mulen sky.
Det var dock gott i enkla köken
hos kvinnorna i Jamtli by.
På spitten fräste stekt aborre
för spisens lystna torrvedsglöd,
när far kom in med snarad orre
och bröderna med mjöl till bröd.

Här gingo syndare och kranka
längs Storsjöns strand och Åre älv,
där gick den ädla drottning Blanka,
där vandrade kung Magnus själv.
De gingo under fromma sånger
och vid musik av vattens brus,
de gingo under bön och ånger
på stigar förbi bondens hus.

Och bonden såg de skaror skrida,
och själv han tog sin vandringsstav
att färdas med de andra vida
till Nidaros och Olofs grav.
Men pestens spöke satt vid vägen,
vart än den trötta skaran kom,
det är den fasansfyllda sägen,
som medeltiden talar om.



IV. Nutiden.

Och seklerna och långa åren
ha följt och växlat med varandra,
som vintern växlar än med våren
i raskt och mäktigt scenförlopp.
Och våra fäder hava vunnit
i möda sina striders segrar,
och mödrarna ha vävt och spunnit
och bett för sina dagars hopp.

Och jorden gav sin knappa äring,
och skogen gav sin rika värme
till daglig huggnad och förtäring,
men solen gladdde fädren mest.
Om riklig eller sparsam gröda,
om goda eller tunga tider,
så var i idoghet och möda
det ändå lyckligast och bäst.

Vår hembygd är den goda, gamla,
där vi, som barn av sena tider,
i fridsäll endräkt ännu samla
vårt minnes skatt och goda arv.
Vi lyssna än till gudaorden,
vi ringa än i kyrkotornet,
vi strö vårt korn som förr i jorden
och köra gladligt plog och harv.

Men gå vi ut i morgonljuset
till dagens sysslor mångahanda
och lyssna till det stilla bruset
från tankarnas och tidens plog,
hörs röster i den gamla bygden:
"Bygg troget på den gamla grunden,
men endast med den egna dygden
blir bygget icke stadigt nog".

Och högt från fjällen och från tornet
och våra drömmars röda stugor
vi blåsa uti Gjallarhornet
och känna våra bröders röst.
Då hälsa vi de vackra bygder
i vilans eller drömmens stunder,
och då förnimma vi de dyader,
som bo i våra grannars bröst.

Lars Larsson.



Ovikens gamla kyrka.

Förf. foto. sept. 1925.

Om Oviken och dess gamla kyrka.

Ur några anteckningar.

Av Eric Festin.

Från Sannsundet, den urgamla infartsvägen österifrån till Oviken, är det drygt 3 km. landsväg till den höjd, där Ovikens kyrkor, den gamla och den nya, äro belägna på blott ett par hundra meters avstånd från varandra. Väglängden från Dillne ångbåtsbrygga är ungefär densamma som från Sannsundet. Uppe på nämnda höjd möter ögat en, särskilt åt väster, hänförande utsikt: ett brett bälte odlad bygd, känd för sina rika höskördar, Storsjöns djupt inträngande vik, Myrviken, med dess fagra stränder, ås efter ås förtonande i fjärran och längst borta vid västliga synranden de långa, lugna våglinjerna av Oviksfjällens mäktiga massiv.

En åldrig kulturbygd. Fynd av flintdolk och stenyxor låta oss i dunklet årtusenden tillbaka skönja stenåldersfolket kämpa tillvarons kamp vid Dillne och Myrviken, och då vikingen slungade sitt välsmidda spjut vid Bruddiket, kunde Tossåsbön, många mil väster i fjällen, pryda sig med ett och annat för samma tid typiskt, vackert bronssmycke.



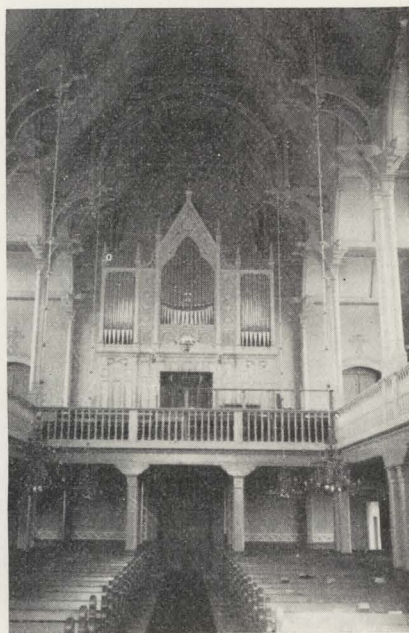
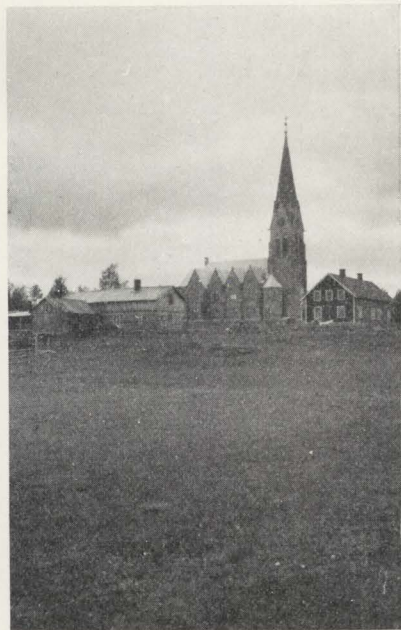
Gamla kyrkan: interiör mot altaret.

Vi få göra ett litet hopp i våra äldsta bevarade skriftliga urkunder, innan vi stöta på namnet Oviken, men det behöver ingalunda betyda, att kulturutvecklingen här en tid avkopplades. Våra arkivskatter ha mångenstädes rönt ett oblitt öde. I den segrande kristendomens spår följde ett livligt kyrkobyggande i de odlade bygderna. Kyrkan blev sin bygds historiska medelpunkt. Oviken fick säkerligen tidigt en kyrka, man har skäl att antaga i mycket tidig medeltid, även om den först nämnes i samband med den visitation, som ärkebiskop Olof 1319 där förrättade.

Från slutet av medeltiden och ett par sekler framåt intager Oviken en hedersplats i Jämtlands andliga värld. »Det personliga är det högsta i historien», och däri är väl att söka upprinnelsen till att den då häruppe från Sverige förda kraftiga kyrkopolitiken, som sträckte sig ett gott stycke utanför kyrkornas bogårdar, ofta centraliserades till denna socken. Ett 1600-talsprotokoll om Oviksprästens ståtliga sju laga hus, därav ladugård med 24 bås och stall med 12 spiltor, säger också sin lilla mening. Själve Jacob Ulfsson, som under en lång följd av år kunde sägas vara Sveriges både statsminister och ärkebiskop, underkastade sig de tidsödande, ytterligt svåra resestrapatserna ända hit upp och visiterade i Jämtland ej mindre än 4 gånger. Här erinras om, att vid hans besök 1482 i Oviken även förekommo tvister berörande fästet Koborgshus (beläget c:a $\frac{3}{4}$ mil nordväst från kyrkan), antagligen uppfört för förvaring av bl. a. ärkebiskopens tionde från prosteriet i Jämtland. Ovikens kyrkoherde kallades ock hövitsman uppå Koborgs-



Gamla kyrkan. Interiör mot läktaren. Orgeln utriven för överflyttning till nya kyrkan, där den dock ej kom till vidare användning!



Ovikens nya kyrka (exteriör samt interiör mot läktaren). Uppförd 1903—1905 efter ritning av G. Hermanson.

hus (det nämnes redan 1611 som ödesböle; blott prästgårdens källare med sin välvda svala finnes nu kvar). Av särskild vikt torde Jacob Ulfssons sista Jämtlandsbesök ha varit. Det skedde 1503, och då inviger han den 20 februari Ovikens kyrka jämte »tabula gloriosa», det lovprisade altarskåpet.

Då reformationens genombrott försiggått i Sverige och även här i Jämtland, betryggades densamma med mäktig och faderlig hand av landsprosten Erik Andersson i Oviken. Hans 37-åriga märkliga ämbetsutövning blev till sin anda, om ock ej direkt till namnet, ett slags biskopat. Han var Gustaf Vasas förtrogne och har med rätta fått hedersnamnet *Jämtlands reformator*. Konungen belönade honom också; redan pastoratet var stort, dit hörde den tiden även Berg (med Rätan och Klövsjö), men han fick sig bl. a. tillagt Hackås 1532, och följande år förlänades honom Västerhus på Frösön. Erik Anderssons stora inflytande inom provinsen ökades väl ock i ej ringa mån genom att tre hans mågar innehade framstående prästerliga beställningar i Jämtland (i Offerdal, Brunflo och Näs). Vi känna den latinska inskriften på hans nu tyvärr försvunna gravsten i Ovikens kyrka, den lydde: Hic jacet venerabilis nec non pietate insignis Dominus Ericus Andreae præpositus terræ Jemtiae Obiit 1563 (Här vilar den vördnadsvärde och fromme herr Erik Andersson, prost över Jämtland, död 1563). Han dog det år, då nordiska sjuårskriget bröt ut. ett krig, som ödelade vidder av Jämtland och 1570 slutade med Sveriges förlust av även den kyrkliga hegemonien över vårt landskap. Men som särskilt märkligt måste betecknas, att denne man — trots de nyskapade förhållandena, som gjorde det svenska prästerskapets ställning i den norska provinsen tydligt ohållbar — lyckades i bortåt 40 år slå vakt kring fäderneärvd rätt samtidigt med genomförande och betryggande av provinsens kyrkliga reformation.

Det dröjde nu ej länge, förrän segraren sökte befästa sin nya makt. Den danske konungen Fredrik II befallde 1578 Trondhjemsbiskopen Hans Mogensson att genast inrätta en skola på Västerhus å Frösön, och till underhåll anslagos »till evig tid» gårdarna Västerhus, Södergården i Brunflo, Stugun och Bispgården i Ragunda pastorat. Ehuru denna skola måste upphöra omkring 1610, torde den i viss mån få sägas vara en föregångare till Frösö trivialskola. Nya krigstider kommo, med för Jämtland slutligt resultat: införlivandet med Sverige 1645.

Det därmed särdeles aktuellt vordna försvenskningsproblemet var förvisso en högst angelägen hjärtesak för provinsens specielle beskyddare Axel Oxenstierna. Åter blev Oviken under några årtionden en andlig medelpunkt. Den första offentliga skolan efter fredsslutet inrättades 1649 i nya lokaler i Bugården nära kyrkan. Skolan var väl närmast ett prästseminarium och stod under ledning av stiftsskrivaren, antagligen ende läraren. Dess förste lärare

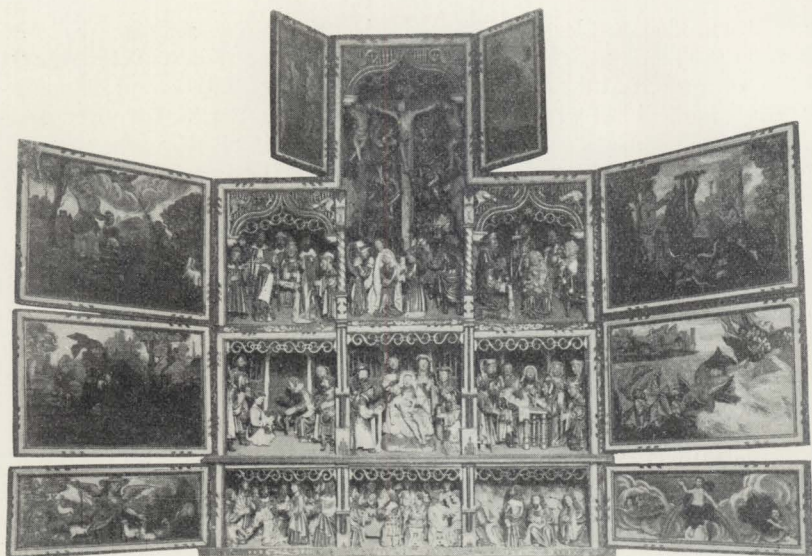
var förmodligen Petrus Nicolai Berghemius, såsom »Scholæ Owigensis pædagogus» omnämnd 1652. Genom Karl XI:s dekret 1674 om inrättande av Frösö trivialskola och denna skolas tagande i bruk 1679 var Oviksskolans saga all. Redan före den sistnämnda skolans tillkomst hade Oviken upphört att vara prosteri.

Strider av skilda slag ha stått kring Ovikens kyrka. Vi skola icke frammana gamla och nya spöken. Här erinra vi blott om den på höjden söder om kyrkan år 1644 anlagda Ovikens skans samt om major Carl Rutenerantz' tappra försvar år 1677 på Ovikens kyrkogård med 200 dragoner mot en överlägsen norsk styrka. Enligt Hülphers skall försvaret sedan fortsatt inne i kyrkan ett helt dygn i avvaktan på hjälp, som dock uteblev. Mot löfte om full frihet för alla skedde kapitulationen. Löftet sveks, och samtliga fördes som krigsfångar till Trondhjem.

Vi kunna vara förvissade om, att det var en högtidsdag utan like i den av svensk kultur genomsyrade norska provinsen, då Jacob Ulfsson 1503 invigde Ovikens kyrka *jämte* »tabula gloriosa», utan tvivel identisk med det i gamla kyrkan ännu bevarade märkliga altarskåpet. Händelsen var säkerligen ett väl beräknat politiskt grepp icke utan effekt. Intressant är ock det särskilda omnämnandet av denna tabula, visserligen ett bevis för dess framskjutna och samlande betydelse för högtidligheten, men väl därjämte ett stöd för antagandet, att den store främjaren av kyrklig konst, Jacob Ulfsson själv, på ett eller annat sätt understött tillkomsten av denna ståtliga kyrkoprydnad, alltför dyrbar att bekostas av den sannolikt ekonomiskt betryckta församlingen. Altarskåpet, här avbildat, synes vara en hemmagjord efterbildning av sådana av flandrisk typ. I nio fält med ett nittiotal fristående figurer framställas scener ur Kristi födelses och lidandes historia. Målningarna på dörrarnas insidor framställa dels scener ur gamla testamentet, del parabeln om den gode herden samt Kristus som världsdomare. Någon gång under tidernas lopp (1600-talet?) har skåpet renoverats, bl. a. tyckes en av figurerna av någon anledning ha ersatts med en ny.

Från 1500-talet äger kyrkan även ett par andra föremål av intresse: en ljuskrona och en kista. Ljuskronan, av brons, har två rader ljusarmar, djurhuvudformad slutknapp med ornerad arming och dubbelörn som toppfigur. Kistan, ursprungligen offerkista, senare använd till förvaring av medikamentsförråd, är konstnärligt järnbeslagen och försedd med originella länkgrepp.

Efter Brömsebrofreden kunna vi spåra ett ökat kyrkligt intresse, manifesterat åtminstone i en del gåvor till kyrkorna. Ovikens kyrka erhöll bl. a. ståtliga ljusstakar, ljusarm, rikt snidade stolar m. m. Talande minnen från de sista striderna äro ett par parer-värjor.



Det berömda altarskåpet.

Trots talrika missväxtår och tidens alla oroligheter, här kulminerande i vårt lands största krigstragedi inom egna landamärena, Armfeltståget, tillväxte församlingarna, och särskilt under senare hälften av 1700-talet pågå i Jämtland talrika kyrkoombyggnader. Jämtland hade denna tid lyckan att äga en rad framstående konstnärer, de allra flesta och bästa utgångna ur jämtländska allmogehem. Vi nämna byggmästarna Pehr Olofsson i Dillne, Olof Månberg i Hackås, Pål Persson i Stugun, bildhuggarna Jonas Granberg i Klövsjö och hans elev, den sedermera så produktive och även konstnärligt självständige Johan Edler d. ä. i Lockne (f. i Fors), målarna Anders Berglin i Hackås och Pehr Sundin från Sunne (»Sveriges andre Hörberg»). Av konstitövan de herremän står *en* långt framom de övriga, kaptenen Carl Hofwerberg, »skillerierernas» och porträttens mästare. Den dag i dag är stå vårt lands sakkunnige med beundran inför många av dessa här nämnda mästares verk. Det bästa av allt är, att dessa män fingo i så stor utsträckning utöva sin verksamhet inom den egna provinsen.

År 1748 fick Oviken en kraftfull präst i *Daniel Salin* (kyrkoherdeson från Hammerdal, f. 1706, regementspastor 1742, riksdagsman 1751, prost 1761, död 1764; över hans familjegrav är uppfört det vackra gravhuset i bogårdens sydöstra hörn). Salin tog snart initiativ till en genomgripande ombyggnad av kyrkan. Till Ovikens kyrka samlades efter hand ett flertal av de nämnda konstnärerna till ädel tävlan att åstadkomma det bästa. Redan 1751 hade *Jonas Granberg*, som därmed även fick visa sina fram-



Övre bilderna: södra och västra stegportarna.
De nedre: norra stegporten och Salinska gravhuset.

stående arkitektegenskaper, uppfört den nuvarande i förfall stadda stapeln. Efter vissa tvistigheter om vem som skulle få kyrkoombyggnaden sig anförtrödd, erhöll omsider en socknens egen son, *Pehr Olofsson* i Dillne, detta uppdrag. Denne märklige man, varav vi ägt och äga många mästerliga byggnadsverk, var äldste sonen till Olof Persson Dillner, stamfadern för den vitt utgrenade svenska släkten Dillner, med dess allmänt aktade och många framstående lärde och lekte i gången tid och nutid. Med själva kyrkans ombyggnad torde Pehr Olofsson varit färdig 1758. I denna »ombyggnad» bibehölls egentligen blott en del av östra muren, nuvarande »predikstolshörnet», av förutvarande kyrkan. Under kalkrappningen finnas där bevarade gamla målningar. Huruvida i kyrkan från 1503 ingick någon del av en tidigare kyrka, kan f. n. ej avgöras. Av kyrkans inredning utfördes altarp uppsatsen, i rik rokokko, av Granberg, men predikstolen av *Johan Edler d. ä.* 1760, altartavlor samt förgyllning av *Carl Hofwerberg*, övrig målning kring altaret av *Pehr Sundin*. Samtidigt tillkommo väl pyramiderna, ett vackert genombrutet, polykromt snidverk. Senare (under 1780—90-talen) byggdes läktare, med å barriären utförda målningar av bibliskt, historiskt och symboliskt innehåll, samt orgel på initiativ av den vördade prosten *Johan Behm*, stamfader för Jämtlandsgrenen av släkten Behm. B. var en lärde, men tillika praktisk man. Enligt professor Arndt, som bereste Jämtland 1804, var han en verklig föregångsman på jordbrukets område och skapade intresse hos befolkningen för ett intensivare jordbruk.

Bland de i kyrkan ännu bevarade föremålen märkas begravningsbanér (1700-talet) efter kapten Eric Gustaf Lilljeskiöld, en oljemålning, föreställande en knäböjande drottning samt sju porträtt av följande personer: Andreas Elavi (1605—1682), prost i Oviken 1650; dennes hustru Barbara Blix, kyrkoherdedotter från Hamnerdal; Hans Olsson Drake (1634—1701), kyrkoherde i Oviken 1678, tidigare föreståndare för Oviksskolan och tillika »Oeconomus Templorum»; dennes hustru Elsa Embdeman (f. 1742), kyrkoherdedotter från Opdalen i Norge; Samuel Erici Huss (1717—1774), kyrkoherde i Oviken 1767; Johan Behm (1736—1818), prost i Oviken; dennes hustru Katarina Sohm (1746—1802). Av märkligare gravhällar, varav många äro försvunna, nämna vi makarna Drakes i rikt skulpterad kalksten, med fyra stadiga järnringar i hörnen. Skulpturerna, sannolikt utförda av *Jöns Dragon* (verksam omkr. 1700), framställa i relief bl. a. Kristus med korsfanan i högra handen och trampande på draken. Gravhällen torde ha tillkommit i makarnas livstid; den saknar deras dödsår.

Bland »kuriosa» är en träskomodell, »Skänkt af Professoren och Riddaren *Joh. Bredman*» (f. 1770, prof. 1811, d. 1859). Ligger det inte i denna gåva ett rörande välment sparsamhetsnit? Man tän-

ker på den fattige Fjösåspojken, med tiden professor, en ärans man och mycket aktad, även om det fanns Oviksbor, som tyckte, att det just inte blev något av honom, han som satt och bara gjorde »æ/nackan».

Ute på kyrkogården äro ännu bevarade några äldre gravhällar. Där står ock den gamla likboden kvar, ehuru så gott som taklös. Samtliga takbeläggningar äro i bristfälligt skick och måste ofördröjligen förnyas.

Runt om det hela löper bogårdsmuren med de däri infattade utsökt vackra tre stegportarna, murade av sten och välvda, spåntäckta och med originella grindar av trä. Vi låta några bilder tala.

Det är denna ensemble, vi pläga benämna *Ovikens gamla kyrka* och som vi vilja och *måste* rädda, alltså inte bara den egentliga kyrkan, långhus (med »kor»), sakristia och vad däri är, utan hela byggnadskomplexet: kyrka, stapel, bogårdsmur, stegportar, gravhus m. m. (ja, vi höllo på att också säga: ett stycke natur av sällspord skönhet), allt sammanfogat av en välvillig Försyn och dess utvalda redskap till en harmonisk helhet av därinom skiftande stämningsvärden. I många år har det arbetats på att rädda dessa värden, hela sjutton år ha gått, sedan första initiativet togs, och nu är äntligt formulerad den bön, »som går till kungen fram».

Utan överdrift kan det sägas varda en stolthet för vårt land att en dag undan förgängelsen ha räddat dessa värden. Envar — stat, kyrka, samhälle, enskilda — bör unna sig en andel i denna stolthet!

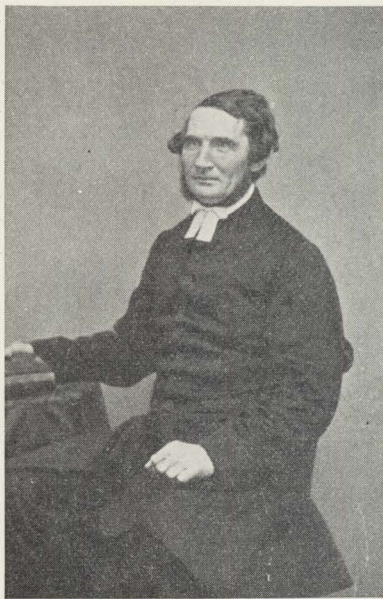


Gamla kyrkan. Stentrappa samt ingång,
järnsmidd port, till sakristian.

Vid invigningen af minnesstenen å platsen för Frösö Trivialskola den 29 juni 1892.

Tal af kontraktsprosten *Ernst Arbman* (f. 1818, d. 1896).¹

»Tempora mutantur et nos mutamur in illis», d. ä. tiderna förändras, och under tiden förändras vi sjelfva. Så säger ett mycket nött latinskt ordspråk, hvilket mången äldre erinrade sig och på nytt inpreglade eller kände god lust att inrista, då han återfann skolbänken eller lekplatsen från sin barndoms dagar.



Ernst Arbman. Efter foto. 1867.

I hågkomst och minne förblef i alla händelser mycket från den åldern rätt djupt och med tydliga bokstäfver inristadt, och den skriften framstod för hans sinne mer än en gång, stundom i en solljus, stundom i en vemodig dager.

Mig, ehuru saknande behöflig förmåga härtill, blef uppdraget gifvet att säga något med anledning af vårt sammankommande här i dag. Nu väl — några anspråkslösa ord, närmast egnade för dem, hvilka naturligen äro de här mest intresserade — jag menar dem, som sjelfva varit lärjungar vid Frösö Trivialskola och som »reste sten denna»!

Vi stå på en för vårt karga och fattiga och dock i vissa hänseenden rika Jemtlands både andliga och materiela utveckling högt betydelsefull plats.

Före 1670 fans i Jemtland och Herjeådalen ingen ordnad skolanstalt, sådana andra rikets orter långt förut hade hugnaden ega hvar inom sina landamären.

De få af dessa jemtländska bygders barn, som drefvos af törst efter vetande och egde möjlighet att något bekosta för dess till-

¹ Detta tal, med dess intressanta minnen och bilder från Frösöskolan, har ställts till Jämtens förfogande av kontraktsprosten d:r C. J. E. Hasselberg. Förf:s stavningsätt har bibehållits. — *Red.*

fredsställande, hade att begifva sig öfver Kölen till Norrige, derifrån dock Jemtland sedan år 1645 var afsöndradt och under Sverige lagdt, hvadan ock, lätt förklarligt, de maktogande i Sverige med föga blida ögon sågo allt sådant, som kunde medföra inflytelser vestanfjells ifrån.

Vid denna tidpunkt — på 1670-talet — var det, som *Frösö Trivialskola grundades*, och anno 1679 invigdes den. Rika, åtminstone sedt efter nutidens ögonmått, var det kunskaps- och lärdomsfrö, som dermed nedlades i Jemtlands jord. Det har dock, detta frö, under tidernas lopp utvecklat sig till ett träd, som under gynnsammare förhållanden och i annan jordmån om-satt, nu bär det bättre ljudande namnet »högre allmänt läro-verk».

Nämnas må väl här i dag framför andra den man, som var-mast nitälskade samt äfven oafslåttigt och uppoftande verkade för Frösö skolas grundläggning. *Zakarias Plantin* hette han och var kyrkoherde i Offerdal och prost öfver Jemtland. Så afgjord är Plantins förtjenst om upprättandet och ordnandet af en skol-anstalt för och *uti* Jemtland, att den 4:de i ordningen bland den nya skolans rektorer i en skrifvelse begagnar den ordleken att kalla skolan »plantatio plantiniana» — Plantins plantering.

Af de många svårigheter, med hvilka den späda planteringen hade att kämpa, synes bristen på passande undervisningslokal hafva varit en af de mest tryckande.

Femtio år efter dess grundläggning, således då man skref 1729, uppfördes här för gemensam undervisning ett skolhus, detta endels med öfver hela stiftet insamlade kollektmedel, men mestadels genom inom landet gjorda sammanskott. Den nya byggnaden invigdes *den 17 oktober 1730* — en stor högtidsdag för lärare, skolungdom och hela Jemtlands befolkning, dervid af skolans då-varande rektor, sedermera prosten i Torp Abraham Bång fram-sades ett i sitt slag märkeligt »*fägneqväde*».

Fördelen af eget skolhus tillskyndade skolan större anseende och intresse samt ymnigare frekventerande. Antalet scholares var, efter ortens förhållanden, icke alltid ringa. Det uppgick till och med något år för mer än hundra år sedan till 129. — Och det nu omtalade skolhuset såsom gammalt vordet, med sitt invigningsår 1730 inskuret ofvan ingången, minnas vi rätt lifligt, många af oss här närvarande. Vi hafva såsom gossar sutit på dess bänkar, vi hafva i dess omgifning lekt och tumlat, vi hafva i ur och skur stretat dit och derifrån. Ty det huset fick länge tjena för sitt ändamål, nämligen allt intill skolans flyttande till Östersund 1847, således 117 år. Ja, tusenden och väl tiotusenden af Jemtlands uppväxande söner hafva trampat denna skolmark, hafva här insupit den törst efter vetande, som sedan förde många ibland dem upp på inflytelserika platser i kyrka och samhälle.

åtskilliga på akademiska och andra lärostolar, på predikstolar, på domarestolar, till högre och lägre militärposter o. s. v. En Jemtlands son, som vid denna skola begynte sin studiebana, var ock den Upsalaprofessor Zetterström, som, genomträngd af kärlek till sin fosterbygd, hit donerat sitt dyrbara bibliothek. Endast ibland mina samåldrigas närmaste föregångare har jag att minnas *en*, som blef både biskop och statsråd¹ och *en*, som vid filosofie doktors-promotion erhöll första hedersrum² och dervid de högsta kunskapsbetyg, som vid Upsala Akademie alltifrån dess stiftelse intill den dag i dag är blifvit utdelade.

Några spridda drag af den hänsofna Frösöskolans ställningar och förhållanden till tjenst för dem, som kunde vilja jemföra *förr* och *nu* äro måhända här på sin plats.

Utan att tillhöra hänsynslösa laudatores temporis acti, lofpri-sare af den tid, som förgått, må man ju ej heller göra ett med dem, som nästan tyckas hylla den föreställningen, att förstånd, urskiljning, nit om hvad godt och allmännyttigt är skulle först med dem sjelfva hafva sett dagen. Stora, mångfaldiga, obestridda äro vår tids företräden; och måtte vi gifva äran derför icke oss utan Honom derofvan! Men ej må man kalla hvad nytt är för godt endast och allenast derför, att det är nytt, såsom ju icke heller det gamla ondt endast derför, att det icke är nytt. Den ena tidsskepnaden såväl som den andra lärer befinnas hafva såväl sina företräden som sina lyten. Så inom andra områden, så inom det i fråga varande. Mången ser nu med medömkans löje ned på förfäders skick och förehafvanden, men finner säkert icke behag i den tanken, att efterkommande skulle i sin ordning missakta *våra* sträfvanden. På sitt sätt gäller äfven här det gyl-lene ordet: »allt det I viljen att menniskorna skola göra eder, det gören I ock dem». Således: en viss respekt ändock för fäders minne, der det respekt förtjenar, äfven *om* vi anse oss ha träffat ett bättre än de!

Vidkommande lärare, klassindelning, undervisningsämnen m. m. var anordningen vid Frösö gamla skola enkel och primitiv. Lärarepersonalen utgjordes af rektor och tre kolleger; klasserna voro fyra. I den 4:de undervisade ensamt rektor. Den främste af kollegerna hade på sin lott 3:dje klassens två afdelningar, men derjemte 2:dra klassens öfre afdelning, att i gemensamt rum undervisa. Andre kollegan undervisade 1:a klassens två afdelningar samt 2:dra klassens nedre afdelning, likaledes i *ett* rum. Tredje kollegan förestod den s. k. apologistklassen med dess båda afdelningar.

Första klassens lärjungar undervisades i katekes och biblisk historia, skrifning, räkning, första grunderna i geografi, fäder-

¹ Paulus Genberg från Brunflo.

² E. J. Nordenson från Lockne. *Red:s anm.*

neslandets historia samt, redan i denna klass, latinska språket. I andra klassen lästes hufvudsakligen samma ämnen, endast med utvidgade pensa. I den tredje tillkom grekiska, större pensum i latin, latinskrifning och början med geometri. I den fjärde tillkom läsning af äfven poetiska latinska författare, svårare latinskrifning, dogmatik och, i vissa fall, början med hebreiska.

I apologistklassen drefs, jemte kristendomsstyckena, skrifning och räkning.

Man märker häraf, att undervisning i lefvande språk och äfven



»Lektorsbostaden». Den enda bevarade bostadsbyggnaden från Frösöskolans dagar. Av Stockefamiljen Behm som gåva överlämnad 1924 till Frösö Hembygdsförening.

E. F. foto. 1924.

särskild undervisning i modersmålet saknades. En och annan lärare plägade dock erbjuda hvem af gossarne som ville sig deraf begagna privat- och gratisundervisning i tyska språket.

Skolans lärokurs, beräknad för 8 år, genomgicks af äldre eller af de lyckligast begåfvade på 6, 5, i enstaka fall 4 år. Intagningsåldern var 9 år, hvilket dock ej blef noga iakttaget. Åttaåringar inskrefvos. Under min tid hade man ock en skolkamrat, som vid inskrifningen räknade sina 24 år; en annan, nyss före mig, var 30 år.

Ferierna voro längre än vid nutidens skolor, nämligen från 12:te Juni till 1:a Oktober och från 12:te December till 1:a

Februari. Utom afslutningsexamen omkring den 12 Juni förekom examen vid höstterminens slut, Luciadagen, tidigt på morgonen, hvarvid förebades illumination, sådan den kunde åstadkommas med förhanden varande lysapparater, idel hemgjorda talgljus, på hvilka åtminstone icke sparades, till stor gamman för den unga skaran.

Skoltimmarne voro de öfriga dagarne 6 men Onsdag och Lördag (då eftermiddagarne voro fria) 4, dock med tillägg af en sångtimme å hvardera af de sistnämnda dagarna.

Dagens första halftimme i skolan, kl. half 7—7, användes för bön och bibelläsning. En kortare tid, under den celebre Biskop Franzéns eforat och, som man sade, efter hans förslag och tillskyndelse, var skoltimmen å morgonen half 6.

Kyrkobesök iakttogos i sträng ordning. Efter upprop ledsagades hvarje helgdag skolungdomen i procession till kyrkan af någon bland lärarne, hvilken då ock efter återkomsten anställde ett kort predikoförhör. Vid återvändandet från kyrkan var man frikallad från att gå i procession, och uppstod därför då i regel den vildaste kapplöpning — något, som emedlertid var ej allenast nyttigt utan vintertid absolut nödvändigt, enär då ytterskor aldrig, innankläder eller ytterplagg högst sällsynt af någon skolgosse begagnades utan äfven i den bistraste vinterkyla dräkten utgjordes af stadiga skor, benkläder och kort jacka, wanligen af grått hemmaväfdt vadmal, hvaraf följden varit, att man i kyrkan hade blånat och skälft af köld. Allvarsamma förkylningar eller sjuklighet i öfrigt afhördes dock icke. Sedan orten ändtligen hade erhållit sin provincialläkare, hade denne visserligen något slags uppdrag att vid förefallande behof gå skolungdomen tillhanda. Men under min 6-åriga skoltid här¹ kan jag ej påminna mig, att läkarebesök hit påkallades utem vid tillfälle en gång af messling och en gång af klafsjuka samt vid ett eller två tillfällen af fall eller stöt.

Samma enkelhet som i klädedrägt rådde i fråga om husrum och kost. Hos rektor och lärare, hvilka bebodde hvar sitt boställe, inackorderades någon gång söner af ortens ståndspersoner. Största antalet gossar voro allt intill tiden 1820—30 inhysta i spridda s. k. skolstugor. Vid sistnämnda tid uppfördes, på länets bekostnad, först en och snart ytterligare en annan kontuberni-byggnad med 2:ne kök och i båda byggnaderna sammanräknadt 7 å 8 boningsrum. Der bodde piltarna, 6 å 8 i hvarje rum, under vård och tillsyn af två äldre qvinnor såsom hushållerskor. För hvarje gosse inlemnades vid terminens början vissa matvaror en-

¹ Arbman inskrevs i Frösö skola den 2 okt. 1826, 8 år gammal, och dimitterades därifrån den 7 juni 1832. Se *Carl J. E. Hasselberg*: Ernst Arbman och den jämtländska väckelsen på hans tid, ss. 15, 20. — *Red:s anm.*

ligt uppgjord taxa, och blef det sedan hushållerskans sak att förrådet ej skulle tryta före terminens slut. Med bröd, sofvel och mjölk, vanligen s. k. tät- eller tjockmjölk, hushållade gossarna sjelfva, efter råd och lägenhet, bäst de kunde och gitte. Vedbrand hade de, hvilkas hem voro aflägsnare, att inköpa af Frösö-bönder. Vedens sönderhuggning äfvensom vattenbärning samt skolrummens och kontuberniirummens eldning fingo gossarne sjelfva i strängt kontrollerad ordning bestrida.

Bönsöndag var för skolungdomen en festdag, ty då skulle de prestera sång i Frösö kyrka, hvarvid så tillgick, att sångarena delades i två grupper, af hvilka den ena placerades i koret, den andra å läktaren; och nu sjöngo de Litanian efter den äldre ritualen, men sjöngo den skiftesvis: de i koret begynnelseorden till hvarje litanians bön och de på läktaren såsom gensvar orden: »bevara oss, milde Herre Gud». Och den dagen, då man hade sig väl känt, att skolungdomen skulle uppstämma sitt »Kyrrie eleison», var kyrkan väl fullsatt. Men så skulle gossarna ock den dagen hafva *ägg* till frukost, det månde kosta hvad som helst, och äggen månde tagas nära eller långväga ifrån. Och med två eller tre voro de icke belåtna. Fem å sju per man borde det vara. Och ändå kunde inträffa, att en eller annan vid uppbrottet till kyrkan försigtigt gömde i sin ficka ett okokadt ägg att i smyg utdricka nyss före sången till strupens klargörande.

Och hvad är att säga om piltarnas sysselsättningar utom skolrummens väggar? Hemläxor hade man ganska dryga. Till hjälp dervid hade yngre gossar nästan alltid, genom föräldrars i samråd med lärarne gjorda anordning, en s. k. informator, tillhörande skolans högsta eller näst högsta klass. Var nu denne informator till ålder, insigter och stadga sin discipel ett godt stycke öfverlägsen, så gick det någorlunda för sig, ehuru i allmänhet systemet föga torde vara att rekommendera. Men alla hemläxor till trots blef tid öfrig till lekar och kroppsöfningar. Med införande af gymnastik gjordes en välment början af en vikarierande lärare, hvilken hade något studerat medicin. Dock — kunskap och erfarenhet å gymnastikens för kroppsutvecklingen så viktiga och numera viktigt gjorda område lågo då i sin linda.

Lekarna voro och förblefvo tillsvidare hufvudsysselsättningen på de lediga stunderna. De voro, då barmark tillät, bollspel af flera slag och vintertiden brottning, snöbollkrig, skridskoåkning, der tillfälle sig erbjöd, samt kälkåkning.

Det sätt, hvarpå sistnämnda lek öfvades, var sådant, att man måste betrakta såsom hardt när under, att olyckor ej inträffade. Längs den längsta jernskodda vedsläde, på jemtspråk »stakadråg» kallad, som erhållas kunde, placerades ett stadigt bräde; grensle öfver detta satte sig, tätt, såsom trädde på en tråd, så många gossar, som rymdes. Färden anträdades gerna öfverst i den jemna

slutningen straxt nedom skolhuset. Detta helst, då efter mild väderlek vägen tillfrusit och var såsom glacerad. Farten, till en början måttlig, blef ju längre ned man kom i den s. k. Skansbacken alldeles svindlande, och afstadnandet inträffade ej förr än man var ett godt stycke in på exercisplatsen här nedan. Hade man med denna vilda fart stött emot någondera af det par grofva grindstolpar, som alltid kvarstodo i slutningens nedersta del, skulle påtagligen flera af ett sådant åkande sällskap blifvit dels dödade, dels ömkligt lemlästade.

Här å Frösön bodde vid den tiden dåvarande regementschefen och öfversten, sedermera generaladjutanten Boy.¹ Rätt väl inseende det lifsfarliga i denna lek, utverkade han *icke* lärarnes förbud mot densamma, hvilket varit honom så lätt och ju varit den utväg, som de flesta i hans ställe skulle tillgripit, utan — alldeles i enlighet med sitt välkända lynne, älskande hurtighet, ja, öfverdåd — sände han några af sina underlydande att upp-bryta begge de våda medförande stolparne. Gossarna skulle få fortfara med sin vilda åkning, så ville han, och dervid blef det. Men huru kär, huru högt uppburen han härigenom och genom åtskilligt annat af dylik art blef för oss, ostyriga gossar, kan ej uttalas. Hade *han* kommenderat oss i elden — nog hade vi både gått och sprungit.

För dem, som hafva att minnas hvad man kan kalla en lycklig, sorgfri barndomstid — och de äro ju icke få — plägar ofta, hela lifvet igenom, öfver barndomsminnena hvila såsom ett rosen-skimmer af egendomlig, man må väl säga oförklarlig art. Detta är ju i sig sjelf icke något ondt, om än känslan af *skuld* och behof af nåd hvarken böra och få eller pläga visa sig vara fremmande ens för denna ålder. I rent naturlig mening är den ändå lifvets lyckligaste, såsom en äldre, celeberr svensk skaldinna sjunger:

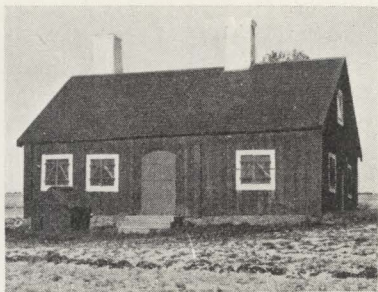
»Jag minns den ljufva tiden,
Jag minns den som i går,
Då ännu barnafriden
Tätt följde mina spår,
Då lasten var en hexa,
Då sorgen snart försvann,
Då allt, utom min läxa
Jag lätt och lustigt fann».

Här är nämndt om skolans flyttning till Östersund. Den flyttningen var af tidsförhållanden betingad, var nödvändig, var i många hänseenden fördelaktig. Företräden, förbundna med skolans stationerande *här* kunna dock äfven nämnas. Lefnadssätt

¹ J. F. Boy var chef för Jämtlands fältjägarerår åren 1824—1841. Red:s anm.



Jämtlands gamla bibliotekshus, uppfört 1833, på Frösön, sedan 1911 museum för äldre kyrklig konst.



Den gamla ännu bevarade skansbyggnaden nedanför den s. k. Skansbacken.

E. F. foto. okt. 1925.

och klädedrägt kunde här vara enklare, tarfligare, mindre kostsamma. De unga vänjdes att i mycket vara sina egna uppassare. Men, framför allt, frestelser till grof osedlighet vore färre och mindre näraliggande.

Under min skoltid inträffade emedlertid, att några äldre ungdomlingar gjorde sig skyldiga till osedlighetsbrott. Två eller tre af dessa blefvo från läroverket relegerade. Men undersökningen af deras sak företogs af lärarena så klokt och oförmärkt, att vi yngre icke ens visste hvori saken bestod. Härmed vill jag ej påstå, att de lekar och upptåg, vi förehade, alltid voro af art att böra rekommenderas; dock förekomma de mig nu bära prägeln mer af öfverdåd och grof tanklöshet än af öfverlagd ondska och genomtänkt olydnad.

Exempel i förra hänseendet kunde anföras många. Här vid Stocke fans den tiden en väderqvarn, en här i orten mindre vanlig företeelse. Att då vinden var endast måttlig och vingarna gingo med svag fart gripa fast i en vinge och göra en luftfärd, lagom afpassad för att, då man släppte sitt tag och föll, icke blifva träffad af nästföljande vinge, var en omtyckt och till täflan för öfverdådet retande lek.

Å Kungsgården var inrättad en gunga mellan två starka träd. Till gungan hade vi gossar tillträde, tack vare vår store gynnare, förr nämnde öfversten Boy. När sitsen befans borttagen, stälde sig två gossar, en på vardera af de efter sitsen quarsittande kilarna, och gäfvos fart, så att gungan endast af trädens öfre grenar hindrades från att hvälfva. Hade gubben Boy åsett detta — ja, af honom hade vi snarare skördat beröm än välförtjent upptuktelse; det visste vi rätt väl.

Vid ett tillfälle försökte vi oss med kanaliseringsarbete, hvilket dock var nära att hafva bekommit oss mindre väl. Icke långt norr om ena kontubernibyggnaden och midt å en plan — i öfrigt

lämplig för våra bollspel — samlade sig vårtiden vatten i en stor, vid fördjupning. Längtan och väntan att vattnet skulle försvinna blef oss för lång. Ur ett klokhufvud ibland oss framsprang och med jubel emottogs förslaget att utdika vattnet. Spadar och hackor sammanlånades så många som fås kunde. På arbetare var tillgången mycket god. Såsom chef ställes en af de äldre i kåren. Och efter ett par timmars gräfning finga vi öppna den lemnade jordbalken, och den icke obetydliga vattensamlingen störtade ut under våra hurrarop. Men — o ve! — midt i den riktning, det utströmmande vattnet tog, låg gamla, barska gumman Barbro fähus, der hon hade måhända både en ko och en get. Inom några minuter kom hon, rusade förbi skolbacken, knappast hinnande ropa »kryttera dråken»; och utstötande bittra hotelser, begaf hon sig raka vägen till rektorn, anklagande oss för illdåd. Ack! Våra fröjderop förbyttes i häpnadens tystnad. Huruvida en ännu lefvande (i dag här närvarande), i hela vår ort högt aktad, gränad, högrest militär var ledare vid företaget vågar jag icke med visshet påstå, vill dock minnas, att så var; det vissa är, att det var han, som, då rektor anställde räfst i saken, med sin hardiesse, större än de yngres, lyckades öfvertyga rektorn, att här förelåg en kasus icke af öfverlagd ondska och skadelystnad utan af idel oförstånd och tanklöshet. Och så undsluppo vi med en alfvarlig förmaning att en annan gång bättre bruka det förstånd, vår Herre beskärt oss.

Ett annat exempel! En vacker afton voro 10 à 12 af oss 11 à 13-åringar samlade i ett af de å öfre våning belägna kontuberniummen. Samtalet föll på de flera sätten att frambringa eld, deribland ock det som sker genom friktion. Någon visste anförä, hurusom skogseldar uppkommit genom af vinden i rörelse satta torra träds gnidning mot hvarandra. En annan var till och med beläsen nog att kunna säga oss, hurusem bland vilda folkslag eld plägade frambringas genom två trästyckens gnidande mot hvarandra. Skulle vi icke anställa ett försök? — I eldgaffels ställe brukades uti kontubernium en någorlunda grof trästake, i stället för stolar en rätt stadig, icke väggfast bänk. I bänken befans en för vårt ändamål just passande fördjupning; i väggarna hade vi vida nafvarehål. Men tapeterna, frågar du. Ack, sådan lyx bestods icke i våra kontubernierum. Nå, staken applicerades mellan den snedt uppresta bänken och ett nafvarehål i väggen, en lång gjördel lindades ett hvarf omkring stakens midt, två eller tre gossar pressade bänken mot staken, de öfriga grepo tag i gjördelens ändar och så — ett häftigt ryckande fram och åter, så att staken rullade. Jo! Till vår hjertinnerliga fägnad visade sig snart nog rök, ja, till och med en och annan eldgnista, som riktigt upptände vår ifver och kom oss att arbeta med stor lust. Skakningen var emedlertid så våldsamt, att hela byggningen försattes i darr-

ning och fönsterrutorna högeligen riskerades. Vår hushållerska — hon hette »Jungfru Håberg» — skyndade, skrämmd af det ovanliga bullret, upp för trapporna och in till oss men studsade, blek af förskräckelse, när hon i dörren möttes af tjock, qväfvande rök, hvaraf rummet var fylt. Den gamla qvinnan blef så vettskrämmd, att hon för tillfället var beröfvad både mod och ord att tillbörligen läxa upp oss.

Man skall säga: äro icke sådana minnen och bilder alltför puerila och ej värda att inför en ärad åhörarekrets framhållas? Medgifvet. Men hvar och en äldre, som ännu eger i behåll något af sinnets liflighet, kan förklara sig, att vid åsynen i dag af en och annan grånad skolkamrat här på *denna* plats dylika, låt vara, obetydligheter kunna träda i förgrunden. Och hvarföre skulle icke detta kunna stå tillsamman med de känslor af alfvarligare art, som denna stund bör hos oss uppväcka? Äfven dessa sist-nämnda känslor lära nog taga ut sin rätt hos många. Vi tänka på längesedan hädangångna föräldrar, som underhöllo oss här, några icke utan uppoftning, deras förmaningar, då vi hitsändes, den ömhet, hvarmed de mötte oss, då vi återkommo till hemmet. Vi tänka på våra lärare och deras oförtrutna möda. Vi tänka på oss sjelfva — och icke alla minnen äro dervid tillfredsställande.

Här vi äro samlade på höjden af Frösö minnesrika jord, af ålder en mötesort för Jemtlands befolkning, minnesrik ej allenast såsom fredlig skolplats, marknadsplats, lekplats, mötesplats utan såsom i fordomtima äfven, mer än en gång, en stridsplats, der blodiga fejder utkämpades; här vi stå omgifna af en natur så härlig, att, i den storartade stilen, knappast någon punkt i riket torde kunna uppvisa dess like — låtom oss icke blifva vid att allenast skåda *omkring* oss, utöfver sjö och land, öfver sig vidgande, grönskande bygder och ännu vid midsommarsol af snö hvitglänsande fjellar utan ock skåda *tillbaka*, med tacksamhet, på våra föregångares sträfvanden och uppoftningar, af hvilka vi och många njutit frukterna — sträfvanden, hvilka de, fastän i vida bullersammare, oroligare och bekymmersammare tider än våra, med manlig ihärdighet vidblefvo och fullföljde. Och låtom oss dernäst skåda *inåt*, i oss sjelfva, och fråga oss, huruvida i *våra* hjertan brinner någon nitälskans glöd att, enhvar i den ställning, hvari Herren satt oss, »verka hans verk medan dagen är» och bringa något sannskyldigt gagn åt vårt land och folk, särskildt ock åt vårt gamla, kära Jemtland. Men — först och sist — låtom oss blicka *uppåt*, till Gifvaren af all god gåfva, bedjande om ljus, nåd och kraft att såsom redskap i Hans hand kunna främja hvad till hans ära och medmenniskors väl ländes. Väl-signe Han oss dertill! Sådan är min, sådan är — låtom oss få tro det — mången här närvarandes önskan och bön. Ty;

»Förgäfvles all den omsorg är,
 Som styrd af Gud ej blifver,
 Förgäfvles människans besvär,
 Om Gud ej framgång gifver.
 Hvad gagna kan Att med hvarann
 Vi rådslå och arbeta,
 Om ej Guds nåd I råd och dåd
 Vi städse med oss veta.»

»Men om vår själ ej lyftes fri
 Till det som evigt blifver
 En vansklig gröda berge vi
 Af allt hvad tiden gifver.
 Förloradt är Allt det besvär
 Som gräfs i jorden neder,
 Den lycka lek Den visdom svek
 Som oss ej högre leder.»

»Sällt är det land, den stad, det hus,
 Der bön och rena seder
 I molnets dagg, i solens ljus
 Hans mildhet kalla neder;
 Der helsan går I mödans spår,
 Der trefna odlarn röner
 En tacksam jord Och kring sitt bord
 Ser sina söners söner.»

»Ack lär oss, Gud, med fröjd och flit
 Ditt rike först att söka,
 Upplyfta våra hjertan dit
 Och der vårt goda öka:
 Att vi må se I väl och ve
 Ditt ljus allt mera dagas
 Och sist med frid, Till evig tid,
 I dina hyddor tagas.



Den invigda minnesstenen (180×30 cm.)
 i granit med inskription:

Här stod Frösö skola åren 1679—1847.
 (Hinc lumen ortum Jemtlandiam illustravit.



Biskop Paulus Genberg.

Paulus Genberg och hans eftermäle.

Av Gustaf Näsström.

Folkets historieintresse älskar bjärta kontraster. Det vill ha svart eller vitt. Det låter sin dyrkan spela kring odalmannen, som från plogen steg upp på diktatorns stol och därifrån gick tillbaka till plogen igen, kring den svartmuskiga parveln från Corsica, som blev ett världsväldes kejsare, kring den eldiga sakförarpojken från Pau, som blev snölandets konung och kring alla dessa män och kvinnor av enkel härkomst, som stigit till maktens och ärans tinnar. Hela betraktelsesättet är äkta romantik och växer fram ur en oreflekterad mänsklig stolthet över heroen, den starka, snillrika individualiteten, som bryter samhällets traditionella skrankor och armbågar sig fram till en plats mitt i solen.

Denna populära uppfattning av historien, som har sin rot i en allmänmänsklig instinkt, kommer sannolikt allt framgent att hävda sig, trots att de sociala skrankorna bliva allt färre. Samhällellens demokratisering har ju bragt det därhän, att det t. ex. i våra dagar är rent av lättare för en klipsk bondpojke än för en ättling av det blåaste greveblod att vika sig en taburet vid konungens rådsbord. Vissa omständigheter, för delikata att här skärsådas, ha å andra sidan lett till, att statsrådstiteln, utom för de professionella demokraterna, förlorat så mycket av ärohes glans, att dess bärare numera knappast kunna påräkna en folklig hjälteäran . . . Annorlunda förhöll det sig ännu för femtio år sedan, då *Paulus Genberg* — den 29 september 1875 — skildes hädan. Den aktning och beundran, han åtnöt av sin samtid och närmaste eftervärld, ägnades icke minst den jämtländske bondpojken, som genom sin begåvning, duglighet och redbarhet svingat sig upp till landets högsta ecklesiastika värdighet. Hemma i Jämtland är det sannolikt just den omständigheten, som ännu i dag kastar glans över Genbergs namn.

Paulus Genberg föddes den 13 april 1811 i Odensala, där hans hem var beläget invid den s. k. Holmerska gården. Hans far, Anders Paulsson, var bonde och hade även gästgiveri i Östersund. Tio år gammal inskrevs Paulus i trivialskolan på Frösön, där han med mycken framgång bedrev sina studier till i februari 1827, då han relegerades från skolan, enligt kamraters uppgift ett alltför hårt straff för en ringa förseelse. Han fattade då det djärva beslutet att resa till Lund och gav sig iväg med 70 Rdr rgs. på fickan.¹ I Lund undergick han ett år senare studentexamen och inskrevs vid universitetet. Fattigdom, sjuklighet och andlig depression försinkade hans studier. I juni 1835 blev han filosofie magister. I glädjen häröver tog han sig ledigt och reste till hembygden, som han nu under några veckor återsåg för sista gången.²

¹ Om själva avresan från hemmet berättas i Jämtland en anekdot, som välvilligt meddelats mig av länsantikvarien Eric Festin. Första vägstycket skjutsades Paulus av sin fader och när de omsider skildes, sade denne till gossen: »Nu skick je ut de som e bree, å då får 'n si, om du kom te baker som 'n fin 'n möbel hell bære som e ställgo/v!» Anekdoten har berättats av framlidna fru Brita Högberg i Brunflo, född 1820 och alltså blott 9 år yngre än G.

² Skriftställaren P. V. Enström har i en tidningsartikel (Ö. P. 7 okt. 1925) i romantiserad form publicerat några utdrag ur regementspastor Pehr Iwar Ödbergs dagboksanteckningar. Ö. var samtidigt med G. i Frösö skola och antyder i sin dagbok något om G:s relegering dock utan att därigenom kasta något nytt ljus över händelsen. I den muntliga släkttraditionen är denna historia tämligen klar. Det är likväl icke här anledning att ingå på den. Hr Enström anför i sin artikel även en tradition, som det stolta folkminnet fäst vid Genbergs namn utan dennes förskyllan eller värdighet. Enligt denna tradition skulle G. under sitt Jämtlandsbesök, vilket icke gjordes under biskopstiden utan 1835, ha predikat i några jämtländska kyrkor. Författaren Waldemar Swahn, G:s dotterson, har emellertid genom konstnären Anton Genberg, G:s brorsdotters son, benäget meddelat mig, att G. icke predikat i Jämtland. G:s egna dagboksanteckningar ge ej

Återkommen till Lund hösten 1835 inrättade han tillsammans med Ebbe Gustaf Bring ett privat läroverk, där han själv undervisade, och fortsatte under tiden egna studier i romersk värtalighet och poesi. 1837 blev han docent på en avhandling »De verbo infinito latinorum», vari han, enligt en minnestecknare, tar »både Kant och Reinhold till hjälp för att leda sig till infinitivens begrepp såsom den abstrakt oändliga eller endast af rummets och tidens immanenta bestämningar begränsade roten ej blott till verbets öfriga former, utan äfven til språket sjelft».¹ Detta lärdomsprov torde numera äga ringa intresse även för klassiska filologer. I disputationen framstod emellertid Genberg som en driven dialektiker och en lysande latinare, vars värtalighet nog i sin mån bidrog till att han, ehuru norrlänning, blev kurator för skånska nationen i Lund. I studentlivet odlade han sin obestridliga retoriska talang, vilken han, barn av sin tid, även ställde i de skandinavistiska idéernas tjänst vid de nordiska studentmötena i Köbenhavn 1842, i Lund 1845. Dessa idéer blev han trogen hela sitt liv igenom.

Under åren 1843—44 vistades Genberg i Tyskland, där han — framför allt i Berlin — drev filosofiska studier och flitigt åhörde föreläsningar av tidens hegelianska tänkare. Då befordringsmöjligheterna inom den filologiska disciplinen i Lund voro minimala, kommo dessa studier honom väl till pass. Hösten 1844 uppställde han sig som sökande till professuren i praktisk filosofi i Lund och meriterade sig genom en briljant försvarad avhandling »De principio philosophiæ moralis» (maj 1846). Striden om denna professur blev ett av de många för vetenskapen och dess idkare förnedrande kälblen om professorskompetens, varav vår lärdomshistoria överflödar. Genbergs svåraste konkurrent var Uppsalaadjunkten G. F. Afzelius, vars specimen, en historisk framställning av den hegelska filosofien, var ett för visso föga märkligt snilleprov, som gjorde segern lätt för Genberg. I en raptus av överdådig stridslust författade denne en mördande vidräkning med Afzelius, »Belysning och granskning af Hegelska philosophiens hyperboreiska referering», vari han med nidsjuk skadeglädje och gallsprängd elakhet visade upp att A:s historiska framställning i själva verket var en klumpig och ovederhäftig kompilation, byggd på klen sammanfogade, ofta dolda citat efter utländska författare, främst C. L. Michelet. Genbergs lilla broschyr verkar i dag genom sin småaktiga ton föga upplyftande; den saknar kämpens ridderlighet, men dess ironi är på sina ställen så sata-

heller stöd för traditionen. Det heter i Eklunds edition: »— Man känner sig överraskad att alls intet få höra om resan. Anteckningarna ange blott de allra närmaste data». Traditionen har sannolikt flyttats över på G. från någon annan prästman. I den form, hr Enström givit den, är den likafullt mycket roande.

¹ O. Swahn: P. Genberg, s. 41.

niskt tillspetsad, att den isynnerhet för en jämte erbjuder en intressant läsning, i det man här kan konstatera, hur jämtbondens obarmhärtigt raljanta illfundighet ter sig, när den tar av sig vadmalen och kläder sig i akademisk svartrock.

Som professor — han utnämndes omsider 1847 — synes Genberg ha varit en uppskattad föreläsare. Hans verksamhet på denna post blev emellertid icke långvarig. Redan samma år valdes han till representant för Lunds universitet vid riksdagen och avbröt för alltid sin akademiska lärarbana. Påverkad av liberalismens idéer blev han i Stockholm medlem av Reformsällskapets styrelse. Därigenom kom han på kant med det högvördiga prästeståndet, som — ordet är lektor Wallmans i Linköping — ansåg, att »hela samhällsutvecklingen från 1789 vore en osanning och en olycka». För Genberg däremot innebar liberalismen ett berättigat krav på samhällets självföryngring och han gick därför lugnt i elden för representationsreformen, likgiltig för »annat bifall än den egna öfvertygelsens». I april 1848 utnämndes han, trots sin egen upprepade vägran, till statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet. På denna post synes han ha utvecklat en framstående administrativ talang och blev en rask, kunskapsrik och klarsynt expeditjonskarl. Under hans cheftid tillkommo 1849 års cirkulär angående läroverkens organisation och 1852 års universitetsstatuter, vilka bägge beteckna viktiga etapper i vår bildningshistoria.

År 1852 lämnade Genberg regeringen för att såsom biskop övertaga vården av Kalmar stift. I Kalmar verkade han till sin död men deltog allttjämt i det politiska arbetet och utvecklade en uppskattad verksamhet inom kyrkolagstiftningen. Vid Karl XV:s kröning 1860 blev han teol. doktor och invaldes 1871 efter Henrik Reuterdahls bortgång i Svenska Akademien. Han var sedan 1852 gift med Amelie Toll, styvdotterdotter till excellensen H. G. Trolle-Wachtmeister.

Paulus Genbergs yttre karriär är helt visst i högsta grad beaktansvärd och den har utan tvivel berett honom själv en tyst och tacksam glädje. Den var belöningen för en aldrig svikande plikt-känsla, en mångsidig kunskapsrikedom, en praktisk duglighet och en oförtröttad offervilja i det allmännas tjänst.

Frågar man åter efter hans historiska betydelse, måste det sägas, att den synes vara ganska ringa. Förklaringen till att hans insats icke blev större, måste sökas dels däri att han kastades från ett verksamhetsområde till ett annat utan att det egentligen spordes efter hans djupare förutsättningar, dels däri att hans själsliv icke ägde den balans och harmoni, utan vilka hans begåvning, var dess verkliga tyngdpunkt nu kan ha legat, icke förmodade göra sig gällande i största möjliga grad.

I Paulus Genberg kvarlevde in i den sena åldern den jämt-

ländska bondpojken, en människoskygg och hypersensibel orphelin, sjukligt misstänksam och ömtålig för kritik och löje. I sin dagbok berättar han en rörande episod från barndomen. Vintern 1827 hade han rest in till Östersund för att besöka marknaden, men hans naturliga skygghet gjorde, skriver han, »att jag knappt vågade mig in bland de mellersta och förnämsta



Professor Paulus Genberg.

Teckning av hans trolovade, fröken Amelie Toll ²²/₂ 1847.

ståndsraderna, utan hellre, bland helsingar, lin och surströmming, dröjde i sidogångarna eller der utanför. Jag trodde fullt och fast, att alla människor måste vara begärliga att se och göra anmärkningar öfver mig, och detta ville jag så vidt möjligt bespara dem». Han tillfogar (4 mars 1843), att detta underliga lynne varit sig likt alltsedan. Den tidigt moder- och faderlöse, fattige, sjuklige, hjälpbehövande bondpojken fick aldrig den personliga aplomb och självtillit, som kunde ha gjort det möjligt

för honom att trotsa en opinion och sätta sin vilja till stora resultat igenom. I fantasien sökte han ersättning för, vad livet förmenade honom. Han förblev inbunden, oåtkomlig, minutiöst aktgivande på sin omgivning, alltid på vakt. Denna ytterliga känslighet för andras åsikt om honom var avigsidan av hans äregirighet. I dagboken måste han ty sig till det trogna latinets, när han berättar, att han en dag efter sin statsrådsutnämning åter sin middag på Hôtel de Suède och därvid finner sig vara föremål för gästernas nyfikna men respektfulla uppmärksamhet. »Homines me vident», skriver han (helt visst med en sällsynt lyckokänsla), »människorna observera mig»...

Statsrådets och biskopens ställning föstes Genberg fram till utan direkt eget åtgörande. Sin upphøjelse kvitterade han genom omutlig pliktuppfyllelse men därutöver gav han icke mycket. Fråga är, om hans begåvning verkligen hänvisade honom till dessa sfärer eller om han kunnat göra en mera bestående insats på andra områden såsom det filologiska och filosofiska. Visst är att hans latinska språk haft en sällspord renhet och fulländad skönhet i bildval och periodbyggnad. Om sina förutsättningar som filologisk forskare har han emellertid icke lämnat några övertygande vittnesbörd. Som filosof är han, trots sin kritik i vissa punkter, en rätt typisk eklektiker av hegeliantsk snitt och representerar å ena sidan den transcendentella idealismens tunna efterklang men å andra sidan — vilket är märkligare — den begynnande reaktionen mot den världsfrånvända katedermetafysik, som sätter sin prägel på det intellektuella livet i förra seklets barndom och ungdom, och den ringaktning för allt kammarfilosofiskt pysslande, som yppar sig t. ex. hos Geijer, vilken i detta avseende påverkat Genberg.¹ Är det jämtens medfödda skepsis, som också här går igen?

Genbergs retoriska begåvning är, ur traditionell synpunkt, obestridlig, ehuru icke originell. Den hämtar sina vapen ur den tegnériska arsenalen — en av de rikaste formella tillgångarna i svensk kultur — men svänger dem med ofrånkomlig säkerhet och elegans. Hans vältalighets musa delar emellertid med Tegnér det av Palmær så retfullt påtalade felet att vilja smycka sig med juveler inte bara på halsen, i öronen och på fingrarna utan även på tårna. Inledningen till hans f. ö. mönstergilla minnes-teckning över Reuterdahl, författad vid invallet i akademien, är t. ex. en sannskyldig makartsbukett av tomta och granna floskler. Hans yppiga bildförråd äger klarhet och glans men lider ofta av självupprepning. Likafullt torde han inta en hedersplats bland svenska vältalare. I våra dagars riksdag skulle han därför känna sig som en främling —. Som det heliga ordets förkunnare synes han ha saknat den besjälade värme, den spontana

¹ Sylwan-Böök: Svenska litteraturens historia II, s. 381.

kraft och kanske framför allt den hjärtans beskedliga naivitet, som den lutherska högmässa-religiositeten kräver. En man, som reflekterar mycket, är ofta en slät predikant.

Tar man del av Paulus Genbergs livsöde och studerar hans skriftliga kvarlåtenskap, ser man helst bort från professorn, statsrådet och biskopen och koncentrerar sig på den människa, som utkämpade sina inre strider under en lugn ämbetsmannayta. Människan Genberg möter man i hans omsorgsfullt förda dagböcker, som spegla både hans eget och samtidens själsliga liv. I dem framstår han som en utomordentligt ädel karaktär, fördjupad under grubblets och lidandets dagar, renad under den mödosamma vandringen mot en död, som för honom måste ha varit en efterlängtdad vän. Med skarpt öga och klar tanke studerar han sin tids andliga rörelser och sin omgivnings fysionomier. Dessa dagböcker utgöra därför tillsammans en icke obetydlig källa till kunskap om den tid, av vilken han var en intelligent och skeptisk observatör. Enligt min mening är det framför allt i dessa dagböcker, Paulus Genberg lämnat eftervärlden ett bestående arv. Arvet adresserar sig även till oss jämtar, enär dagböckerna rymma en följd av ganska märkliga interiörer ur det dagliga livet i Frösö skola, på officersboställen, i prästhem och bondgårdar i Jämtland för hundra år sedan.

* * *

Dessa rader, som hastigt nedskrivits till femtioårsminnet, göra naturligtvis icke anspråk på vare sig fullständighet eller objektivitet. De ha framgått ur ett flyktigt försök att vinna ett begrepp om Paulus Genbergs personlighet. Jag har därvid begagnat mig endast av tryckta källor. Genbergs minnestal över Reuterdaahl finns, utom i Sv. Akad. Handl. del. 52, återgivet i en samling »Valda skrifter I—II», som utgivits av hans måg, den såsom förf. till de kvicka studentlivsbilderna »Våra öfverliggare» kände kalmarlektorn Oscar Swahn. Denne har även offentliggjort en minnesteckning över sin vördade svärfar, icke diger, icke djupgående, men skriven i ädel anda, med öppet öga för Genbergs både förtjänster och fel och format i ett språk, som i sina väl balanserade perioder och sina verserade vändningar lika älskvärt karaktäriserar både författaren och föremålet. Denna biografi har ett stort försteg framför den levnadsteckning, Carl Snoilsky nödgades knåpa samman, då han intog Genbergs stol i akademien. Denna teckning, ett virtuosnummer av klassisk formfulländning, gör lika beaktansvärda som fåfänga försök att avvinna modellen ett djupare intresse.

För tjugio år sedan utgav n. v. biskop J. A. Eklund en sammanfattning av Genbergs filosofiska åskådning, ett i sin art förtjänstfullt arbete. Innevarande år har biskop Eklund visat ännu

ett prov på sitt intresse för den bortgångne ämbetsbrodern. I den serie levnadsteckningar över kyrkliga förgrundsfigurer, som Diakonistyrelsens bokförlag utger och bland vilka framför allt märkes lektor Henning Wijkmarks kongeniala monografi över Samuel Ödmann, har nämligen den oförfärade nutidsgisslaren publicerat en bok med titeln »Paulus Genberg». Man skulle därav tro sig ha att göra med en genomförd biografi över Genberg, men denna tro blir hastigt sviken. Öppnar man volymen, läser man på ett inre titelblad underrubriken »Anteckningar till hans levnadshistoria». Därmed har man kommit sanningen något närmare. Vid ett studium avslöjar sig boken såsom varande till alldeles övervägande del en samling avskrifter ur Genbergs dagböcker, interfolierade av Eklunds referat. Det har, enligt vad han själv antyder, ursprungligen varit författarens avsikt att utarbeta en verklig monografi, baserad på granskning av riksdags-, statsråds-, domkapitels- och kyrkomötesprotokoll, men av någon anledning har det stannat vid den goda avsikten, och förf. har nöjt sig med att sammanföra sina dagboksavskrifter. En publicering av ett dylikt för tidens inre och yttre historia betydelsefullt material kräver ovedersägligen helt andra förutsättningar än dem, biskop Eklund i detta avseende äger. För historikern av facket torde det sätt, på vilket förf. löst sin uppgift, vara ett skol-exempel på, hur ett handskriftmaterial *icke* skall ederas, och den kyrkligt intresserade lekmannen, till vilken arbetet i första hand vänder sig, har ytterst ringa behållning av ett konglomerat av anteckningar, vilkas person- och kulturhistoriska uppgifter antingen icke kommenteras alls eller utläggas på ett sätt, som vittnar om brist på verklig historisk blick. Slutligen framträder arbetet i en språklig dräkt, som vid sidan av Genbergs kultiverade prosastil verkar hemmavävd »gråvåmmål». Med beaktande av biskop Eklunds vackra uppsåt måste man beklaga, att en dylik uppgift icke lagts i mera förfarna händer. Vårt prästerskap har icke orsak att — utan en synnerligen ingående självvrannskan — gripa sig an med framställningar av vår kyrkliga personhistoria i de fall, där denna spelat en roll även för andra områden av svensk kultur. Dilettantismen bör icke längre ens i hägn av »laudanda voluntas» få breda ut sig till förfång för den vetenskapliga forskningen. I det stycket är numera oftast själva biskopen lekmän.

Med dessa reservationer måste det erkännas, att jämtarna stå i tacksamhetsskuld till biskop Eklund för denna gård av vördnad och intresse för en av de märkligaste jämtar i försakingringen. Det kan ifrågasättas, om Genbergs dagböcker på mycket länge skulle av annan hand ha offentliggjorts i den omfattning, de nu fått. Denna deras fyllighet hälsas med glad tacksamhet av den för hembygdens söner intresserade jämten.



Akvarell av Acke Åslund.

Köuklåtar från Klövsjö.

Upptecknade av Gösta Ullberg.

Bland allt det myckna värdefulla inom vår gamla jämtländska allmogekultur, som håller på att förintas av den nya tidens seder och smak, är också köukningen eller de vallåtar, med vilka fäbutöserna locka på kreaturen och vilka höra till det vackraste i det mångbesjungna fäbodlivets poesi. Kommer du till en fäbodvall en sommardag, kan du nog ännu, om du har lyckan med dig, få höra köuklåtarnas mjuka, lockande toner ljuda mellan bergen, men snart äro de ett minne blott. Ty det är numera endast de gamla, som köuka, de som i sin ungdom lärde mors och mormors låtar; de yngre butöserna göra det endast undantagsvis. Också klaga allmänt de gamla däröver. »De yngre ha bara några tjut för sig», säga de, »när de skola locka på krötera, de kunna icke köuka.»

Detta är stor skada. Ty när köukningen dör ut, försvinner därmed en konst, vilken såsom få förmådde att giva uttryck åt något av den jämtländska folksjälens innersta djup. Intet kan ju såsom musiken tolka själens finaste stämningar. Detta gäller

också och kanske i alldeles särskild grad köuklåtarna. Dem hade man icke lärt ur böcker eller lånat från främmande bygder. De hade framsprungit ur det egna hjärtat. Vad man kände av längtan och hopp, av vemod eller glädje, det tog sig uttryck i köukens toner. I köukningen ligger alltså, ville jag säga, förutom det rent praktiska syftet att locka på kreaturen även ett konstnärligt skapande. Det är den i varje människosjäl inneboende diktaren, som även i köuklåten gläder sig att få giva form och uttryck åt den känsla eller den stämning, som han känner röra sig inom honom.

Inom varje konstart kunna vi särskilja å ena sidan ett mera folkligt och primitivt, å andra sidan ett mera förfinat och kultiverat skikt. Det är ju en tydlig skillnad, väl icke alltid i fråga om det konstnärliga värdet, men i själva formen och uttrycks-sättet mellan t. ex. de klassiska mästarnas målningar och de väggmålningar, som förr smyckade en dalastugas väggar, eller mellan de bonader, som hänga i slottsgemaken, och konstvävnaderna i en jämtländsk bondgård. Samma förhållande gäller också inom musiken. Folkmusiken bär en helt annan prägel än både den klassiska och den moderna musiken. Till vilket område köuklåtarna skola räknas, höra vi genast, och säger sig också självt. De äro äkta syskon till rosorna och bladen, som pryda farmors gamla kista, eller moraklockan, som tickar så troskyldigt i sitt hörn. Enkla och innerliga äro de och så rörande med alla sina drillar och »krus». Men så tog sig det folkliga skönhetssinnet sitt uttryck. Det är samma okonstlade, hederliga skönhetssträvan, som driver allmogemålaren att måla sina rosor och girlander på kistan och klockan och bondhustrun att hitta på nya mönster och färgsammansättningar i sitt fälltäck, som också förmår butösen att smycka ut sin köuk med drillar och förslag och andra figurer, för att den skulle låta så grant som möjligt.

Även i andra avseenden röja köuklåtarna sitt folkliga ursprung. Först genom sina egenartade tonartsförhållanden. Lika litet som allmogemålaren följer någon viss skola inom den högre konsten, lika litet frågar den köukande butösen efter den högre musikens vedertagna regler utan sjunger fritt efter sin egen fantasi. Att sålunda fastställa en viss av våra nu begagnade tonarter för en köuklåt är ibland omöjligt. Utan de olika tonarterna glida in i varandra, vilket ofta gör en ypperlig effekt. Jämför t. ex. nedan låtarna A: 1, A: 2, B: 4, C: 4, E: 2, G. Särskilt anmärkningsvärd är i detta avseende den ofta förekommande övergången från moll till dur eller tvärtom inom samma låt.

Ett annat utmärkande drag, vilket allra bäst visar oberoendet av den klassiska musiken, är den rikliga förekomsten av kvartstoner, d. v. s. toner, som ligga mitt emellan två halvtoner, t. ex. mellan b och h eller mellan f och fiss. Dylika toner betraktas

eljest inom musikens område såsom falska och kunna i allmänhet ej med undantag av på fiolen frambringas på våra vanliga musikinstrument. Orgeln och pianot bestå ju av en fortlöpande följd av halvtoner (c, ciss, d, diss, e, f, fiss o. s. v.), men kvartstoner äro på ett renstämt instrument obefintliga.

Nu är det visserligen sant, att en del av de kvartstoner, som förekomma i butösens drillar, helt enkelt också äro falska toner. Där detta kunnat konstateras, hava de i nedan upptecknade låtar ej särskilt betecknats utan i notskriften återförts till sitt rätta läge. Understundom kunna också kvartstonerna förklaras såsom en kompromiss mellan dur och moll. Satsen har ena gången tagits i dur, en annan gång i moll, och så har en viss osäkerhet uppstått, som till slut resulterat i en eller flera toner, belägna mitt emellan dur- och molltonerna (jfr A: 7, C: 4, D: 1).

Men denna förklaring räcker ej till alla köuklåtaras kvartstoner. Utan det är troligt, att vi här ha att göra med en ursprunglig och fullt medveten, just för vår folkmusik karaktäristisk tonbildning. Dylika kvartstoner förekomma även i de gamla fiollåtarna (se t. ex. Nils Anderssons Svenska låtar). För vårt vid pianots fasta toner vanda musiköra äro de onjutbara och låta endast som falska toner. Men det var ej så för de gamle. Kvartstonerna voro för dem fullt riktiga toner, som i deras tonsystem hade sin givna plats. Deras musiköra var så att säga annorlunda konstruerat än vårt. De både kunde frambringa kvartstoner, och de förstodo att uppskatta deras musikaliska valör och poäng.¹

Kvartstonerna äro här nedan betecknade men en * ovanför noten, och i anmärkningarna under låten angives, mellan vilka halvtoner kvartstonen tages.

Någon regelrätt taktindelning är helt naturligt på grund av det fria utförandet omöjlig att fastställa. I regel består varje låt av tre eller flera satser eller takter, avslutade med en utdragen ton. Den form, vilken låtarna fått i efterföljande uppteckningar, får heller alls icke betraktas som fast och oföränderlig vare sig i fråga om de olika takternas inbördes ordning eller utformandet av den enskilda takten. Låten begynnes och avslutas i allmänhet med lika återkommande takter, men däremellan följa de olika takterna i varierande ordning allt efter ögonblickets ingivelse. Så kan också den enskilda satsen mellan en given tongång som ansats och en annan som slutfall modularas på växlande sätt. Ty köuken är såsom himmelens fåglar, med vilkas sång den blandar sina toner, den vill hava fritt spelrum mellan fjällens och skogarnas vidder, och den låter sig icke gärna instängas i bur. Här

¹ Det kan vara av intresse att härmed jämföra musikhistorikernas antagande, att även i den gamla grekiska musiken skola kvartstoner hava förekommit (A. Möhler, Geschichte der alten und mittelalterlichen Musik, s. 40, Sammlung Götschen 121).

nedan ha sålunda uppptecknats de typiska tongångarna i varje låt med de modulationer, som beledsagade den, sådan den köukades för mig vid uppptecknandet. Men, såsom också låtarnas meddelare själva förklara, »det är inte säkert, att det blir 'likens allgången', när vi köuka i skogen. Då kan det bli många olika drillar.» Som regel kan sägas, att varje låt har en eller flera vissa bestämda tongångar som stomme, men den rikare utsmyckningen därav får stundens ingivelse avgöra.

I allmänhet hade varje butös sina egna melodier, på vilka hon kändes igen av de andra. Det berättas, att på kvällarna, när arbetet för dagen var avslutat, butöserna brukade gå ut på vällen och köuka till varandra i närbelägna fäbodrar. När då som svar



Bonden Erik Svensson i Skålan och h. h. Märet, f. Göransdotter, han en god skildrare av bygdens historia, hon meddelare av bl. a. här nedan återgivna låt A: 10.

ljöd en låt från en annan vall, hörde man genast på melodien, vem det var som besvarade hälsningen. Så avlöste snart i den stilla kvällens skymning den ena låten den andra, och luften fylldes av ljuva toner, som framlockade tårar ur mångas ögon. Så berättas av de gamle, och vi tro det. Det måste ha varit underbart att en sådan stilla sommarkväll få sitta som åhörare.

Vad det rent tekniska utförandet av köukningen beträffar, är jag, såsom själv okunnig i konsten, tyvärr icke i stånd att giva en fullt tillfredsställande förklaring.

Ty köukningen är ju icke sång i vanlig mening, varken med ord eller blott på rena vokaler (skulle man emellertid med vokaler vilja angiva köukningens klangfärg, bleve det närmast o eller u, stundom a). Man kunde kanske säga, att rösten vid köukningen ombildas till ett instrument; ofta höras nästan instrumentala toner, liknande t. ex. dem, som frambringas på en lergök. Men huru detta går till, huru de olika röstorganen därvid fungera, överlämnar jag åt sångpedagogerna att klara upp.

Anmärkas bör i detta sammanhang, att många köuklåtar ursprungligen blåsts på näverlur (jfr B: 3, D: 4, D: 6). Särskilt duktig på detta instrument skall i Klövsjö »Smedbergs Sigrid» (f. 1819 död 1893) hava varit. Hennes lur finnes också ännu i behåll.

Efterföljande 35 låtar äro samtliga från Klövsjö (Klövsjöbyn. Skålan, Kvarnsjö)¹ uppptecknade i oktober 1925, och torde utgöra en så gott som fullständig förteckning på ännu kvarlevande köuk-

¹ Där efter meddelarens namn bostad icke särskilt angivits, är denna alltid Klövsjöbyn.

låtar inom denna socken. Det har varit av stort intresse, att när insamlandet var avslutat, jämföra de olika låtarna med varandra.¹ Av denna jämförelse har nämligen framgått, att nära hälften av de upptecknade låtarna eller 14 st. kunna hänföras till en och samma grundtyp, av vilken de utgöra mer eller mindre originella variationer. Denna låt, oftast kallad »Gammelköuken», här betecknad med A, kan alltså sägas giva uttryck för den speciella Klövsjödialekten inom köuklåtarnas område. Ty det är troligt (en systematisk uppteckning av alla Jämtlandssocknarnas köuklåtar skulle giva klarhet härutinnan), att varje trakt hade sin särskilda typ av låtar. Gammelköuken och Ersköuken (se nedan) äro i detta avseende de mest representativa för Klövsjö socken.

Besläktade med Gammelköuken äro låtarna under B och C. Den förra har jag kallat Skålansköuken. Utom i B: 1, B: 2, B: 3, alla från Skålan, förekommer det för denna typ karaktäristiska synkoperade slutfallet, b, a, g, fissa, d, även i C: 1, vilken likaledes är upptecknad i Skålan. Den senare typen C har fått namnet Galbergslåten efter Brita Kristensson från Galberget, från vilken C: 1 härstammar.

Hava låtarna under A, B, C öfvervägande mollkaraktär, möter oss åter tydlig dur i typerna D och E, den förra kallad Ersköuken efter Kerstin Larsdotter och hennes dotter Kerstin Kristensdotter från Ers i Klövsjö, vilka allmänt återopas som denna låts mästarinnor, den senare Fransköuken efter Lisa Eriksson i Frans, Klövsjö. Särskilt har Ersköuken, den näst Gammelköuken rikast representerade typen, en ljus och festlig prägel. I stället för Gammelköukens vemodiga, klagande, långtansfullt utdragna toner klingar här emot oss en glad och hurtig melodi, ibland nästan påminnande om en taktfast marsch (jfr t. ex. D: 6). Säkerligen är emellertid också Ersköuken en gammal Klövsjölåt. Gammelköuken är Klövsjödialektens vemodiga, Ersköuken dess gladare tonfall.

Två ålderdomliga låtar äro F och G. Märk i F den egendomliga rytmen i mellansatsen och i G tonarternas växling.

Såsom den snart finner, vilken spelar igenom dessa låtar, utsluta icke de olika grupperna i den nu angivna indelningen varandra helt och hållet. Enstaka tongångar från den ena gruppen återklinga även i andra. Det faller också av sig självt, att butöserna, som i skogen höra varandras låtar dag efter dag, så småningom, antingen medvetet eller omedvetet, lära av varandra. Ett vackert exempel på, huru på detta sätt beståndsdelar från olika låtar kunna sammansmältas till en ny originell låt, är H. Första satsen i denna låt är tydligen hämtad från Ersköuken, fastän sjungen i moll i stället för i dur. De övriga satserna äro

¹ För överskådlighetens skull hava härvid de understundom i annat, mestadels något lägre, tonläge sjungna låtarna transponerats till samma tonart.

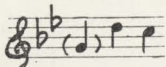
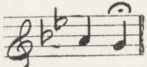
däremot i släkt med Gammelköukens gångar. Men huru vacker är den icke med sina mjuka tonfall och den behagfulla rytmen i tredje satsen! Denna låt, som är meddelad av Karolina Andersson, född år 1892, är för övrigt också ett glädjande bevis på att köukningens konst icke alldeles dött ut bland de yngre butöserna (jfr i detta avseende även C: 2).

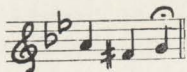
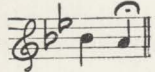
Den sista låten, I, är meddelad av den, som för närvarande kan anses som Klövsjö förnämsta mästarinna i köukning, fru Gertrud Edlund. Låten kan icke hänföras till någon av angivna grupper; närmast besläktad är den med Gammelköuken. Föreliggande upp-teckning ger emellertid icke full rätt åt alla de växlande mjuka, glidande drillar och löpningar, som beledsagade denna låt. Vid omtagningarna togos takterna sällan riktigt lika. Den är innerligt vacker, redan såsom den nu föreligger uppptecknad, i verkligheten är den ännu vackrare.

Och nu, käre läsare, sätt dig vid pianot, eller ännu bättre, tag fram fiolen!

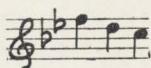
A. Gammelköuken.

Utmärkande för låtarna av denna grupp är:

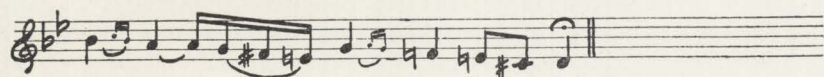
1. Första taktens ansats  samt slutfall 

eller  eller . Däremellan moduleras på varierande sätt i varje låt.

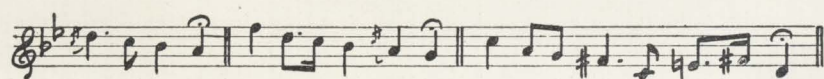
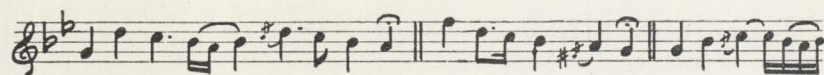
2. Andra taktens ansats på en hög ton, ibland g, oftare f.



3. Den kromatiska nedgången från b (eller c) till d, t. ex. i A: 3

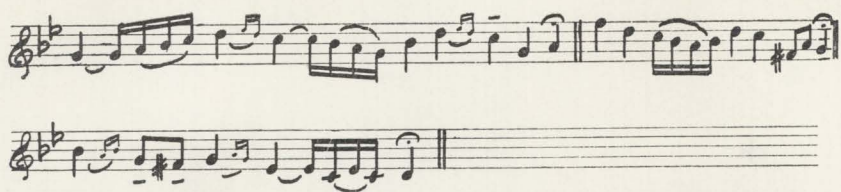


1.



Av Lisa Olofsson (f. Zakrisdotter 1870).

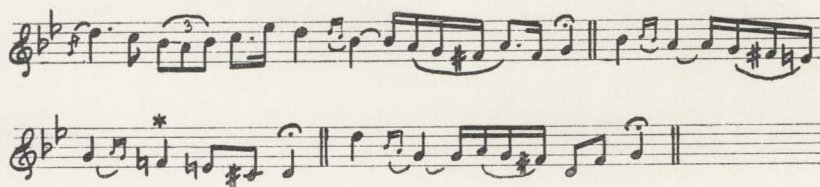
2.



Av Brita Hammarberg (f. Olofsdotter 1861), vilken hade låten av sin moder Märit Andersdotter (f. 1835). Denna och föregående låtar äro de mest typiska inom denna grupp.

En liknande låt har meddelats av Juliana Olsson.

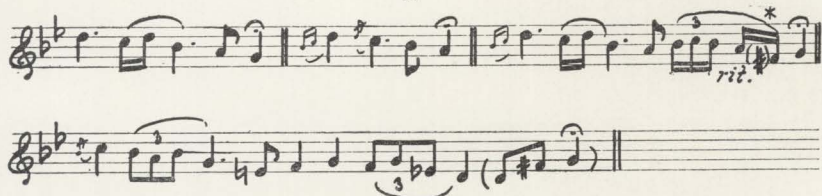
3.



* Här togs ibland f, ibland en kvartston mellan f och fiss.

Av Betty Jonsson (f. 1889).

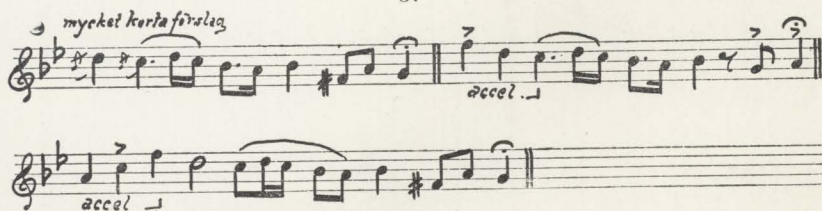
4.



* Här togs ibland, och sannolikt ursprungligare, rent f. Sannolikt är också, att de tre sista tonerna äro ett senare tillägg och att låten slutade på d.

Av Gertrud Edlund (f. Sivertsdotter 1885).

5.



Av Anna Sivertsson (f. Jonsdotter 1884).

En liknande låt har meddelats av Anna Eriksson, Kvarnsjö.

6.



Av Elin Larsson (f. Andersdotter 1874), vilken hade låten av Sara Kristensdotter (f. 1848 död 1895).

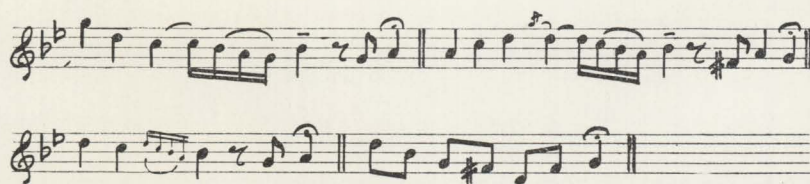
7.



* Här togs en kvartston mellan b och h. † Här togs kvartstoner mellan f och f^{is}. Sista takten sjöngs stundom även med rent b.

Av Ingeborg Östlund (f. Nystedt 1865).

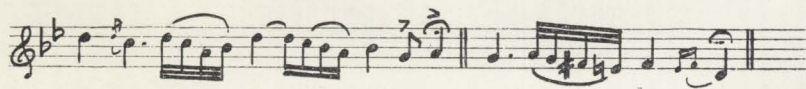
8.



Takterna äro här omkastade, men vi känna ändå igen Gammelköuken. I sista takten togs ibland även h i stället för b.

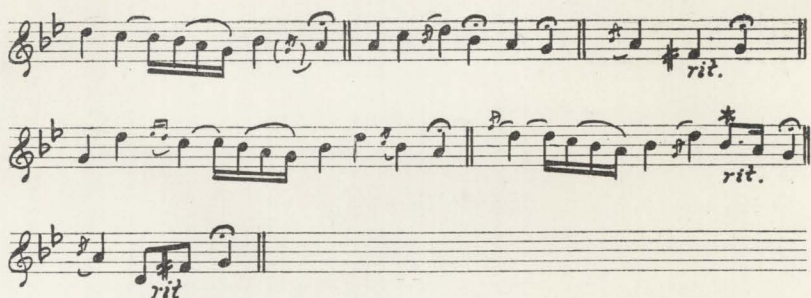
Av Ingeborg Svensson (f. Jönsdotter 1874).

9.



Av Märet Grubb (f. Larsdotter 1865).

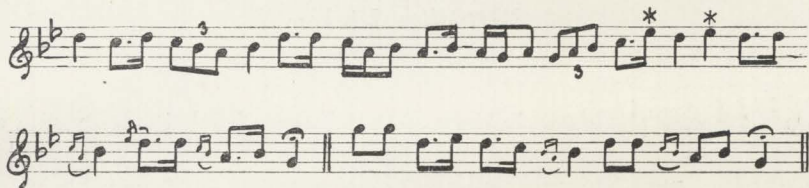
10.



* Här togs en kvartston mellan b och h.

Låten är meddelad av den 73-åriga numera fullständigt blinda Märet Svensson (f. Göransdotter) i Skålan, vilken i sin ungdom skall hava varit den duktigaste i byn att köuka. Den säkerhet, med vilken den gamla nu sjöng låten, var också berömvärd.

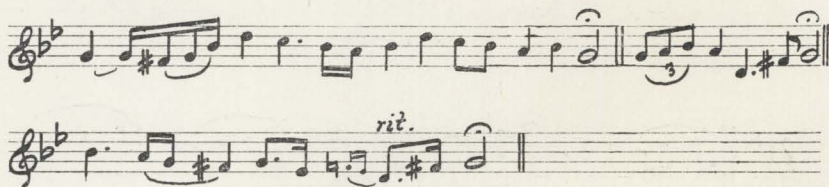
11.



* Här togs en kvartston mellan ess och e.

Låten är meddelad av kyrkvärden Johan Jönsson, vilken lärt den av sin morfader Sivert Olsson (f. 1814 död 1893). Denne brukade spela den på fingerpipa.

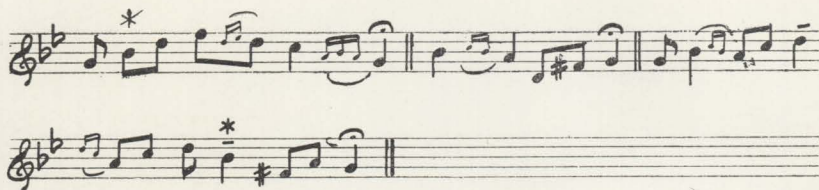
12.



Av Anna Sahlén, vilken hade låten av sin moder Gunilla Reinholdsdotter (f. 1851). Enligt hennes uppgift skall denna låt hetat »Långköuken» och även varit gängse i Klaxåsen på 1860-talet.

Liknande låtar hava meddelats av Halvar Karlsson och Märet Olander, Klövsjö, samt av Helena Gunnarsdotter, Skälänget.

13.



* Här togos kvartstoner mellan b och h.

Av Lisa Ödin (f. 1874).

14.

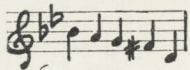


Av samma meddelare som till A: 6.

Både denna och nästföregående låt äro egentligen ganska självständiga men hava dock upptagits här under A, med vilken typ de äro närmast besläktade.

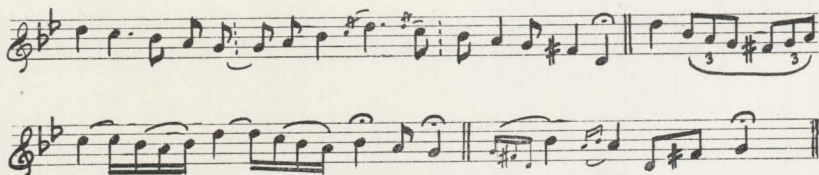
B. Skålansköuken.

Utmärkande för låtarna av denna typ är tongången



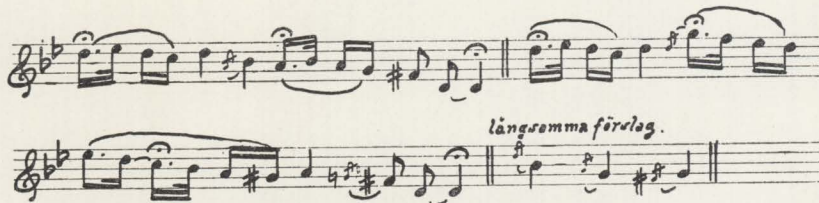
ofta behagfullt synkoperad. I övrigt visa de släktskap med Gammelköuken.

1.



Av Lisa Hammarberg (f. 1851 i Skålan).

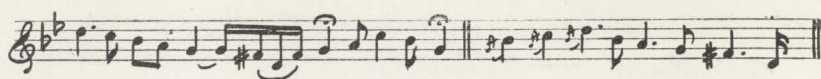
2.



Fermaterna över de punkterade sextondelarna få ej tagas för långa.

Av Eskilina Höckert (f. 1863), Skålan.

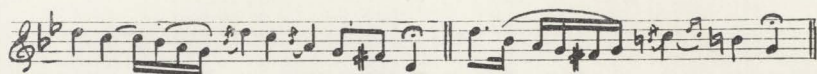
3.



* Sista noten, det korta d, blir vid utförandet av låten knappast en sångton utan i stället ett slags smackljud, »j» eller »tj».

Av Per Berglund i Skålan. Denne har lärt låten av sin moder Sigrid Persdotter från Hede i Härjedalen, vilken brukade blåsa den på näverlur.

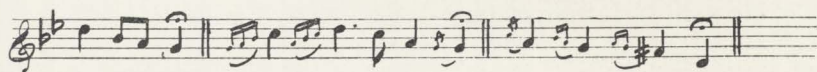
4.



Den plötsliga övergången i slutet från moll till dur är ganska överraskande.

Av Märta Bäckman (f. Gunnarsdotter 1862) i Kvarnsjö.

5.

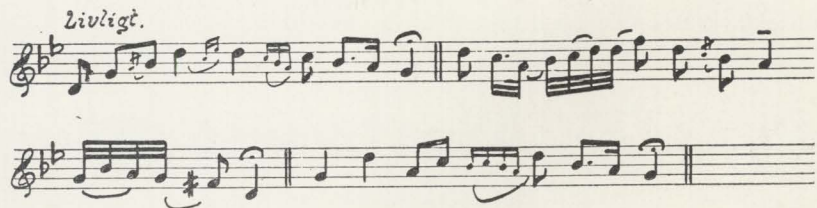


Av Anna Bäck (se C: 4), vilken lärt låten av Kristina Svensson i Söderhögen.

C. Galbergsköuken.

Det gemensamma draget för de annars ganska olika låtar, som sammanförts under detta namn (strängt taget har endast den första rätt till namnet), är första taktens uppstigande tongång från d till d. I övrigt spåras även här Gammelköukens inflytande.

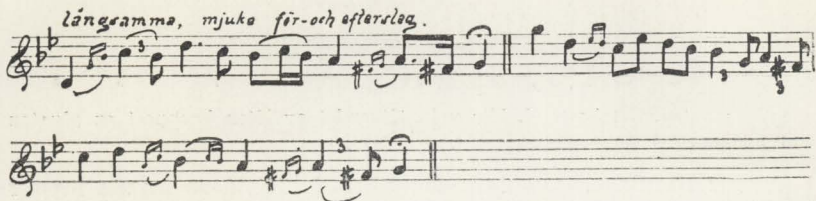
1.



Andra takten har samma karaktär som Skålansköuken.

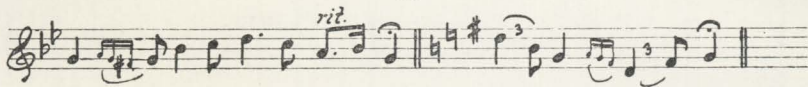
Av Anna Halvarsson (f. Ström 1889) i Skålan, vilken lärt låten av Brita Kristensson i Galberget.

2.

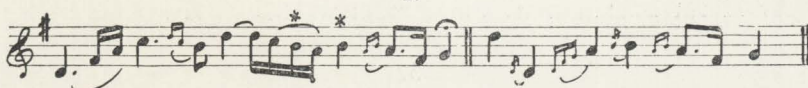


Av Julia Grubb (f. 1897). Liksom H ett vackert exempel på att även våra dagars butös kan köuka.

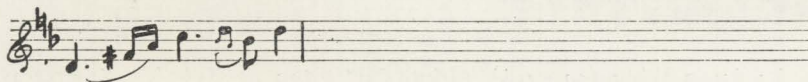
3.



4.



* Här togos kvartstoner mellan b och h. Början togs ibland även så här:



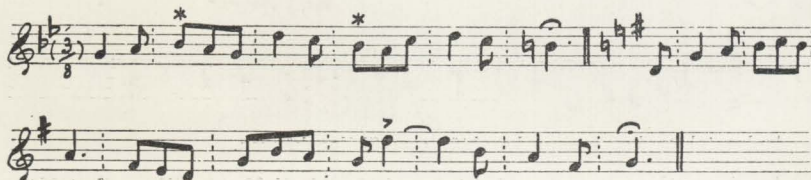
varvid även de med * betecknade tonerna närma sig b och hela satsen får mollkaraktär.

Denna liksom nästföregående låt äro meddelade av Anna Bäck (f. Kristoffersdotter 1874).

D. Ersköuken.

Att de tre första låtarna, som här följa, äro versioner av en och samma låt, höres utan vidare. Denna är också den egentliga Ersköuken. De övriga tre däremot äro var för sig mera självständiga men visa dock mer eller mindre släktskap med Ersköuken, varför de tagits med här.

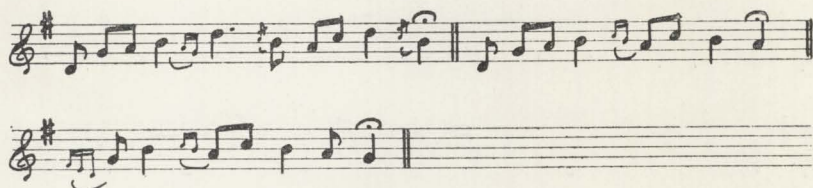
1.



* Här togos kvartstoner mellan b och h.

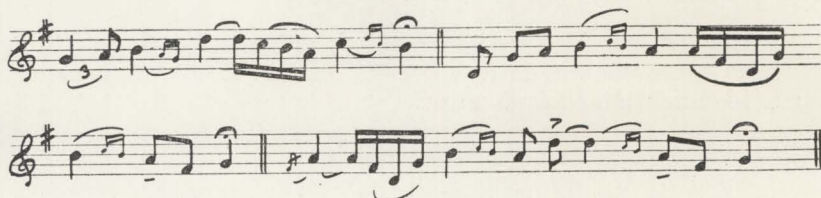
Av Anna Kjelsdotter (f. 1881), vilken i likhet med de två närmast följande meddelarna lärt låten av Kerstin Kristensdotter, vilken i sin tur hade den av sin moder Kerstin Larsdotter (f. 1818, död 1884).

2.



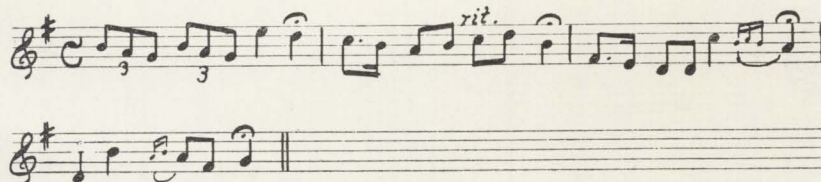
Av Beda Eklund (f. Karlsdotter 1890).

3.



Av Elin Kristoffersson (f. Svensdotter 1878).

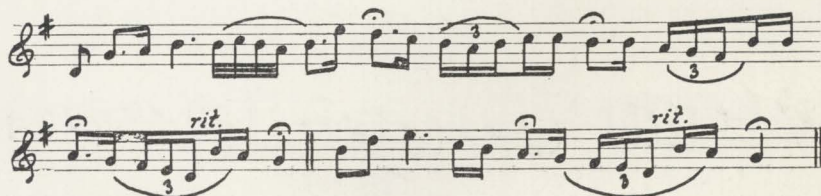
4.



Av Ingrid Didriksdotter (f. 1861).

Denna låt, vilken kallas »Sju män i skogen», skall hava blåsts på näverlur av en fäbutös, när hon en gång blev överfallen av sju rövare. Med denna låt hade hon då kallat på hjälp.

5.



Av Ingeborg Nordin (f. Olofsdotter 1859).

Låten kallas »Lappköuken», varmed vill sägas, att den ursprungligen lärts av lappar.

En liknande låt har meddelats av Karin Persson.

6.

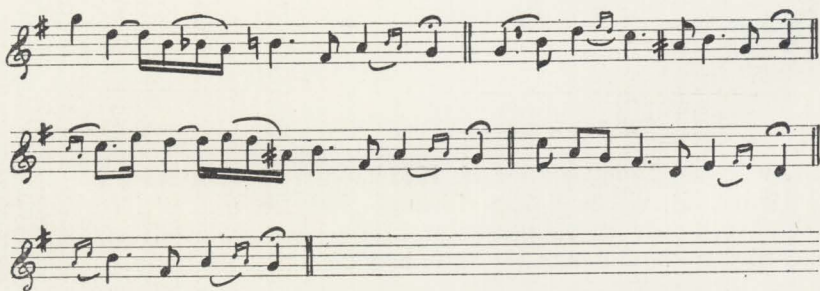


Av Elin Olsson (f. Karlsdotter 1878), vilken lärt den av »Post Karin» eller Karin Ersdotter (f. 1827, död 1899). Hon brukade blåsa liknande låtar på näverlur.

E. *Fransköuken.*

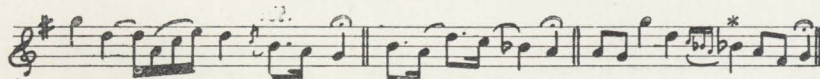
Under detta namn ha följande två låtar sammanförts, vilka trots självständiga utvikningar dock röja samma ursprung. Jämför särskilt de två första takterna i de bägge låtarna med varandra.

1.



Av Lisa Eriksson (f. Svensdotter 1880) i Frans, Klövsjö, vilken hade den av sin moder Sara Kristensdotter (se A: 6).

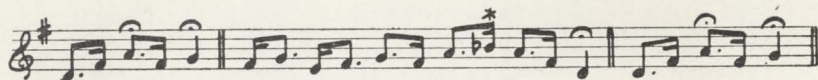
2.



* Här togs ibland även en kvartston mellan b och h.

Av Anna Sahlén, samma meddelare som till A: 12, vilken lärt denna låt av Sigrid Larsdotter (f. 1879).

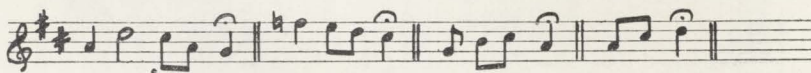
F.



* Här togs en kvartston mellan b och h.

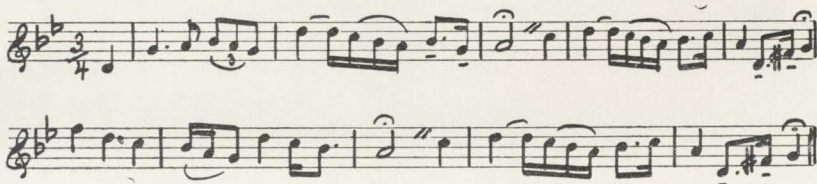
Av Ingrid Didriksdotter, samma meddelare som till D: 4.

G.



Meddelad på fiol av Olof Andersson (f. 1845), vilken lärt låten av »Post Karin» (se D: 6).

H.



Första satsen är en ombildning till moll av Ersköuken. De övriga tre satserna komma från Gammelköuken.

Av Karolina Andersson (f. 1892).

I.



Av Gertrud Edlund, samma meddelare som till A: 4.



Teckning av Acke Åslund.

“... från höjden mig når ett rop ...”

På brytet.

Å hej, vad det går! —
På mitt bryte jag står
och svingar min hacka, å hej!
Jag blir varm, jag blir svett,
men när sinnet är lätt,
är ej arbetet tungt, å nej!

Nog är jordtorvan seg
på min blivande teg,
den jag tänker ta upp i år,
nog är trädstubben med
både envis och led,
och stenen! — men hej, vad det går!

Jätte Vildmark, så ful,
du får maka en smul
på din klumpiga fot, se så!
Jag är liten, du stor,
men vänta, jag tror,
att du måste ge vika ändå!

Du står säker och trygg . . .
men jag böjer min rygg,
jag rätar den upp och slår till . . .
Jag skall vinna mitt mål
med min svett, med mitt stål
och mitt bergfasta, glada: *jag vill!*

På den steniga mo
skola skördarna gro,
lyser mognande kornet en gång;
och på myrmarken seg
varder teg invid teg,
där liarna sjunga sin sång.

För min möda blir lön:
markens gröda så skön
fyller ladan från golv och till tak.
Det blir bröd, det blir ljus
i mitt hem, i mitt hus,
det blir sång och mång' ljuvelig sak!

På mitt bryte jag står,
då — från höjden mig når
ett rop . . . å, är det så dags!
Över höstliga byn
draga vildgäss i skyn
bort . . . Vår nord är ej längre till lags.

Som en plog i det blå
ser jag fylkingen gå
emot söder, till avlägset mål — —
Bränner längtan min håg
vid det sträckande tåg? —
Nej, jag knyter min hand kring mitt stål!

Ej till främmande kust
står min håg och min lust —
där jag fötts, vill jag vara och bo.
Jag vill tjäna mitt land
med min tanke, min hand
uti brinnande kärlek och tro.

Erik Folkwar.

Undrom och undromsbönderna.

Rader ur minnesalbumet av *Lars Larsson*.

Från tider, då man varken hade länsantikvarier eller åtnjöt landstingets bidrag för undersökning av folkmål och traditioner, berättas en både rörande och glad sägen om hur byn Undrom fick sitt namn.

Byns förste plöjare gick bak den nya plogen. Det var ganska säkert ett svårt arbete för föregångsmannen, den välförstående bonden Jonte. Stenarna krånglade och trädrötterna snärjde. Men det var behändigt likväl det nya sättet att vända jorden med plog. Det gick betydligt fortare än med spaden och hackan, och plogkarlen behövde varken bryta ryggen eller stuka ihop magen.

Jontes märr gnäggade oroligt. Hon tyckte att det inte var vidare att vara glad åt. Det var tungt att i den gassande vårsolen gå uppför byns åkersluttningar. Och ensamt var det också, när vårkänslorna gävo sig tillkänna i ett ungt och brusande blod. Och åter gnäggade Jontes röda märr.

En hingst kom stormande. Det var väl grannens på Silje eller Övergården. Det var vår och morgon i hans blod, och han ville ha en maka. Han var rent vild, och han ville framför gångande plog para sig med Jontes märr.

Men Jonte var inte böjd för detta. Han hade hästar nog för gårdsbehovet och idkade inte avel. Övergårdens hingst var emellertid oemotståndlig. I iveren att rädda öket ur en för tillfället löjlig och opassande situation, rev Jonte med stor rådighet sin röda toppmössa av huvudet och sökte med densamma förhindra det otillåtna men dock så naturliga uppträdet.

Men, o ve och under! Jontes mössa försvann . . .

Jonte glömde sin mössa, och hans hustru sydde honom en ny. Han plöjde och skördade den goda undromsjorden, och han nådde en ny vår. Då kom Jontes röda märr en natt med en fåle. Men, o under! Fålen var klädd i segerhuva! På hans huvud satt nämligen Jontes röda mössa i den tidiga och strålande april-morgonen, när Jonte kom för att ge Gulla morgonfoder.

Vid åsynen härav blev Jonte »opp i undrom».

Jonte hade emellertid den ursprunglige bondens ofördärvade nervsystem. Han var en stark karl, och han kände i blinken igen sin gamla mössa, och han kom ihåg uppträdet bakom plogen

föregående vår. Han blev bara, med uttrycksfull jämtska talat, opp i undrom, något som han ju inte i så hög grad varit ända sedan födelsen.

Jonte berättade emellertid historien för vänner och bekanta på kyrkovall och marknad alltid tilläggande:

»Å je varte aldejles opp i undrom!»

Och så fick då Jontes gård, den bäst plöjda och den bäst växande, den mest välbelägna och den vackraste, sitt eget namn. Den hade väl även dittills något namn, men nu hette gården Undrom.

Undrom!

Men skulle det inte ha funnits något vackrare att falla i undran över? Skulle man inte ha kunnat hitta på en annan namngivande saga?

Ja, man skulle visserligen kunna anta att den forntida Undromsgården varit omspunnen av vackrare sagor än så, men att de äro glömda av nutidens praktiska människor. 1800-talet kom med husbehovsbränning, järnvägar och klasskamp, och man förlorade i viss mån sinnet för vår bygdelitterära härstamning och våra gårdars tidigare historia och sägenvärld.

Jämtarna torde för övrigt aldrig ha varit några diktande sköndandar, som gett sig tid att lyssna till naturens svårtydda fenomen i dess finare uppenbarelser och skiftningar. Kanske sagan om hur Undrom fått sitt namn, och andra sagor av något grotesk och något gycklande natur, är rätt så karaktäristisk för det robusta jämtlynnet och den föga förfinade folkfantasin.

Vill man emellertid inte tro en sådan saga till bokstaven, så slipper man. Den kan ha sitt värde ändå. Det är ju inte gott att veta, hur alla namn uppstått, men det vet man, att i anfall av humor eller rådlöshet få även de enkla människorna en dragning åt dikten eller vetenskapen. Och det kan man med fog säga, att i de gamlas namngivning alltid låg en strävan att lägga betydelse och karaktäristik i namnet, om det nu gällde orten, personen eller föremålet, något som man ej kan säga om vår egen tid och de nya namnen, som ofta kunna sägas vara oartikulerade ljud utan spår av betydelse och karaktär.

Vi lämna emellertid den saken åsido och göra ett besök i detta märkliga Undrom, som jämte Sundsläkten torde äga den äldsta kulturen på Rödöslätten. Byn har ett härligt läge mot söder-solen, där den badar sin strand i Storsjöns klara vatten, och, om man inte förstode, att västanvinden även fordom haft sin tid och i vild yra stegrat sig under färden över storsjöytan, skulle man tro att gårdarna njutit av idel strålande sol genom tiderna. I en sakta sluttning mot söder breda sig ägorna med en givmild jordmån, som aldrig var vidare stenig och aldrig torr och i vilken kornet och rågen gav en årviss kärna i forna tiders grundare

kultur, en egenskap, som ju var ytterst viktig i vårt frostiga land på en tid, som ägde otillräckliga och ytterst fördyrande kommunikationer. Storsjöns öar och södra stränder voro vårt landskaps främsta kornbygder, och allas ögon litade till dem i svåra tider. Slog skörden fel där, hade man svårt att vänta.

Allas ögon litade till Undrom och angränsande byar. Där var provostenen, spetsen, brännpunkten för en krets, som norrut sträckte sig långt utöver socknen och tinglaget.

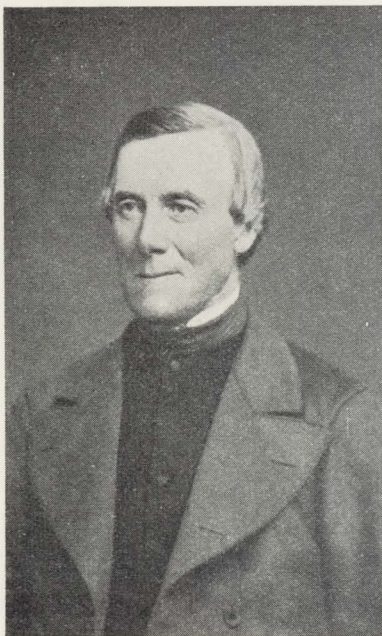
Gårdarna och stugorna vid sjön ha ju alltid varit idealet och äro väl det än i dag. Sjön med stugan och båten och bryggan är ju också det så ofta varierade temat i vår enklare bildkonst. Sjöbygderna ha haft fisken och kommunikationsleden, den vackra utsikten och roddens helgdagsförlustelse, både det materiellas nytta och det ideellas behag. Och här på Rödöstranden var det nu nära till Frösön, medelpunkten, med sin skola och sin marknad i Gregorii tid och med sina knektar vid Jämtlands regemente.

Man skulle kunna tro, att det var påpassliga och käckä män och kvinnor, som i odlingens första tider gjorde sitt landnam på en sådan strand, som slog upp sina högsätess Stolpar på strandvalven och sådde råg på den första svedjan. Man känner emellertid inte deras namn. Odens präster förde inga kyrkböcker. Vi ha inte heller haft detta högt utvecklade sinne för släktforskning och ättetraditioner, som utmärker våra fränder på Island, där bönderna än i dag ofta tro sig ha stamtavlan klar från gårdens första landnamsbonde.

Bondens enkla gärning har sällan gjort sin bärares namn odödligt. Det har skett endast om han till det primära, odlarens verksamhet, även fått lägga hövdingens. Men jämtlandsbönderna ägde varken hövdingetitel eller adelskap. De ha från föräldrar till söner och döttrar levat och verkat på samma åkrar. De ha kommit och vandrat samma vägar, den ene efter den andre genom tiderna. De ha till slut rätt så namnlösa stigit in i den hedniska högen eller ned i den kristna graven. De ha måhända utmärkt sig på var sitt vis och fört sin tid framåt efter olika läggning och kraft, men deras verk flyter ihop till ett: gården, stor eller liten, som gett bröd och hägn åt tusenden genom århundradena och som, mer än andra av de mänskliga nästena, blivit hemmet, mönstret och det primära i det mänskligas strävanden.

Så var det också med undromsbönderna. Deras växlande intressen förde gårdarna framåt. A. bröt jord, B. fiskade, C. byggde, D. gjorde brännvin i svåra tider, och samtliga voro de framstående kornodlare och herdar. Och de äldsta av dem vila rofullt i gårdens högar.

Undromsgårdarna voro fyra. Två, de mindre, hörde kronan till och voro boställen åt lägre befäls personer av Karl XI:s sort,



Olof Jonsson. 1817—1908.



Agnes Jonsson. 1819—1906.

varemot de två större voro i enskild ägo och sköttes väl och hade åbor, som voro prynader för sin samtid. Bondeståndet fick således uppbära bördsrätten och utöva herraväldet i byn. Ty det var helt säkert gott för bonden att inte ha ryttmästaren eller översten inom skifteslaget. Man kunde ju i alla fall göra goda utbyten i jordbruksmetoder och andra nyttiga kunskaper på ett visst avstånd utan att ha herremannens övervälde inpå knutarna.

Det lider mot den tid som närmar sig vår egen. Undroms-böndernas verk och gärningar tränga fram till oss som ekon av det förflutna eller som bilder, där man visserligen har konturerna uppdragna, men där man behöver både fantasi och tänkande för detaljernas utfyllande. Här ser man Per Karlsson, och där ser man Olof Olofsson, och efter dem kommer Jon Olofsson och Erik Persson, alla med hustrur och barn och tjänare. Den ene styr i hushållningssällskapet, när detta nybildat söker representanter i socknarna i syfte att hjälpa modernäringen, och den andre ger grindar av järn till socknens kyrkogård, en annan vårdade sig kanske med mycken kärlek om samhället och det religiösa livet, och ännu en annan for på handelsfärder till Byn och Levång, när han ville stödja sin näring därhemma och

det kommersiella livet i övrigt, alla dock utan att glömma gården och folket. Och så komma vi då till parallellerna och motsatserna, de två, som på var sin gård avslutade och garderade den s. k. gamla goda tiden, men vilka också pekade framåt mot en ny.

Aldrig hade väl i Undrom livet varit gladare och fullare av visdom och tänkespråk, av glatt och givande arbete, av gammaldags idealitet och vaken blick för det huvudsakliga och bärande än medan Olof Jonsson och hans hustru Agnes styrde i den ena gården och Per Ersson och hans hustru Kerstin i den andra, och ända in i vår yngsta, sedan dess så utvecklade tidsålder, ha deras tjänare och barn burit fram sina ekonomiska och moraliska lärospån.

Det var mycket folk, mycket arbete och mycken mat på undromsgårdarna. Och där var gott om boskap av alla slag. Edvard Nonnens ideer om timotejvallar hade nått jämtebygden, men det hade ännu inte varit fråga om någon minskning av sädesarealen eller skogsslåttarna. Ullen, hampan och linet skulle förarbetas hemma, och en stor del matvaror krävde ett omständligare beredningsarbete än nu. Maskinerna dröjde, och ingenting fick vara gjort. Gårdar av undromstypen voro folkets arbetsskolor.

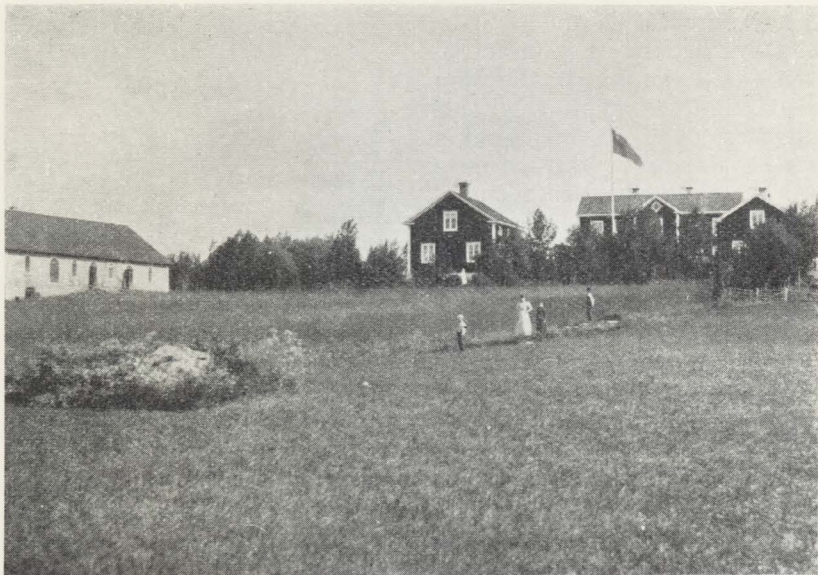
De två undromsbönderna voro de förnämligaste i bygden, både av släkttradition och personliga egenskaper. Det var Per Erssons föräldrar, som skänkt järngrindarna, och Olof Jonssons farfader, som styrde i hushållningssällskapet, och de båda fäderna hade i sin tur varit bondelivets märkesmän och praktiska tillskyndare utan annan belöning än den tillfredsställelse, ett redligt arbete kan skänka. Det kom visserligen ännu, så vitt man vet, ingen riksdagsman från Undrom, men släkten räknade kyrkovårdar och hade i slutet av 1700-talet sänt en rektor, Carl Falck, till Frösö skola, att bilda bönder och föra vetandet framåt.

Man tog sig inte hustru långväga ifrån på den tiden. Olof Jonsson gick bara till By, granngården, medan Per Ersson, kusinen, gick till Häste. De dåliga kommunikationerna förde inte människorna tillsammans så lätt som nu, och även vid ett sådant



Per Ersson i Nygården. 1819—1890.

Hustru Kerstin. 1826—1909.

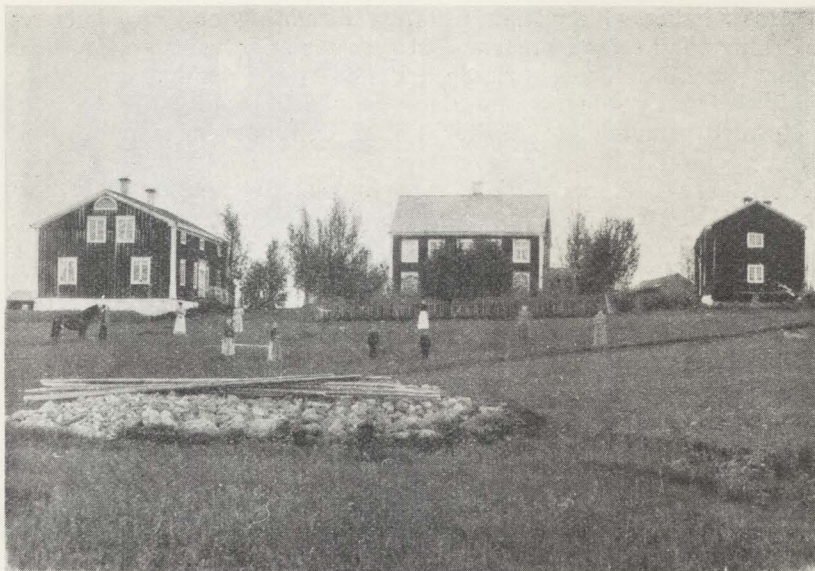


Ol. Jonsgården i Undrom.

val, nöjde man sig så att säga med det inhemska och hemma-producerade. Det hörde till den genomgående andan. Hågen stod inte utåt. Vikingasinnet med de långa erövrarfärderna hade växt bort med det trägna arbetet på gårdarna och de många förnyande bondegenerationerna.

Nu voro de båda de främsta på kyrkvallen och sockenstämorna, där man alltid såg Olof Jonsson, lång och slank, något framåtlutad och med milda ögon, och Per Ersson, kortare och mera satt med högburet huvud och örnnäsa och med en viss medveten skärpa i blicken.

Mer än andra av sina yrkesbröder var Olof Jonsson intresserad för tidens stora frågor. Han tog flitigt del av den sparsamma litteratur, som fanns att tillgå på den tiden och för vilken han fått smak under sina terminer vid Frösö skola. Religion, filosofi, politik, vetenskap, det fanns litet av varje i hans lilla bibliotek. Han stred inte skarpt, därtill var han alltför mild och tolerant. Han torde ha granskat såväl Kristus som den tidens filosofer och Luther men var nog under senare delen av sin levnad inte heller främmande för Ingersoll och andra modärna tänkare. Hans religiösa åskådning var av det mera frisinnade och praktiska slaget, och hans politik var framstegsvänlig. Det var Nils Månsson i Skumparp och Karl Anders Larsson i Maspelösa, som voro de unga böndernas politiska hjältar på den tiden. Olof



Nygården eller Per Ers i Undrom.

Jonsson var själv en »Ljusets bonde» för sin bygd, och när man nu så här, tjugu år efter det att han slöt sin långa levnad, betraktar honom i hans miljö av ingalunda bortkomna socknemän men dock, ifråga om intelligens och mångsidighet huvudet högre än dessa, tycker man, att hans egenskaper inte fullt kommo till sin rätt i hemsocknens stämmor och sociala liv och att han borde ha kommit längre. Olof Jonsson var emellertid den, som aldrig kände det för trångt att vara bonde och aldrig förstod att tränga sig fram. Hans tänkande förde honom ofta tidsutvecklingen i förväg, och han bar upp sina intressen för intressenas skull och inte för ärans och fortkomstens. Han gjorde mycket för det allmänna, och han var aldrig nogräknad eller sniken.

För O. J. var jordbruket det primära, men ingenting fick av bara vana gå i gamla fotspår. Visst hyste han tacksamhet mot fäderna, men inte hade man skäl att tro, att de gamla upptäckt allt. Kunde man förbättra sin kreaturstam och genom nya växter förstora sina skördar, så skulle man utröna det och göra där-efter, och prövades det vara lyckligt för landet att sluta med hus-behovsbränningen, så fick man lojalt foga sig efter rikets lagar och se sig om efter nya inkomstkällor. För övrigt skulle man väl göra något för framtiden liksom den förgångna lämnat mycket i arv åt oss.

Sådan var Olof Jonssons lära.

Hans ladugård med sin präktiga inredning och sin goda besättning var berömd i orten. Lötman, mejerientusiasten, och Broman, skoldirektören, pekade på den som ett mönster. Själva ladugården byggde han av sten. Stor och prydlig till det yttre och med rundbågade fönster tjänar den gårdens innehavare i tredje led än i dag.

Hästarna i stallet! Ja de voro kanske det ståtligaste, gården hade att uppvisa, och ägaren demonstrerade dem gärna. Fyra à fem välfödda och välryktade djur med goda exteriörer och framstående arbetsegenskaper talade i blick och skick om en husbonde, som väl var djurvän men inte hästhandlare.

Kornåkrarna på Undrom voro särskilt väl skötta, och det var de jämtländska kornböndernas ögonmärke i allmänhet att framställa ett riktigt kvalitetskorn. 100-procentigt sådant var ingen saga. Ja, en bonde på den tiden talade till och med om att genom ytterligare sortering få över 100-procentig grobarhet. Men om den mannen förstod sig på gott korn, torde han inte ha varit vidare klyftig i procenträkning.

Undrom var emellertid n:r 1 på Rödön ifråga om kornodling, och O. J. försåg särskilt de s. k. »upplänningarna» i Mörsil, Undersåker och Åre, hos vilka han gjort sig särskilt känd under sina handelsfärder till Norge, med frökorn.

På gamla dagar var Olof Jonsson fiskare och trädgårdsman. Hans drivbänk med rikedom av aster och lövkoj var den första i bygden, och hans trädgård bjöd alltid på fasta kålhuvuden och präktiga grönsaker av allehanda slag. Djärv och företagsam som alltid var sjön hans andra element. Därute på isen hade han i ungdomen också haft nappatag med vargen, men nu var det odjuret drivet tillbaka till fjällen. Nu kastade han sina nät men sörjde också för fiskens återväxt genom att ta till vara den fullgångna rommen och låta den utkläckas i en liten av honom anlagd anstalt i en bäck ute på ägorna. Sedan dess har rödingen fått hemort på grundet utanför Undrom, säges det, ty det lär vara så, att fiskarna liksom människorna gärna vända tillbaka till de grund, där de släppts ut.

»N ske ta vette, der de finns, å lägg 'e dit de torves», brukade Olof Jonsson säga, ty han var full av tänkespråk och visdomsord. och den som sökte umgänge med honom, hade mycket att vinna på det. Nu var han en av bygdens mest kunskapsrika bondemän, och han ville uppmuntra bildningssökandet och sin bygds folkskola, som då var socknens enda. Han donerade därför en fond till skolan, varav räntan årligen skall användas till inköp av goda premieböcker åt barnen. Från ett par porträttförstoringar på väggen i skolsalen blicka nu Olof Jonssons och hans hustrus goda ögon ned på de flitiga disciplerna.

Per Carlssons i Undrom gård fick namnet Nygården, sedan

åbyggnaderna flyttats till en ny gårdsplan. Per sålde gården åt sina fem söner med villkor, såges det, att han själv fortfarande skulle styra, medan han ville. Sedan skulle det lottas om gården och bröderna skiljas åt.

Lotten drogs av Erik.

Nu var det denne Erik Persson, som skänkte de konstsmidda järngrindarna till Rödöns kyrkogård med två adertonpundiga kanoner till grindstolpar vid huvudingången. Kanonerna voro tagna från Frösö skans år 1818 och fraktade till kyrkvallen av sex bastanta rödöbönder. Man kan vara viss om att bland dem befunno sig starka män från Undrom.

Erik Persson i Nygården var i ungdomen begiven på jakt och skytte, men gamle Per Carlsson var inte särdeles nöjd med denna böjelse hos sonen. Jordbruket och skötsamheten kunde ju bli lidande därpå, menade han, och han förstod inte, var ett sådant arv kunde komma ifrån. »Int ha je skyty å int æ Brita hell», sade han, och därmed hade han fritagit både sig och sin hustru från skuld till sonens missriktade intressen. Av de två av Erik och hans hustru skänkta grindarna, som helt säkert kostade åtskilligt, kan man emellertid ej endast läsa sig till givarnas namn i gyllene initialer utan även att Erik Perssons ekonomiska ställning blev god och att gamle Per Carlssons farhågor voro ogrundade.

Nu hade emellertid Per Ersson tagit emot gården. Det var mycken släktskap mellan undromsfolket. De båda bönderna voro



Västra kyrkgrindarna.



Norra kyrkgrindarna.

E. F. foto. okt. 1925.

kusiner och likaså deras hustrur. Men mycket gemensamt fanns ej mellan de båda storbönderna på nummer ett och nummer tre. De voro ju båda skötsamma, driftiga och ordningsälskande, men Per Ersson hade ej Olof Jonssons mångsidiga intressen och bokliga bildning liksom inte heller dennes vidsyn och osjälviskhet, och det var inte mycket av umgänge och förståelse mellan de två. Det var ingen ovänskap, men det var inte heller mycket som förde dem samman. Per var en stor ekonom och samlade framför allt rikedomar, men för Olof var detta ingalunda huvudsaken, ty han satte högre en anständig bärgning och ett rikt liv.

Men det var mycket att lära också hos Per Ersson. Ungdomen tog ingen skada varken till kropp eller själ på Nygården. Tvärtom! De fingo lära sig arbeta, och de fingo äta sig mätta. Den kontanta lönen kunde inte bli så stor, men de kunde flytta därifrån med ett gott kapital av vardagslivets etik. Ty gubben Per var dock strängt rätträdig och som en far för sitt folk. Och var han någon gång närgången, så fick man förstå det som hans faderliga rätt och plikt.

Per hade själv lärt mycket och arbetat mycket i sina unga år, och han hade särskilt ärvt sin farfaders blick för det värde, som kan förborga sig i det till synes betydelselösa och ringa. »Den som int ha nå sämmer, ha intå bättre», brukade farfadern säga. Därmed ville han säga, att om man slet allt lika, så blev man snart utan både det ena och det andra. Sina hagastängare brukade han tillsäga att vända »bärksia at Undrom», granngården. Han hade naturligtvis rätt att ställa det så, att den sida av gärdesgården, som vändes mot den egna bostaden, blev så snygg som möjligt.

Även Per, sonsonen, torde gärna ha sökt att, så vitt det var möjligt, vända »barksidan åt Undrom», en sida hos både gärdesgården och mannen, som naturligtvis inte var så tilltalande för grannen.

Per Ersson var en god jordbrukare och, som redan sagts, en stor ekonom. Han specialiserade sig kanske mest på sparsamheten, som han vid varje tillfälle i livet sökte inskräpa hos sina underlydande unga vänner. Att äta mycket smör har i alla tider hos bonden ansetts som en odygd, emedan smöret ju är en ganska odryg vara. Per Ersson kunde emellertid vid sittande bord ge en varinng sådan som denna:

»Tytty dæ fischen e sahlt, så taen lite minner gås!», och om vådan av att gifta sig med en mindre huslig kvinna uttryckte han sig sålunda:

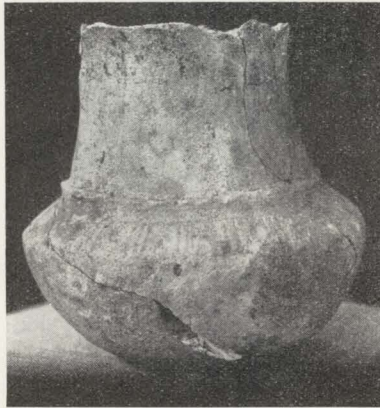
»De kærn kaast ut mæ skovlen, æus kæringæ ut mæ sken».

Med åren blev Per rätt mäktig. Hans inflytande i det materiella sträckte sig vida. Det växte mycket och viktigt korn på Nygårds åkrar. Det var inte billigt, men det såldes lätt till frökorn om

vårarna till de frostigare byarna både i hemsocknen och grannsocknarna. Och var det fråga om ett penninglån, större eller mindre mot revers eller inteckning, så var det att först försöka hos Per Ersson, som dock inte glömde att undersöka den sökandes soliditet och att kräva fullgod säkerhet.

— — —
Stadigt stå kanonerna, grindstolparna på Rödöns kyrkogård än i dag, och man vill gärna tyda dem som ett förnyat löfte om den tid, då svärden skola smidas till plogbillar. Innanför de tunga grindarna är det fridfullt och tyst, och här vila nu Undromsbönderna från mitten av 1800-talet i varandras grannskap på sina små ägande stilla gårdar.

På gårdarna därnere vid sjön bor nu ett yngre släkte, som driver en ny och fördjupad kultur. Men minnet av de gamla undromsbönderna talar från husen och fälten i ljusnande morgonstund och mörknande kväll.



Gravurna, äldre järnålder, funnen i en
1916 av E. Festin undersökt gravhög
på Undromsskogen.



Jobs-gården i Älvros. 93-årige Jobs-Per står ute på gården. Denna gård torde vara den äldsta i Kolsätt, en typisk, kringbyggd härjedalsgård.

Förf, foto, 1925.

Några glimtar ur de gamla härjedalingarnas liv.

Av *Einar Granberg*.

I förnäm avskildhet från den övriga världen, måste man nästan säga, ha de gamla härjedalingarna levt fram sina dagar under strävsamt arbete och hård kamp för tillvaron. Under det att Sveriges olika bygder på ett eller annat sätt genom kommunikationer av varjehanda slag stått i förbindelse med varandra, så har Härjedalen stått där ganska isolerat. Denna isolering har naturligtvis inte gått härjedalingarna spårlöst förbi, ty liksom vildmarken sätter sin prägel på det folk, som där nödgas bo, så ha också Härjedalens stora, karga och ödsliga vidder satt sin prägel på dem, som där leva.

Men tiderna förändras. Det har också varit andra tider för härjedalingarna. Det fanns en tid, långt före järnvägarnas, då man inte hade så mycket som en tändsticka att tillgå. Men det gick på den tiden också, tack vare att man då kände till magiska formlers underbara makt. Och med dessa redde man sig i en mängd av livets skiftande växlingar.

Nu var det ju en besvärlig sak att med *tinja*¹ och *eldstål*, som var den tidens eldredskap, tända elden om morgnarna i de stora öppna spisarna. Det var annat än att som nu treva sig fram i mörkret utefter bålåsträet² och nypa fatt en tändstickslåda och stryka eld. Och eftersom man då likaväl som nu sökte att med minsta möjliga besvär nå största möjliga bekvämlighet, så gjorde man allt för att bevara elden på härden över natten. I spisen hade man då alltid en glopanna, i vilken man brukade stöpa tenn och bly för att gjuta kulor till sina muskedunder. Med denna panna grävde man om kvällarna ett brett dike i glöden på härden och krafsade så ner i detta dike eller ränna de bästa, eldkraftigaste glöd och bränder och täckte över dem med aska. Men för att vara så mycket säkrare på sin sak, att elden skulle hålla sig över natten, så att man på morgonen endast genom blåsning i glöden skulle få sin eld tillbaka, så läste man under det man krafsade med glopinnan följande:



Kerstin Persdotter, Fannhus,
Älvros. F. 1836.

Jeg gräv ner min eld
sent om en kväld
balinken, balut,
å balop ätter varendeste knut,
å aldi ska min eld slokna ut.

Eller också någon av efterföljande variationer:

- a) Sent om en kveld
släkte jag min eld
musmaljken, baltafken
baling, balut, balop ätter varevige knut,
aldrig ska min eld slokna ut.
- b) Jeg gräv ner min eld
sent om en kväld
mismaljken, baltafken,
baling, balut, balop ätter var evige knut,
å aldrig ska min eld slokna ut.

Ja, läste man nu detta över de bränder, man grävde ner under askan, så kunde man vara absolut säker om, att elden flammade

¹ Tinja = flinta.

² Bålåsträ = hyllan på murkåpan.

upp, så fort man blåste i de falnande glöden, och så slapp man undan tinjan och eldstålet.

Men vi må för en stund lämna sådana där besvärligheter å sido och se efter, vad ungdomen hade för sig. Jul var ju visserligen en både rolig och angenäm fest med lekstuga och andra roligheter. Men midsommarnatten var också någonting, som hette duga. Även om den inte firades under sådana former som julaftonen, så ansågs den av ungdomen äga den största betydelse för ens framtida liv, ty då kunde man äta drömströmming och även på andra sätt få reda på sitt framtida öde.



Kersti Svensson, Kyrkbyn, Älvros. 70 år.
I bakgrunden Älvros gamla kyrka.



Lisa Olsson, Svedjan, Kolsätt. 75 år.

Mor Lisa, som jag träffade, då jag sistlidne sommar var nere i Härjedalen, hade åtskilligt att berätta från gångna tider, och det är henne jag nu låter berätta, ty hon var duktig i den konsten.

»Ja-a, du, det ska jag säga dig, att nog hade vi roligt många gånger, fast nog fick vi arbeta. Och, ser du, midsommarnatten var rolig och bra på mångahanda sätt. Jag kommer så väl ihåg, hur vi, som var unga, tog oss för många konster den natten. En gång, må du veta, så var vi tre jänter, som tog med oss häbbersnyckeln å gick till en korsväg, å vi var drypandes tyst å sa itnå, för då hade de varit förgjort för oss. Ser du, vi tog som sagt häbbersnyckeln å gick till en korsväg, och när vi kom dit, så gick vi runt en jordfast sten tre gånger och mot sola. När vi hade gjort de', så slog vi tre gånger på sten med nyckeln, å så ställde vi oss och lydde. Å då hörde jag en häst ruska på selen,

å jag blev nog mycke riktigt gift med en jordbrukar, fast de' är förstås länge sedan nu, å kamraten min, hon hörde något, som föll liksom i en brädhög, å hon blev nog aldrig gift, för, ser du, karln hennes han slog väl ihjäl sig, må vetta. Å den tredje, hon hörde ingenting alls, så hon fick väl göra om de' nästa midsommar.

Men så ska jag säga dig, att vi bruka äta drömströmming å, och det skulle också ske en midsommarnatt. Ja, jag var nog med en gång jag å, och den gången minns jag då för innerligt väl. De' var så konstigt den gången, för de' höll på å bli precis som jag såg de' i drömmen. Ser du, jag tyckte på natten, att jag satt oppe på ett tak och spikade, å inte förstår jag, hur jag hade kommit dit, men jag satt där och spikade i alla fall. Men hur jag spikade och spikade, så var jag nere på landsvägen, och bäst jag gick där, så kom jag till en grind, och där fanns en gård. Nu tyckte jag precis, att jag skulle få ligga i den där gården, så jag blev tvungen att gå in. Fast nog kände det på. Över axlarna hade jag en så grann schal, och när jag kom in i stugan, så la jag från mig schalen på skänken vid dörren. Å kan du tänka dig, det kom en pojke emot mig med ett stort tennfat med vatten och ville, att jag skulle dricka, och jag var ju så törstig, att det inte var likt nå. Men de' var då uselheta, — jag tordes inte dricka mig mätt, för, ser du, gubben å käringa hans var inne i stugan, å gubben var då så fali agasam, å han titta på mig, så jag måste rent sätta från mig fatet. Inte gick det bättre, när jag skulle äta. Gubben var så agasam, att jag våga rakt inte röra vid maten, och jag försökte, så gott jag kunde, ta mig ut ur de' där rummet. Men jag hade lagt från mig schalen på skänken, och de' var då det värsta, ty nu hade de' fastnat en slev och en visp i den, å så fort jag försökte ta åt mig schalen, så ramla å skramla de', så jag måste låta bli. Men hur jag arbete å stog i, så fick jag ner både schalen å vispen å slevon på golvet, å jag satte foten på schalen och strök den under hålfoten, å då lossna de' där otyge, som hade satt sig fast. Ja, du ska tro, att värre har jag då inte varit ute för. Och så, när jag skulle gå, så tror du inte, att pojken kom efter mig med en väldigt grann schal, å han sa, att jag skulle få den där av honom. Jag kunde nog inte säga nej heller till gåvan, men nog var gubben fali agasam, och nog hade jag, vad jag gjorde, innan jag kom ut genom dörren.»

»Men fick då inte mor Lisa den där pojken?» måste jag fråga.

»Om jag fick'n. Nä-ä. Ser du, jag såg 'n nog flerfaldiga gånger efteråt, men han var så agasam, att jag rent inte tordes gå till 'n. Å då förstår du väl, att jag inte kunde få'n då.»

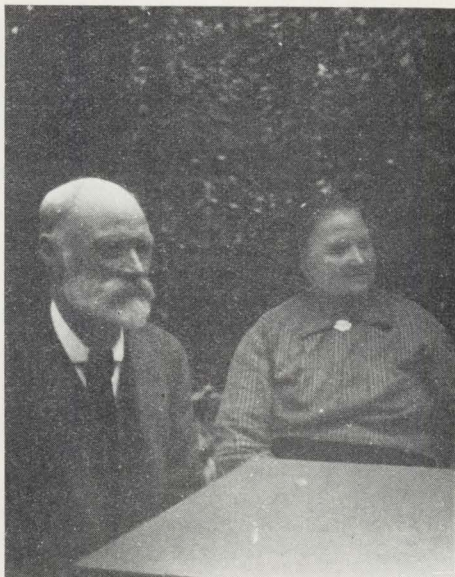
Ja, ungefär så berättade mor Lisa om detta midsommarfirande. Hon berättade också, att man under midsommarkvällen brukade

gå ut på ängen och utvälja tvenne grässtrån och klippa dem lika långa. Det ena kallades glädjestrået och det andra sorgestrået. På midsommardagens morgon skulle man så gå ut och se efter, vilket strå, som hade växt längst, och där fick man då klart besked om, huruvida glädje eller sorg skulle råda i ens hem.

Nu var det också mycket omtyckt av ungdomen, att samlas midsommaraftonen och göra en slags klimp, i vilken man lade in diverse trevliga saker, såsom stickor, löv, barr och mera sådant. Varje sådan sak hade sin särskilda betydelse. En sticka



Lägenhetsäg. Erik Hindriksson,
Smess, Älvros. F. 1842.



Bagare Söderlund o. h. h., Sveg.
Mannen f. 1850.

kunde då få representera en ko, ett löv en häst o. s. v. När man så hade kokat klimpen, skulle den ätas, och vad man då fann däri skulle bli ens framtida egendom. Alltså, även i detta sökte man tyda sitt blivande, ovissa öde beträffande sin tillkommande. Och vi förstå nog, att det var åtskilliga glädjeämnen förknippade med denna klimpätning.

* *

Men eljest kunde härjedalingarna vara rätt så elaka mot varandra. Det är kanske i de s. k. ramsorna, som detta märkbarast framträder, ehuru det säkerligen inte var så illa ment, som det kanske många gånger lät. När alltså vemdalingarna ville vara

riktigt retsamma med hedeborna, så brukade de härma deras kyrkklockor med följande ord:

Skäfpheadar, kom här, skäfpheadar, kom här . . .

Varvid hedeborna inte blevo svaret skyldiga, utan sjöngo med vemdalskyrkklockornas sång:

Tunnvälling, vemdäl, tunnvälling, vemdäl . . .

Ja, så retades och gnabbades de med varandra, och socken-öknamnet kom väl till pass.

I ramsorna finna vi det dock ännu bättre uttryckt. Där avspeglades med skärpa varje bys egenhet eller svaghet.

Ramsan för byarna inom *Svegs socken* hade alltså följande lydelse:

Överbergs möra (myror)
 Duvbergs störa (störar)
 Motsätt fisa
 Glissjöbergs glisa
 Byar stuta
 Vallars kluta
 Ytterbergs turka
 Ägge svälta
 Herrö gap eller spiflögu.

Tänka vi på den form Överbergs by har, så ger sig öknamnet här på en gång, ty den myrstacksliknande kulle, på vilken den byn ligger, stack väl kvickhuvudena litet för starkt i ögonen. Likaså torde förhållandet väl ha varit med Glissjöberg, som bara »gliser» fram (lyser fram) lite ur storskogen. Vad som givit de andra byarna namn, torde väl kunna utläsas ur de eljest så hånfulla tillmälena.

För *Älvros socken* löd ramsan så här:

Älvros jåmar
 Remmens glåmar
 Kolsätt täcker
 Rismyrs störer.

Men man gick ännu längre. När byarna sinsemellan hade fått, vad de behövde, så kom turen till de olika hemmansnumren. De skulle också ha en släng med av slevan, och så kom det sådana här ramsor:

Jag jett spinne, sa Tur-Jo-Ingri.
 Spinn mer, sa Linnér.
 Köre plogen, sa'n Per i Skogen.
 Schleke (slicka) flasa (potatisskalen), sa'n Mårten Larssa.
 F— fallero, sa'n Knuss-Jo.

Dä går hårt på måla, sa'n Mårten där i Vallgåla.
 Oxen flen, sa'n Ola Sten.
 Va sitt'n på för'n gren, sa'n Nils Sten.
 Fem punn, sa Skoglunn.

Jag nämner i detta sammanhang ännu en annan ramsa:

Hit mä'n säck, sa'n Per i Bäck.
 Han ä sa sönn, sa'n Sven i Lönn.
 Gå fäll lappe, sa'n Per i Backe.
 Har inga nål, sa'n Triji-Pål.
 Går fäll tjepe, sa'n Sven i Petje.
 Har inga pengar, sa Jo-Jons drängar.
 Ta e ku, sa'n Ola Bru.

Ja, på så sätt gick man åt varandra, och jag tror ingalunda, att avsikten var ond. Snarare få vi väl tänka, att de här stroferna voro rena skojet byamännen emellan.

* * *

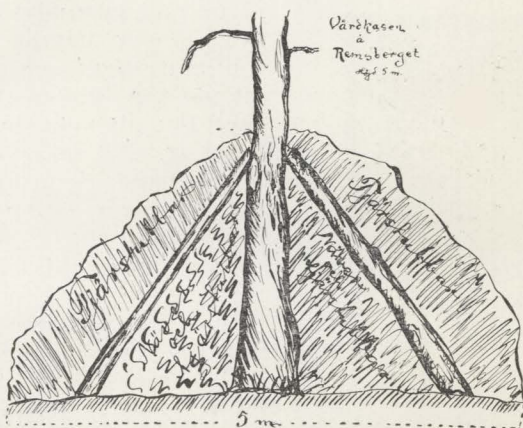
Men allvarstider har det ock varit för de gamla härjedalingarna, även om vi nu inte ha så många minnesmärken efter ofreds-dagarna. Men då jag i somras for från Älvros till Kolsätt, blev jag av min skjutsbonde uppmärksamgjord på den gamla skansen, som ligger i Rismyr. Ljusnan gick då bred och hög ännu, och det syntes inte mer än några jordkammars, som stucko upp över vattnet. Om denna skans säger Modin i sin Härjedalsbeskrivning följande:

»Den skall hava blivit under 1500-talet anlagd av norrmännen såsom en försvarspunkt gentemot den svenska grannbygden och särskilt mot Kårböle skans, varest svenskarna under krigs-oroligheter inlade besättningar. Under Baltzarfejden 1611—13 innehades den av de sistnämnda. Sist var den i bruk 1630—1644 under kapten Ivar Pädersens befäl».

Men ännu annat har funnits i försvarsväg där nere. Detta berättade mig hemmansägaren Olov Jonsson i Kyrkbyn, Älvros. På Remsberget skall nämligen ha funnits en vårdkase ungefär på det ställe, där brandtornet står. Min sagesman hade själv sett den, och han ville, att minnet av denna försvarsåtgärd skulle bevaras. Efter hans redogörelse lämnar jag här en kort beskrivning jämte bild av denna vårdkase.

Mot en hög tallstam har man rest upp grova tjärtullar, och i det rum, som bildades där inom, hade man proppat fullt med tjärrötter och näver. Utanpå tjärtullarna hade man kastat upp tjärrötter i ganska mäktiga lager, så att man fick en genomskärning av vårdkasan till fem meter.

Det fanns en tid, då Älvros ännu ej hade någon kyrka. Närmaste kyrka var då i Sveg. Det måtte visst på den tiden ha varit klenst beställt med vägar fram till Sveg, ty det berättas, att folket i regel rodde till kyrkan upp efter Ljusnan. Nu är det tre forsar i Ljusnan mellan Sveg och Älvros. De kallas *Frukten*, *Gråten* och *Gråforsen*. En gammal man, som jag talade med i somras, berättade, att dessa forsar hade fått sitt namn därav, att när folket rodde till kyrkan, så började de redan vid den första fors *frukta*, att resan skulle kosta deras liv. När de så kommo till den andra fors, blev dem fruktan övermäktig, och de bör-



jade *gråta*, ty nu visste de, att nästa fors skulle ta dem med hull och hår, *grå* och stygg som den var.

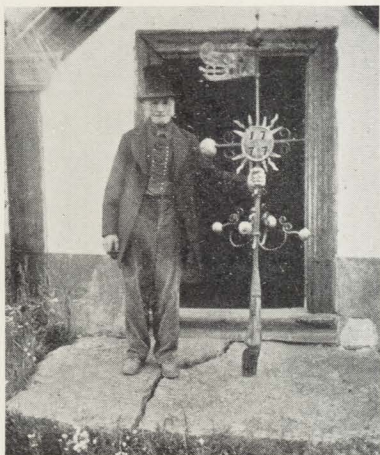
* * *

Det berättas om en smed, som bodde i gården Budd i Älvros kyrkby (hans smedja blev endast för ett par år tillbaka riven), att han en gång blev dagvill och tog sig för att smida på en söndag. Han var ju en ärlig, ja bottenärlig och präktig människa. Men sabbaten skall man hålla helig, och sådan som kyrkotukten var på den tiden, så måste vår gode smed på något sätt sona sitt brott. Det gjorde han också på så sätt, att han smidde en takflöjel till Guds hus i Älvros, och denna finnes ännu i behåll och bär årtalet 1777.

* * *

Svårt har det många gånger varit för folk, att vid sjukdomsfall få den hjälp de behövde. De långa avstånden där ute i öde-
marken, de få läkare, som funnos att tillgå, voro bidragande
orsak till, att folket försökte hjälpa sig självt och på sitt eget
lilla sätt. Under nyare tider brukade det också finnas en yrkes-
grupp därute, som kallades skinnfällmakare och som hjälpte folk
att sy fällar. Dessa voro, av vad jag hört genom äldre, nu le-
vande personer, åtskilligt späckade med »läsningar» och kunde
bereda åtskilliga kosteliga salvor.

Denna folkliga övertro lever ännu kvar på sina håll i Härje-
dalen och brukas lika flitigt som i vårt eget så upplysta Jämtland.
Det händer nämligen ännu, att folk kan råka i, och när man bli-
vit ute för »iråken», så kan det vara bra att veta, hur man ska
reda sig. Det säkraste sättet var
nog följande tennstöpning, som
jag i somras lärde mig av en
dess utöfvare.



Olov Jonsson, Älvros. F. d. bonde.
F. 1850. J., som är tillsyningsman för
samlingarna i Älvros gamla kyrka, håller
i sin hand den takflöjel, som Budd-
smeden smidde för att sona sitt brott.
J. har ägt Jo Jonsgården i Kyrkbyn,
Älvros, och njuter nu där sitt födoråd.

Skulle man alltså ha varit nog
olycklig att råka i, så skulle man
i en glopanna stöpa tenn. Där-
vid lägger man en duk över den
sjukes huvud och ställer därpå
en skål med kallt vatten. I glo-
pannan har man nu smält upp
tenn, och av det smälta häller
man tre gånger i skålen med
vattnet. Så granskar man tennet.
Är detta slätt, så har sjukdomen
kommit ur luften. Är tennet kru-
sigt, så har sjukdomen kommit
genom beröring med vatten. När
man så konstaterat detta, så tar man hår och naglar från alla
delar av kroppen och ser till, att det blir udda antal av varje
sak. För en man tar man vidare tre knappar, men gäller det
en kvinna, så tar man tre par häkter. Därefter karvar man loss
ett udda antal bitar ur det tenn, man stöpt över den sjukes huvud,
vidare tre små silverbitar, som lämpligen kunna karvas ur en
ring, tre bitar vitlök och sot ur skorstenspipan. Sedan kan man
ta vad saker som helst, t. ex. salt, bara man får ihop nio olika
delar. Allt detta lägger man i en påse av bomullstyg.

Var nu tennet slätt, så skulle man gå till en korsväg mitt i
natten och kasta påsen med dess innehåll över vänstra axeln
utan att se sig om. Eljest skulle man vandra iväg till ett vatten-

drag och däri kasta påsen på samma sätt. Men man skulle akta sig för att se sig om, ty då kunde det hända, att man fick sig ett slag, så att man blev stannande där på stället för alltid, och kunde man ta sig därifrån, så var man obotligt sjuk.

Gulsoten måtte också ha rasat vilt och hårt i Härjedalen förr i tiden, ty på de flesta ställen kände man till gamla botemedel för detta onda.

Så här var en kur, som jag lärde mig av en yrkesutövare:

Man skaffar sig en lång gul tråd, och slår en knut för ändan. Denna knut föres upp till hjässpunkten, och detta är då ut-



Kerstin Mårtensson, Herrö. F. 1841.
Hustru till Olof Mårtensson i "Smess",
Herrö.



F. bonden Olof Mårtensson, Herrö.
F. ägare till gården "Smess". F. 1832.
Trots sina 93 år sågar och hugger han
den ved, som dagligen åtgår till tre
bondgårdar.

gångspunkt för »mätningen». Man knyter då en knut för varje kota uteder hela ryggraden. Sedan knyter man för axel, arm-bågs-, hand- och fingerleder. För hjärtat gör man så en stor knut, och när knytningssproceduren är färdig, knyter man tillhopa de båda ändarna, så att en ring bildas, vilken trädes över huvudet på den sjuke, och tråden får sedan falla till marken. När den så fallit ner, viker den sjuke upp den tre gånger och stiger ur den med vänster fot först, varefter han spottar i ringen. När nu detta lyckligen är gjort, kastas ringen på elden, och om elden slocknar vid någon knut, så visste man, att det var där sjukdomen satt. Men skulle nu så olyckligt vara, att elden slocknade vid hjärtpunkten, så var allt hopp ute.

Sedan man på så sätt tagit reda på var sjukdomen satt, kunde man tillreda en kur, som hjälpte. En sådan var, om man tog förvittrad hundlort och bakade in den i en pannkaka och gav den sjuke att äta. Inte vidare aptitligt men bra i alla fall.

* *

*

Det kan kanske också vara av intresse att ha reda på, hur fattigvården sköttes i Härjedalen i början av förra århundradet. Jag låter ett gammalt aktstycke tala för sig självt.

»År 1835 den 31. Maj Jnkallades Elfwa Socknemen uti Socknestugan, att Efter slutadt Gudstjenst uppgöra ett Contrackt Rörande — Sockne Fattig Hjon Olof Wallsten, Då dess måg Pehr Pehrsson i Rismyr, så som ömande för sin Svärfader ärböd att honom Skjöta föda, och för sörja Ett år ifrån Ofvan stående Dato, Emot Bekommande arvode af Socknen med 4 skl. Riksgällds af Hvarje fulla Trög. — och då Trögtalet innom Socknen upgår till 435 $\frac{1}{2}$. — Så afgår för bemälte Pehr Pehrsson 10 Trög, och efter 4 skl. på Tröget gör Summan 35 RD 22 skl Rgl Hvilket arvode skulle genast, åtminstone till hälften genom Nemningsmennen upbäras och återstoden nästa Höst till fulla betalas. — Då ej något afseende göres, om mannen öfver lefver detta året eller ej och skulle han flera år öfver lefva så skulle antingen nytt Contrackt uprättas eller detta förnyas. —

Sålunde förelupit Betyges uti Elfros Socken stuga, år och dag som ofvan

Jonas Mattsson
Sjul Jonsson i Elfros
Erik Matts son J bäkk
Sven Pehrs son i Kol sätt.»

* *

*

Ännu en sak, innan jag avslutar mina små »glimtar». Också detta ett litet utdrag ur ett gammalt papper, där jag fann en bestämmelse om ett födoråd. Jag anser även detta som ett kulturdokument, då det visar, hur de gamla, satta på undantag, hade det, och vad de betingade sig av denna världens goda på gamla dar, då de skulle njuta frukterna av ett strävsamt livs alla vedermödor. Det lyder:

»Äfwen förbehålla vi oss föräldrar följande förmoner och födoråd Näml. — Så wida wi ej kunna sämjas med Hemmans åboen i Brös Samman, skola till fördel årligen niuta En Half tunna korn och fyra skålpund Snus, Samt nödiga wardagsklä-

der — men skulle wi emot all förmodan ej förenas med åboen i Bröd Samman, Så förbehålla wi oss följande födoråd — näml — föda för tvenne kor — tvenne getter, och tvenne får, tre tunnor Korn och en half tunna Råg, Sådant Som det årligen å Hemmanet växer, 2:ne kappar Salt 2:ne marker Humla, Hwar sitt nyttiga par skor — samt äfwen då 4:ra skålpund Snus, alt årligen, nödiga Husrum i gården, ved och värma, skiuts wid ansträngande Resor, tillbörlig skiottselse och omvårdnad på ålderdomen, och efter döden en anständig Jordafärd . . . »

Detta och ingenting varken mer eller mindre var deras begäran av denna jordens goda, där de levde i sin ensamma kammar eller fortsatte att stå i för gårdens bästa efter måttet av sina krafter.



En typisk brokvist fr. Gammelskogen,
Överberg, Svegs s:n.

“Ett nytt släkte härjedalingar“.



Utsikt från Brita Månsdotters stuga.

Mångs-Brita berättar.

Uppteckningar av *Matts Ling*.

I en ett par hundra år gammal liten stuga i Fäste by i Hackås, alldeles vid nya landsvägen, bor Mångs-Brita. Hon är ensam och lever i stor enkelhet beträffande både mat och kläder, hon har ingenting på banken, men hon har en betydande förmögenhet i sin klara och skarpa hjärna, vilken, särskilt när det gäller återupplivande av gamla »berättningar», fungerar mycket tillfredsställande. Härav har undertecknad begagnat sig för att rädda undan glömskan ett och annat, som hittills genom tradition kunnat fortleva men hädanefter är dömt till undergång, då nutidsmänniskan, den genomsnittliga åtminstone, anser sig ha viktigare sysselsättningar än att lyssna till dumt gammalt prat. Vilka dessa viktigare uppgifter äro, lämna vi för denna gång därhän.

»Brita måste låta fotografera sig för Jämten», inlät jag mig, då vi sist träffades. »Ja de skull væ nån gång, når je e ræktut slærvu å sinnu dæ.» Brita är aldrig svarslös. Bara ett exempel härpå. Brita skulle besöka d:r Å. för att erhålla erforderligt intyg för att få s. k. folkpension. D:r Å., som i allmänhet var obenägen att se några fel på dem, som sökte pension, skrev i intyget bl. a. att hon ej var invalid, och därmed var hoppet om pension ute. Å. ville vara vänlig och hjälpa Brita på med kappan, men hon svängde sig häftigt undan med orden: »Nää, je va nu int invalid sæ».

Brita härstammar på mödernet från den gamla prästsläkten Festin, vilken leder sina anor från bonden Erik Kristoffersson i Fäste (slutet av 1600-talet). Hon berättar på tal härom: »De finns högfæl ti fattighjon å. A mor var nu sæ klæjn, sæ hu kunn int rör se uttan hjælp. Då var 'e 'n dag hu fråuge: Hått kall 'n se 'n Eric i Gillste? Når mæ sværa: Festin, sæ sa 'na: ja men de

e mi släkt, som häjt sæ, å mæ di var a oppe å gick fræm å tebaker därpå golvan».

Kristoffer Eriksson i Fäste, en bror till Petrus Eriksson Festin, var med sin son Erik ute på åkern. Sonen fortsatte plöjningen under själaringsningen. Fadern gav honom en ordentlig örfil med orden: »Du ske int ha dössförakt». Hatten skulle tagas av vid klockringning.

Komminister Festin bodde på Bränna. En dag, då han gick genom Östnårbyn, sprungo småpojkar på stugtaken och hade roligt värre. Gårdarna voro den tiden hopbyggda, så att man förstår, att det var frestande för pojkar. Festin ropade till dem: »Vräk ner er av taket. Ni bryter av er armar och ben. Va' blir det åt föräldrarna då, tror ni. Det vore lagomt att ta näsan på er och vrida den bak i röven». Röst ur pojkhopen: »De skull fäll bli någe at förällrom dåu å».

Britas morfar gick och läste för komminister Kåhre. Han var höglärd och titulerades magister. »Sint tror je han va vål 'n dag.» En gång då man frågade: »År magistern hemma?», röt han till: »Jag har en dräng, Erik, han är magister han också över sitt arbete». Konfirmanderna fingo lära sig utantill Sal. pred. 12 kap.

På fädernet härstammar Brita från Uppgården i Billsta. Hennes farfarsfarfar hette Erik Nilsson i Billsta. Han högg »hjärtstocken» till klockstapeln¹ i Hackås, och på den har han sitt namn. Varje bonde skulle hugga och framforsla en stock. Erik Nilsson begick självmord i »fyllsjuka». På min fråga om han var lite fyllaktig, svarar Brita: »De va int lite dæ int». En madam Ljungberg eller, som hon rätteligen hette, Birgitta Christina Hofverberg, vilken bodde i Uppgården, brukade förmå Britas farfar att läsa »Fader vår», för att det ej skulle gå lika med honom som med farfadern. Och det kunde nog behövas kanske, mente Brita.

En framstående Hackåsbo på sin tid var Johan Johansson i Östnår, »han som ville hääjt nådi lagman». Han var född i Rogsta



Brita Månsdotter, f. 19/9 1851.

¹ Färdigbyggd 1752.

och vandrade i ungdomen jämte en broder till Stockholm för »te ler se skræædd». Brodern dog i Stockholm och blev begraven på Katarina kyrkogård. Johan Johansson fick sitt rykte som lagkarl på det sättet, att han genom sina inlagor räddade en flicka Karin Mickelsdotter, som var dömd till döden för barnamord. Hon blev sedan gift med Anders Berglin på Bränna, en son till kyrkmålaren med samma namn. Johan Johansson gifte sig med Kersti från Jo-Persgården i Östnär. En son till dem var prästmannen Jon Hamrin, vilken drunknade i Ängermanälven, då han, iklädd päls och storstövlar, hoppade ur en fullsatt båt för att rädda de övriga. En kusin till honom var prosten Östlund i Hammerdal, vilkens mor var just från Jo-Persgården. Denna gård låg mellan Fräskgården och Berglins, men är nu för länge sedan flyttad. Hela Östnårs by skall ursprungligen ha legat längre upp efter ån på en plats, som kallas Hopläjdan, men den gamla byn brann upp på 1300-talet.

En syster till Johan Johansson, Barbro, var gift till Görn-Jæns i Hov. Hon tycks ha varit av särskilt gott virke. Hennes man dog tidigt, och med många små barn levde hon i stor fattigdom. Hon brukade själv köra hem ved från Kälen (Grubbkälen). Ett ordstäv efter henne är följande: »En trasa må vara så simpel hon vill, bara hon är ren. En människa må vara hur fattig som helst, bara hon är hederlig». När barnen vuxit upp och skulle ut i tjänst, brukade hon följa dem utanför porten (gårdarna voro på den tiden helt inbyggda) och säga: »Jag har ingen annan arv åt er än detta: glöm ej Gud». Hennes sonhustru var elak mot henne, och därför hette det ofta: »Kära var tyst, säg ingenting åt Lucia».

En son till Barbro var sockenskräddare i Hackås. Han var »e unnerschyn». När han kunde, var han »gnässu å läj». En gång på en resa träffade han en man, som han frågade, vem han var. Han fick ett något högdraget svar: »Jag är sockenskräddare i Brunflo», varpå han genmälde: »Je håll på sööum nå leta je å, mæn me kall dom bære Barbro-Görn». Till Görns åliggande hörde att kläda alla brudgummar. Efter allt att döma voro de riktigt fina. Han lockade omsorgsfullt deras hår, och så lånade han dem en frack, som han hade. »Int väjt je, om han passe att dämm all», tillfogar Brita.

Man ville nog vara snygg förr i världen också, och, vad mera var, man kunde det. De gamla allmogedräkterna voro helt enkelt konstverk alltigenom. Brita minnes sin farfars brudgumsväst. Den var vit med små röda ränder samt två rader förgyllda knappar. Till helgdagsdräkten hade man krusiga, vävda strumpeband med fem »duppar» i ena ändan och två i den andra. Strumporna voro vanligen blå, byxorna av garvad och sämskad älghud, tröja av blått, grått eller svart vadmal, allt hemgjort.

Britas morfars farmor var bondhustru i Rogsta, i Västgården,

vilken under 1600-talet var kronohemman, löjtnantsboställe under kavalleriet, och innehades av Anders Planting-Berglod, en som varit med i 30-åriga kriget. Han var tämligen eftergiven och lät grannen få använda och inhägna en del av hemmanet. När det sedan såldes till skattehemman, gick den nämnda bondhustrun, sedan hon förgäves bett sin man därom, till en lantmätare på Frösön och fick saken rättad.

Förr i världen fanns i kyrkan mitt på kvinnfolkssidan en med särskilt skrank försedd bänk, som kallades Stor-Billsta-bänken. Brita minnes den. Sannolikt iordningställdes denna bänk åt någon i Billsta boende ståndsperson.¹

I Billsta bodde på 1600-talet en officer Johan Vilhelm Bokkoffsky, väl av polsk härstamning, vilkens dotterdotter, Stor-



Britas stuga, hennes arvsrätt enligt avhandling 1867.

E. F. foto. 1/11 1925

Stina, var gift med en bonde i Hackås. Enligt traditionen fick hon rösta på präst, men ej mannen. Ättlingar till henne finnas i Hackås än i dag. En av dem var den originelle pastor Bosén. En dotter till pastor Klangundius, 1600-talet, hans och hustruns porträtt pryda nu Hackås kyrka, blev gift med en bonde i Näs. Detta nämnes för att ev. tjäna till ledning vid genealogisk forskning.

Enligt Britas utsago var det en på nuvarande Erik Aronsgården i Hov, som tog Skunckestenen vid kyrkan och ämnade använda

¹ Bänken lär även ha kallats Biörner-bänken och skall enligt traditionen ha tillkommit för auditör Fredrik Biörners räkning. B. var vid 1700-talets mitt ägare av avradslandet Östersund, som han 1765 för 5,000 dlr kopparmynt sålde till lagman von Engeström, vilken 1785 för ung. dubbla summan upplät det för stadsanläggningen. Efter sitt avsked (1766) flyttade B. till Billsta, där han anlade en tullkvarn. B:s måg, v. härardshövding Fr. Gust. Wasell, var delägare i nämnda kvarn och även han en tid boende i Billsta.

Red:s anm.

den till grundsten under sin nybyggnad men måste bära den tillbaka. Grannarna i Erik Arons och Görn-Jæns tävlade i att bygga storartat. Han i Erik Arons byggde två kammare i mitten och lång förstuga och tog priset. Denne byggherre med den bristande vörnaden för fädernas gravsten torde ha varit Erik Ersson i Hov, gift med Brita Ersdotter i Salom och senare bonde i denna by.

Nordvallen i Gillhov skall fordom ha hetat Näckste-buan eller Stor-Ola-buan efter den bekante kopparslagaren och herredagsmannen Olof Olofsson i Oldberg, tidigare i Näcksta, stamfader för Oldbergska släkten. Stor-Ola var alltså samtidens namn på denne man, och det ger oss ju god ledning till en exaktare föreställning om hans yttre.

Vi komma allt längre tillbaka i tiden. Det prästbordet tillhörande »Prästböle», som ligger mitt i Näckstabyns ägor, skall vara skänkt av »katolik-Anna», för att själamässor skulle läsas för henne.

»Einlagen» är ett jordområde på gränsen mellan Billsta och prästbordet. Det har fått sitt namn av följande händelse. Einar i Billsta skulle göra jordbyte med en släkting. Denne ville att Einar skulle flytta till Salsån, där de även ägde jord. Einar ville inte, och då slog den andre ihjäl honom men måste i böter lämna det nämnda jordstycket till kyrkan.

Munklingsve och Munklingmyra ligga strax öster om gården »Klockars» i Vinälven. Dessa namn synas tyda på, att klosterfolk funnits i trakten i gamla tider. »Köfransstyttje» är ett jordområde på Nordgårdens i Fäste ägor, och det skall vara givet i fadergåva; alltså av en Fästebo till en Köfrabo.

Mårten i Salsån, mosterman, berättade, säger Brita, att på Utgården i Gärde voro flera syskon. En tog till Norge. Efter digerdöden gick han hem. Då levde ingen kvar på gården. Ladugårdsdörren stod nere vid sjön. Han tog nu gården i besittning, och hans ättlingar leva där än i dag.

Fal-ön skall enligt traditionen fått sitt namn efter en norsk prins, Fale Bure, som kommit flyktande från Norge. Detta stämmer med Bureättens arvsägen, som berättar, att den förste Bure kom hit som flykting. Namnet Fale är detsamma som det gamla Fardjäkn, vilket förekommer på åtskilliga håll här i trakterna under medeltiden.

Gussormtjärn, belägen mellan Rogsta och Vikbäcken, skall ha fått sitt namn efter en prins Guttorm, som bodde där och som var så rädd för kvinnfolk, att han rodde ut på tjärnen, när något dylikt uppenbarade sig. Även denna sägen har säkerligen sin upprinnelse i någon faktiskt känd händelse.



Framtidshopp.

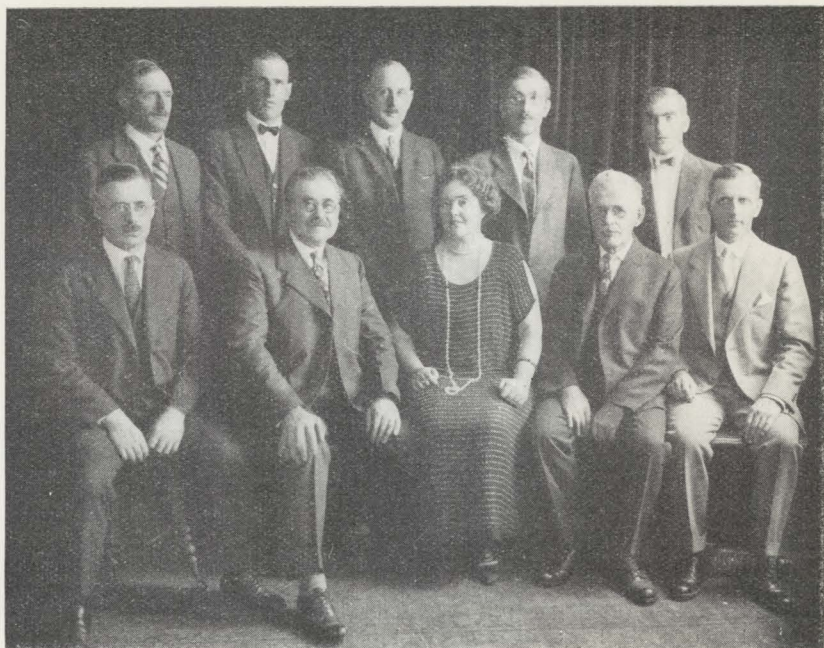
Han stod i en dyig välling
och böjde sin unga rygg
och slungade torv och lera
vid surret av broms och mygg.
Hans hy var fläckad av stänk och svett,
ty het var dagen och diket brett,
och djupt var det ner till botten,
så inte var knoget lätt.

Den unge mannen i diket
stod stilla en kort minut
och kastade luggen ur pannan
och såg över myren ut.
Där syntes ännu blott starr och ljung,
och blöt var marken och sur och tung.
Men framtiden log mot gossen,
som stod där så stark och ung.

Där bortom myren låg backen
med smultron bland ris och sten,
där solen sken mellan granar
och trasten sjöng från sin gren.
Däruppe var liksom en helig lund,
där tänkte han bygga på egen grund
ett hem åt sig och sin flicka.
Han drömde om det var stund.

Nu stod han där varm i hågen
och sträckte sin unga kropp
och tänkte på kornet och rågen
och hela sitt framtidshopp.
Han tänkte på tösen där nere i byn,
och hemmet på backen stod ljust för hans syn —
och han böjde sig ner i diket
och grävde i leran och dyn.

Kilian.



Jämtlandsgillet i Chicago styrelse.

Fr. v. främre raden: Helmer Dedering, sekr., Carl Festin, ordf., fru E. F. Unander, Albin P. Rissler, v. ordf., John Hedman, klubbmästare. Bakre raden: E. J. Erickson (f. i Höglunda, Stugun), Arvid E. Olson (f. i Östnär, Hackås), E. F. Unander (f. i Fanbyn, Rödön), J. L. Lindgren (f. i Häggenås), Petrus Aronsson (f. i Långänge, Lockne).

Jämtlands Gille i Chicago.

Det är ett obestriddigt faktum, att vid svensk-amerikanernas Sverige-besök 1923 många känslor av samhörighet mellan det gamla och nya hemlandets svenskar väcktes till liv. I våra gäster, som säkerligen ofta i livet fått handla efter devisen »hjälp dig själv», funno vi tränade iakttagare, vana att jämföra, och det glädde oss att höra deras betyganden, att Sverige ej blott gått betydligt framåt, det räknades som en kvalitetsnation, och det var en stolthet att få kallas svensk. Vi ha flera bevis på, att besöket till sina verkningar blev något vida mer varaktigt än den förblekande glansen av festliga minnen. Bl. a. har sålunda mångt arbete för svenskhetens bevarande i Amerika tagits upp med förnyad kraft. I detta arbete har en av våra jämtar i Chicago, köpmannen Carl Festin, sedan länge och på framskjutna poster verksamt deltagit. Efter sitt besök här 1923 tog han även initiativ till en sammanslutning av Chicagojämtarna. Sammanslutningen, vars

officiella namn är *Jämtlands Gille, Chicago, Illinois*, räknar redan över 200 medlemmar. I den tryckta medlemsförteckningen är födelseorten angiven för envar här född jämte, och de flesta socknarna äro representerade. Ordinarie sammanträde hålles i januari månad och årsfest på Adlersparredagen den 6 juli. Styrelsen består av 11 personer, varav 4 »med portfölj», de övriga utgöra en stående kommitté, som skall biträda vid anordnandet av sammankomster och fester.

Angående gillet's ändamål tillåta vi oss göra följande utdrag ur ordföranden hr Carl Festins anförande vid gillet's konstituerande och stadgarnas antagande den 10 maj 1924:

»Den djupast liggande orsaken till en sammanslutning sådan som Jämtlands Gille (eller någon svensk förening f. ö. i Amerika) torde först och främst vara ett känslans krav på att bevara och så småningom införliva med vår amerikanska odling det rika kulturarv, som vi fått från våra fäder och som vi bruka sammanfatta under begreppet *svenskhets*, det för svensken särskilt utmärkande. Den grundläggande egenskapen hos svensken är hans djupgående kärlek till frihet och rätt. Denna frihetskärlek hos de djupa leden har också givit dem själva kraft att för egen del bevara frihetsarvet. Det svenska folkets evinnerliga ära skall alltid vara den historiska verklighet, att dess bönder, samhällets grundval, städse bibehållit sin självständighet gentemot de andra samhällsklasserna. Ett fritt folk och en fri bondeklass under tusenåra historia är förvisso ett vackert resultat av svenskens kärlek till lagbunden frihet. Det som föder och värmer denna lojala känsla för ordning och rätt är hans religiösa sinne. Detta sinne har, om ock i olika grad, framträtt i alla tider; på religionens mark har svensken vunnit sina vackraste segrar. Det är svenskens märkligaste blad i världshistorien. Dessa tvenne drag i den svenska folkkaraktären äro värda att bevara och sedan omplantera i amerikansk jordmån.

Göteborgsutställningen 1923 gav världen det klaraste vittnesbörd om, att det är få trakter av jorden, dit inte män av svensk stam sökt forskande tränga fram, och huru många uppfinningar på alla möjliga områden har inte det svenska snillet gjort!

Att leva för stora och ädla idéer, för ideella mål, är ett annat vackert drag hos den svenska nationen. Att uppoffra för andra, under det man glömmet sig själv, är en svensk dygd; många exempel kunna framdragas till bevis härpå. Tänk blott på Nobel och hans världspris, som gjort ej allenast hans utan framför allt Sveriges namn allt mera känt över hela världen; på »Sibiriens ängel» och hennes uppoffringar för den lidande mänskligheten; på ärkebiskop Söderblom och hans försök att mitt i en värld av hat och misstänksamhet samla de kristna folken till gemensam handling för frid och försonlighet. I sanning ett ädel! drag i den svenska folkkaraktären. Svensken är vidare trofast och pålitlig, ärlig och uppriktig, gästfri och tillmötesgående. De bästa dragen hos den ariska rasen har Försynen nedlagt i den svenska folksjäl, därför kan och vår store skald och tänkare Viktor Rydberg jublande sjunga i sin svanesång »Himlens blå»: »Till ariskt blod, det renaste och äldsta, till svensk jag vigdes av en vänlig norna».

Dessa och många andra framstående egenskaper har ställt den svenska nationen bland de allra främsta på kulturens olika fält. Svensken behöver icke träda tillbaka för någon i fråga om litteratur, konst, vetenskap och uppfostran — och sedan vilket erkänt härligt språk är icke det svenska. Och vi jämtar böra icke glömma vår egen dialekt — för så många av oss *modersmålet!*

Allt detta goda i karaktär, kultur och språk är sannerligen väl värt att bevara och ingå som en viktig del i vår amerikanska kultur. Och den, som lättsinnigt förslösar detta fäderneärv, har därmed visat sig sämst mot sig själv och illojal mot sitt nya hemland. Som goda svenskar i allmänhet och jämtar i synnerhet

är det vår plikt se till, att fädernearvet ej måtte förloras. I sin mån vill denna sammanslutning verka främjande i denna anda.

Jämtland Gille i Chicago har en ytterligare uppgift, nämligen vad i dess stadgar § 2 anges som Gillets ändamål:

1) att sammanföra i Jämtland födda personer och deras anhöriga till ömsesidig nytta och nöje;

2) att i möjlig mån stödja kulturella strävanden i hembygden.

— — —
Med den senare bestämmelsen åsyftas först och främst planen på byggandet av ett museum i Östersund, och det torde finnas många jämtlandsson här i Chicago, vilken skulle anse det vara en stor ynnest att i någon mån få bidra till detta värdiga företag.»

Det är med uppriktiga känslor av glädje och tacksamhet vi erfara, att denna sammanslutning kommit till stånd och att våra landsmän därute med värmande minnesgodhet hava för avsikt att söka stödja de kulturella strävandena här i den gamla gemensamma hembygden. Vi bringa Jämtlands Gille i Chicago vår varma lyckönskan och tack!

Att gillet har sin särskilda samlande betydelse i den egna storstaden, kunna vi ana av följande redogörelse från ett jämtamot, hämtad ur en svensk-amerikansk tidning, som kommit under våra ögon:

»Jämtlands Gille hade ett jämtamot i Lundquists hall, 61st och Morgan sts., Decoration Day, och hade allt vad jämtar heter å syd- och nordsidan och alla andra sidor samlats där. Ett långt bord var dukat uteder salens långsida och kring detta stodo jämtarna i täta led, som flugor kring en sockerbit, och plockade åt sig sitt hemlands delikatesser, tunnbröd och mesost och lagom lagrad getost och det stod som en gloria av salighet och sällhet kring jämtpojarna, när de smulade i sig hembygdens goda bröd med sovel. Ja, det låg sannerligen andakt över den måltiden — visst ströko sill och köttbullar och potatissallad också med, men »stuten» var det bästa i alla fall och väl värd färden till Lundquists Hall. Sedan bjöds mylta med gräddor — och lite hjortronsmak fanns verkligen kvar efter myltkaggens tusenmilafärd. Sen jämtarna förplägs på detta sätt fanns det övernog av spänst för jämtpolskan och dansen trädde till midnatt, endast avbruten av ett kort tal av ordföranden C. Festin samt sång och musik av herrarna Otto Carlson och Bergvall — för resten en av Ragunda-Bergvallarna som nyligen kommit hit. Och härnäst blir det picnic på Adlersparredagen.»

Jämtlands Gille i Chicago har blivit signalen till bildande av flera liknande sammanslutningar därstädes, såsom Skånska Gillet, Västgöta, Hallands, Stockholms, Sundsvalls Gille m. fl. Att denna sammanhållning är av stor betydelse, ligger i öppen dag.

De ledande inom gillet äro genuina jämtar. Ordföranden *Carl Festin* är född i Hackås. Efter en tids studier vid Tekn. skolan i Stockholm emigrerade han till Amerika 1893, där han efter prövosamma år slog sig igenom på affärsbanan och är nu ene huvuddelägaren i den aktade fastighetsfirman *Festin & Harmon*. Hr F. har under en lång följd av år varit oavlatligt verksam för svenskhetsens bevarande i Amerika, har varit stormästare för den bekanta Vasaorden, som torde räkna ett 60- å 70,000-tal medlemmar, nedlade under kriget ett storartat arbete inom Rödakorsverksamheten m. m., är ledamot av Svenska

Kulturförbundets i Amerika verkställande utskott och förbundets kassör. F. n. är han även verksam för ett svenskt kyrkobygge i Chicago, ensamt kyrkan har krävt något över en halv mill. kr., och väntas bli färdig i vinter. Hr F. har ett starkt kulturellt intresse. Han är förstas för längesen byaman i Fornbyn Jamtli. Gift med Mary Söderlund (värmlandssläkt).

Vice ordföranden *Albin P. Rissler* är född på Hornsberg, Frösön, son till byggmästare Rissler, och sálunda brorson till landssekreterare Rissler. Han har varit bosatt i Chicago i 45 år, är cheffingeniör vid Rail Road Equipment C:o. Är känd som en mycket duglig ingeniör. Har varit ordförande för Svenska ingenjörsklubben i Chicago. Är gift och har två fullväxta barn.

Sekreteraren *Helmer Dederig* är född i Östersund och son till sjökapten D. Ingeniör och anställd i Konsulterande Ing.-firman Sykes i Chicago. Han är gift med en jämtländska, Ingeborg Eriksson, född i Lit. De ha två barn.

Klubbmästaren *John A. Hedman* tillhör den kända jämtländska Hedmans-släkten, är född i Östersund, son till stationsinspektör Hedman i Torpshammar, förut i Stavre. Målarmästare och stor husägare. En välkänd och aktad person bland Chicagos mera framstående affärsmän. E. F.

Föreningen Gamla Östersund.

I årets *Jämten* har jag på utgivarens vänliga begäran å annat ställe ägnat några minnesord om den bortgångne högt aktade borgaren *A. W. Lundvall*, infödd Östersundsbo och som här i staden levde och verkade till sin den 1 sisl. nov. timade död.

Det var »A. W.» — som han i dagligt tal bland vännerna kallades — som jämte förste postiljonen *Olof Liljedahl*, även han infödd Östersundsbo, väckte tanken på en förening för tillvaratagande av Östersunds kulturella intressen till liv.

Östersund är ju inte en så gammal stad, dess fundationsbrev är av den 23 okt. 1786, men de bägge nämnda resonerade som så, att staden är oss lika fullt kär, och trots sin relativa ungdom har den likväl minnen att vårda, personligheter och tilldragelser att studera och rädda undan glömskan, för att icke säga: vi ha att åt vår stad bygga en framtid så god som möjligt. Därför skola nuets målsmän i sitt arbete för stadens bästa i närvarande tid även inrikta detta för tider, som stunda. Så resonerade de och sågo sig genast om efter kamrater i arbetet och likasinnade i hängiven känsla för vår stad. De funno sådana i häradssekreterare E. E. Livén, bankdirektör C. Lignell, förste stadsläkare C. E. Moberg, fabrikör P. M. Nilsson, landsfiskal Lars G. Uhlin och andra. Även undertecknad kom från första början med i det förberedande arbetet för föreningen, som fick namnet »Gamla Östersund» samt valde styrelse¹ och antog stadgar den 23 okt.

¹ Vid årsmötet den 23 okt. 1925 fick styrelsen följande sammansättning: häradssekreterare E. E. Livén, ordf., bankdirektör C. Lignell, v. ordf., d:r Carl Moberg, sekr., grossh. A. W. Lundvall, kassör, d:r Algot Holmqvist, landsfiskal Lars G. Uhlin och förste postiljon O. Liljedahl, med köpmännen Oscar Smith, P. M. Nilsson och G. Sandberg som suppl.

1923, där det i den grundläggande paragrafen heter: »Föreningens uppgift är att sammanföra för Östersunds stads väl intresserade personer, vilka vilja vårda och bevara stadens ur historisk, topografisk, konstnärlig eller kulturell synpunkt värdefulla minnen och egendomligheter samt verka för att historiska och konstnärliga krav tillgodoses vid stadens omdaning och utveckling.

I detta syfte vill föreningen samla bidrag till Östersunds historia i vidsträcktaste mening samt i skrift och bild återgiva desamma, uppliva minnet av märkligare tilldragelser och personligheter, bidraga till stadens försköning o. s. v.»

— — —
Sådan är avsikten och på här antydda väg vilja vi vandra. Vad vi hittills kunnat uträtta, är givetvis inga storverk. Dock: vi ha konsoliderat tanken och uppslaget och så att säga kommit över »föret i portgången». Ett och annat positivt har likväl uträttats. Föreningen har sålunda som sådan avgivit ett väl motiverat utlåtande över kommitterades förslag till nya och ändrade gatunamn. Beslutet därom föregicks bl. a. av ett vägledande sakkunnigt föredrag av bankdir. Lignell. Föreningen har vidare avtalat med den frejdade Jämtlandsskulptören *Olof Ahlberg* om framställande av en konstnärlig minnestavla i koppar att uppsättas å det hus invid Stora Torget, där stadens grundläggare i realiteten, apotekaren *Samuel Perman*, bodde från senare delen av 1700-talet och fram till 1830.

Vi ha också bl. a. genom historiska föredrag av undertecknad, dels rörande Gustav III, som utfärdade stadens fundationsbrev, och dels över nämnde Perman sökt vidmakthålla, så att säga, den historiska kontinuiteten i vår stad. Även på annat sätt har föreningen sökt fylla sin uppgift.

Vi stå ännu bara vid början, men starten, tror jag mig våga säga, är god, och vi besjålas alla av de *varmaste* förhoppningar om, att *Gamla Östersund* skall bli till glädje, heder och nytta för samhället vid *östra sundet* av vår fagra Storsjö. — Ske alltså!

Algot Holmqvist.



Ridå, målning (2,57 × 1,65 m.) på väv, enligt traditionen utförd av Onkel Adam för "Östersunds första teater". Tillhör Heimbygdas museum.

Från vaxkabinett till radio.

Litet om nöjen och förströelser i Östersund i gångna tider.

För Jämten av *Anna Werner*.

När arbetsdagen var till ända och vilans och frihetens timme slagen, hur använde då våra gamla stadsbor sin kväll eller sin afton? Gatorna lågo mörka och föga inbjudande till promenad, och den förströelsen brukades ej i äldre tider, det ansågs ej heller särskilt behövt för hälsan. Affischeringstavlorna tävlade ej i brokig upplysning om vart man lämpligast borde gå, ty sådana funnos icke. Utefter gatorna voro ej butiksfönstren så stora och ljusa, att man vandrade mellan glasväggar, och husen voro icke byggda med tanke på samlingslokaler av allehanda slag. Visserligen berättade oss de gamla, att gubbarna kunde ibland med lykta i handen bege sig ut om kvällarna och i förbifarten titta in till Thaléns eller traktör Jonssons ett slag för att vid en toddy debattera dagens frågor, men när såg man väl fruar, madamer, mam-



Ridå (målning å baksidan av föregående).

seller och jungfrur springa hemifrån för att politisera, supera, organisera sig eller förlusta sig med konditoribesök och biografer. Jag tror dock, att även våra gamla tider hade sina förströelser, och mycken tid förspilldes nog för de s. k. högre stånden genom dessa ändlösa visiter, som »måste» göras, och hos de litet lägre på rangskalan stående kanhända med väl mycket kafferep och därmed alltid förenade förhandlingar. Dessa grenar av nöjeslivet falla dock utom ramen för denna lilla artikel, det skulle bli en alltför lång historia, om vi skulle fördjupa oss i forna tiders umgängesliv i hemmen. Emellertid var det nog så, att världens ondska även den tiden ibland fick makt med det täcka och hemvanda könet, ty när våra äldsta berätta, får man det intrycket, att det inte är så mycket bevänt med nöjeslivet nu för tiden. Så trevligt som det var i de små rummen hos sockerbagare Sundin, är det ingenstädes nu, vilken saft han hade, vilken konfekt, vilka tårter! Och nöjena utomhus, tänk när det kom »stora» menagerier till staden med både lejon och pudlar i sina burar. Och musiken, röster sådana som fru Michaelis finnas inte nu. När vi höra detta, tycka vi kanske, att då det så sällan gavs något publikt nöje, blev förstås minsta lilla »uppträde» till en minnesrik afton. Vi nämnde menageri. Det är väl något, som i vår tid hör till det mest tungrodda av förströelser, om det nu icke rentav är slut på denna nöjesart, men i gamla tider voro de synnerligen

omtyckta dessa samlingar av dresserade djur. För vår uppfattning är det dock en motbjudande förströelse, och dess bättre är väl även dess samtida panoramor, vaxkabinett och »optiska museum», för att ej tala om svärdslukarnas skara, nöjen från en förgången tid. Men långt in på 80-talet fann publiken behag i dylikt. Hur väl minnes jag ej, då jag som liten tös fick klappa vovven Garibaldi, som kunde sitta på en pall med en röd garibaldimössa på sitt lurviga huvud och med en tänd pipa i munnen. Pipan tog hans »matte» ut någon gång då och då för att medelst ett extra kraftigt bloss vidmakthålla eld och rök i den samma. Och tittskåpen med »Krimkriget» och »Slaget vid Lützen» och engelska drottningen Victorias porträtt m. m. dylikt förundrade oss. Och »Ett av världens vidunder, den levande sexbenede kalv», — ja det var för resten en liten seglivad best, ty ännu 1912 fanns han på Nytorget till förundran för en ny generation. Det var dock inte bara marknadsgyckel, som roade våra förfäder, ehuru man nog torde förstå, att provinsens avlägsna och isolerade läge gjorde, att ej så många av konstens store på skilda områden kommo att anlöpa vår ort. Granskar man annonsspaltarna i Jemtlands Tidning, ortens som bekant enda på 1840—1860-talen, så är det ytterligt sällan det annonseras någon föreställning vare sig av teater, instrumental eller vokal musik. Bland det allra första var ett sällskapsspektakel till förmån för orgelverket i stadens nya kyrka. Det gavs i Kronomagasinets söndagen den tredje oktober 1847, därvid Joh. Jolins »En komedi» uppfördes och »Poemet Fjellbruden av samme författare declameras mellan andra och tredje acten».

I slutet av 1840-talet inträffar något, som rent av åstadkom en liten »feber», det skulle nämligen komma en violinist, som hette Bull, till staden, och som det namnet var nog att entusiasmera en värld, så förstår man ock, att det vållade oro även i vår landsända. Emellertid befanns det, att det endast var en brorson till Ole Bull, som naturligtvis reste på sitt stora namn. Onkel Adam skriver dock i sin tidning, att även Peter Bull »var en konstnär av stora mått».

Det är möjligt, att staden förut kan ha haft besök av sceniska artister, men det första riktiga teatersällskapet gästade Östersund under Gregoriimarknaden 1852, en sak som samtida J. T. särskilt pointerar. Första representationen (»i för tillfället inrättad theater») upptog pjäserna »Pariserpojken», »Engeln i första våningen» samt ett litet skämtstycke »Polkander i Stockholm». Direktören hette Roos, och hans dotter, den lilla vackra mamsell Roos, gjorde pariserpojken, och vi fatta livligt de samtida herrarnas svärmeri för den fagra »Roosen». Hennes namn är bevarat för eftervärlden i en liten dans- eller sånglek, som vi alla minnas från vår barndom och ur vilken vi ihågkomma den lustiga refrängen:

»Fru Sööderström, fru Sööderström
och lilla mamsell Roos.
Giv oss litet sodavatten, sodavatten,
lemonad och punch.
Ritsch, ratsch, fillibom bombom» o. s. v.

Femtio år senare kom Anna Lundberg, som en patrotisk och käck pariserpojke till Goodtemplarsalongen, då Marseljäsens ekade, så man kunde hava trott det vara vår egen folksång. Andra marknadsdagen i Gregorii tid 1852 gavs Topelii drama: »Efter femtio år» under stormande bifall. (Ett halvt sekel senare kom Engelbrechtska sällskapet med samma pjäs, där William Engelbrecht dårade oss som Magnus Drakenhjelm och Anna-Lisa Hwasser var en fager Ebba Reutercrona.) Några teatersällskap, nu glömda, både artister och repertoar, gästa staden under följande år, men det är knappast något av intresse. Däremot tyckes det bli mycket på modet med soaréer och spektakler av »inhemska» förmågor och för välgörande ändamål. Så gick av stapeln i »Elementar Skolans öfre Local» annandag påsk 1859 en soarée, där amatörer uppförde Blanches: »Rika morbror» samt dialogen: »Portrait-terne» av fru Lenngren. Därefter »Tableau Vivantes: 1) Baner natten före avrättningen; 2) Bruden från Messina; 3) En scen från Krim».

Som arrangörer stodo löjtnant Gustaf Mühlfeldt och ing. Charles Schüssler. Den förres ättlingar spåra vi ännu i staden, den senares familj är däremot borta för länge sedan. Dessa båda tyckas ha varit outtröttliga att »hitta på» och sätta fart i nöjeslivet. De återkomma flera gånger i annonser om förströelser, liksom hörsägnerna ha kompletterat uppgifterna, särskilt löjtnant Mühlfeldt skall ha varit en ackvisition av rang på detta område. Så finna vi vidare på 1850-talet en »dramatisk soiré» annonseras, där det särskilt upplyses om, att Angélique Jerving är primadonna. Det var ju ett rätt stort konstnärnamn på sin tid med rykte från huvudstaden. Att den sköna Angélique icke skördade klingande valuta för sin konst, antaga vi med fog, ty vi finna henne resolut annonsera i J. T. för den 20 jan. 1855, att hon »mottager handsktvätt, samt sidentvätt under min vistelse i staden». Ack, konstens törnbeströdda väg. Den en gång så strålande Angélique Jerving dog på Uppsala fattighus ett par tiotal år senare.

Balerna. Det måtte på 1850-talet ha inträffat en period av danslystnad, i likhet med vad som varit fallet i våra dagar, ty i samtida tidningar stå ideligen annonser om danstillställningar. Så ock i J. T. Det är en rad av offentliga baler, mest för välgörande ändamål, ett kollektivt begrepp för litet av varje, tyckes det. »För ett vanlottat barn» har skräddar Mesch bal på läroverket. »Öfverskottet skall för barnets framtid deponeras i Sparbanken.» Så

är det bal »a la masque» och »brilliant bal» etc., etc. Lokalerna voro lagmanskan Behms salong samt Fjellmanska lokalen. Litet senare kom Borgens sal, vilken rent av till slut måtte ha tagit loven av de andra.

Vem var då »Borgens», som vi hört alla gamla tala om och som rent av måtte ha varit »de tio tusen fröjdernas pappa»? Det fanns på 1840-talet i Östersund en änkefru Ritzén, och hon ägde gården vid torget, där Grand Hotell nu ligger. Änkefru R. hade »Rum för resande» och lite »Spiskvarter» därtill. Som det i lokaliteterna tyckes ha ingått en rätt stor sal, så plägade även där smärre baler avdansas, samt auktioner förrättas inom dess väggar. Emellertid gifte änkefru Ritzén om sig med en hattmakare F. G. Borg, som inflyttat till staden. På den tiden gick det ju rakt inte an, att ett fruntimmer hade något att säga i en rörelse som denna, alldenstund det fanns ett manfolk i huset. Det dröjde alltså icke länge, förrän hela »komplexet» med fru och lokal hade förvandlats till »Borgens». Inte vet jag, hur där gick till, men av hörsägner att döma torde där ofta ha rått en »otvungen stämning», icke minst under marknaderna, ja därom säger vår vän Äcke:

»Deri Borgens, der
daans 'n Nisch å 'n Per,
så de finner ell 'n ta tussom». —

Borg var bestämt en man med mera smartness, än man i gemen finner, åtminstone tycker jag mig avläsa detta i en J. T. från 1850-talet. I annonsspalten står nämligen: »De av stadens resp. invånare, vilka vilja begagna sig av min egande, vid landsvägen öster om staden belägna vretlott varande hälsokälla, är densamma upplåten mot en avgift av 8 skilling Banco i veckan pr person. F. G. Borg». Huruvida kurorten blomstrade förmäler ej historien.

Vi återvända nu till balerna. Som den borne arrangören under förra hälften av 1850-talet var kammarskrivare Stiernefeldt. Han torde ha representerat den högre elegansen i staden såsom varande adelsman och med förnäma relationer. Fadern död som major på Jemtl. reg., modern född Planting-Berglod. — Alltså avdansas hans baler i »Fjellmanska lokalen» och då annonseras: »utsökta anordningar och finare orchester». Han försvinner snart från skådeplatsen, han omkom nämligen under en båtfärd på Locknesjön 1855. Så var det en mamsell Eva Borin, som ofta anordnade danstillställningar. Eva B. var dotter till en kapten B., död i Östersund på 1820-talet, och hans fru Justina Weider, av prästsläkten med samma namn. Måhända hade mamsell Eva en liten annan uppfattning av livet, än man då vanligtvis fann hos små blyga och litet pryda mamseller, f. ö. hennes sak, hon

hyllade glädjen, och många andra göra allt för att avliva den sällsynte gästen. Mamsell Eva levde ända in i vår tid, och det kan även nämnas, att hennes dotter Maria Löfgren blev ingift i Permanska släkten.

Under 1860-talet för nöjeslivet i staden en tynande tillvaro, det var ju också då, som de hårda åren övergingo provinsen. Tillställningar för välgörande ändamål anordnades nog, men behållningen blev klen, och balerna för enbart nöje äro inställda. Några teatersällskap kommo visserligen ibland, sällskap kunde man väl knappast kalla dem, de bestodo oftast av tre å fyra personer, och jag förmodar, att det ibland blev som i historien om sällskapet, som skulle uppföra Hamlet, men inte hade någon lämplig för titelrollen. »Nå», sa' direktören, »då stryker vi den rollen då.» — Emellertid gav Beckmanska sällskapet 1861 »Den Ondes Besegrare», då för första gången spelad i Östersund. Tjugufem år senare i tiden fick publiken vara med om Schürer Werners debut som »Asmodeus» i pjäsen ifråga, en debut som naturligtvis var en sensation i staden, då en av dess egna välbeställda söner skulle övergå till »de bräder, som föreställa världen». Debuten betecknades som lyckad, både i sångligt och dramatiskt hänseende, ett elegant yttre torde då som nu haft sin stora betydelse på scenen. — År 1862 uppförde Smittska sällskapet »Värmländingarne», för första gången given i Östersund. Det skall ju vara Sveriges mest spelade teaterpjäs, och vi veta, att för Östersunds vidkommande har den stått på spellistan hundratals gånger under de gångna sextio åren. De äldre, som ha bättre reda på saken, försäkra, att det under flera tiotal år icke gick en enda Gregoriimarknad, utan att Värmländingarna spelades, och över Eriks och Annas kärleks-saga har väl nästan varje jämtös fällt en tår. Nämda sällskap spelade ock »Fru Inger till Östråt»; som synes, klarade den tidens artister sångspel och drama »med samma varma själ». År 1863 fick staden sitt första teaterhus, och »gubben Smitt» kom och invigde det med »Rika morbror». Eljest hade hittills de flesta föreställningarna givits i Kronomagasinet, där det väl var större utrymme än i förut nämnda lokaler i staden. I nya teaterhuset hade Carl Peschel Barowiak från Uppsala sina mycket omtyckta danskurser, där särskilt hans »La Prince Imperial Quadrille» skall ha firat triumfer utan like.

Sångfåglarna sökte sig ej ofta hit bland fjällen, därtill var nog resan för besvärlig, men en och därtill en av de färnämsta har dock trotsat strapatserna. Louise Michaeli bedårade staden med sin underbara stämma en sommardag 1868, tyvärr endast på en matiné, hon avreste samma afton över Storsjön till Qvitsle och vidare till Norge. Våra referenter finna icke heller ord nog vackra över hennes välljudande stämma, den än i dag ouppnådda. Några år senare kom Oscar Arnoldson för att med sin elegans

och sin stämmas vällyd förtjusa en liten stad ända in i hjärteroten. När lokalfrågan nu blivit bättre ordnad, komma teatersällskapen då och då, och repertoaren är rätt växlande, mest nu glömda småsaker, men även ibland stycken som levat ända in i vår tid, Blanches Hittebarnet t. ex., dock inga föreställningar av större intresse. År 1875 kan man ju säga, att det blir som ett litet minnesmärke i repertoaren, då uppföres nämligen en liten anstrykning till lokalrevy. (Alltså är det i år femtioårsjubileum i branchen.) Det var Nelssonska sällskapet, som fått ihop ett litet torvtigt alster. Ur en av de minst magra kupletterna anför jag följande rader:

»Vi önska kunder åt var och en
Sundin och Ocklind och 'Gästis',
Thaléns och Martas, var på sin gren
må hava fåglar och 'spektis',
supéer, middagar — ja, förstå ni schäsen,
så bli ni rika som själva Nääs'en
i Östersund».

Sundin var konditor, Ocklind hade diversehandel vid torget och Gästis låg, där gamla »Stadt» nu ligger, Thaléns är väl krogen på Prästgatan, Nääs'en är grosshandl. N. O. Nääs, men vem var Marta? Måhända även det någon servering. Allt gamla ställen emellertid, som de äldre lätt erinra sig och de yngre böra få höra talas om, att de måge ha ett hum om sina fäders stad.

En brännande fråga för hela nöjeslivet i staden var lokalfrågan. De omtalade salongerna hade spelat ut sin roll, Borgens upphörde visst så småningom efter källarmästare B:s död omkr. 1878, och i det 1862 uppförda teaterhuset var det ytterligt kient med scenanordningar. Det är dessutom ett kapitel för sig, hur svårt det kunde vara att spela teater, när det t. ex. inte fanns någon ridå, än mindre några kulisser. Emellertid fann tiden sin man även denna gången, det begav sig nämligen att källaremästare Widén år 1882 lät uppföra ett teaterhus på en del av tomten, där Järnvägshotellet låg (som höres av namnet, var järnvägen årets och dagarnas största händelse i storsjöstaden). Ovan nämnda teatersalong invigdes följande år i juni månad av ett operettsällskap från Stockholm, som den kvällen gav »Nürnbergdockan» med Anna de Wahl, den store Anders' lilla mamma, som primadonna i sällskap och pjäs. När nu staden hade lokalfrågan ordnad och järnvägen klar, kommo efter hand flera sällskap och även många både instrumentala och vokala artister, för långt att här uppräknat dem alla, men de riktigt stora teater-tiderna voro icke komna ännu. Det är åter gott om tillställningar för välgörande ändamål. Staden hade sedan många år tillbaka

musiksällskap, och den som mest lyste som en stjärna, var väl Eugenia Hellberg bland de vokala förmågorna. I de åren, d. v. s. 1880-talet, inföll ock Hedvig Jägerhorns tid, då hon alltid varje år mellan studietiden besökte hemstaden och sjöng, sjöng som blott hon kunde, ingen diva, men innerligheten och välljudet självt. Stadens egna förmågor togos särdeles livligt i anspråk. Vi nämnde Schürer Werner här ovan, finnes det någon, vilken hört honom, som ej minnes hans vackra stämma och den innerlighet, han ibland kunde inlägga i sin sång? Ännu efter trettio år kommer jag ihåg hans bravurnummer: »Träd ut, träd ut liten Aslög vän» — ja, sjunger manne vår hovsångare »Kung Heimer» bättre, än vad Schürer W. gjorde på sin tid, jag är ej övertygad därom. Luttemanska kvartetten var på sin tid mycket uppmärksammas i Östersund, icke minst under de år som Isidor Hjelm, Östersundspojke och den blondaste bland tenorer, lät sin stämmas välljud flöda. Längre fram på 90-talet är ock att minnas Harald Nygrens och Frans Ahlströms insats i musiklivet i staden, och John Rosendahl var då som nu en gärna hörd sångarbroder. Under samma decennium infaller Amatörkapellets tid, måhända fanns det både förr och senare, men det är från den tiden, jag minnes det. Jag hoppas någon långt före mig vid någon milstolpe i deras verksamhet har celebrerat de gångna åren och tackat dem för alla goda, fina stunder, de beredde publiken. Vem minnes ej Renströms eller Bror Byströms klingande första fioler, Wæsterlunds gamla kungaprofil över den mest välljudande av basfioler eller Augustins cello, alla erinra vi om med tacksamhet. Och minnens I alla gamle direktör Östling, gubben med konstnärspuken och konstnärstemperamentet? Han, som med egen orkester berest både in- och utlandet, han måste till slut spela sina låtar för kopparslantar och brännvin. Den gamle trubaduren! Varifrån han kom, känner jag ej, men ensam, fattig och glömd dog han i Östersund. Han segrade icke i den hårda kampen för tillvaron.

År 1884 kommer en påhittig person i samhället med någonting alldeles nytt. Den del av staden, som benämndes »Myran», nedbrann till stor del det året, och det beslöts att anordna något i nöjesväg till förmån för de genom branden hemsökta. En notarie, som då tjänstgjorde i staden, föreslog, att de efter mera »kontinentalt» mönster borde anordna en basar, då ju dans och teater voro mera utslitna. Ja, le ej åt påhittet, om fyratio år storskratta våra barnbarn åt våra nutida förströelser. Järnvägshotellet, eller om det nu var teatersalongen, förhyrdes, och det arrangerades stånd och försäljningar, fiskdamm, servering, utklädning och en liten svängom i ett av rummen. Publik och pengar strömmade till som aldrig tillföre, ett bevis för vad nyhetens behag har att betyda. Aftonens clou lär ha varit, när en av stadens herrar upp-

trädde som positivhalare och sjöng en för tillfället författad visa¹ med många anspelningar på i staden kända personer. Ur det guldade lilla skillingtrycket anföres här några strofer:

»Det finnes en stad i den isiga norden,
dess make knappt finnes på helaste jorden.
På stranden av Storsjön den sträcker sig ut,
är byggd mest av trä ifrån början till slut.

Taflinska palatset av furu det långa,
med våningar tvenne och vindskupor många.
Och trenne balkonger, mång bodar i rad,
det var nog det största i Östersunds stad.

Kamreraren uti den Enskilda Banken
byggt huset breve, som var högt utav fanken,
och målaren Edlund, den templare good,
var herre till lådan, som gentemot stod.

Pål Persson från Verkön, den väldige bonde,
gevaldigern, redo att skjutsa den Onde,
och Hedman och Bergstrand, hej fort låt det gå
för posten de kuskat så lustigt de två. —»

Den stora konstens årtionde är 1890-talet. Då bereste de verkligt goda och ännu oöverträffade teatersällskapen landsorten, och de verkligt stora inom sin konst besökte våra nejder. De sällskap, som man särskilt kommer ihåg, äro Lindbergska, Selanderska och Engelbrechtska, Håkanson-Svennbergiska turnéen, Dramatens ensemble, van der Ostens trupp och Ranftska operettsällskapet. Och deras repertoar var oftast de stora verk, som visserligen kunna bli omoderna för en tid, men de glömmas aldrig, såsom Shakespeares, Ibsens, Björnsons m. fl. Då strålade Augusta Lindberg som Sigrid den fagra, då resonerade Gustaf Fredrikson, elegant och spirituellt, som blott han kunde, då var Gerda Lundequvist i ungdomens vår, Lindberg-Hamlet grubblade över tillvarons gåta, Ellen Hartmann åt smörgås och gick »i skolan i Klara» och Rosa Grünberg som O Mimosa San — den som sett detta glömmet det aldrig, och det må väl förlåtas den äldre publiken, om den ibland från sin parkett tittar litet skeptiskt på föreställningarna av i dag, på scenens enkla arrangemang, dess toalettuppvisningar, dess lätt förgätna dramaturger.

¹ En fågel viskade en gång i vårt öra, att visans författare skulle vara lektor S. J. Kardell. Melodien var visst efter »Zandahls kanon». *Red:s anm.*

I dessa nu snart avslutade erinringar är det en liten art av nöjen, som vi undvikit att nämna, nämligen cirkus. Man skulle möjligen kunna betrakta cirkus som en fortsättning eller en utveckling av svärdsdukarnas och djurdressörernas konstarter, vi i början talade om. Det är en viss liten tid, som man med stort nöje kan tänka på, när man talar om cirkus — 90-talet och en tid in i vårt sekel, eller så länge de gamla förnämliga cirkusdirektörerna svängde sin chambrière och de ädlaste fuxar sparkade sand och sågspån i våra ögon. Vi tänka på t. ex. cirkus Madigan, vem minnes ej Elvira och Rosa M., misserna med en skönhet och grace, som gjorde sin konst till en njutning för ögat! Och cirkus Blumenfeld, ja, handen på hjärtat mina damer, ha vi ej alla för länge se'n gått upp till Nytorget för att beundra mr Alexanders blanka stövlar och eleganta skolritt? Eller den numera store Orlando, vilken för ej länge se'n endast var en liten Norrköpingspojke, som försökte sig på cirkuslivets vedermödor och som ju med tiden flott klarade sin voltige här i världen.

Smaken i fråga om förströelser har mycket växlat under de gångna sjuttiofem åren. Varje tid har sina ideal, utan tvivel vad som just bäst passar tidsandan. Vår osäkra och brydsamma tid behöver måhända en mera tillfällig och lätt förströelse — och nu lämna vi ordet åt barn och barnbarn, ty de kunna helt säkert en gång, mycket bättre än vi, kåsera om revyernas, bions, jazzens och radions märkliga tidevarv.



Näverlur (132 cm. lång). Tillverkare: snickaren Erik Jacobsson (76 år den 10/9 1925), vilken som gåva överlämnat den till Heimbygda.

Vid tillverkningen av näverlurar göres först själva stommen av trä i två halvor, vilka limmas ihop. Den näver, de sedan skola lindas med, bör löpas vid midsommartiden, då den är hållbarast och det gäller att få nävern så lång som möjligt för att slippa så många skarvar vid lindningen.

Några sägner från Härjedalen.

Av Erik Modin.

Då och då mottar jag skrivelser från till Amerika utvandrade härjedalingar, som visa, med vilken seg kärlek de äro fästade vid sina födelsebygder i hemlandet och hur kärt allt är, som berättar dem något därifrån. I april i år erhöll jag en sådan skrivelse. Då jag går brevskrivarens önskan till mötes att söka i tryck bevara de underrättelser, han däri ger till fullständigande av vad om hans hemby, *Midskogen*, är sagt i min bok »Härjedalens ortnamn och bygdesägner», låter jag inledningsvis honom själv först få ordet. Vad han skriver är så äkta gammalhärjedalskt.

»Som jag fick din adräs af S. P. Svedin Hallock Minn. Så kom det mig in att skriva till dig. Ja du undras full vem jag är som skriver till obekant. Ja jag är föd på Midskogen by i Härjedalen reste vid 22 års ålder hit till Americka för 42 år i vår sedan. Mitt döpnamn var Hans Anderson men när jag kom hit i landet tog jag tillnamnet Wastman. Som jag har läst Bocken Härjedalens Ort-namn och Bygdesägner så kom jag att tänka om några minnen som min gamla Fader Anders Hansson som nu är 93 $\frac{1}{2}$ år gammal har talt om Midskogen by. Nu är han för gammal att berätta något men jag mins till något från jag var yngre.»

Och så följa här några av dessa minnen, återgivna ur brevet på ett något ledigare språk än det den hembygdsikäre emigranten nu — dock med en anmärkningsvärd trohet mot en bristfällig kunskap i modersmålet från yngre dagar — skriver.

De första nybyggarna på Midskogen.

Den, som först satte sig ner i den nuvarande byn Midskogen, var brevskrivarens farfar *Anders Persson*. Denne härstammade från gården Högen (eller som han skriver: »På Högarna»), hemmanen 7—8, i Tännäs kyrkby. Hans hustru var ifrån Hälsingland, Denne Anders Persson upplevde en ålder av 102 år, och hans hustru blev nästan lika gammal.

Anders Persson fick rättighet att slå sig ned på denna plats av Långå skans, varunder den då lydde som slätterlägenhet (se »Ort-namnen» s. 175, där det också ses, att bosättningen på Midskogen skedde vid år 1783). Vid avvitrningen avsattes lägenheten som egen by.

Men Tännäs byamän, vilka tidigare haft bovallar där, ville ej avstå dessa, och det blev tingssak. Det överenskomms därvid, att

de skulle få behålla vallarna på villkor, att de avstodo skogen där-omkring. Detta ville de emellertid ej gå in på, utan påstodo att »skog och jord skulle följas åt», och så avsöndrades lägenheten som eget nybygge med skyldighet för åbon att uppföra gård invid landsvägen, som dragits fram över skogarna, och bistå de vägfärande, vilka drogo där fram, med skjutshjälp och husrum — ett slags skjutstation sålunda. Denna gård kom att kallas »Nybygget» (= *Bygget* i »Ortnamnen»). I brevskrivarens ungdom voro där två gårdar: »Ner i gården» och »Opp i gården», samt två torpställen: »Öst i högen» och »Västa ån».

Anders Persson erhöll silvermedalj för odlingsflit. Brevskrivaren, sonsonen, medförde denna såsom ett fäderneminne till Amerika, men den blev där frånstulen honom.

Vintervägen, som nu för tiden följer Ljusneälven, gick länge alldeles inpå Midskogsgårdarna. Skjutshjälpen var den tiden mycket betungande: vägen var backig, och midskogsboarna måste, ofta nattetid, fara än ned till Benhån, än västut till sjön Lossen och bistå färdmännen med de tunga lassen, eller skjutsa »bättre folk», resande tjänstemän eller herrefolk.

Sommarvägen gick ungefär $\frac{1}{2}$ fjärdingsväg norr om gårdarna, men den var endast rid- eller klövjeväg ännu i brevskrivarens fars, *Anders Hanssons*, tid, med långa »stockbroar» över mossar och myrar, där den gick fram från Skansen över Smale, ner om Midskogsåsen och efter Ulvdalen till övre änden av Lossen.

Var det besvärligt att »traska» bredvid den ridande resanden eller leda den klövjelastade hästen efter den dåliga vägen, var detta det måhända ännu mera, då under nätterna »förbjudna varor» skulle föras där fram. Ty även för sådana transporter påkallade man skjutshjälp.

Många äventyr utspelades då. Ett par sådana hade fadern, Anders Persson, berättat sålunda:

Denne var 12—14 år och kom en vinter uppifrån Lossen med ett lass. Dragaren var, såsom förr så ofta i Härjedalen, en oxe, och sådana äro, som man vet, ej lätta att få ur vägen. Så fick han efter sig höra »dombjällor» och förstod, att det var »bättre folk», som var ute. För sådana skulle man hålla ur vägen, men det brydde sig »ukksen» inte om. Hur de resande än »svor och slog» åt honom, ville oxen ej åt sidan, och de måste i stället köra i krok kring honom. Det grälade de över, när de kommo fram till gårds och träffade fadern. Ante däremot sade sig inte alls ha haft något besvär med oxen. »Då mådde småguttarne däri fars», tilllade gubben muntert, när han erinrade sig denna händelse från barndomen.

En annan gång, i slättanden, var Anders påkallad att forsla en »klöv» tobak, som smugglats över från Norge. Bäst han gick landsvägen fram, fick han se tullvaktmästarens hund, som alla

kände väl till. Han ledde då hästen av vägen inåt skogen, men hörde med detsamma, att det ropades: »Vänt' du, vänt' du!» Men det blev inte någon väntning av; ett stycke in i skogen kastades sadeln med tobakspacken av hästen, och själv hoppade Anders upp på denne och red vidare. Om en stund släppte han hästen och sprang för bara livet hem till Midskogen. Där tog han en »jå» (lie) och började slå. Då kommo där några Hedeboar, som voro ute i något ärende, och de berättade, att det var de, som haft tullvaktmästarens hund i sällskap och ropat efter någon, som blivit rädd för denne och farit av vägen.

Senare på kvällen var Anders ej sen att uppsöka klövjebörden och frakta den ned till Långå, dit den skulle.

Grottan i Lillåsen.

Ungefär $\frac{1}{8}$ mil från Midskogsgårdarna är i den s. k. Lillåsen en grotta eller håla i berget, som går rätt ner 4 à 5 fot, och sedan till sides långt in i berget. I denna hade brevskrivaren som gosse varit när många gånger, men för mörkrets skull därinne ej vågat sig långt.

Det outforskade eggår, och ännu leker det i Wastmans håg att få erfara, »om den är stor eller inte». Kanske kan adressaten, menar han, eller någon »turist» våga sig att närmare undersöka den. Tillfrågas folket i Midskogen, så visa de nog vägen, tror han.

Fundalsyxorna.

En del fundalingar hade fäbodvallar uppe i Tännaldalen. En dag under det de voro där i slåttern, kom det en »vifäring» in till en fäbodkulla på vallen och uppförde sig vildsint, så att hon vart rädd och sprang bort till slätterfolket och ropade på hjälp.

En av karlarne tog då sin lilla handyxa och rusade fram till störeset, där han mötte den främmande karlen i dörren. »I skräm-seln» slog han till denne så hårt i huvudet med yxan, att han dog.

Efter den tiden brukade man säga om småyxorna: »Det där är en lillyxa åt fundalینگarna».

Så har Wastman också »ett par gamla sägner om Hede, som icke står i boken» och som han också vill berätta. Den ena är om

Äggskalstjärnen.

En sägen om denna är anförd i »Ortnamnen», s. 168. Skatten, som skall finnas där, tänkte sig några hedeboar kunna komma åt på så sätt, att de dikade ut tjärnen. En midsommarnatt gingo de dit i detta syfte. De arbetade tyst och ivrigt och hade kommit så

långt, att med litet arbete till hade de kunnat sänka vattnet 5 à 6 fot. Då fingo de se ett så styggt djur i tjärnen, att de satte av därifrån för brinnande livet. Sedan dess har Äggskalstjärnen och dess skatt fått vara i fred, men diket de grävde syns än i dag.

Getstugan.

Ett stycke öster om gården Östbacken i Hede är ett berg, Ulvberget.¹ Landsvägen går därnedanför, och på andra sidan denna rinner Ljusnan. Berget är väl ett par hundra fot högt och stupar nästan lodrätt ner. Mitt i berget är en urholkning liksom en »fjerdingsbohamn» eller »slättbu». Denna kallas för »Getstugan». Det namnet har den fått av följande anledning.

En höst kom det ett par tre getter bort för någon i byn. De letade efter dem, men kunde ej få någon spaning på dem. På julmorgonen, när Vikens folk voro på väg till julottan i Hede kyrka och kommit norr om berget, hörde de »get-skväl» uppifrån detta. Det var då några, som gingo och undersökte både nedanför och uppe på berget, men ingenstädes sågo de något djur eller spår, fast de hörde getternas läte allt fortfarande.

Nu nedsläpptes en person i ett rep utför berget, och han fann getterna nere i den där hålan; de hade förrirrat sig dit, men kunde ej taga sig därifrån. Så pass mat hade de dock funnit där, att de kunnat livnära sig.

»Golvet» i hålan är alldeles platt, en 14—15 fot i fyrkant, lutande baköver.

Brevskrivaren hade själv som skolpojke i Hede tillsammans med ett par jämnåriga tagit sig dit, »klorande sig fast som kattor» i bergväggen.

Och härmed äro Hans Andersson-Wastmans bidrag till bygdesägnerna befordrade till trycket.

¹ Det åsyftade berget är det vilda, skrovliga Ol-berget, på Albins karta oriktigt skrivet »Ulfberget». Namnet kommer nämligen av *Ol*, isl. *urd*, samling av lösa, grova stenar i berg eller dalgång; ingår i bl. a. bynamnet Olingdal, Lillhårdal, Ol-åsen, Hede m. fl. härjedalska ortnamn.

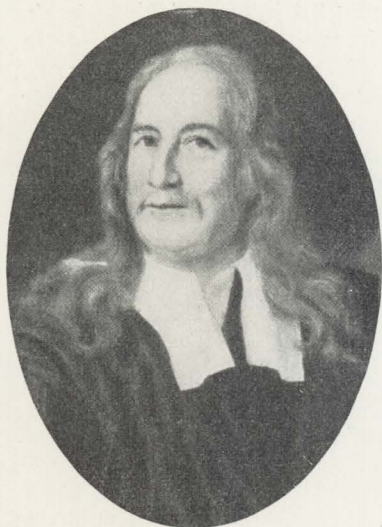
Den här ifrågakarande grottan kallas nu vanligen »Get-grottan». Det må nämnas, att något av åren 1883—84 en »bolagskarl», som tillsammans med en del ungdomar från Hede »firade midsommar» uppe på berget, i fyllan ramlade utför dess krön och slog ihjäl sig.

Med Olof Rudbeck genom Jotunheim.

Axplock ur *Atlantican*.

Av *Gustaf Näsström*.

Olof Rudbeck — »mäster allt i alla» som samtida klaffare-
tunger kallade denna Nordens »uomo universale» — naturligtvis
känner ni till honom! Ni minns honom nog framför allt såsom
författare till det fantastiska verket »Atland eller Manheim»,
och det är just i denna hans egen-
skap, vi här skola syssla med ho-
nom.



Olof Rudbeck d. ä.

Efter M. Mytens' porträtt i Uppsala
universitet.

Vid studiet av historien frappe-
ras man ofta av en viss samtidig-
het mellan höjdpunkterna i lekam-
lig och andlig odling, och i synner-
ligt hög grad gäller det vårt svenska
1600-tal, de ärorika krigens och de
stinna bukarnas gyllene ålder. De
sagolikt stora landvinningarna och
de svenska vapnens oemotståndlig-
het framkallade hos nationen ett
segerrusigt överdåd och ett chauvi-
nistiskt självförhärlikande, som tog
sig uttryck lika mycket bland de
lärda männen i de akademiska lä-
rosalarna som bland de bålde her-
rarna vid konungens hov. Sveriges
ära var syftemålet för härföraren
såväl som för professorn, men me-
dan den förre var helt vänd mot
nuet, riktade den senare sina blic-
kar även mot det förgångna och flätade i hävdens och diktens
lagerlunder kransar åt en bålstor moder Svea, svällande av det
Danzigeröl, som, om vi få tro Olaus Magni, lär ha varit särskilt
ägnat att göra kvinnan fruktsam.

Olof Rudbeck, anatomen, botanisten, teknikern, arkitekten, forn-
forskaren o. s. v., framstår som en inkarnation av allt vad hans tid
ägede av vitalitet, snillrikhet, mångsidighet och verksamhetslust.
Han är också den, som inom sin tids vetenskap åt den svenska äran

rest det mest barockpompösa om ock ej det hållbaraste monument. Den historiska forskningen frågar ej längre, i sitt sökande efter fakta eller åtminstone sannolikheter, efter hans Atlantica, vars fantastiska slutledningar och halsbrytande kombinationer till förhårligande av sägnernas »vagina gentium» nu göra samma vemodiga intryck som de visnade lagerkransarna i en lysande aktörs efterlämnade bohag. Låt oss se efter, vad vårt län fått släppa till i Atlanticans gnistrande fyrverkeri av hypoteser och falska analogier. Klaga vi annars över armod och torvtighet, en viss brist på glans och pomp i våra provinsiella minnen och traditioner — en dum och kortsynt klagan i så fall! — få vi i stället vårt lystmäte av anförnäm yverborehet i de glänsande forntidsperspektiv, Olof Rudbeck öppnar för Jämtland och Härjedalen.

Rudbeck fastslår på ett ställe i Atlantican, »hwad man bör i acht taga uthi åtskilliga Historiers läsande, nemligen at fast the intet altijdh komma öfwerens uthi personernes nampn och andra omständigheter, wisa the likwäl aff thet förnämsta hufwudstyc- ket, the innehålla, saken wara enahanda till dess sanningh och wissheet». Därmed har han dråpligt angivit motivet till sin samskyldiga Prokrustesbäddning av forskningsmaterialet. Den frihet från förutfattade meningar, som är en av vetenskapens förutsättningar, var historikern Rudbeck fullständigt främmande, men han har i stället ett rikt mått av vad fransmännen kalla courage de son opinion. »Sanningh och wissheet» är det vackra namnet på hans fixa idé om Norden såsom folkens modersköte, en idé, som han för övrigt tagit i arv från sin i historisk-vetenskaplig måtto synnerligen nära frände Johannes Magni. Rudbeck tror blint på den grekisk-romerska och den nordiska mytdiktningen likaväl som på de bibliska sagorna, och genom att pressa deras uppgifter in absurdum når han de mest överraskande resultat — icke minst beträffande Jämtland och Härjedalen, vilkas geografiska egennamn erbjuda det tacknämligaste stoff för hans etymologier, som i våra dagar skulle haft sin givna plats bland studentspexets vitsar.

Jämtland — vadan då först detta namn, som den modärna språkvetenskapen — om än med tvekan — förklarar genom en hänvisning till tyskans emsig < emaz = de idoga, alltså de flitigas land? Rudbeck, som själv envålds allom bjudande dikterar lagar för ljudövergångar och associationer, anser sagans jättar ha givit landets namn, ty giötungar, säger han, »kallas hoos oss alla som boo i Bergen nembligen Gietungar, Jettar, Resar, Bergz-Resar, Troll, hwilka» — och här snuddar han vid den modärna förklaringen — »äro starke och stoora til at arbeta: såsom ses af Helsingarnas jettewijsa och Ol. Petri Cronicas Förtal: dädan är heela det Bergugaste Landet i Swerige kallat Giötunghheim eller Jötumheim som ses af Hervarar Sagan cap. I, der som Jetteland

(Jemptland) Giotteholmarne, Jettendal, Jettenberg wid 66 högdz gr. 40 mid. liggia».

Rudbeck bygger här på en uppgift av den romerska historie-skrivaren Tacitus om dessa »Giötungar, hwilka (han säijer) brå in på de kallers språk och bruka arbeta i Berg och Grufwor... De kallers språk är våra Norländingars, Dalkarlars och Norskas, hwilket uti uttalet något skillies ifrån de swenskas, som wijas skal, när wij komma til dee Kaller, som kommo härifrån in i Frankerijke, Italien och Asien... Men det är skillandes som för är sagt emellan Gæutar (Giötar) och Giottar, Jettar, och Jottungar. Ty Jotunheim och Giötunheim kallas heela den Norska deelen i Sverige, der dee höga Bergen äro. Men Götar och Gautar dee som beboo slätten in moot Öster och wästerhafwet...»

Rudbecks kaller äro gallerna (kelterna), och han baserar sitt påstående om deras utvandring från våra trakter på en språklig saltomortal, som härleder kaller — en pluralis av Kalle! — ur vårt Karl, som även anses betyda jätte, och därmed har han lätt och lekande slutit bevisningens ring kring Jotunheim och det galliska Frankrike. Om sedan vi jämtar skulle på fullt allvar vilja kalla oss Nordens fransmän par préférence, vore det bara helt i Rudbecks anda. Kanske också i vår egen...

Även vid förklaringen av namnet Härjedalen griper Rudbeck tillbaka till folkvandringstidens minnen. Tro ej att namnet låter sig förklaras så enkelt som ur »Härjåns dal» — nej, de gåtfulla *herulernas* dal, *det* är Heruldalarne > Härjedalen. Dessa heruler vilja annars virdarna i Småland räkna som sina stamfäder, och bl. a. vissa rättshistoriska egendomligheter i Varend ge hemul åt detta anspråk. Med vår södra syskonprovins däremot ha herulerna utan tvivel ej haft det ringaste att skaffa.

Detta om själva landskapsnamnen. Låt oss nu göra en rundtur genom Jämtland och Härjedalen, sådana de te sig i Atlanticans magiska ljus. Det bör emellertid här framhållas, att den karta, vars studium givit upphov till denna lilla uppsats, utgavs i en illustrationsbilaga samtidigt med Atlanticans första del och att Rudbeck i de följande delarna av verket ej systematiskt upptagit sitt bildmaterial till textbehandling. Vid min flyktiga genombläddring av verket har jag i varje fall ej kunnat finna förklaring på alla ortnamn utan har delvis nödgats gissa mig fram per analogiam.

Nu börja vi, liksom den gamla landskapslagen, med det högsta, det vill här säga: fjällen.

Homeros berättar, att jätten Atlas till straff för att han kämpat mot Olympens gudar ålagts att stödja de pelare, som bära upp himlavalvet. Enligt gängse uppfattning skulle han därvid ha placerats vid de berg i nordvästra Afrika, som efter honom fått sitt namn. Rudbeck tar hem den gamle titanen till Sverige och pla-

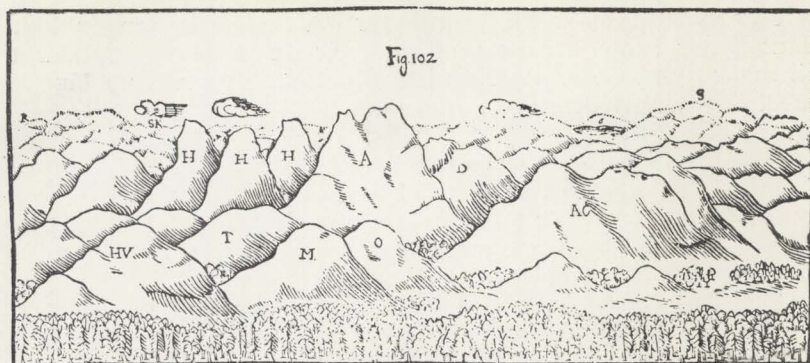
cerar honom i *Atlefiel*, vilket vi torde ha att återfinna i *Ottfjället*. *Atle*, en av Odens äretitlar, är ett svenskt ord, säger Rudbeck; ur det kan härledas adel, ädel, odal etc., och från Sverige, som intet annat är än det Atlantis, som Plato och andra antika författare drömde sig bortom Hercules stoder, har ordet kommit till Afrika. Samma är händelsen med det *Lybya* (Libyska öknén), om vilket den alexandrinske geografen Ptolemaios skriver, ty »Lyby är på vårt mål ett land där gemene man eller undersåtarer boo¹... dädan äro många orter i Sverige kallade Lydharad, Lyby, Lydöö, och särdeles in med *Atlefiel* uti Jetteland eller Jemptland ähro Lyby(?), Lydåån, Sörlydan, Fin Lydan, Lyzdaal, Lybyar, Nor Lydan, Lybyfiel(?)».

När Rudbeck vill måla *Atlefiel*, lånar han färger av den romerske skalden Vergilius, som i sitt stora epos *Æneiden* »säger, at *Atles* kullar eller hufwud som stå fulla med *Furuträn*, täckias alltid med swarta och mörka moln, blåst och rägn, och dess dalar eller axlar fulla med snö, af halsen eller *Bergzfoten* utlöpa strida strömmar, och skiägget är styft af iis». Vidare heter det, att »denne ättstapulen eller *Atlesbärg* är den *Maximus Tyrius*... kallar helig och djuper, att ingen feck gå neder i honom, ty han war för dem som wille fara til *Oden*», och för denna uppfattning finner Rudbeck belägg i inhemska sagor, som berättä, att »när våras Fäder blefwo mechta gamla och wanføre, gingo de sielfkräfwandes uppå Ättstapulen och störte sig neder i djupa siöar, kiär eller andra hålar och gofwo sig *Oden*²...»

Ett i hävderna än mer ryktbart fjäll äga vi emellertid inom våra jämtländska landamären. *Helagsfjället* är nämligen, om vi skola lita på Rudbeck, ingenting annat än det berget *Helicon*, skaldernas och sånggudinnornas eget hemvist, där *Pegasos* går på mulbete och *Hippokrenes* och *Aganippens* källflöden skänka vederkviskelse åt diktens beskyddare. Namnet *Helicon* kommer enligt Rudbeck av »*Helicön* — *Heligh Köns berg*», och det heliga könet ser han tydligen representerat i de nio muserna eller — för att använda hans eget uttryck — »*mai(s)orna*» (varav *Maieby* för *Marieby*!). På samma fjäll uppehåller sig också den bågskytt, som vi se i zodiaken, »skytten med *Hästefötter* och *Menniskio* ansichte med *Boga* i handen», vilken förlustar sig hos majorna och jagar bland fjällen.

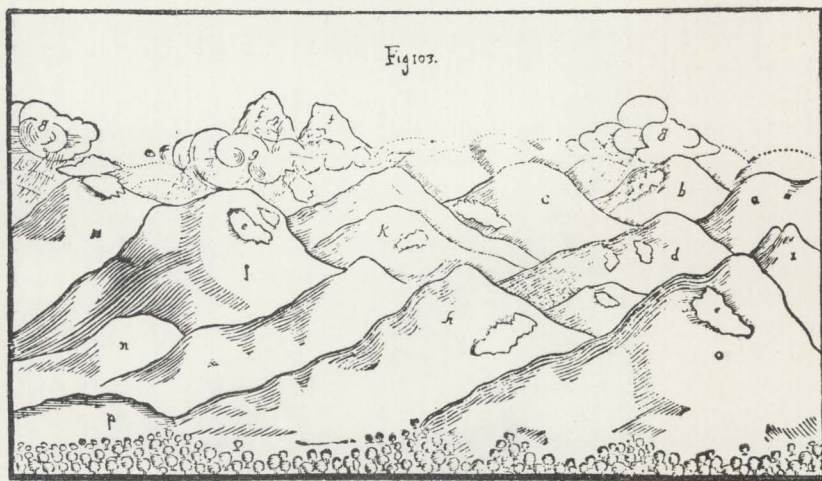
¹ Till denna förklaring kommer R. genom att sammanställa *Lybya* med folknamnet *Lydur*, *Lyderni*. »*Lydur* hafwer sit ursprung af det gemena ordet, det är: göra som befallas. *Lydbiscoper* den som under *Archibiscopen* är etc.» Visserligen ett litet vackert skolexempel på det quintilianska »*lucus a non lucendo*».

² Ett vittnesbörd om fjällets skräckinjagande ödslighet finner R. i det på hans tid gängse uttrycket »dra för *Atlefijel*» (männe dock ej snarare *Häcklefjäll*?) och hos den grekiske dramaturgen återfinner han samma kraftord i frasen »*ultra Atlanticos terminos*»...



Rudbeck: Atlas till Atlantican, fig. 102.

"A: Atlafiel, så egentligen kallat, HHH: de tre Helicons fiel, D: Dysefiel, T: Måjefiel, HV: Hunnefiel och det som näst oöfvan för är är Drummen, dñjt Tjasse foor med gyllenäpplen han röfwade; R: Rutefiel, SK: Skarfiellet och derhoos Skarsdörren, S: Sylefiellet, a: slöa Averen, som ligger midt på fiellen." (Atlantican tom I, sid. 360).



Rudbeck: Atlas till Atlantican, fig. 103.

"ff: Sylekullen, som ock kallas Sewekullen, ggg: molnen, som gå neder om honom, m: Herculshögen, l: Hunneögen, b: Isushögen, c: Storsvalen, L: Ly yfiel, d: Sarzkullen, o: Salafiel, I: Ripheizkullen, eee: är suön och nedanföre furuskogen." (Atlantican tom I, sid. 360 f.)

Drommen och Dromskåran — det är mystik kring dem än i dag! Rudbeck förknippar deras namn med två gestalter ur den fornnordiska diktningen. *Drommen*, säger han, är Trymheim, där örnjätten Tjasse eller Tjatse bodde. Det var dit han med Lokes hjälp förde gudinnan Idun, väktarinnan av den eviga ungdomens gyllenäpplen, och det var därifrån Loke i Frejas falkhamn häm-

tade gudinnan tillbaka till Asgård, där senare Tjatse fann sin död.¹ Hans dotter Skade krävde i mansbot för sin fader en av gudarne till make och fick vanen Njord av Noatun. Men Noatun låg vid havet och där trivdes icke fjällens mö.

»Sova jag ej kunde
på sängen vid havet
för fåglars skrik och skrän.
Varje morgon
måsen, som kommer
från vida havet, mig väcker.

Därpå for Skade upp på fjället och bodde i Trymheim, och hon far mycket på skidor och med båge och skjuter djur; hon kallas skidgud eller skiddis.»

Motivet erbjudes den bygdepoet, som i den gamla sagans storvulna symbol kan dikta in vår — jämtarnas — sugande längtan hem från världens larm till fjällens snö och tystnad! Och åt dem, som, småkloka belackare till trots, vilja i Norderön se Njords ö — Noatun — skänkes härmed ett tillfälle till sund och stärkande Skadeglädje...

Men lämnom vitsens halis! Från Drommen vandra vi till Skar(v)fjället och Skarsdörren. Rudbeck, som gärna polemiserar mot den ovannämnde Ptolemaios, opponerar sig mot att denne placerar »Scars berg» i Tracien. Scard, säger Rudbeck med stöd av Verelii svenska lexikon, som han själv utgivit av trycket, är en stor bergsreva eller ingång därigenom: »dädan Skars-fiel, Scardes-dören, ingången emillan Sverige och Norgie». Detta »Charudal eller Scarudal» anser sig Rudbeck igenkänna i det ptolemaiska »Charudes» samt i densammes »Carboner», vilket »är just Scarboar, som äro in mot Scarsfjäll och Scarsdörren».

Rudbecks *Saxen* och *Saxevald* böra väl identifieras med Saxvallsklumpen och Saxvallen norr om Medstugan. Deras namn sätter Rudbeck i samband med Ptolemaios' »Saxar och Skyther, som... boo uti Skog och Bärghzkulor och flyttia med sin boskap af och an, hwilket skier än i denna dag på alla dessa orter...» och skriver: »Saxerna som Ptolemaios säger bebo en stor bergsryg uppå Cimmernæs, den finnes inte mera uti Jutland än han finnes uppå släta hafwet, ty hwart barn weet at heela Holsten och Jutland är ett mächta morasigt och det öffriga ett slätt land, utan ringesta berg, mycket mindre bergsrygg... Men kommer man till Sverige, så finner man att ifrån Wermeland up till Ang-

¹ I Atlant. del IV, sid. 203, heter det: »Tiassum hafwer Ptolemaios i Thracien... men... Thiod kallas alla män i gemeen. Tiasseberg i Matmar». Denna anteckning antyder att R. möjligen velat förklara det ptolemaiska Tjassum ur Tjasse. Synd att han ej haft i åtanke det jämtländska fjället — Tjatjasen!

ermanland öfwer hela den stora bergzryggen, som Ptolemæus så kallar, sittia Saxer, ty det är idelig jernbergsland, der som Saxar (Enbakar) smiddes, hwaraf de fingo namnet.»

Från fjällen vända vi oss till sjöarna. Märkligast bland dem är helt visst »Averen». Själva namnet torde vara bildat genom en kontamination av Anjan och Væra(vandet).¹ Averen — i Rudbecks spelande fantasi kombineras den med de latinska myternas Avernus lacus, den dunsthöljda pestsjön, vars stank dödar fåglarna och där den cumæiska sibyllan dvaldes i sin grotta och såg Odyssevs och Æneas nedstiga i det mörka Hades! Rudbecks förklaring av sammanhanget mellan Averen och Avernersjön är tilllika så belysande för hela hans vetenskapliga resonnemang, att hans egna ord här må anföras:

»... Men nu uti vår tid, sedan som Agrippa lät uthugga skogen kring Avern, och lät der byggia åtskilliga bygningar, och för Avern en löngång blef giord til Cumæ, så förnam man klarligen, att alt det som war dichtat om Avern och den orten war osanning. När man detta wäl öfwerlägger, så kan man finna, af hwad orsak de denna orten tillskrifwit, det som likwähl allena kom våra längst bort belägne Norske orter til, nemligen der aff, at när de uti de gamlaste Poeters skriffter hört om det Cumæ, som ligger i Finland under 63 högdzgrader och 43 middagzlinier, der fordom ett skräckeligt affguderij och troldom war, at dit söktes swar om tilkommande ting..., hwilket Cumæ ligger in wid stranden aff Oeridan, och de hafwa funnit en orth i Italien som ock heter Cumæ, den våre Cimrer som dijt reest hafwa bygt, som våres och deras Historier förmåla, så hafwa dhe tagit Homeri och andre Poeters ord, som skrifwa om vårt Cumæ, och det mörekret, som skeer af Solens bortawarande hoos våre Cimrer, Cumæ nästa grannar, och våra Foglar, som der nederfalla, oc lämpat det til deras Cumæ som Strabo förmåler, hwilket doch är funnit hoos dem aff ingen sanning wara: at våre Cimrer der uti Italien setat, så gifwa orternas nampn förutan Historierna det tilkienna: ty Avern, inwijken aff hafwet, är ett Giötiskt ord ihoopsatt aff Aa, som är alt watn antingen i Haf, Siöar eller Strömar, och wern är alt det som en annan ting instänger: dedan Avern ett instängt watn, insiö eller inwijk hwar aff många siöar i Sverige hafwa sitt nampn, såsom Avern som ligger på Fiellen emellan Sverige och Norrigie...»

Sjön Juvulns namn har jag icke funnit förklarat i Atlanticans text. På Rudbecks karta återfinnes det däremot under formen

¹ Det är mig icke bekant, om R. haft tillgång till den i Lantmäteristyrelsens arkiv förvarade Jämtlandskartan från 1646 (volym O 52). På denna är emellertid namnet »Anien lacus» utsatt tvenne gånger, och en felläsning av det ena till »Awern lacus» ligger mycket nära till hands — även för den som ej i likhet med R. läser kartan på samma sätt som en viss potentat lär studera bibeln.

»Gefiona». Troligen har väl förf. tänkt sig något samband mellan sjönamnet och den fornnordiska mytologiens Gefion, kyskhetens asynja. Det egendomliga med denna mö-gudinna var, att hon med en jätte ägde fyra söner, vilka hon vid ett tillfälle hämtade från Jotunheim. Loke, som med sin sedvanliga förmäthenhet vågat anklaga denna Nordens Diana för att ha haft en kärleksförbindelse, har återigen fått låna sitt namn åt den norska sjön Långlingen, vilken av Rudbeck indrages i Jämtland under formen »Lokelingen» (sjön heter på 1646 års karta Långlingen).¹

Näldensjön heter hos Rudbeck »Neptun», vari vi igenkänna romarnas havsgud under hans latinska namn. Rudbeck presenterar honom annars helst under hans nordiska, som är Ägir: »Æggier det är Necken med sitt haf». I denna språkliga skepnad möter han oss i »Oggenen» (1646 års karta har »Ocheren lacus»), som torde motsvara våra dagars Åkersjö. En kär strand för sjöguden torde väl också *Oggids*, d. v. s. Hackås, ha varit.² En äkta rudbeckiansk etymologi, som visar med vilken bestickande djärvhet han gör sina härledning, ha vi i »Nectunsiö» (Näckten), i vars namn Necken och Neptun broderligt fått samlas. Bland sjönamn märkes slutligen Rövresjön vid Tossåsen, som hos Rudbeck heter Rifelsjö och som han hitflyttat från Ryssland, där Ptolemaios placerat den.

Våra floder ägnar Rudbeck föga uppmärksamhet. Indalsälven uppges i likhet med ett flertal norrländska floder upprinna på Idreberget, vari Rudbeck ser Ida, det berg, på vilket herden Paris fällde sin ryktbara dom. Av kartan framgår, att Rudbeck velat härleda Ljungans namn ur »Yngvesaa», d. v. s. guden Yngve Freys å. Utom »Arby», vars »ursprung är af Ar och Are, en Krigsmans namn och By, ett hemman», har jag vid min flyktiga bläddring ej återfunnit något annat jämtländskt by- eller socken-namn i Atlanticans text, åtminstone ej något som där upptages till etymologisk behandling. Nära till hands ligger den tanken att Rudbeck med namnet »Winidalen» (Vemdalen) velat ange, att här odlades vin. Hans son Olof, som gjorde en resa till Lappland, berättade i brev hem till fadern om vinodling i Norrland och Rudbeck såg häri ett bevis bland andra för riktigheten av sin åsikt att hans stolta Atland vore sagornas »Campi Elysii» eller »Glysisvallur». Jag har emellertid redan för länge uppehållit mig på gissningarnas gungfly, där en var av mina läsare kan fortsätta irrfärden. För den vetgirige kan beträffande »Mærsil» påpekas att

¹ Sjöns belägenhet i omedelbar närhet av Sörli utesluter möjligheten av att R. åsyftat Långlingen i Hammerdal.

² Vokalväxlingen ä — o finnes även i texten (Atlant. I, s. 780: »Oggers hustru heet Rån...» R. ser ej själv en direkt personifikation bakom de här anförda sjönamnen. I, s. 315 skriver han: »Watn och strömmar, där de rusa tilsamman eller församlas kallas ock Agier, Ogier, Angur, Wogur, Ogur...»

enligt Rudbeck en av Atles sju döttrar med namnet Mær »med Thor eller Jofur aflade Mercur, som war många konstors uppfinnare».

Till slut bör här med kraft tillbakavisas den stundom yppade misstanken, att Rudbeck själv skulle velat identifiera Åreskutan med Arkeskutan (se dock kartan!) eller Ararat. Den djärvheten förbehåller han åt folket i Åretrakten, »hwarest än i dag des enfaldiga Inbyggjare så fasta i den tanken äro, det iag af åtskilliga utforskat, men ey williat tro, där icke deras Profst Mag: Salomon Hofwerberg nu i detta år mig det bekräfftat». Åsikten faller ju för övrigt på sin egen orimlighet, ty näppeligen kunde väl ens på Noaks tid den mest fromlande lilla duva med olivkvisten i näbben velat insinuera, att jämtarnas land vore torrlagt . . .

Njords dyrkan i Jämtland.

Av K. O. Andrén.

I kap. 4 av Ynglingasagan läsa vi: »Medan Njord var hos vatterna, hade han haft sin syster till hustru, ty det var lag hos dem». Dessa ord äro dunkla och gåtfulla. Huru böra vi förklara dem? Jo, det är sannolikt, att de av våra fornfäder dyrkade gudamakterna ursprungligen betraktades såsom i könligt avseende neutrala väsen. Det fornnordiska ordet *god*, varifrån ordet gud är härlett, var enligt språkforskarnas vittnesbörd tidigast ett neutrum. Gylfaginning återgiver en urgammal skapelseberättelse med följande ord: »Under Ymers vänstra arm framväxte man och mö, och hans ena fot alstrade med den andre en son». Ymer är tydligen ett av namnen på en könlös gud, som ganska tidigt blivit »avsatt». Emellertid tog man sig, vill det synas, ganska tidigt före att i sina tankar så att säga klyva de neutrala väsendena. Då uppkom föreställningen om mapliga gudar samt om gudinnor. Och liksom man, om man klyver ett stycke trä i två lika delar, kan anse de två delarna både som syskon och som makar, så räknades de två gudaväsendelarna som bror och syster, tvillingar, men tillika som make och maka. Det är klart att namnet till en början var detsamma för både den manliga och den kvinnliga delen. Vidare förstå vi, att man, när det gällde offer och tillbedjan, på somliga orter kom att vända sig till den förra, på andra till den senare.

Vad Njord (Njörd) beträffar — Njord, tänkt i manlig gestalt — så hade han under Jämtlands hednatid sitt *hov* på Norderön, som är Njords ö. Öns namn skrevs ännu år 1438 Nædrö. Men vi

sakna tyvärr traditioner om huru han dyrkades. Här kommer oss emellertid Tacitus, en romersk skriftställare, till hjälp. I skriften *Germania* från år 98 e. Kr. berättar han, att sju germanska stammar (boende vid Östersjön), »gemensamt dyrka Nerthus, d. v. s. terra mater, och anse henne ingripa i mänskliga angelägenheter och färdas omkring till folken». Och han säger vidare: »På en ö i havet finnes en obesmittad lund och i denna en helgad vagn, övertäckt av ett hölje. Att vidröra den är blott tillåtet för prästen. Denne märker, då gudinnan är tillstädes i det inre, och ledsagar henne under djup vördnad, då hon åker, dragen av kor. Det är då glada dagar och fester på alla de ställen, som hon bevärdigar att komma till och gästa. Krig börjas icke, vapen tagas ej i hand, allt järn är undanlåst, blott fred och lugn eftersträvas då, tills samme präst återför gudinnan till templet, sedan hon blivit mätt på umgänget med de dödliga. Genast avtvättas vagnen och omhöljet och, om man vill tro det, själva gudomligheten i en avsides belägen sjö.»

Gudinnan Nerthus är ingen annan än Njord, tänkt i kvinnlig form, eller med andra ord Njords syster och maka. Att Njord verkligen är samma namn som Nerthus, har ådagalagts genom språkforskningen. Nerthus var, som man ser, förnämligast gudinnan för jordens växande gröda. Även Njord var väl i första hand en fruktbarehetsgud och hans bild fördes troligen även här omkring i byar och socknar.

Tacitus nämner en sjö på den ö, varest Nerthus hade sitt tempel. Intressant är, att på Hovshemmanets ägor å Norderön funnits en tjärn, Hovstjärnen. Dess vatten avtappades för några tiotal år sedan. Platsen ligger vid skogen ungefär 350 meter från nuvarande mangårdsbyggnaden i Hov och låg fordom troligen helt inne i skogen.

Vidare talar Tacitus om en helig lund för Nerthus' vagn. Ett intill hemmanet Hov gränsande jordområde har från urminnes tid burit namnet Lunderänget, som torde kunna översättas med ängst vid lunden. Norderön har säkerligen haft sin heliga lund.

»Vapen tagas ej i hand.» Njord tillhörde vanerna, sannolikt en grupp fredsgudar, som dyrkades tidigare än de egentliga asarna. De flesta av vanerna förlorade, synes det, långt tillbaka i forntiden sin dyrkan. Njord fick emellertid behålla sin, togs till Asgård.

Jag vill till sist påminna om att icke endast den fornnordiska religionen talar om en gud, som haft sin syster till äkta. Indiernas Yama och Yamī äro tvillingar och makar. Makar och syskon äro också grekernas Zeus och Hera, romarnas Jupiter och Juno samt egypternas Osiris och Isis.

Ett minne från istiden.

Jättegrytan på "terra firma".

Av N. Hamberg.

För Jämtens läsare presenteras en dyrbar relik från en tid, som torde ligga så där 12,000 år före våra dagar. Det är jättegrytan helt nära Stuguforsbrons norra landfäste knappt 50 meter från älven och landsvägen. Man passerar på väg från Östersund nämnda bro, stannar på norra sidan, viker av åt öster längs en gammal skogsstig, tills man når den över älven dragna belysningsledningen, som man följer ned mot älven, tills man stöter på det stora lösgjorda stenblock, i vars ena kant den fint formade grytan är insvarvad. Stenen torde väga sina 6 à 8 ton. Dess gryta har ett djup av 1 meter samt håller $\frac{2}{3}$ meter i genomskärning vid kanten. Stenen har av vattnets makt stjälpits åt sidan, så att grytan, som för länge sedan upphört att koka, tömt



H. Decker, fot.

ut sitt innehåll och vilar nu med sitt gap mot norr. Hon bevisar förhandenvaron av den våldsamma fors, som under istidens tusenåriga tillvaro bildade avlopp för det stora sjösystem, som sökt sig en väg över de väldiga is- och jordmassor, som fasthöllos av Stuguberget i norr och de höga strandpartierna i söder om älven. Omsider genombrötos fördämningarna, vattenytan sänktes, och nya storartade forsar uppstodo vid Näverede och gränsen mot Lit. Att det nämnda genombrottet medfört stora omvälvningar, kan man se av de väldiga stenblock, som ligga kringströdda i nejden strax nedom den nuvarande obetydliga Stuguforsen.

Reliken är värd att ses. Som jag icke förr sett den omnämnd i någon handling, har jag velat presentera det unika minnesmärket för den läsande allmänheten samt genom dessa uppgifter om själva läget bereda var och en tillfälle att på ort och ställe få en inblick, i vad istidens vattenmassor hunnit uträtta. Kom och se! Grytan är lätt åtkomlig och — jag kan säga som en skräddare på landet, vilken fått hem ett större tygparti, som han ville sälja och vars måhända sämsta stycke det låg honom om hjärtat att först avyttra, varföre han alltjämt framhöll dess stora värde med försäkran: — »det finns ingenting, som är så durabelt som detta».

Om "vitra".

Av *Sven Arbman*.

Härom dagen fick jag veta, att en norrländsk hembygdsforskare härleder ordet vitra ur ordet vit. Då slog jag upp tidskriften Jämten för år 1919 sid. 125 och läste om igen en uppsats av Anton Andersson om »de underjordiske». Och jag fann, att han kallar dem *vitorna*, när han talar rikssvenska, men att hans sagesmän alltid sagt *vettran*, på ärlig jämtska, vilket väl stämmer med vad jag själv hört av jämtar. Orolig för att mina kära barn-
domsvänner kunna bli missförstådda, känner jag mig skyldig att gripa till pennan för att bedja om sakkunnig utredning åtminstone av deras namn.

Själv känner jag vitra tyvärr endast genom människor. Sett dem har jag icke. Om det är deras närvaro jag känt i vissa lyckliga stunder, det vet jag icke. Men när vi som barn språkade om dem i Åsele, var det en levande verklighet som avhandlades.

Där kallades de alltid »vitra». Den första stavelsen har både tonvikt, tonhöjd och längd, den andra är obetonad, låg och kort. *Ordet är pluralis och saknar singularisform*. Detta är säkert och viktigt. Ordet får icke sammanblandas med »*vitran*», vilken jag väl hört omtalas från Ångermanlands kustområde. Vitran är singularis. Första stavelsen har tonvikt och längd men icke tonhöjd, den andra är kortare och har högre ton. Pluralis av vitran skulle heja vitorna, men bör enligt min mening undvikas. Vitran är nämligen densamma som skogsnuvan, när hon visar sig söderut kallad skogsfrun eller skogarå, i Norge kallad huldran; och ensamhet hör till hennes väsen. Helt andra väsen äro »vitra». Dem har jag hört omtalas från Åsele, Dorotea, Vilhelmina, Arjeploug, Sorsele och troligen andra lappmarkssocknar. Namnet var bekant för barn i norra Värmland. I Lappmarken kännas »vitra» igen därpå, att *de äro alldeles röda*. Huruvida detta gäller endast kläderna eller även hudfärgen har jag icke kunnat utröna. — »Dom va' alldeles rö', så nog var' 'e vitra», försäkrade en beväring från Sorsele, vilken sett dem, då han var getare. Ett »viter-kvinnfolk» på Gafselemyren skymtade såsom någonting rött mellan martallarna.

Man säger »viter-gubbe», »viter-kering» o. s. v. Ett vågat försök att tala om »ett viter» möttes med löje. Om dvärgartad växt

har jag intet hört, icke heller om någon grå kolt och röd mössa. Männe icke tomten lånat dessa plagg åt Jämtlands »underjordiske».

Onödigt är att påminna norrländingar om »vitrar» osynliga kor. om »vitervägar» o. s. v. Märkvärdigt är ju, att från så många håll berättas om huru någon »viter-mora» kommit in till den ensamma bondmoran och klagat över att ladugården blivit byggd mitt ovanför »vitrar» bostad, så att kogödsel droppar genom deras tak i deras mat. Alltid kommer viter-moran så rörande vänskapligt med sina bekymmer. — »Ni ä lyckliga ni, som få vara i synlig måtto och få tillbedja den Stormäktige», klagade en viter-mora i Vilhelmina. »Och det står ju i Skriften», tillfogade min sagesman, »att Kain gick bort i osynlig måtto.» Han ansåg vitra härstamma från Kain, med vad rätt vet icke jag. Annars har jag från Arjeplog hört den bekanta historien om de upproriska änglar, som störtades med Djävulen men icke voro onda nog att falla tvärs igenom jorden ned i avgrunden utan fastnade i jorden. Att dessa härstamma från Djävulen är väl icke riktigt. Och den sympati och medkänsla med vitra, som i Lappmarken är omisskännlig, är väl således berättigad.

Från det område, där »vitra» omtalas har jag aldrig hört *orden* troll, tomte eller älva annat än tydligen hämtade ur litteraturen.

Så långt fakta.

Får jag nu komma med en egen förmodan i frågan om ursprunget till ordet vitra, så vågar jag uttrycka följande:

Ordet vitra har intet att göra med vit, ty 1:o) »de vita» skulle i norrländska dialekter kallas *vitingar* eller *vitingan*, vilket ord icke gärna förkortas, 2:o) »vitra» äro aldrig vita, alltid röda, detta åtminstone i de trakter, där ordet vitra är den enda benämningen på dem; 3:o) ordet saknar singularisform. Om det har funnits någon, så har den blivit bortglömd. Och säkert har sådan funnits, då ju ofta enstaka individer av detta släkte omtalas. Huru plägar en sådan ordform försvinna? Ofta genom att den råkat bli olik pluralisformen och under någon tid sällan brukas. Jag vågar påminna om huru farligt det kan vara att tala om osynliga väsen alltför närgånget. En klok kännare av dessa ting stämmer ned tonen och brukar helst omskrivningar, när det gäller röra vid ämnet. — Nu finnes i litteraturen en singularisform, som väl passar till pluralisformen vitra och ännu bättre till den jämtländska formen vittran (kanske här och där vettaran?). Det är *vette*. Dess rikssvenska pluralisform är *vettar*, och vågar jag anse riktigt att införa den i norrländsk litteratur.

Vettarna voro kända av våra hedniska förfäder. I landnamabalken på Island stod föreskrivet, att den som kom seglande fram längs *obebodd* kust för att söka plats för bosättning, skulle taga bort drakhuvud eller annan stävprydnad från sitt skepp, så att

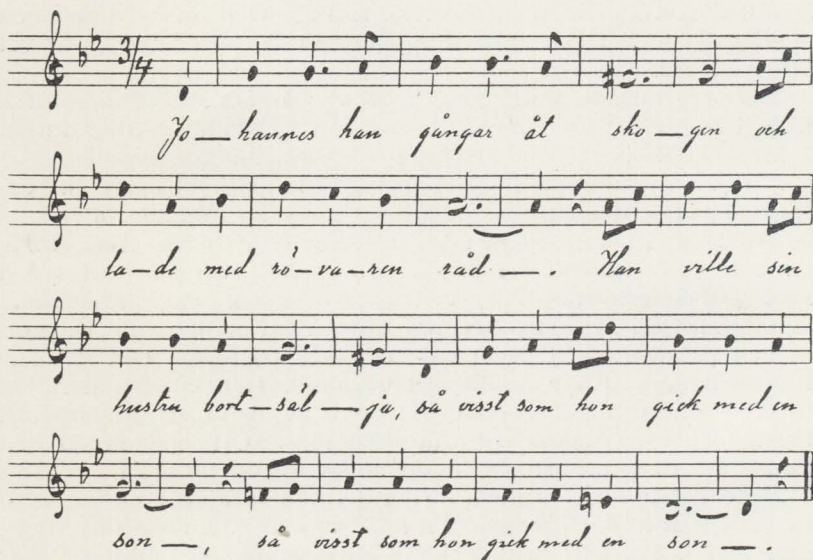
han icke skrämde landvettarna. Dessa voro således icke dödas andar utan rena naturväsen. Det äro även »vittra» säkert. Lika säkert är, att man tillagt dem flere drag, lånade från lapparnas »jabmeki», sydsvenskarnas älvor, ja t. o. m. smaklöst nog från gästen och andra spöken, vilka alla äro döda människor.

Deras förhållande till döds kulten långt tillbaka i stenåldern är en fråga för de lärda. Ovanstående är endast en sammanfattning av några barndomsminnen och en reflektion med anledning därav.

Locklåt.

Folkmelodi från Jämtland.

Av Märta Englöf, Segnåset, Stugun. (Död för ett 40-tal år sedan.)



Jo — hannes han gångar åt sko — gen och
 la — de med rö — va — ren råd — . Han ville sin
 hustru bort — sål — ja, så visst som hon gick med en
 son — , så visst som hon gick med en son — .

Atergiven av lantbrukare Ante Mattsson i Överbyn (f. 18 febr. 1865), vilken för omkr. 50 år sedan lärde sig den av Märta Englöf, då gammal. Märta Englöf var tjänarinna först i Mattssons farföräldrahem, sedan i hans föräldrahem i Segnåset, Stugun. Hon hade en utomordentligt härlig röst. Från en höjd, »Gam-mal-buhöjda», ovanför gårdens gamla fäbodar, belägna över halvmilen norrut från gården, fingo de hemmavarande ofta höra de klara tonerna av denna hennes locklåt, och åhörarna stodo där med tårfyllda ögon.

Jormskällorna.

För Jämten av *Levi Johansson*.

I slutet av 1700-talet kom till Jorm i Frostviken en man med norskt målföre, som sade sig heta Enar Persson. Sitt förflutna yppade han för ingen, vadan man icke ens vet, varifrån han kom. Man gissar, att han rymt ur krigstjänst i Norge. Denne »Ena goffa Jorm», som han av senare släkten kallats, var en mångkunnig och händig person samt därtill ärlig och rejäl på alla vis. Det är han, som byggt kapellet i Viken, Frostvikens första kyrka, som fullbordades år 1799. Enar erhöll också i uppdrag att resa till Sundsvall och köpa kyrkklockan. Som erkänsla för hans förtjänster om den lilla kyrkan reserverades främsta bänken åt honom och hans efterkommande, varom följande inskription än i dag vittnar:

*Denna Bänk till hörer Enar Pehrsson och des efter
Kommande i Väster Gorm 1799.*

Hans säd blev mycket talrik. Det påstås, att om man i denna stund skulle samla ihop endast de personer, som efter honom heta Enar, så skulle de ej rymmas i kyrkan. En betydande del av Frostvikens befolkning räknar sina anor från »Ena goffa Jorm», och hans ättlingar finnas i stort antal i Norge och Amerika.

Enar Persson var den förste, som tillverkade de s. k. »Jormbjällan». Samtida med honom var en bjällsmed i Tunsjön på norska sidan, »Goffa Tunsjön» kallad. Om Enar lärt konsten av honom eller om han kunnat den förut eller endast »tagit sig till», vet man ej. Bjällsmidet var för dessa gamla mästare ett synnerligen mödosamt arbete, ty de smidde själva plåten av gamla plogbillar o. d. Deras skällor blevo därför icke blott dyra utan även mycket tunga och klumpiga. Omöjligt var det också att med detta utgångsmaterial åstadkomma en någorlunda jämn-god produkt. »Det tog, som det ville.» På 1840-talet började köpt plåt användas.

Bjällsmedkonsten gick i arv till Enars son, Per Enarsson, och till dennes son Jon Persson, som dog den 1 februari 1891. Den sistnämnde tillverkade även järnpipor och var skicklig svarvare. Som skällsmed synes han dock ej hava lyckats höja sig över det famlande, långsamma slöjdstadiet, ty han nödgades hålla priserna på dessa sina alster oproportionerligt höga. En son till honom, Per Jonsson, som är född 1866 och ännu lever i full verksamhet, har tillverkat betydande mängder goda skällor, dock

utan att driva tillverkningen yrkesmässigt, vilket däremot hans kusin hemmansägaren Lars Olofsson i Jorm gör. Denne är född 1862 och har hållit på med »bjällan» ända sedan uppväxtåren.

I likhet med de andra bjällmederna drev Lars Olofsson tillverkningen från början endast som slöjd på lediga stunder, men efterfrågan växte och arbetsskilligheten ökades år från år. Nu sysslar han sedan en 8 å 10 år uteslutande med detta. Årsproduktionen uppgår till omkr. 500 st. skällor, större och mindre. Försäljningen ombesörjes av handlanden Åbarius Andersson i Gäddede. Jormskällorna ha funnit avsättning över hela riket, och efterfrågan ökas år från år. Olofsson innehar hedersdiplom från Gävleutställningen samt silvermedalj och hedersdiplom från Jubileumsutställningen i Östersund 1920.



Lars Olofsson i arbete.

Lars Olofsson har omskapat den gamla hemslöjdsarten till att vara ett verkligt hantverk, som föder sin man, och själv har han arbetat sig fram till verkligt mästerskap. Man må icke tro, att det är någon ringa konst att göra en riktigt bra skälla. Det finnes i detta yrke finesser, som rent ut påminna om fiolbyggandets mysterier, vilket bäst framgår av en redogörelse för huru en skälla tillkommer.

Själva skällkroppen göres i en enda bit av järnplåt, olika tjock för olika skällstorlekar. Skarvarna hopfästas med ett par små nitar, och de båda »söfta» fästas medelst omböjningar över plåten i skällkroppens övre del. Plåten köpes i nummer, som ange en bestämd tjocklek, men Olofsson litar icke på numret, utan han väger varenda plåt, innan han klipper sönder den. Med ledning av vikten slår han falsen i skällans nedre kant bredare eller smälare för att neutralisera plåtens ljudförsämrande avvikelser från det normala. Denna lilla detalj är avgörande för ljudbeskaffenheten hos skällan, och den lär man sig icke behärska annat än genom lång praktik och noggrant aktgivande. På utsidan av den hopnitade skällan anbringas några strimlor utsmidd kopparplåt, och sådana instickas även i skarvarna. Inuti skällan lägges en kopparbit, varefter den fylles med kolstybb och överslappas med ett murbruk av lera och hästgödsel. Sedan rappningen är fullständigt torr, vidtar »brassningen», som är det svåraste. I smideshärden lägges lämplig ved i tillräcklig mängd och antändes. Se-

dan man genom blåstring erhållit god värme, inlägges en och en av de rappade skällorna. Med ledning av lågans färg på olika delar av skällan avgöres, huru smältningen av kopparn fortskri-der. Ideligen måste skällan vändas under stark blåsning med bälgen. Brassningen har till ändamål dels att tätt löda ihop fogarna och dels att förkoppra plåten, vilket icke blott gör skällan snyggare och hållbarare utan även inverkar på ljudet. Genom den starka upphettningen gå alla spänningar ur plåten, så att den blir mjuk och klanglös. Skällan är efter brassningen nästan utan ljud. Genom kallhamring på städet återger man materialet dess spänstighet och ljudande förmåga. Ju mera man hamrar skällan, dess högre och gällare blir dess ton för att vid en viss höjd slå över till en sorts falsett, som är alldeles oduglig. Man får alltså inte stämma för högt, så att tonen brister. Skällan måste ha en viss bestämd ton, för att den skall höras långt nog i skog och mark. Lars Olofsson har säkert öra för den rätta »ljön» (ljudet-tonhöjden). De största av hans hästskällor kunna under gynnsamma lokal- och väderleksförhållanden höras ända till milen.

Hittills har Lars Olofsson bedrivit skälltillverkningen utan hjälp, och den kraftige mannen torde ännu något tiotal år ensam kunna möta efterfrågan på jormskällorna. Det vare honom också väl unt att ensam taga inkomsten, men — det vore bra tråkigt, om han skulle ta sin konst med sig i graven. Han skulle ta och lära upp någon av de yngre, medan tid är. Skulle det inte bära sig för honom ekonomiskt att göra detta, vilket är troligt, så berde antingen landstinget eller Jämtslöjd tilldela honom ett anslag för hållandet av en lärling. Göres ingenting åt saken, är det bra säkert, att »Jormbjällans» nivå kommer att sjunka nästa generation, och det vore skada. Skällsmidet är ett yrke, som man icke med framgång kan »hoppa på». Nog går det bra att klippa till och bryta ihop en plåtbit, så att den ser ut som en skälla, men att sätta »ljön» i den plåtbiten, det är värre.



Lars Olofsson i sin verkstad.



En vinters skällproduktion.

”Björk-Ersen.”

Av *Gustav O. Westman.*

Bland de många småhemmanen i Kalls socken finnes ett, som i namnkunnighet vida övergår till och med »herrgårdarna» i socknen. Det heter Björkedet och ligger knappa tre mil från riksgränsen. Norr om detsamma skvalpar Hålden, som blåsten från Göndalsfjällen aldrig unnar någon frist och som, när höststormarna sätta in, fräser och spottar som en ondsint katta, på södra sidan skjuter Torrön in en vik, som smalnar oavbrutet och slutligen genom en kort ström emottager Håldens oroliga vatten.

Björkedet innehåller möjligen två hektar odlad mark, fast klen dikad och alldeles utan omhägnad. Såsom hemman överträffar det således icke ens andra mellansjötorp i denna karga bygd, där vintern börjar vid Mikaeli och räcker till Ersmäss. Stället ryktbarhet härrör sig från dess första innehavare, den starke Erik Eriksson, Kalls yppersta fångstman, björnskytten, som skulderbred och hög steg fram till koret i socknens kyrka och undfick medaljen för berömliga gärningar samt Oscar II:s hedersgåva, en silverdosa, med kungens namn på locket. Inom socknen kallades han omväxlande Erik i Edevik, Erik i Björkedet och Björkedskarln, men allra allmännast benämndes han, såsom av norska eller av folket på Snasen, »Björk-Ersen». Och det är om honom och hans första dåd, som här skall berättas.

*

Erik i Björkedet drog på sig de bättre vadmalsbyxorna, ty det var sabbat och vackert väder. Medan han knäppte skinnhängslena framtill, såg han ut genom fönstret och sade: »Om solskenet håller ut i dag och det blåser litet i natt, så får jag bära in kornet i morgon». Efter några ögonblick vände han sig mot sin hustru och fortfor: »Det har ju, förstås, icke varit någon god sädsommar i år, men få vi bara de grå axen under tak, så blir det väl någon kaka».

Hustrun svarade ingenting, utan böjde sig fram över spisen och blåste i elden under kaffekokarn och stekpannan. De njugga flammorna lyste mot hennes vita tänder och in i hennes bruna ögon. Eriks-Märit var talförare än mången annan kvinna, osökt

kveck därjämte och smått ekivåk, när det lämpade sig, men hon teg alltid då mannen yttrade sig om årsväxten. Hon hade aldrig sett en god skörd under Göndalsfjällens brätten, och att tala om sädsommar vid Hålden var därför att öda ord på rakt ingenting. Hon blåste i elden, som småningom fladdrade upp kring kärkens svarta ben och botten, och då röken gjorde min av att gå inåt rummet, blåste hon på den också.

Plötsligt reste hon sig upp och såg på sin man. Han hade tvinnat ihop skinnhängslena baktill och gjorde fåfänga försök att lägga dem tillrätta utan att knäppa av. Han murrade av otålighet och plöjde under de bruna remmarna med sina stora tummar. Om en handvändning miste även hustrun tålamodet, hon steg fram till den storväxte mannen, knäppte av hans ena hängsle, lade det rätt samt fnyste kvickt och vågat: »Sy fast byxorna vid skjortan, så slipper du ha besvär med din språngele». Innan mannen hann svara på hennes gäckeri, frågade hon: »Skall du gå till Göndalen i dag efter svaveltändstickorna? Bertil Bertilsson skulle ju köpa ett paket för oss i Snasen denna vecka». Erik i Björkedet bejakade spörsmålet, men hans ord ljödo nästan som ett brummande, och han slog sig ned vid bordet och inväntade morgonmaten.

Märit satte fram kaffe samt kornmjölsgröt, värmd i stekpanna tillsammans med några bitar fårkött, men när hon tagit plats på bänken vid mannens sida, knäppte denne ihop sina stora kraftiga händer och läste bordsbönen som ett fromt barn.

*

När den högväxte obygdstorpären stod färdig att anträda sin vandring till Göndalen, kom hans hustru fram till honom, och med en halvt tafatt åtbörd smög hon sin hand under hans arm. »Erik, du», sade hon, »jag drömde i natt, att jag såg dig ligga framstupa på marken under en stor fäll, som var helt och hållen röd som blod.» Erik i Björkedet hostade smått och log, men om ett ögonblick blev han allvarlig samt vände sig mot sin hustru och sade: »Gå in efter studsaren för mig». Hon skyndade att hörsamma hans uppmaning, och när hon kom ut med vapnet, suckade hon som av lättnad, och med iver hängde hon kruttygen omkring halsen på sin man. Denne satte en knallhatt på fångröret och lade skjutdonet över skuldran.

Man och vapen passade väl för varandra. Han var mästerskytten, och hans stora björnstudsare var i hela socknen benämnd »Makalös». Sjungar-Lars i Kälen hade ägt den, men emedan den var så tung för honom, att han vid längre färder nödgades bära den i bakmes på ryggen, hade han vid ett slätteröl i

Ytter-Äng sålt den till Erik för fem riksdaler banko. I händerna på denne oerhört starke man kändes studsaren jämförelsevis lätt, men Erik själv häpnade, när han trädde sitt ringfinger ända till andra leden i bössans mynning, och halvhögt mumlade han: »Bevars, med ett slikt don kan man ju rakt skjuta till och med en älg i två bitar».

När han vandrade bort från förstugubron kom Lurv, hans stora björnhund, fram till honom samt vänslade och tiggde att få göra sällskap. Men Erik i Björkedet gick och tänkte på sin hustrus dröm, och han märkte icke hunden, som tvekade samt vände om och slutligen med slokande svans kröp under ladugårdsbron.

Det var en vacker höstdag, och mot den vida, blåbleka rymden sken toppen av Anjeskutan kritvit, och Suljätten låg som en vårdslöst kastad stövel med den svarthbruna tåspetsen vänd rätt upp. Änderna hade redan lyft ur vikar och ur de djupa tjärnhålen för sin färd mot söder. Blott en urgammal, efterbliven trana hajade nu och då ur hjortronmossen, och lämlarna skällde kring vandrerens skor, men efteråt hördes intet annat ljud än det ständiga prasslet av dvärgbjörkens gula löv i draget från Göndalsfjällen.

Det var älgspår i mängd inne i de glesa hulten, och gång efter annan kände Erik i Björkedet den vanliga skjutsen i sitt blod, när han i den mjuka myren mellan hjortronholmarna kom över en slingrande linje av fjät, som utvisade släta, breda hälar och raspande klor.

När han vid middagstiden kom fram till Göndalen, tillfrågades han med ens av Bertil Bertilson, om han »sett någonting av storbamsen, som gjort så mycket ont såväl på Snasen som långt nedåt Værdalen». Erik smålog, ty Bertil ansågs för en skränhals, som alltid överdrev, när han for med sanning, och alltid for med puraste lögn, när han inte överdrev. Den lille norrmannen, som märkte hur tvivlet lekte i besökarens drag, steg fram till Erik samt blickade rätt in i hans ögon och sade: »Hör på detta: Storbamsen har dödat sju hästar och nio kor på den norska sidan. Och sista veckan var han alldeles intill mitt fjös, och då jag gick ut på gården, reste han sig till sin hela längd, satte bägge ramarna kring nosen och brummade ackurat som ångbåten nere på Snasavattnet. Därpå snodde han helt om och lufsade i väg österut.»

Erik i Björkedet skrädde för sig själv en stor del av det gran- nen berättade, men samtidigt kände han sig frestad att tro mest alltihop. Det lät så sannolikt denna gång. Och allra troligast föreföll det honom, sedan han rastat samt betalat tändstickorna och stod färdig att gå hem, ty då lade Bertil sin hand på hans arm och sade i en viskning, som förrådde verklig skrämsel: »Lyssna bara till detta. I fall du möter bamsen, låt honom vara,

ty fast du träffar honom med ditt skott, skall han icke falla utan kasta sig över dig och krama livet ur dig. Låt honom vara, säger jag och lyd mitt råd».

*

När Erik i Björkedet vandrade över hjortronmossarna och myren österut från Göndalen, hade han en förkänsla av att något skulle hända på vägen, och när han nådde första björkliden på slutningen nedåt Hålden, såg han färskta spår mellan tuvorna. Erik tvärstannade: Det var björnspar, men av en storlek, till vilken den vane jägaren aldrig sett maken. De liknade märken efter skarbågar, väldiga snöskor, och Erik såg, att de trampats helt nyss. Erik i Björkedet lade ned tändstickspaketet samt tog bössan från skuldran och proppade fängröret med nytt krut. Här gäller det att vara beredd och försiktig också. Sakta vandrade han fram vid ytterkanten av en björnholme, som låg skild från granskogen genom en källmosse eller myrhal, och plötsligt såg han, hur en bred gång brutits mellan träden inåt holmen. Här hade björnen gått. Den storväxte jägaren hukade sig ned; och med kattlikt smygande fjät gled han fram, där björnen röjt väg.

Holmen hade en ganska vid rundel av björkar, men innerst var en öppning, där kärringris och svartbärstuvor omväxlade med varandra — och där gick björnen. Erik i Björkedet kurade ihop sig, dels av vana, men kanske mest av häpnad, ty besten, som lufsade mellan tuvorna var ett vidunder i storlek. Blodet i jägarens ådror icke bara skjutsade åstad nu, Erik tyckte rakt att det virvlade, ja, flög genom lemmarna. Han kunde höra hjärtat slå, och det lät rent av såsom då man tömmer någonting ur en stor butelj: Bluck, bluck.

Bösskolven snuddade vid kinden — bluck, bluck — det hängde ett stort, gult löv rätt bakom högra bogen, och Erik siktade på lövet. Bluck, bluck! Blodet skenade så, att händerna darrade, och Erik kände någonting, som han aldrig känt förut: ängslan, närapå förskräckelse. Han sänkte bössan, öppnade kulpungen samt tog ett lod och stoppade det i munnen. Han bet tänderna djupt in i det runda blyet, och ånyo siktade han på lövet.

Bluck, bluck — björnen vände sig litet, och skottfläcken skymdes. Bluck, bluck — besten lyfte huvudet och svängde med tungan. Solen sken mitt in i hans gap och tänderna glimmade som eld. Bluck, bluck — åter vilade kornet på lövet — bluck — handen ströp till om tryckbygeln — bluck — och hela den stora ödevidden skakade av det tunga vapnets knall. Ekot kom ur hult och från klintar, det kom som från mossarna och ur själva luften. Det tusenfaldigades, men mängdes i ett nu med ett vrål, demoniskt, vilt och starkt. Det var mer än ett vrål, det var ett långdraget böl och tjut.

Kulan hade gått tvärs igenom slagbjörnens kropp och från hans bägge sidor sköt blodstrålen rätt ut, strid som en fors och tjock som handleden på en man. Besten stod käpprak samt hotade björkskogen, fjällvidden och den blekblå rymden med hela vreden hos vildmarkens fruktansvärde åbo, men Erik i Björkedet hade redan ett stort mått krut inne i bössan och en bit fnöske med till förladdning. Så drog han ut laddstaken och solljuset föll på hela dess längd. Björnen såg något glimta ovan buskarna. Det var laddstaken. Den var nygjord och av hård björk samt sken vit mot allt det gula och bruna i grannskapet.

Nu såg björnen också jägarens böjda rygg och hajade till som i ursinnig glädje. Erik i Björkedet reste sig genast upp, ty nu visste han att en dödsdans skulle taga vid.

Björnen kom plöjande med blodet pumpande ut vid varje skutt och under ett oväsen, som hade avgrunden själv öppnat sitt svalg mitt i holmens rundel. Erik sprang ut till myrkanten och följde den tätt invid kretsen av björkskogen. Så såg han sig om, stannade, fick upp en knallhatt, men tappade den i mossan, och i samma stund var björnen också nere vid myren.

Det blev en kapplöpning kring holmen. Starren, fjällslåtterns vissna gräs, blev röd av blod, och Erik i Björkedet sprang, så svetten dröp ur ögonbrynen in i ögonen och brände som eld. Han fiskade upp ännu en knallhatt ur lilla hornet, men vem kunde väl under vilt språng sätta ett dylikt behör på fängroret. Ett försök, två, tre och den brandröda lilla tingesten föll till marken. Herre min . . .!

Erik kom att tänka på Lurv, hunden. Ack, att han glömde honom hemma! Varför hade han icke hållit sig framme som annars, stoppat nosen i handen på honom och fnyst? En knallhatt till, nu gäller det — den kom nästan på, men så gled den ur fingrarna. Hunden ja! Om han varit med, skulle han ha hängt i svansstubben på björnen, i ryggskinnet, ända uppåt halsen och slitit och morrat och — nej det här slår inte väl ut! — rivit med bakfötterna, så att det bruna håret stått som en rök ur björnfälsen. —

Kläderna klibbade vid kroppen — »jag fattig syndig människa, som i synd född» — kulan ramlade omkring i hans mun — »född — född» — det låg något vitt framför honom på myren — tändstickspaketet! Det hade han lagt där, när han gjorde sig i ordning för enviget. Han sprang förbi detsamma — »född är, jämväl sedan i alla mina livsdagar — livsdagar» — vrålände och blödande kom björnen. Tändstickspaketet lyste vitt för hans ögon, och han kastade sig över detsamma, som hade det varit den förföljde skytten.

Ett leende, ett vanvettigt, obeskrivligt infernaliskt leende gled snabbt över Eriks drag, och i nästa ögonblick hade han tagit

kulan ur munnen och trängt den in i hössmyningen; i en blink kom laddstaken efter. Låt den sitta där! Kolven till skuldran! »Drag nu innerst in i Snasa fjäll, ditt sjuttans attans vidunder och åbäke!» Men med ett småaktigt klickande föll hanen. Erik hade glömt knallhatten.

Den starke mannen kände knäna slå ihop, och så hörde han liksom någon viska: Ifall du möter bamsen så låt honom vara. Något vitt föll till hans fötter — tändstickspaketet, som björnen slungade; och i nästa handvänning var besten inpå honom.

Erik slet av sig mössan och kastade den rätt in i käftan på björnen. Den brune jätten slog ihop gapet med en smäll och tvärstannade. En knallhatt på ögonblicket! Fingrarna voro kalla som is. Så där ja, — rätt under hanen. Gud ske lov! Nu förnam Erik i Björkedet åter blodets skjutsande, och ånyo hörde han hjärtats slag: Bluck, bluck, bluck, men björnens flåsande andedräkt hördes också rätt ovanför hans hjässa. Bluck, bluck, bluck. Blixtnabbt vände Erik sig om. Den ludne björnen, stor som en vägg, höjde sig knappast tre alnar från hans sida. Odjurets väldiga gap var fyllt av grönvitt skum, och ögonen runno av smärta och raseri, Bluck, bluck. Erik svängde fram bössan, laddstaken slog emot björnens bringa och knäcktes — bluck — handen ströp igen om tryckbygeln — bluck — och åter skakade fjällvidden av ett dånande skott. Erik i Björkedet sköt laddstaken, kulan, förladdningen och allt mitt igenom björnens bröst och ut mellan bogarna. Det var ett dödsskott, alldeles avgjort ett dödsskott, men i fallet kastade sig besten framåt och högg sina betar i skyttens länd samt tryckte honom ned i den våta myren.

*

Erik i Björkedet plägade stundom säga, att han icke varit riktigt arg mer än tre gånger under hela sitt liv. Den första gången var, när han skulle i väg och taga ut lysning för Märith och sej och körde ner genom vårisen på Torrön, ungefär ett stenkast från stranden av Över-Äng. Det var sent på kvällen, och de sängkära Äng-borna tövade så länge med att hörsamma hans rop om hjälp, att hästen knappt hade nosen över vattnet, när äntligen Erik Andersson och Jonas Jonsson kommo till sjön med plankor och med rep. Och Erik i Björkedet låg då raklång invid vaken med armen stucken genom hästens betsel samt höll det genomkylda domnade kräket upprätt. När de fått hästen ur vattnet, sade Jonas: »Ja, vi lyssnade ju på skriket en stund förstås, innan vi gingo hit, vi tyckte, att en, som kommer på vårisen så här dags, har ärligt förtjänat en liten blöta». Eriks högra arm var alldeles stockstyv av ansträngningen, men med den vänstra gav han Jonas en sinkadus, så han bytte om ändar och åkte halvvägs ned i vaken.

Det andra tillfället, då Erik miste humöret, var, när Pål Brännsten, storlappen, rev stängslet kring starrstackarna uppe vid fjällbandet och lät renarna förstöra en stor del av Eriks vinterfoder. Och det harmligaste i saken var, att han inte tordes ge Pål smörj, ty lappfulingen kunde trolle både folk och få rent dödssjuka.

Den tredje gången sinnet rann på Erik i Björkedet var, när den döda björnen med tyngden av en stor häst och med tänderna i hans länd höll honom nedtryckt i myren en mil nordväst om Håldeströmmen. Björnkäften var som ett skruvstäd, och det kändes som en tand trängt in i själva lårbenet. Men Erik blev ond, och han prejade in bösspipan mellan käkarna på besten och bände upp hans gap. Vadmalsbyxen var svart av blod, och när jägaren med möda dragit av sig benkläderna, fann han fyra stora och tre mindre sår i sin länd. Alla sprutade blod och det syntes att en stor åder genombitits. I en blink knäppte Erik av sina hängslen, lade dem längs bösskolven och skar dem i remmar samt anlade pulsförband ovan och nedanför bettet. Därpå stoppade han fnöske i såren och band över dem med linningen av sina tröjärmar.

Och sedan steg han upp och flådde björnen.

Det var ett fruktansvärt drygt arbete, men det gick för sig, ehuru det kändes, som skulle hans sargade ben genomstungits av glödheta järn. När huden var avdragen stoppade han tändstickspaketet, eller rättare tändsticksbuntarna, i det ut- och invända skinnet av björnens ena bakben, trädde bösspipan genom hålet uti ett av nalles öron, och så lade han vapnet över skuldran samt släpade den tunga pälsen med sig på sin svåra vandring genom skogen.

Erik i Björkedet kunde aldrig berätta, huru han kom hem. Den färden var som platt struken ur hans minne. Han erinrade sig bara, huru han omsider nått Hålden samt gått ut i vattnet för att lindra branden i såren. Ävenså hade han känt, huru Lurv i ursinne kastade sig över björnhuden på hans rygg, sett sin hustrus vita förkläde på trappan, hört henne slå igen dörren med ett skrik, och så blev det alldeles kolmörkt och tyst runt omkring honom.

※

Märit i Björkedet hade väntat länge på sin man, då Lurv började leva, som om vargarna kommit till gårds. Smått skrämmd skyndade hon ut. Vad hon då såg, kom henne att storskrika av förfäran samt skyndsamt rusa in och slå dörren i lås. Men vit i synen som lärt såg hon ännu genom fönstret, hur en vid, blodröd massa sakta kröp upp mot stugan. Och Lurv stod med alla fyra rätt ovanpå vidundret samt bet, klöste och förde ett väsen, som hade han råkat i den ondes våld.

Då kom Märit ihåg sin dröm, och likt en stormvind for hon ur stugan och fram till skräckföreteelsen. Den var alldeles stilla nu, men Märit såg en bösspipa, som hon väl kände igen — och en hand. Herre min! Under en stor björnhud, vars fransida han vänt utåt, låg hennes make såsom död. Hans vadmalsbyxor voro avdragna och omkring hans muskulösa, håriga länd satt ett blodigt förband, och de sönderskurna hängslena skymtade fram ur det hårt svällda hullet som dunkla ränder efter streck.

Märit var så skrämd, att hon ett ögonblick stod handfallen, men så vältrade hon björnhuden långt åt sidan, tog sin man under armarna, släpade honom in i stugan och fick honom upp på brädsoffan. Därpå tog hon ett lakan, rev det i passande bitar, löste upp första förbandet, tvättade sären samt band om igen. Då slog henne tanken, att kanske maken var död, och hon böjde sig ned och lyssnade mot hans hjärta. Hon hörde ingenting utom sina egna pulsars bultande och hennes rädsas röst, som ropade: »Änka, änka!» Gråtande började hon läsa en bön, men kände i detsamma, hur en stor hand lades över hennes och hörde en viskning: »Tändstickspaketet ligger i ena björnskinsskånen, men byxorna fick jag lov lämna norr om skogen — jag hade ingenting att sy fast dem med». Och Erik i Björkedet log, den starke, modige björnskytten log, log trots smärtorna. Men med armarna sträckta över hans bröst darrade ännu hans hustru av skrämsel samt bad, och då hon kom till Fader Vår, makade Erik i Björkedet ihop sina blodfläckade händer och läste med.

Troll-Maxen.

Av *P. V. Enström*.

I slutet av 1700- och början av 1800-talet levde i Jämtland en märklig man, om vilken än i dag ett otal underliga historier berättas ute i bygderna. Hans rätta namn var Carl Gustaf Marcks von Würtemberg, men bland allmogen gick han under benämningen »Troll-Maxen».

Den beryktade trollkarlen föddes 1752 i Berge, Brunflo, av kaptenen friherre Gotthard Vilhelm M. v. W. och hans maka Katarina Nicolai. Han inskrevs vid Frösö-skolan 1763 och avgick 1769, varpå han inskrevs vid Jämtlands dragoner, blev sergeant 1770, löjtnant 1773 och kapten 1781.

1789 instämdes han till Rödöns häradsrätt för förgrifliga ytt-randen rörande ryska krigets utbrott och försvarsanstalterna i Jämtland. I anledning av denna process rymde han till Norge.

där han vistades till 1795, då han av k. m:t befriades från allt vidare åtal och fick återvända till hemlandet. Han gifte sig 1801 den 10 dec. med Sara Nordin från Digernäs, dotter till bonden Sundvis Nordin i Namn. Han dog 1838 på Lillholmsjö nybygge i Föllinge, av vilket han ägde och bebodde hälften.

Allt detta enligt Anreps ättartavlor.

I Rosa Arbmans jämtlandsroman »*Troll-Anna i Bäckmon*» lämnas rörande samme man den uppgiften, att han begravdes å Frösön och att hans fru, som överlevde honom, efteråt oroades, emedan den döde »gick igen» (spökade), vilket upphörde först sedan hans efterlämnade svartkonstbok, som fanns uppslagen i hans rum, överantvardats åt Frösöskolans rektor, som lät mura in den i biblioteksbyggnaden i Stocke å Frösön, där den väl lär finnas än i dag. — Man må av hjärtat beklaga, att den gode rektor ej i stället placerade denna unika bok bland de andra bokariteterna i själva biblioteket.

Enligt Marieby kyrkkassas räkenskapsbok betalade »herr Capitain Marcks v. Württemberg» år 1806 3: 16 riksdaler riksgäld till kyrkkassan som ränta å skuld. Och 1810 erlades som testamente efter fru captainskan Marcks v. W. i Överbyn samma socken en riksdaler banko till kyrkkassan och ungefär enahanda belopp insamlades vid hennes begravning till fattigkassan. 4 skillingar banko utgjorde samma kassas inkomst vid bouppteckningen, vilket tyder på, att boets ställning icke var synnerligen lysande.

Som synes stämmer detta icke med fröken Arbmans härövan lämnade uppgift, att fru Marcks överlevde sin man. Men gamla kyrkräkningar bruka ju aldrig stämma heller! Att det även i senare fallet är fråga om Troll-Maxen kan dock knappast be-
tvivlas.

Och låtom oss nu från det historiska, litet torra materialet övergå till några av sägnerna om samme man!

Hans fru, vilken i ungdomen tjänade piga i Överbyn, motstod länge hans enträgna frierier. Jag har förut i Jämten berättat historien om, hur det gick till när han försökte få bukt med hennes motsträvighet genom en strut förtrollade sockerärter: att flickan på sin husbondes inrådan gav sötsakerna åt gårdens stora gris, vilken därav blev till den grad förhäxad, att Troll-Maxen, när han kom till gården nästa gång, måste hals över huvud fly för att undgå grisens efterhängsenhet.

Men denna fatala händelse avskräckte icke den ihärdige friaren. Han fortsatte sina uppvaktningar. Dock gjorde han nu vid sina besök bruk av sin förmåga att göra både sig och hästen osynliga. Folket i byn hörde hovslag, som klungo mot den steniga vägen, backe upp och backe ned, men man såg varken häst eller ryttare. Till sist ledde detta till att flickan gav med sig. Om friarens trollkunnighet avskräckte, lockade kanske frutiteln. Dock torde hon

ha haft skäl att ångra sig, ty den man hon valt var ingen god människa. Han slog henne i sitt dåliga lynne och hon blev icke hans enda kärlek . . .

På tal om förmågan att kunna göra sig osynlig, kanske det passar att här meddela sättet hur denna färdighet kan förvärfvas. Jo, man skall gå tre torsdagsnätter å rad (i mörk nedan) till kyrkogården och söka rätt på en bit av en likkista med ett kvisthål i. Detta hål skall man kika igenom. De två första nätterna ser man jämnt ingenting. Men tredje natten får man se en liten gubbe i röd toppmössa. Av honom får man lära konsten mot vanligt vederlag — ens fattiga själ efter döden. Ty mannen i toppmössan är naturligtvis ingen annan än Horn-Per själv. — — —

En gång var Troll-Maxen som gäst med på ett bröllop i Byom i Marieby. Som vanligt roade sig bröllopsfolket ute på gården med allehanda upptåg, lekar och idrottsövningar. Uppe vid vedbacken låg en grov stock.

»Den där kan jag krypa igenom», sade Troll-Maxen.

Folket trängde sig runt om för att se på, en del i spänd förväntan, en del tvivelsamma. Maxen slängde av sig rocken och lade sig ned vid stockändan. Och sedan inträffade det underbara inför allas ögon att han kröp mitt igenom stocken, hel och frisk som den var och så grov, att mannen, då han kom inuti, försvann helt och hållet. Efter litet väntan kom han fram i motsatta stockändan, skrattande gott åt åskådarnes häpna miner.

Bifallet eggade honom till att upprepa experimentet. Men just nu tillkom en flicka, som ej varit med från början. Då hon upplystes om vad som försiggick, skrattade hon hänfullt.

»Ser ni inte, att han kryper ovanpå!» sade hon.

Men det skulle hon aldrig ha sagt! Ty strax efteråt gav hon till ett förfärens skri, drog kjolarna upp till knäna och visade alla tecken till den häftigaste förskräckelse. — På henne hade den trollkunnige »vänt syn» så hon tyckte sig stå i vatten som steg och steg och alldeles hotade att fördränka henne. Och Maxen satt i skjortärmarne på den grova stocken, och nu var det han, som i sin tur hänskrattade . . .

Till sist historien om en julfärd år 1795, som är ett värdigt motstycke till våra dagars blyxfärder pr luftskepp eller aeroplan.

Under den förut omtalade nödtvungna vistelsen i Norge livnärde sig den landsflyktige kaptenen som skräddare, detta fortfarande enligt folksägnen. Han till och med höll sig med gesäll. Brevet med den i nåder givna amnestien kom honom tillhanda på själva julafton det nämnda året, just då han jämte gesällen, också han jämte, hade lagt nål och prässjärn åsido och beredde sig till att så gott de kunde fira julen i det främmande landet.

Maxen hade icke förr läst det välkomna kungliga brevet, som

tilllät honom att återvända till hemorten som fri medborgare, innan han tvärt yttrade till gesällen:

»Gör dig i ordning, kläd dig varmt och låt detta gå fort, för det kan hända jag måktar ställa det så, att vi få äta julgröten hemma i kväll».

Gesällen hade sett så mycket märkvärdigt och oförklarligt förut, att han inga frågor eller invändningar gjorde, bara blint lydde sin mästerns tillsägelser. Fort blev han färdig, men än snabbare var Maxen i vändningarna. När gesällen kom ut var redan det fordon framme som skulle föra dem över fjällen hem: en halmkärve, en av de där stora, som innehålla en fyra, fem ordinarie råghalmband. Maxen satt redan uppe på kärven som i en sadel och uppmanade gesällen att ta plats bakom och stadigt hålla sig fast i kärven.

»Men du aktar dig för att titta tillbaka!» varnade han.

Knappt hade gesällen satt sig på anvisat ställe och gripit tag med båda händerna, innan det mjukt och lätt bar av rätt till väders med dem och sedan framåt genom luften åt Jämtland och hemmet till över de snöklädda fjällen med en rent av hissnande fart.

Gesällen satt och höll andan och knep tag i kärven så att det vitnade i knogarna. Rädd var han och alldeles mållös av häpnad tillika. Detta gick ju vida utöver vad han någonsin sett eller hört talas om.

Det var just i skymningen och på den klara himlen började stjärnorna tindra. Dock var det ännu så ljust att pojken kunde urskilja landskapet de foro över. Där försvann Suul, sista byn i Norge, i ett töcken och släta fjället vidtog, som rullades upp likt en vit duk med små smutsfläckar på. Trösta oss, flög det genom gesällen, vad det därnere kröp långsamt fram med hästskjutsen på hitresan i fjol vinter i stickande snöstorm! Men nu gick det som ett hejsan på en väg där varken snödrivor eller något annat hindrade. Se där skymtade Skalstugan med sina färdstallar, som väl nu alla stodo kav tomma för helgen, där låg Medstugan i stilla, öde julefrid och den där jättestora klumpen var naturligtvis Åreskutan. Och skogar och sjöar susade förbi och här och var byar och gårdar och grå stugor, i vilka julljusen ännu ej hunnit tändas. Och där framträdde plötsligt ett stort, vitt fält. Det kunde då väl aldrig vara Storsjön, tänkte pojken. Så fort kunde det inte ha gått — det var väl en av de mindre sjöarna. Ja, men var inte det där Frösön och bron, som liknade ett smalt, svart band på den vita isen? Då voro de ju framme i rapport!

»Jag måste se efter», tänkte pojken, glömde varningen och tittrade tillbaka.

Då försvann i en blink halmkärve, mästern, Storsjön, jämtbygden och alltsammans liksom man slår ihop en bok. Och i en snö-

driva ute på en norsk gård satt en blåfrusen, ångerfull, snyftande pojke och tärdes av hemsjuka, medan himlen i gnistrande stjärnprakt välvde sig över fjället och kölden knäppte i knutarna. Inne i stugan tände man julljusen och lukten av julmat trängde ut med röken. Men där var ändå inte svensk jul. Det var inte som hemma i Brunflo hos far och mor och småsyskonen! — — —

Otaliga äro, som sagt, historierna om Troll-Maxen och den ena är icke den andra lik. Jo, i ett: i dem alla figurerar han som det ondas tjänare och representant. Jag har icke hört en enda sägen om, att han använt sin trolldomsförmåga till något gott. Hans gestalt framträder skrämmande stor och svart och skräcken följer den som en ofrånkomlig skugga. Intet ljus skimmer vilar över det minne han lämnat efter sig bland Jämtlands allmoge.

Fragment av en krigssång från Utanede i Fors 1808.¹

Ord och musik av Ol. Olsson.

Uppteckn. efter I. M. Forsgren (förf:s sonson).

För Jämten meddelad av A. P. T. Wallin.

Själ-va dju-ren u-lav na-tu-ren de öpp-na munnen till
kla go-skall. Se hur bar-her-a Se hur ma-kar-na
bli-va skil-da i-från var-ann. Öm-ma hjär-ta-vad
skall du nu ty-cka Nu om ska-pa-rens mäs-ta-re sty-cke
Tyst hör a-larm Vi måst lämn-a vår bo-ning i fö-der-nas famn och måst
föl-ja Vår ko-nung för fosl-er-land

¹ Förf., en bondson i Utanede, ämnade studera till präst, men drabbades av dövhets, blev så jordbrukare, en trägen odlare. — Meddelaren frågar, om sången är känd å annan plats.

Doktor Ellmins sjukbesök hos lapparne i Wemdalen i Jemtland.

(Avtryck ur Nytt Sockenbibliotek för år 1863. Stockh. 1862.)

Under en i anledning af i åtskilliga lappsamhällen yppad nervfeber, i Oktober månad år 1850¹ till Tännäs lappfjell, nära 63 gr. n. br., företagen embetsresa, har provincialläkaren Ellmin lämnat följande skildring af orten och invånarne.

En uppmärksam blick på det nordliga Skandinavien öfvertygar snart derom, att när norska fjellryggen höjde sig, massorna brustit sönder i parallela remnor i rigtning från nordvest till sydost, hvarom ock dalar och floder bära vittne. Herjeådalen utgör ett eget system af paralleldalar, genomflutna af Ljungan och Ljusnan med deras häruppe varande tilloppsfloder, till den förra Helagsån och Skärkan, Mittån med Anån, och till den sednare Funnan och Tännan med dem omgifvande dalar. Vid en resa i dessa trakter uppför branterna till fjellen och öfver de »blöta» myrarne får man vara belåten, om man med en god ridhäst och skicklig lots kan tillryggelägga en mil på omkring 5 timmar. — När man från Ljungdalsby skall begifva sig till lappstationen Hervallen i Ljungrisdalen, far man efter en stunds ridt först på bro öfver till Ljungans södra strand, och efter ännu någon tids färd vadar man öfver till norra eller nordöstra stranden och finner sig snart inklämd mellan Dunsjöfjellet till höger och Torkilsstöten till venster, öfver hvilken sistnämnde snart Helagsstötarne i nordvest resa sina väldiga massor, och man är nu i Ljungrisdalen, så kallad af der växande korta björkskog samt vide och enris. Dunsjöfjell, så kalladt af den derpå varande Dunsjön, afger flera bäcker till Ljungan. Längre upp och ofvanför Torkilsstöten vidtager på Ljungans högra strand Vargkärrstöten, så kallad af vattnet Vargkärr. Vid nordvestliga ändan af denna dal och på flodens venstra strand öppnar sig ett skoglöst fritt fält, begränsadt af Dunsjöfjell till höger. Detta fält begagnas till hviloställe och lekplats för renhjordarne. Längre fram och midtför den från Ljungdalsby kommande färdmannen stiger Hårhängsskalet såsom en koloss i höjden. Här som annorstädes fäster lappen sin konstlösa koja, utan murare, snickare, smed eller glasmästare, vid en liten bäck i brynet af en skog, dvergartad liksom bebyggaren sjelf. Den lilla lappkojan hyser merändels tvänne hushåll, hvartera af 5—6 personer, och under vissa tider på natten lika många hundar. Denna koja med sin å eldstaden midtpå golfvet ständigt brinnande stock, som skickar röken genom en öppning på taket, tjenar på en gång till kök, arbetsrum, sofgemak, mottagningssal och sjukrum.

Då man gjort bekantskap med den bofaste herjeådalarens usla bostäder, der snön yr in mellan golf, väggar och fönsterpanelningen, och den lösa fyllningen ofvanpå det glesa taket regnar ned, tror man sig ock hafva sett det eländigaste i bostadsväg; men den bostadsflyttande befolkningen i denna ort har det dock ännu eländigare. Eländet ökas ännu mera, när, såsom vid detta tillfälle i Storvallen, de flesta invånarne äro sjuka. Komma då dertill främmande att hvila öfver natt, blir rummet allt trängre och tillgången till öfverbredsel vill ej räcka till. Till underbädd får man hålla till godo med ett rislagdt golf och en mycket inskränkt och trång plats derpå. Af de båda i kojan inrymda hushållen der ena på högra, det andra på venstra sidan om luckan, med köksredskap, kläder och hundar. Ingången är alltid gjord trång och blir med tiden trängre i mån

¹ Tydiligen tryckfel för 1859.

som kojan sjunker ihop. Bjudningen: »var så god och stig in», betyder: vik sig på sidan och kryp på händer och fötter in i kojan. Ingången tillslutes med ett tygstycke eller hud med å tvären satta pinnar.

Vid ett nattläger här jemte min ledsagare voro vi 10 personer med 5—6 sjuka samt 5 hundar. En massa välgödda flugor voro allt för makliga att lemna det rum de en gång intagit på kroppens åtkomliga delar. Man stufvas in på qvällen så godt sig göra låter. När det frampå natten blir rätt kallt, breder den omtänksamme värden någon värmhållare på sin gäst, som vaknar med en rå, illa stinkande renhud öfver sig. Räcker han ut en arm, så stöter han emot en förut trubbig lappnäsa, sträcker han ut en fot, så gläfsar en hund, vänder han sig, så slår han omkull en kaffepanna med sump och så vidare.

Lappen dricker mycket starkt kaffe och koppen är redan efterlängtdad långt innan morgonrodnaden gryr. — Lappen har också ett oändligt tålmod vid grytan, då han i den bearbetar rensteken. Egentligen kokas denna i flott. Man bjudes att sitta till bords på skrinet, den enda sittmöbel i kojan, $\frac{1}{2}$ aln långt och $1\frac{1}{2}$ quarter högt, måladt, igenlåst. Bordet utgöres af en torkad renhud med köttsidan uppåt. Man begagnar sin egen färdknif och ve den, som med europeiska vanor på resor i dessa trakter, der cerealierna hafva upphört att finnas, icke har med sig salt och bröd.

Lappen är mera belevad och lättfattande än dalbonden. Måhända bidrager öfningen att lära tvänne språk dertill att han i detta hänseende står framför den okunnige och långtänkte jordbrukaren.

I Storvallen voro endast fyra hushåll, utgörande 17 personer, ett ringa antal i jemförelse med den år 1855 besökta lappstationen vid Messlingen. Det ligger dock i sakens natur, att många hushåll icke kunna samlas på ett ställe i anseende till renarnes stora antal och det oafvisliga behovet af bränsle till underhåll af den ständiga elden. Af hela antalet hade 11 personer angripits af sjukdomen och 5 voro ännu sjuka; 2 hade aflidit.

Såsom tacksamhet för den vård dem blifvit i deras elände egnad, aflåto de en tacksägelseskraft, uttryckande underdånig erkänsla för vederbörande myndighet, som beredt dem läkarvård och läkemedel. Man skulle knappt tro att lapparne äro skrifkunniga. Här träffades likväl sådana. Kojan lämpar sig dock ej till skrifning. Man hänvisas för sådant ändamål till lappens visthus, köttgällen. Här korsas några grenar på knäna, en torkad derpå lagd spetsad renhud, med köttsidan upp, utgör skrifbordet, en kullersten stolen. — Att se en lapp sålunda skriva sitt namn var något oväntadt. Tacksägelseskraften var af följande lydelse:

»Undertecknade, svenska kronans lagliga men fjerran boende, nu lidande undersåter kunna icke afvisa behovet att uttrycka vår erkänsla med afseende på denna orten och detta folk aldrig förut beviljad fördel, nemligen värden om vår helse, hvarmed vi nu blifvit hyllade. Vi finna med rörelse att vår aktningssvärde kronolänsman hr P. Olsson anmält vår nöd under en oss nu öfvergående smittosam sjukdom. Vi hambära vår vördade länsstyrelse den innerligaste tacksägelse för dess förbarmande öfver vårt lidande.

Med trofast undersåttlig vördnad hafva vi uppfattat att detta kunnat ske under den älskade konung, som före dess thronbestigning så nådigt anordnat att skyddskoppymningens välgärningar komma äfven oss i våra fjell till godo. En och annan släktling eller tjänare har under vistelse här dragit smitta med sig till våra grannfolk, och vi önska således att läkaren måtte besöka under färden äfven dessa. Hr doktor Ellmin har hos oss gjort två besök, vårdat de sjuka och utan kostnad lemnat läkemedel. Vi skulle i vår nuvarande vanmakt icke kunna lösa sådana. Vi nedkalla Guds välsignelse öfver hög och låg, som sänder en deltagande tanke in i fjellmannens och lappens torftiga jordkojor. Storvallen i Ljung-ris den 6 Oktober år 1859. Lars Janson, Anders Thomasson Långström. Vittnen: Måns Pärsson, Olof Jonasson Väll.»

Från Storvallen togs vägen åt Helagsstötarne, dit Skärvägens lappar flyttat. Bland dalar, som här passeras, är en verklig jättedal, benämnd Gröndörssdalen, på kartorna icke utmärkt med något namngifvet vattensystem, men som genom-

korsas af mindre fjellvatten och innefattar Ojernsjön öfverströdd af tätt liggande holmar. Hällearten i dessa trakter är tunnbladig, i hög grad skriffrig och ganska lös, så att bergen, som endast på norra sidan äro kala, eljest äro öfverväxta af en matta, innefattande den lappska floran, och företedde södra och vestra sluttningarne af de omgifvande höjderna under denna sena årstid en utomordentligt skön vårlig grönska. Här och där ser man i trakten af Helagsbergen granitstockar stöta upp och längre fram, i Mittå-trakten, bemärktes en liten utmärkt hvit och vacker marmorkörtel, stor som en halfspannsäck.

Vid solens nedgång anländ till Helagsstötarne, nödgades jag att, beredd på hvad försakelse som helst, tillbringa natten i den enda härvarande kåtan, redan upptagen af 10 personer och 8 hundar, i en ort utan annat bränsle än $\frac{1}{4}$ aln högt enris, utmed fjellets eviga snö, sjelf hotad att på natten insnösas. Denna renvall var ett ogent tillfällighetstillhåll endast för några veckor under senhösten och beboddes nu af tvänne hushåll, deribland blott en person af sjukdomen angripen. De invid lapptjället belägna Helagsstötarne äro tvänne, hvilka ursprungligen synas hafva varit sammanhängande. Den vestliga stöten, benämnd predikstolen, liknar en sådan, men så kolossal att det kostar en fjellgångare en hel somardag att bestiga densamma.

Följande dag fortsattes färden till Mittå-orten i den mörka fjelldimman och rimfrosten, med svårighet för både häst och folk att på den isiga halkan komma uppför och utför de svåra branterna. Före ankomsten till de mera söderut ligande Mittå-fjellen öfverraskas man af att möta små hus, försedda med skorstenar. Här befunno sig nemligen, norr om lappsamhället, några Ljusnedals bruksvallarne tillhöriga fåbodvallar. Mittå-dalens renar hafva sin lekplats på nordvestliga sidan af norra kläppen. Här voro 3 lappkojor med 4 hushåll af tillsammans 18 personer, deribland 5 sjuka.

Vid läkarens slutliga återkomst till stationen hade han, färdats i sadel 18—20 mil fjellväg, hästskorna voro jemnslipade som ett pressjern och han skattade sig lycklig att ej hafva i fjellen blifvit öfverraskad af det snöfall, som med ständigt vinter kort derefter yppades och under flera dagar fortfor.



Ljungbergsgården i Ljungdalen.

N. Thomasson foto.



Fru Kristina Bromée.



Landsfiskal Olof Bromée.

I rikets och hembygdens tjänst.

En liten sammanställning ur anteckningar.

Av Eric Festin.

Då de nära befryndade landsfiskalerna O. Bromée i Sveg och Anders Kjelsson i Offerdal i år erhöilo begärt avsked, kunde de blicka tillbaka på en lång och hedrande ämbetsmannagärning, men ej blott det, de ha båda verksamt främjat var sin bygd och stått i främsta ledet bland dem, som sökt föra utvecklingen framåt. De kunna i detalj minnas sin bygd 40 år tillbaka, steg för steg följa dess utveckling till dag som är och anställa jämförelser av intresse. Det var därför helt naturligt, att vi vid deras avskedstagande vände oss till dem för att till några data om de präktiga forna bondpojkarne få uppteckna något av deras iakttagelser från ett rikt givande samhällsarbete.

Olof Bromée är född i Hackås den 8 februari 1859 och son till hemmansägaren Jöns Jönsson i Näcksta och hans hustru Kristina Johansdotter Preusenbergs. Fadern var född i Brynje, Bergs socken, och kom i unga år till Hackås såsom dräng. Där inköpte han ett av socknens större hemman för en köpesumma av 4,000 riksdaler, som på den tiden var ett stort belopp. Modern var född i Östnär och dotter till Johan Preusenbergs, vilken såsom korporal deltog i Finska kriget. — Såsom en ovanlighet kan nämnas, att faderns mor, som var dövstum, men gift och duglig husmor, födde fyrlingar, av vilka två uppnådde en ålder av närmare 90 år.

Efter slutad skolgång fick sonen anställning på domarkansli och idkade dessutom flitigt självstudier, så att han år 1881 kunde avlägga länsmansexamen. Därpå följde åtskilliga förordnanden — i Hallens, Lillhärads och Mörsils distrikt — till dess han hösten 1886 utnämndes till länsman i Svegs distrikt. Vid omregleringen 1917 blev han landsfiskal i samma distrikt, vilken befattning han innehaft



Sveg före regleringen. Utsikt från kyrktornet mot SV.

Längst i fonden tingshuset, uppfört 1880. Där nedanför över älven går nu den kombinerade landsvägs- och järnvägsbron. De små husen efter vägen voro kyrkstugor. Vägen snett till vänster ledde till gamla farjestället

till den 1 augusti 1925, då han avgick med pension. Han hade då tjänstgjort såsom länsman och landsfiskal under närmare 44 år, därav i ordinarie tjänst närmare 39 år. Därjämte var han landsfiskal efter gamla ordningen i provinsen Härjedalen jämte Bergs tingslag från den 14 februari 1908 till dess samtliga dessa landsfiskalstjänster vid 1917 års slut indrogos.

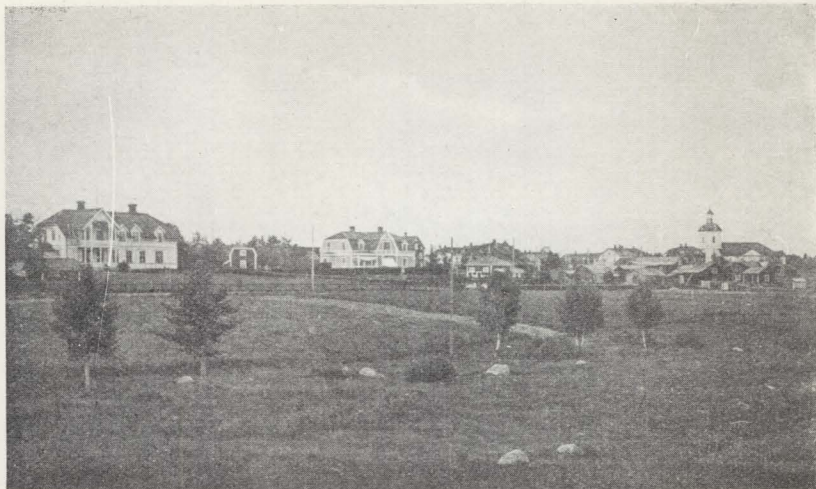
I Sveg lämnades honom tid efter annan ett betydande antal kommunala och andra uppdrag, varav må nämnas: ordförandeskapet i kommunalstämman från början av år 1888, i kommunalfullmäktige från det institutionen år 1919 infördes, i Svegsmons municipalstämma och municipalfullmäktige, i stämman sedan samhället år 1909 bildades och i fullmäktige sedan institutionen år 1922 infördes; ledamotskap i kyrko- och skolrådet jämte vice ordförandeskapet i skolrådet sedan år 1891, m. fl.

Samtliga nämnda befattningar hava oavbrutet innehafts och innehavas ännu.

Dessa jämte andra uppdrag, såsom ledamotskap i styrelserna för Orsa—Härjedalens järnväg, Järnv.-A.-B. Ljusdal—Sveg m. fl., hava givetvis lämnat honom tillfälle till ett mångsidigt och intresserat arbete i ortens, särskilt kommunens och samhällets, utveckling.

Området vid kyrkan var först ringa bebyggt; utom prästgården, apoteket, ett par handelsbodar, läkarbostaden och färjestadshusen fanns på den s. k. kyrkplanen egentligen endast kyrkstugor och kyrkstallar, bestående av små, radvis efter vägarna vägg i vägg belägna, låga, mycket primitiva hus. Dessa, som till en början använts blott vid kyrkbesök från de mera avlägsna byarna och däremellan varit stängda, togos småningom i bruk som bostäder. Men i den mån lägenheterna fylldes, blev ordningen där ej den bästa, och de hygieniska kraven kunde ingalunda tillgodoses. Det var ej byborna själva, som flyttade in i stugorna, utan i regel främmande folk utifrån, som hade behov av bostad. Det vackra bruket att använda stugorna vid gudstjänstbesök kom således att i det närmaste upphöra.

Då folk drogs till orten, där arbete och utkomst fanns att tillgå, samt bostadsfrågan syntes böra ordnas, uppstod fråga om hela områdets reglering. Stor oviss-
het rådde emellertid om äganderätten till området. Urkunden lydde, att området



Parti av Sveg i våra dagar.

vid avvitrningen var »avsett till sockenmännens gemensamma behov till kyrkstallar». Kyrkostämman ansåg sig först vara rätt ägare, och i den goda tron att så var upplåt stämman en del tomter från området. Men då uppträdde kommunalstämman jämväl med äganderättsanspråk och upplåt smärre områden. Omsider anmälde sig en tredje ägare, nämligen socknens bönder. Dessa anförde, att området säkerligen tagits från deras fastigheter. En rättvis sak vore, att det återbördades. Denna mening blev så allmän, att hela planen uppdelades så, att varje hemmansnummer i socknen fick sin särskilda tomt. Då fastställelse skulle sökas, nekades likväl sådan, och man fick då, och först då, veta, att ingen annan än själva Kungl. Maj:t och Kronan var den rätte ägaren. Det blev att ta av sig mössan och gå upp till Kungl. Maj:t med en ödmjuk anhållan att få förvärva området, och man stack ej under stolen med, att man helst ville ha det till skänks. Kungl. Maj:t vågade ej svara strax, utan gick till riksdagen, men sedan dessa höga statsmakter resonerat och ventilerat saken, ankom ett nådigt brev av den 11 maj 1900 av innehåll, att området överlättes till Svegs kommun under vissa villkor och med rätt för kommunen bl. a. att i enlighet med plan, som av K. B. finge fastställas, upplåta tomter åt enskilda.

Nu upprättades och fastställdes ny plan, tomter upplåtos och byggnadsverksamheten tog fart. Området, som förut benämnts Kyrkplan, kristnades till Svegsmon N:o 1 och infördes i Jordeboken. Senare inramades en del mark utanför denna plan, där jämväl ordnats bostäder m. m., och så kom år 1909 Svegsmons municipalsamhälle till stånd.

Samhället är nu ordnat och bebyggt. Det har flera väl anlagda gator, därav en del planterade och med trottoarer. Kyrkogården och parken vid kyrkan, vilken höjer sig i samhällets mitt, äro väl underhållna. Trafiken över Ljusnan har ordnats medelst en kombinerad landsvägs- och järnvägsbro i stället för färjeredden, som var krånglig och besvärlig särskilt vid flottningstider och isgångar. Inom samhället finnas tingshus med nytt tidsenligt kanslihus, apotek, lasarett, läkarbostäder, flere trävarukontor, telegraf, ett betydande antal affärslokalier m. m. Samhället har vatten- och avloppsledning, drivna med elektrisk kraft från en inom socknen anordnad kraftstation, som äges av ett aktiebolag, i vilket såväl samhället som kommunen äro intressenter och som dragit en kostnad av den nätta summan av närmare en million kronor. Ett 90-tal tomter äro sålda. Taxeringsvärdet av



Gammalmon, Sveg. Den vackra manbyggnaden från Herrö.

inom samhället belägna fastigheter uppgår till i runt tal 650,000 kronor. Mantals-skrivna invånareantalet uppgår till något över 1,000.

Järnvägsfrågan, som länge varit på tal, blev mer och mer brännande. Man hade i det längsta hoppats på en järnväg från Ljusdal upp till Sveg. Detta var Härjedalens gamla önskemål, men det dröjde och dröjde. Så började man höra talas om en inlandsbana och dess strategiska betydelse. Ljusdalsförslaget måste överges, och man inriktade sig på de större intressen, som syntes ha utsikt att förverkligas. Så blev det sammanträden och uppvaktningar. Med det rika Orsa i spetsen och staten såsom intresserad hjälpare kom så efter många besvärigheter Orsa—Herjeådalens järnvägsaktiebolag slutligen till stånd. I detta bolag tecknade Svegs kommun aktier för 100,000 kronor, ett belopp som, med hänsyn till kommunens dåvarande bärighet, var mycket högt. Även de flesta andra kommuner i Härjedalen tecknade aktier. Järnvägsbygget sattes i gång, men banan hade ej nått mer än halvvägs till Sveg, förr än det samlade kapitalet var förbrukat. Nu mötte nya svårigheter, nästan värre än de förra. Omsider hörde statsmakterna bönerna och trädde hjälpande emellan med större delen av vad som fattades, och så den 15 juni 1909 hölls invigningen i Sveg, därvid deras Majestäter konungen och drottningen voro närvarande. Detta var en stor högtidsdag för Härjedalen, och så mycket folk som då har säkerligen aldrig förut varit samlat i Sveg på en gång. Till minne därav är en ståtlig sten rest å parkområdet framför kyrkan, därå deras Majestäters namn äro inhuggna efter deras egen handskrift. — Sedan år 1686, då Karl XI genomreste provinsen, har ingen konung besökt Härjedalen, och någon drottning har veterligen ej förut hedrat provinsen med ett besök.

Men järnvägen bar sig ej, räntorna kunde ej betalas, och styrelsen råkade på grund härav i oupphörliga svårigheter. Åter skönjdes dock en ljusning, i det, sedan bandelen Sveg—Brunflo beslutats, staten omsider inlöste järnvägen. Saken ordnade sig till och med mot förmodan så förmånligt, att aktieägarna återfingo 58 % av sin teckning.

Det gamla önskemålet om bättre förbindelser med Hälsingland har emellertid ännu ej alldeles förbleknat, vilket framgår därav att kommunen anslog vad som sålunda återbars jämte ytterligare ett rätt avsevärt belopp till aktieteckning i en järnväg Ljusdal—Sveg. Förhoppningarna om denna järnvägs tillkomst synas dock



Gammalmon, Sveg. Interiör av Herröstugan.

vara ganska små. Behovet av denna bana kan naturligen ej heller numera anses så trängande som före Orsabanans tillkomst.

Genom statsbanan Sveg—Brunflo har Härjedalen kommit i närmare beröring med sin systerprovins Jämtland. Samfärdseln mellan södra Härjedalen och Jämtland har nämligen förut varit obetydlig på grund av brist på kommunikationer.

Dessa järnvägsföretag ävensom järnvägen Sveg—Hede, som sist kommit till stånd, hava i betydande mån inverkat på Svegs kommuns utveckling. Invånareantalet, som vid Bromées dötflyttning 1886 uppgick till 1,627 personer, uppgår nu till något över 3,600. Folkmängden har således mer än fördubblats på dessa sista 40 åren. Taxeringsvärdet å fast egendom inom socknen — utom Svegsmon — uppgår nu till 9,900,000 kronor och den beskattningsbara inkomsten uppgår till 395,000 kronor. Skolväsendet har i hög grad utökats. Då fanns en folkskola och sex småskolor mot nu sju folkskolor och tio småskolor. Men kostnaderna för skolväsendet äro i anseende till lokalfrågan mycket dryga. Behovet av statsbidrag till skolhusbyggen framträder starkare tid för tid och gör sig särskilt gällande i församlingar med vitt skilda byar.

Bromées statstjänstgöring har varit synnerligen krävande, särskilt med avseende på polisförhållanden. Knappt något distrikt i länet torde kunna uppvisa så stort antal åtal av skilda slag som Svegs. Grunden härtill torde vara att söka i den omständigheten, att distriktet har en stor del »rörlig» befolkning, en följd av de stora skogsdrivningarna samt järnvägsbyggena. Dessa arbeten ha föranlett, att en del löst folk från andra orter uppehållit sig i trakten. De infödda härjedalingarna av gamla stammen bråka icke; de äro i regel ett trohjärtat och rättskaffens folk, beredande trevnad och ro. Och på tal härom uttrycker hr Bromée den önskan, att detta folk, som han lärt känna och värdera, ej måtte så mycket påverkas av nya utifrån kommande strömningar, som kanske endast medföra söndring och oro. Till sin kära härjedalsbefolkning skulle han vilja rikta den maningen: »Förbliv rättskaffens, behåll din anspråkslöshet; din enkla tillbakadragenhet värmer. Värna ditt land, älska ditt hem och din bygd! Skriv över din dörr till dina efterkommandes hågkomst: 'Mitt hem är så ringa, dess dörr är så låg, men aldrig en kärare boning jag såg'»

På Svegs kommuns hemställen har hr Bromée tilldelats Pro Patria-medaljen i guld med inskrift: »För trohet och flit». Han innehar även Kungl. medalj i guld av 8:de storleken med inskrift: »För nit och redlighet i rikets tjänst».

Bromées maka har varit ivrigt verksam för den härjedalska hemslöjden och »Gammalmon», och vi passa tillfället här lämna några korta uppgifter härom.

Kristina Bromée, f. i Hackås 10 aug. 1859 och dotter av lantbrukaren Kjel Persson i Östnår och hans maka Brita Wiklund, som var dotter till den på sin tid mycket välkände organisten Nils Viklund i Oviken.

För närmare 20 år tillbaka började hon ivra för hemslöjd och tillvaratagande av äldre föremål av kulturhistoriskt intresse.

Så anordnades s. k. rockstugor för spånad, sömnad och vävnad. Intresset vaknade även så småningom utomkring, vilket gjorde, att »Föreningen Härjedals-slöjd» kunde bildas. Den är genom samarbete ansluten till Jämstslöjd.

En gammal mangårdsbyggnad, enligt uppgift 300 år, samt ett loft av samma ålder inköptes från Herrö by och framskaffades till Svegsmon, där Svegs kommun upplåt tomt kostnadsfritt. Där uppfördes husen och där står nu »Gammalmon». Några andra gamla hus äro även ditförda och uppsatta, nämligen från Lillhärda en »lillstuga» och ett härbre samt en sockenstuga — möjligen tingshus — från Sveg, dock ej i sitt ursprungliga skick — en skänk av Svegs kommun.

I dessa hus är samlat ett avsevärt antal föremål från äldre tid, varjämte en avdelning omfattar en rumsinteriör av nyare hemslöjd efter gamla motiv — skåpsång med sparlakan, utsirade stolar och skåp m. m.

Föreningen lät sig representeras vid Baltiska utställningen i Malmö 1914 samt vid utställningen i Östersund 1920, där Kristina Bromée tilldelades dels länets hushållningssällskaps hederspris — en ståtlig silverkanna — dels ock Jubileumsutställningens medalj i guld.

Föreningen har arbetat under stora svårigheter, i det medel till densammas verksamhet ej kunnat i önskvärd mån hopbringas. Många personer i orten hava dock visat intresse och gjort uppoffringar med körhjälp och annat. Dessutom har vid ett par tillfällen lämnats bidrag av länets hushållningssällskap, varjämte länets sparbank en gång lämnat bidrag. Bidrag hava även lämnats av Jämstslöjds landstingsanslag för utställningar m. m. samt till vävkurser på så sätt, att lärarinna tillhandahållits och avlönats av Jämstslöjd eller numera föreningen Heimbygda.

Makarna Bromée ha haft följande barn: *Kjell Bromée*, f. 22 mars 1884, landsfiskal i Undersåkers distrikt. Gift 1:a gången med Anna Béen, dotter till stationsinspektör Béen i Örebro, död; 2:a gången med Karin Norlin, dotter till kyrkoherden Norlin i Vederslöv. *John Bromée*, f. 3 maj 1886, död som barn. *Folke Bromée*, f. 13 sept. 1888, e. o. jägmästare i Karlskoga, gift med Bettan Nilsson, dotter till kronojägaren Nilsson i Ängelholm. *Ivar Bromée*, f. 26 mars 1890, juris kandidat, e. o. hovrättsnotarie, död 1917. *Verner Bromée*, f. 12 jan. 1892, fil. stud., död 1913. *Nils Bromée*, f. 7 april 1894, teol. kand., komminister i Älvros. *Herje Bromée*, f. 25 juli 1898, student, e. landsfiskal. *Olga Bromée*, f. 23 jan. 1900, gift med länsnotarien Sven Arne Swedberg i Härnösand.

Den 16 aug. i år avtäcktes å prästgårdens område vid Offerdals kyrka en minnessten, som gäva överlämnad till Offerdals kommun av avgångne landsfiskal A. Kjelsson.

Idén till resande av denna sten hade han för åtskilliga år sedan fått vid ett besök i Laxviken, där vid vägskalet till Laxvikens by är rest en minnessten, som i korthet anger byns tillkomst och utveckling jämte de för orten viktigaste tilldragelserna.

I sammanhang med gåvans överlämnande frambar hr Kjelsson sitt tack till distriktsborna för det förtroende, den välvilja och den vänskap, som under de 40 åren kommit honom och hans familj till del.

Härpå framträdde kontraktsprosten Fr. Wimmercranz, som i ett längre anförande berörde betydelsen av en dylik minnesvärd, som manade oss att älska hembygd och fosterland och att hedra våra förfäder, som här brutit bygd före oss.

Under erinran om det myckna arbete och den gagnande verksamhet som landsfiskal Kjelsson utfört inom kommunen ej blott som tjänsteman utan ock som enskild person, framförde hr W. församlingens tack för gåvan.

Stenen är 2,8 meter hög, en skifferhäll, bruten vid foten av Almåsaberget i Offerdal. Överst synes Offerdals tingslags gamla vapen, föreställande en bågskytt färdig att skjuta en å motsatta sidan framspringande hjort. Inskriptionen har i det väsentliga utförts av den i juli bortgångne 85-årige Olof Pålsson i Gåxsjö.

Här lämnas några kortfattade uppgifter ang. bygden under Kjelssons tjänstgöringstid.

Efter den kända högkonjunkturen på sjuttioalet inträdde på åttio- och nittio-talen mycket tryckta tider. Lagsökningar och utmätningar voro talrika. De bättre skogarna voro då i allmänhet försålda på långtidskontrakt, och bönderna lågo under vintrarna i skogen på förtjänst samt försummade därigenom sitt jordbruk och sin boskapsskötsel. Förtjänsten i skogen var ock ringa, men lämnade ju någon behållning till dem, som själva hade mat till hästar och folk. Vid sekelskiftet började så anställda jordbruks- och mejerikonsulenter genom föredrag och kurser intressera jordbrukarna för ett mera rationellt jordbruk och boskapsskötsel, som sedermera uppmuntrades genom premiering.

Så anlades här trenne mejerier, vilka snart sporrade till en intensiv förbättring och utvidgning av jordbruket samt till bättre ladugårdsbesättningar med ty



Landsfiskal Anders Kjelsson.



Landsfiskal Kjelsson överlämnar minnesstenen som gåva till Offerdals kommun.

P. Melander foto.



Minnesstenen (2,8 m. hög), av en skifferhäll från foten av Almåsaberget.
Invigd d. 10/8 1925.

åtföljande högre mjölkavkastning. Nu blev det ej, såsom tidigare, fråga om *var* man skulle på timmerdrivning, utan frågan gällde, vem som relativt kunde leverera mesta mjölken till mejeriet. Tack vare denna tävlan drevs jordbruket upp i en förut ej anad omfattning. Under ransoneringsåren ansågs Offerdal vara den socken inom länet, som kunde sälja de mesta födoämnen för människor och djur. Då härtill kom den inträdande högkonjunkturen å trävirke och då en stor procent av jordbrukarna kunde sälja mer eller mindre skog, inträdde snart ett allmänt

välstånd, därom insättningar vid de härvarande bankkontoren gävo ett tydligt vittnesbörd.

Under sådana förhållanden borde folkmängden ökat, men har så ej skett, utan har den under sista femtio åren varierat mellan 4,000 och 4,300, och är detta beroende på den jämna utvandringen till Amerika.

Vid Kjelssons ditkomst 1885 fanns inom socknen allenast en mil allmän väg, som slutade vid kyrkan, samt en del mycket dåligt underhållna byvägar. Nu finnas där 13 mil allmänna vägar samt 2,2 mil s. k. utfartsvägar och omkring 4,5 mil byvägar, som äro indelade, synas och underhållas. Bilarna äro ett 40-tal, men flygmaskiner saknas ännu!

Inom socknen finnas 5 poststationer, 4 skjutsanstalter och 2 bankkontor; 1885 blott 1 poststation och 1 skjutsanstalt.

Anders Kjelsson är född i Hackås den 17 maj 1857. Kronolänsmansex. i Östersund i maj 1882. Under tiden 18 juni 1883—15 juli 1887 tjänstgjort dels såsom kronolänsman och dels såsom polisman å skilda platser inom länet. Ordinarie kronolänsman i Offerdal den 18 juli 1887 till 31 dec. 1917, därjämte t. f. landsfiskal inom provinsen Jämtland 14 febr. 1908—31 dec. 1917; landsfiskal i Offerdals distrikt fr. o. m. 1918 till och med 31 juli 1925, då han avgick med pension.

Stiftare av och föreståndare för Offerdals Folkbank, Karl Larsson & C:o i Offerdal, sedan dess bildande 1901 och, sedan anstalten 1916 uppgått i Uplands Enskilda Bank, föreståndare för dess avdelningskontor i Offerdal. Kommunalstämмоordförande 1895—98, vice ordf. i kyrkostämman och skolråd; taxeringsnämnsordf. i tre distrikt; ordf. i särskilda nämnder inom länet för uppskattning av vägunderhållet. K. har flitigt anlitats för en mängd andra uppdrag.

Innehar guldmedalj av 5:te storleken för nit och redlighet i rikets tjänst.

Gift den 21 juli 1895 med *Petra Kristina Abrahamina Staaff*, f. den 16 juni 1859, dotter av prosten *Olof Abraham Staaff* i Offerdal och h. h. *Sophie Forsgren*. Som en liten gård av tacksamhet för tidigare tjänster åt Jämtslöjd hade vi tänkt få återgiva även fru Kjelssons bild, men det mötte motstånd. Det må dock vara tillåtet att här få säga åtminstone ett *tack*.

Barn: *Kjell Folke*, f. 25 april 1896, extra länsbokhållare i Härnösand; *Gerda Sofia*, f. 12 juni 1898, bankbokhållare.



1600-talssigill.

Till Samuel Permans minne.

Samuel Permans gata.

Då undertecknad, jag vill minnas, på nyåret 1922 anmodades avgiva ett yttrande rörande gatunamnen i den s. k. gamla staden i Östersund, fick den lilla hastiga utredningen stundom en form av »väckelsepredikan» — och det var meningen! I sin mån torde däri gjorda yrkanden ha bidragit till, att stadens gatunamnsfråga upptogs betr. *hela* staden samt hänsköts för utredning och för-



Apotekaren Samuel Perman
1760—1839.

Efter original i Kgl. bibl. i Stockholm.

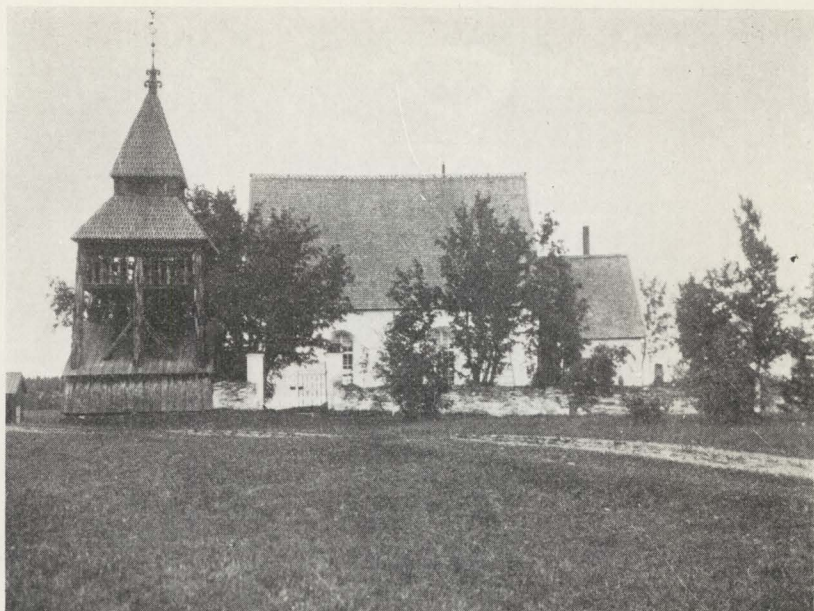
verklade för stadens bästa. »Alltså: en minnestavla där med Samuel Permans reliefbild i profil efter den bekanta silhuetten och med inskrift bl. a. att därifrån styrde han staden kraftigt och redligt åren 1794—1830 etc. Jag skänker förslaget med varm hand till någon mecenat eller — utan behöfvlig motivering hoppas jag — helst till *staden själv*.» Därefter understrykes ytterligare lämpligheten av att i namnet på denna gata genom äldsta stadsdelens hjärta föreviga det till stadens äldsta historia intimast knutna namnet, varpå fortsattes: »Kommer så minnestavlans till, skall den bidra till att det nya gatunamnet snabbt växer sig in i folkmedvetandet. Jag skulle taga mycket miste, om icke en sådan omdöpnings skulle hälsas med allmän tillfredsställelse.»

Efter 1 ½ år kom föreningen *Gamla Östersund* till stånd, och den har berömvärt tagit initiativ till uppsättande av en av skulptören Olof Ahlberg utförd minnestavla över Samuel Perman, en glädjande åtgärd, värd allas vårt tack. Det är antagligt, att minnesavlans blir färdig redan frampå nyåret — och nu komma vi till vad som varit meningen med detta: att vederbörande föranstalta om att till den väntade minneshögtidligheten Drottninggatan omdöpes till *Samuel Permans gata*. I sakfrågan torde inga delade meningar råda. Det psykologiska ögonblicket för att få det nya gatunamnet att omedelbart »slå igenom» borde icke försittas. Det har även visat sig, att dylika partiella lösningar haft en befrämjande verkan på själva huvudfrågan.

slag till en kommitté bestående av bankdirektör C. Lignell, d:r Algot Holmqvist och undertecknad, vilka hösten 1923 avgåvo ett till trycket befordrat utlåtande. I detta upptogs åtminstone ett av namnförslagen i det tidigare yttrandet obesku- ret, nämligen ändringen av Drottninggatan till *Samuel Permans gata*. »Denna gata», skrev jag våren 1922, »synes från början ha varit ämnad att kallas Landshövdingegatan, men fick 1788 namnet Regeringsgatan, och vid den kom också den egentliga »regeringen» under årtionden framåt att bo. Det var allas vår »*Samuel Perman*, som vid denna gata nedom 'Stadstorget', nuvarande Stortorget, år 1791 förvärvade tomten n:r 1 och inom kort också bebyggde densamma».

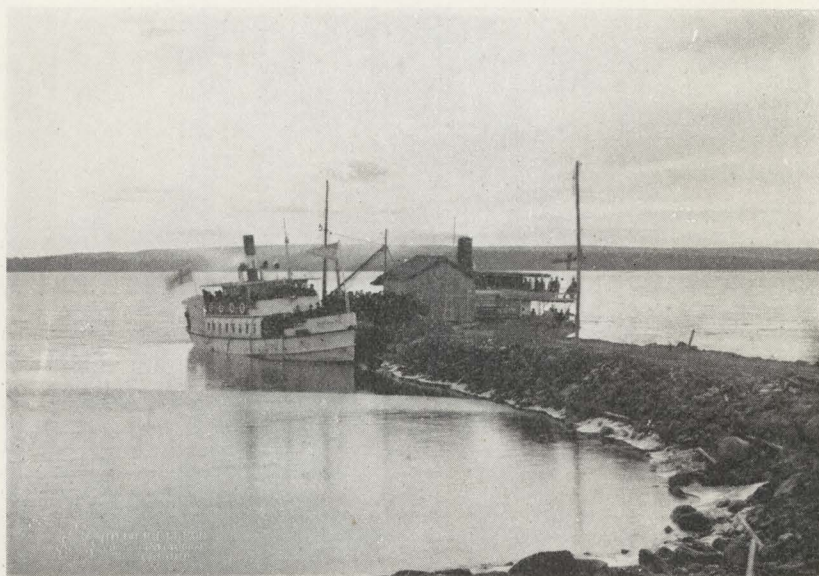
I fortsättningen bekänner jag mig icke kunna övervinna frestelsen att inskjuta något som icke hör samman med själva namnfrågan. Förslag ha varit uppe att på mer eller mindre storslaget sätt hedra minnet av Samuel Perman, men ingen tycks ha tänkt på det lilla enkla och naturliga förslaget att, åtminstone som en *första åtgärd*, hedra honom med en *minnestavla* å den plats, där han så länge bodde och

Eric Festin.



Norderö kyrka.

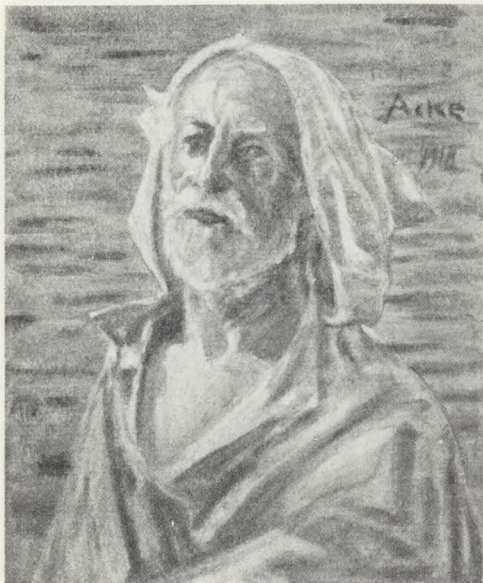
E. F. foto. 1923.



Vid Norderö brygga. Ett julmorgonsminne 1924, då östersundsbor företogo en ångbåtsfärd till Norderön och deltog i julottan i dess kyrka.

O. Olsson foto.

J. A. G. Acke.



Självporträtt 1918.

När JAG Acke den 5 september 1924 träffades av döden, medan han i sin ateljé i Vaxholm arbetade på en kartong till en för Nationalmusei övre trapphus avsedd monumentalbild »Swedenborgs syn», gick en av våra rikast begåvade konstnärer ur tiden.

Jag Acke (han hette ursprungligen Johan Axel Gustaf Andersson) var lika originell som människa och som konstnär. I sitt liv och i sin konst följde han sin egen väg mot mål, som någon gång kunde ha varit högre men sällan djärvare. Hans almanacka hade ingen vardag, hans liv var fest, inspiration, fantasi. »Man skall aldrig tänka», har han sagt, »det gör bara obegåvade människor». Paradoxen är riktig, så vitt den siktar på konstnärer. Åtminstone gäller det Acke själv, att när han tänker — d. v. s. målade symbolistiskt — var han minst begåvad, vilket inte hindrade, att hans 90-talssamtid, som tänkte nog så mycket inför konst, uppskattade honom livligast i det stycket. Acke är som symbolist en representant inom måleriet för sekelslutets litterära strömningar (Heidenstam, Levertin). Vad han skapat på detta område, är onekligen mera litteratur än måleri, mera innehåll än form. Hit höra »Midsonmarifest i metallstaden», »I skogstemplet», »Monument över havets frihet» m. m. Det konstnärliga uttrycket för hans symbolistiska idéer präglades, ehuru individuellt facetterat, av den s. k. Jugendstilen, helt visst en av de estetiskt minst vägande riktningarna i konstens historia.

Av större betydelse är Ackes porträttmåleri, mariner och figurkompositioner. Själv en medveten posör, som älskade fjädern i sin hatt, balda gester och förbryllande upptåg, hade han blick för människors innersta såväl som för den attityd, vari de älska att posera. Heidenstam har han målat som den vandrande Hans Alienus, Karlfeldt som kavaljeren Fridolin, men en av våra mest kända semitiska affärsmän i Stockholm har han återgivit som den ruvande spindeln i sitt nät mellan kassaskåp och liggare. Överdådigt elakt, ogenerat sant!

Ackes mariner flimra av solstoft och brusa av sommarvind. Denna hänfödda friluftsmänniska älskade att med hela friskheten i ögonblickets inspiration fånga naturintrycket sådant det svävade förbi honom i hans yawl. Marinerna ha improvisationens styrka och även dess svaghet. De andas samma befrielsekänsla och kraftglada livsfrosseri, som tolkas i liknande verk av dansken Willumsen, med vilken Ace såsom konstnär har åtskilligt gemensamt.

Bland försättsplanscherne i årets Jämten reproduceras ett par landskap, vilka ingingo i den stora minnesutställning över Ace, som hölls i Konstakademien sept. —okt. detta år. De bägge landskapen äga ett speciellt intresse för denna tidskrifts läsare, emedan de återge jämtländska motiv. De ha bägge målats år 1883, då Ace —24-årig — tillbragte några sommarmånader häruppe. Ur konstnärlig synpunkt är deras värde icke särskilt stort och de representera icke Ackes bästa egenskaper, men de äro raskt och hurtigt nedkastade och i synnerhet utsikten över Öviksfjällen är en landskapsstudie med frisk färg och säker kombination.

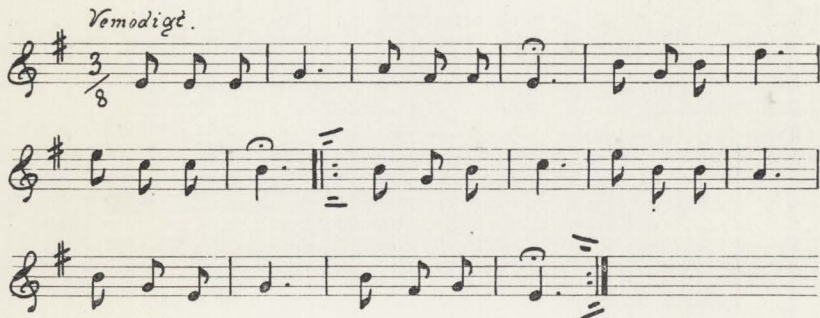
Gustaf Näsström.



Studie. (Ur »I Skogstemplet«). Av J. A. G. Ace.
(Tillhör Jämtlands läns konstförenings museum, Östersund.)

Stor-Per Kerstavisan¹.

(Uppt. för Jämten av *Salomon Ericsson* i Funäsdalen, vilken tidigare hört den sjungas av *Elin Wagenius* (»blinda Eln»).



I himlen har jag barnen två.
På jorden har jag likaså.
I himlen är min högsta fröjd.
På jorden är jag oförnöjd.

Stor sak, vad världen hatar mig.
— Jag kan ej längre vänta dig.
Du kan ej äga gunst och ståt.
I världen är mång falska råd.

Ja, ila vida världen ut!
Ja, vandra skall vi nu till slut.
Du slet dig ur din moders hand
Och gav dig i en skojsars famn.

Den bittra kalk du skänkte mig.
Jag sörjer dig så innerlig.
Jag sörjer dig varenda dag
Till dess jag lägges ner i grav.

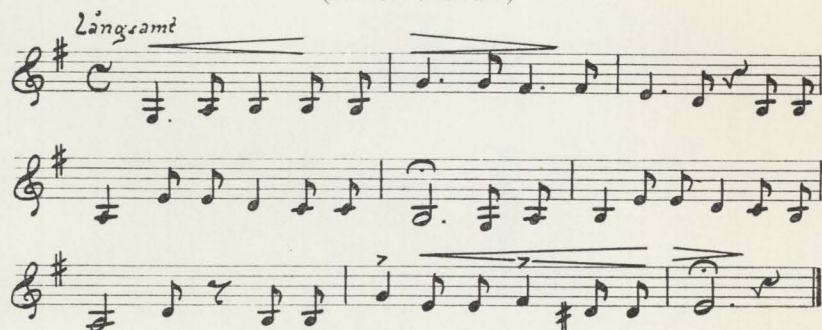
¹ Stor-Per Kersta var född omkr. 1810. I visan vill hon uttrycka sin sorg över att dottern Luckri gift sig med en »skojare», en i sitt leverne föga ansedd målaregesäll, Norbo, från Trondhjem, verksam i Funäsdalen på 1850–60-talen. På sin ålderdom blev Kersta blind, kom på »kassan» och gick på »rote». Hon sade sig ej tåla annan mat än väfflor och »gomjöl». Då hon en gång fick smörgås av knäckebröd, uttryckte hon sitt misshag genom att efter måltiden läsa: »Tack no fan för matn!»

Stor-Per Kersta hade nog fått pröva på ett och annat i sina dar. Hennes man kallades Stor-Per. De slogo sig till en början ned ett stycke upp i Ljusnedalen, där deras bostad utgjordes av en i en backe utgrävd, provisoriskt murad källare. Omedelbart framför ingången flödade en källa. Detta var deras första och av dem själva uppförda hem. Sedermera byggde de sig en liten stuga.

Mågen Norbo och hans Luckri vandrade ut i vida världen, där deras spår förlorades. Atskilliga prov på Norbos måleriarbeten kunna ännu visas i Funäsdalen.

Jan Erik Lindkvist-visan.

(Funäsdalsmelodin.)



Hedeviksminnet och en liten fornvårdarinna.

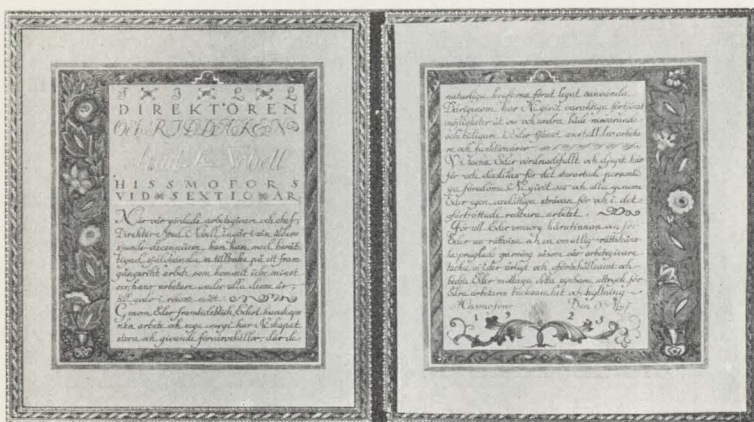


Kalle Sandler, Nils Carli och undertecknad stötte i föl plötsligt samman i Härjedalen, och så kom det sig, att vi under ett par dagar ömsom verkade för »Härjedalens folkhögskola», ömsom för dess fornvård. Vi rastade för några ögonblick i Hedeviken framför den här i bild återgivna ståtliga »milhällan» i trä. Detta rätt väl bevarade minne är av särskilt intresse såsom härrörande från början av den relativt korta period (1762—1810), som Härjedalen kom att lyda under Gävleborgs län (C. S. = Carl Sparre). Vid fotograferingen sprang en liten tös fram och ville bli med, och därmed värvades även där en pålitlig vårdare av minnet. Ingen torde misstycka, om här återgives följande från henne emottagna brev: »Hedeviken den 18 November 1925. Bästa Farbror Festin! Får härmed tacka så hjärtligt för kortet, jag fick ett år sedan. En annan snäll farbror, som jag visade kortet till, skänkte mig en ram till det, som han själv hade gjort. Det är ljusröda och gröna blommor runt omkring ramen, och mitt namn: 'Greta', inbäddat i blommor under fotografiet. Allt är ett kärt minne för mig. Tant Lärarinnan hälsar! Vänligen Greta Kristina Persson.»

Disponent Årad Nobell 60 år.



Då vårt läns främste industriledare, ingenjör Årad Nobell, den 3 maj 1925 fyllde 60 år, uppvaktades han bl. a. av sin arbetarekår med en vacker adress, vartill pärmen (se försättspl. XIV) med utsökt konstnärlighet utförts i drivet silver av vår jämtfödde, framstående ciselör Jacob Ångman. Här återges i starkt förminskad bild själva adressen jämte de över 200 underskrifterna.



Några anspråkslösa rader till Vänner Årad Nobell på 60-årsdagen.

— 3 maj 1925. —

Från Skåneslätt till Jämtlandsvidd
Du kom, förmåler sägen.
Här blev du rotfast, obestridd
som hövding røjde vägen.
Ett hjärta varmt, en hjärna klar,
Ditt arbetsnit den prägeln bar.
Du hundra hinder bräckte
och tusen frågor knäckte.

Du, stadens störste »nykterist»,
— tag mot det hedersmärket! —
som lade staden torr förvisst
och gav oss vattenverket,
i tacksam hägkomst varje vår
Du är, då jag här torskodsd går
och minns, hur uselt galet
det var på 90-talet.

Av broar bjässen djärvt Du slog,
band »Sundets» stränder samman
Din stolta fors Du sen betog
dess ystra, vilda gamman.
Dess tända kraft blev till en makt —
ett flöde ljus kring vidan trakt —
dock främst ses »massan» välla
ur jättekraftens källa.

På Jämtlands bördiga silur
Du haft ett vaksamt öga.
I kristid hård Din kraftnatur
sig reste upp mot tröga.
Och »vanhävdsbjältars» synd och skam
Du ville dra i ljust fram.
— »Se, hem av ödegårdar,
där stå likt griftevårdar!»

Till Storsjöns djupa bölja blå
Din hug står varm. Fast flyta
vår insjöflotta kan ändå
Du höja vill dess yta. — — —
Må bygden länge bli beskär
Din framsynthet, mångdubbelt värd!
Och sakkunskapens styrka
Du ägne Rödöns kyrka!

Du skapat bröd, Du skapat hem!
Vem träder fram besviken!
Du haft en känsla varm för dem,
som stått uti fabriken.
Och först och sist — med hjärtats brand
Du tjänat har vårt fosterland!
Dig — karl med karlatagen —
min hyllning hedersdagen!

Incognito.



Avgående läkare.



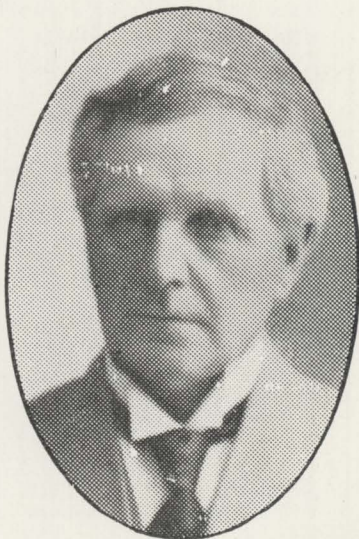
Stadsläkare C. E. Moberg,
f. 21/8 1858.

Inom länets läkarekår har på ledande poster nyss inträtt personalförändringar och ännu en torde vara förestående. Pensionsåldern tar föga hänsyn till god vigör. Vi få därför också tyvärr snart räkna med överläkare med. d:r H. Græves avgång som chef för länslasarettet i Östersund, en för länet stor förlust. Denna höst har den ännu spänstige förste stadsläkaren C. E. Moberg efter uppnådd pensionsålder avgått från sin av städse plikttrohet präglade tjänst. För sin grundlighet, humanitet och välvilja förtjänar han en särskild honnör. Han kan blicka tillbaka med en känsla av att i allo redligt ha fyllt sitt värv. Född i Östersund har han givetvis intresserat sig för staden och dess utveckling. Han är ock verksam i Föreningen Gamla Östersund som dess sekreterare.

Nils Olsson d. y. i Valne.

60 år d. 28/4 1925.

I 60-årsåldern har i år ingått en »ungdom», en i alla läger synnerligen värderad odalman, framstående jordbrukare, skicklig kreatursuppfödare och ledare för mejerier, flitigt anlitad i det allmännas tjänst, i det kommunala livet, i hushållningssällskap, premieringsnämnd o. s. v. Kulturellt intresserad, byaman i Jamtli, har han på många sätt varit verksam för stödjande av föreningen Heimbygdas strävanden. Vi bringa honom ett varmt tack!



Lisa Kristina Larsdotter i Kloxåsen, Näs, 96 år.



Lisa Kristina Larsdotter, "Lisa i Kloxåsen", Lisa i Kloxåsen vid 95 år i sin vävstol.
vid 90 år. F. $25\frac{1}{9}$ 1829.

Då och då i livet möter oss något stort och outgrundligt, något som kommer oss att förnimma en kraft inför vilken det egna kära jaget blir så beklämmande litet och våra små krämpor och bekymmer så betydelselösa.

Det möter oss under olika former. Det kan vara inför en stark människosjäl, tysta kamp mot nöd och lidande, det kan vara vid ett dödsläger, och det kan möta oss under samtal med andligen obrutna åldringar vars långa, mödofyllda levnad präglats av ett förnöjsamt sinne och ett orubbligt evighetshopp. — — —

Det var något av en dylik förnimmelse jag erfor när jag i början av sistlidne september besökte den vörnadsvärda åldring som härmed presenteras för »Jämtens» läsare. När jag vid detta tillfälle tänkte på att hon redan i min ungdom — för 35 år tillbaka — var en åldrig kvinna, blev jag på det högsta frapperad av att finna henne vid ungefär samma vigör, såväl kroppsligen som andligen.

Samma själfulla blick, samma solvarma leende över de blida anletsdrag. Vid mitt besök var hon sysselsatt med lingonrensning, för övrigt deltar hon i alla inom hus förekommande sysslor. (Sommaren 1924, vid 95 års ålder, lade hon själv upp och vävde en vadmalsväv och en gardinsväv.) Änkan Lisa Kristina Larsdotter tillhör en gammal kärnfrisk släkt varav hon har tvenne syskon i livet, nämligen Brita Sundin i Ramsjö, Dockmyr, 94 år, och brodern Erik Olof Larsson i Gimdalen, 87 år gammal. Deras mor var 95 $\frac{1}{2}$ år när han dog och mormodern uppnådde 97 års ålder.

Mor Lisa är född i Bräcke den 25 september 1829 men under hennes späda barndom flyttade föräldrarna till Gimdalen i Revsund där flickan vistades till sitt 10:de år, då hon upptogs som fosterdotter av en moster bosatt i Viken, Näs socken. — Om barnåren i Gimdalen berättade den gamla, att då det var flera mil till närmaste kyrka och mycket primitiva vägförhållanden, så ingick det i en



Lisas syster Brita Sundin,
f. $\frac{23}{9}$ 1831.



Lisas bröder Erik Olof Larsson,
f. $\frac{5}{9}$ 1839.

upprättad s. k. »byordning» att man turvis skulle hålla husandakt i gårdarna. Vid dessa tillfällen skulle alla som ej hade giltigt förhinder — såväl äldre som yngre — vara närvarande.

Vidare var det i nämnda byordning — vid 3 skillingars vite — förbjudet att olovligen tillägna sig en rova, 1 skilling d:o om någon ertappades i en ärtåker o. s. v. Mor Lisa sade att det ytterst sällan förekom att dylika »lagparagrafer» överträdades, och med en humoristisk glimt i ögonvrån tillade hon att en dylik förordning kanske ej heller skulle varit till skada även under nuvarande tid. —

Av fruktan för björnar kunde hon ej förmås att valla korna inne i de skrämmande, milsvida skogarna kring Gimdalen och var hon därför mycket glad över att få flytta till den lilla byn vid nordöstra stranden av sjön Näckten. »Här kommer jag att trivas», sade hon sig ha utropat, när hon tvärs över sjön fick se Näs kyrka med den omkringliggande — på den tiden ej så synnerligen omfångsrika — bygden. På 1850- och 60-talet var det brukligt att jämtflickorna begåvo sig till Hälsingland där de förskaffade sig arbete med ullspinning, i vilken hemslöjdsgren hälsingkvinnorna hade liten eller ingen erfarenhet. Även mor Lisa har varit med på en dylik resa men endast en gång, den känsliga och för-synta tösen från den enkla, jämtländska skogsbygden kände sig ej tilltalad av hälsingarnas karska och stolta storbondekultur. Om nämnda resa berättade hon att de voro 6 flickor i sällskap, först rodde de i 4 mil — d. v. s. längs hela sjön Näckten — till Gillhov, sedan gingo de till fots över Turingen och Haverö till Ramsjö i Ljusdal, en resa på något över 20 mil. —

Vid 23 års ålder ingick mor Lisa äktenskap med bondesonen Olof Jönsson i Kloksåsen. Denne blev en god och kärleksfull make, men då han tillhörde denna såvliga jämttyp som ogärna vända sig hastigare än de anse förenligt med sin värdighet så hände det nog att mor Lisa — vilken hade ett livligare temperament — fick utträtta sysslor som egentligen lågo inom mannens verksamhetsområde. —

Mycket vore att skriva om vad den snart sekelgamla kvinnan berättade från en tid så olik vår, men utrymmet tillåter det ej denna gång.

Hos sin dotter och måg, Brita och L. M. Björklund, samt deras son Olof, åtnjuter den gamla en god och kärleksfull vård i samma hem där hon som brud och husmoder först gjorde sitt inträde för mer än 70 år tillbaka.

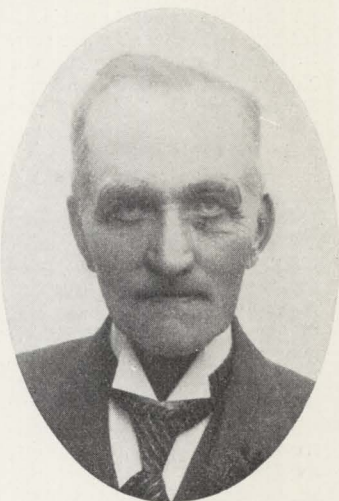
Baltzar Jämte

Paul Persson i Munkflohögen.

Namnet och bilden härnedan visa oss på en av våra »äktjämtar». För att med ens komma mannen in på livet och genast blottställa honom för alla hans vänner och bekanta säga vi: »här ha Ni — Pål Persa».

Född i Norderåsens by, Häggenås socken, den 8 augusti 1841, där han kvarblev till 26 juli 1869, flyttade han därifrån till Munkflohögen, Häggenås, och blev därstädes, genom köp från sin syster, hemmanägare 1872. Från denna tid och bygd är det vi känna Paul Persson i Munkflohögen under namnet: »Pål Persa». — »I alla väder», i sorg och glädje finna vi i P. P. mannen med det goda, jämna och aldrig sviktande humöret, äkta drag av en jämte alltså. P. P. har, trots sin lust för skämt och intresse för sin bygds bästa, icke fått framleva sitt liv sorglöst och bekymmersfritt. Utom andra nära anhöriga har han genom döden förlorat maka och 3 av sina fullväxta barn, och ekonomiska svårigheter hava (åtminstone förr) ytterligare bidragit till att öka tyngden av de kännbara motgångarna, men, vem såg väl P. P. i ord och handling annorlunda? För att med några fakta visa vad som anförtröts och utträttats av P. P. må nämnas: stämningsman, skol- och kyrkoråds-, taxerings- och fattigvårdsledamot, av vilka sysslor en del innehafts över 50 år; startat eget tegelbruk, som nu äges av sonen och lämnar mycket gott tegel; åstadkommit uppbyggandet av en mindre kvarn och såg, eget fiskodlingsföretag m. m. För sin hembygds utveckling och bästa har P. P., för det mesta utan ersättning, offrat mycket av både tid och arbete och antecknas bör sådant som: utfartsvägar till Häggenås kyrka, till Gäxsjö, till Storbränna, samt, vad angår landsvägsbygget Munkflohögen—Föllinge, kan anföras, att P. P. redan 1887 föreslog denna sträcka, då ej antagen, men en mans-ålder senare förordad! Hans anlitande under stakningen av Inlandsbanan genom Häggenås förtjänar särskilt omnämnande, ty härvidlag blev det just efter P. P:s anvisningar och råd, som utslaget föll, trots allt tidningsskriveri och enskildas motstånd. Under järnvägsbygget anlade P. P. en materialväg Munkflohögen—Raftsjöhöjden, via Raftsjön, där färja även gjordes och anlätades på en mindre sträcka, vilken vägsträcka också möjligen med tiden kan ifrågakomma att byggas som landsväg. Postbefordringen anordnades i Munkflohögen av P. P. år 1893 och sköttes av honom, tills järnvägen 1911 övertog densamma. Telefon infördes 1911, och var även detta på P. P:s initiativ.

Under sin krafts dagar var P. P. en god jägare och skogskarl samt både snickare och skraddare. Ofta anlätades han vida omkring såsom brölloppsspelman och på andra danstillställningar och spelar ännu med förkärlek sina gamla brudmarscher och låtar. Han deltog som den näst äldste i spelmansstämmen i Fornbyn Jamtli 1923. Åt Heimbygda har han gjort flera tjänster och har bl. a. vidtagit anstalter för uppförande i Jamtli av en »slängsåg». Hans hjälpsamhet och tillmötesgående mot alla, känd som okänd, torde ofta satt honom själv i ekonomiska svårigheter. För sitt arbete är hans vanliga taxa: »Je tar intnå strax, å di mejre spår je mæ!» Uppskattad och värderad av sina vänner är P. P., trots sina snarlikt uppnådda 85 år, vid god hälsa och ägnar, när tillfälle och läge så passar, gärna en stund till prat om gammaldags och nutida förhållanden. Med samma jämna taktfasta steg visar sig den fullödige jämten ofta hos sina bekanta,



Paul Persson i Munkflohögen.

gör sig ingen opåkallad brådska, utan lever efter sitt ordspråk: »intnä strax, å di mejre spår je mæ.»

Då vi nu skola hedra en äkta gammal jämtgubbe, få vi väl lov att ta till med hemmålet »Jamtiska» och slå oss därför ned en stund och språka

Hämæ bråsu mæ a Pål.

A vill dæ ha däck litte prat, mæn tia släng, så höran ut.

Såm pöjk så for je hit å dit
rânt socknan kring, såm borti Lit,
Aspås, Røa, Näskått å Ås,
Stugun, Brönflo, Frösöjn, Tjørsås;
Å sån, varstans uti væla
på brölloppom, för te spæla.
Int va förtjänsta så värst stor,
— hu vårt no sämmer æn nån tror —
Nog spärrd dām mejr dā bonndrāngan,
för mi jäck mest at — ti strāngan —
Mæn matn å go-dräcke fanns,
mejr æn vanleje, töckenstans.
Hæljan rack stānom dagan sju.
De va æne dæ motför nu.
Friskt e gäll fanns dā ti lævra.
Wå ha dām nu? — bære nævra!

Ti skoja ha je myttjy gätt
å sköte både stort å smått
ta jurom. Lycka ha vø go,
fast stānom ha je nog fått gno
för mång ta stor års-oxom,
jöning risp, moras å häckstrom;
För ætt de va it fritt iblänt
je vere blank-knopp, hell nån fant,
som bære lure på nå skått!
— då hadd je nog der vackert stått —
Men konstut nog, je fått gå fri,
fast 'n je æller kunn læ bli.

Som sagt, de va mæn je va ong.
Når je vårt gamlar va je tong
å traut iblänt te kuut.
Seker va je nog te sjuut;
Smyginga va gammal vana.
Te snåku leedd hunn bana.
Å gånga hadd je reda på
så fort må fäck nå löfft te gå.
Mæn — ænner daga æna ti
stog innæ dörom fäck mæ si.

De va i ti, de minns mæ væl
når fältje håll på svalt ihæl.
För åkerlappan va så skrinn,
å vå sām vax jäck mäst te tinn
at prästa. Klänt mæ mjælk å gås.
Når tjynn sām svallt ti vārsin bās
å fraus å huckre. De va allt.
Nog fäck en vætta, de han svallt.

(Då kann häänn va börssan bra
för te från skojen atfångst dra.)
Å pæningen? Nog minns må dæ.
De va så klänt sām de kuunn væ.

Mæn æne fanns e å derte:
'N skog må fala fin i tre,
sām sto der rak å rätt å råjn
å bucke smått. När bläst'n vājn,
sām hålest, gnäxen litte grænn.
Den skojen tō dā tjänn ijænn.
Å flurut va di trea nog,
mæn stödet stog dām der dām stog.
De va just it når vanla don,
för skojen dænn va Jamtlænn-bonn.

På backa stog e'n töcken tåll
å grejn mot sol'n, enn Backgås-Pål.
Ta råätt slajan tycks 'n væ.
Först så 'n se kring, så tog en mæ:
Vå präst'n säj e rätt å sænnt,
mæn bönnran si å sjælv iblänt.
Å alt sām e, tō nog væ bra,
mæn råätt plassan ske e ha.
För stājn e bra te muur mæ,
mæn mitt på åkra ske 'n it væ.
Te hagabænn gå viin ha,
frå lägdom paller 'n se föll a!
Å vattne, likeste mæ fått,
e ti når surhål mättla gätt.
Å bonn? — Ja hæne e te för hæne
ske flöti om e litte grænn.

Vå ha je rådd me spätte te,
om stājn ske liddji der i fre?
Vå jær je væl mæ sjöfflen männ,
om slätt'n ske få gro ijænn?
Å inger surhål ditjes ut?
Vå vål je sjælv, når brø e slut?
Vå ha je fått förstānne te,
om int je bruk e sām de ske?
Nå, hen ske våål 'n fala bör.
Vå ha je ænners huvu för?
Je sir, je tō få hjælp e te,
så de få komma dit de ske.

Dan stå e'n haga, de sir ut,
sām bortaför vo væla slut.
Mæn nog så e a stōr än så!
Nå, hen ske 'n vāj, ja 'n jænvej gå.

Så tul mæ it vårt ända stöv,
 på kryppen mæjr, vå mæ behöv.
 Å skolan sãm ske væ så bra,
 dãm ske no all di ænran ha,
 de ha mæ lærd oss te förstätt.
 Betæla ha mæ mængång fått
 ti ænner skool. Er e då
 bejort för myttjy sjelv å få?
 För va e tongt, så de förslog,
 nu ha mæ svölte låång nog,
 te kråpp å sjel, så jælpn te,
 så de få dones, sãm de ske.

Så tänkt 'n å så sa 'n en Pål.
 Då sa nå slughuv: tjurbonnsskål!
 Nån æenn åjn sa: sjöt du dätt,
 å lægg it nåsun dänn ti mått.
 Mån måång håll, förstås, å mæ,
 fræmst tjæringa, de va då dæ!
 Å hæcken vajt, om de ha gått
 så bra, om it han hu ha fått.
 Då sa 'n: »du e plasere bra,
 de bääst ryggstø je kuunn ha,
 dej ske je 't flöti æm», sa 'n Pål,
 »för utta dej så vo je nåll».

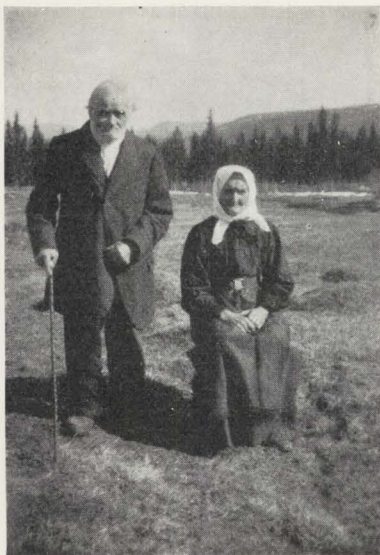
Sãm de va sakt, så vårt e jort.
 För storståjn ga se una fort,
 å lægdan fliddes opp å vax,
 å vajt å skola komme strax.

Å sårutrån at allan håll,
 å allt så ha 'n vø mæ på 'n Pål.
 Nu såg dãm va hæen va förn åjn:
 Int va 'n så dum å int så klåjn.
 De sir dãm nu, å je ha sport:
 »All håll nu mæ», når de e jort.
 Nu åttifem snært e 'n — — vå kærl!
 Så ong sãm för, ja hålla vær.
 Å gått hæen fliin mot soln sãm för.
 De källe 'n Åcke »gått humør».

Å mæ di ænran få si på,
 å glæss at, hårre de kan gå,
 å glæss at, att de finns nån Pål,
 nån råktut tjåjku 'n tjurbonnsskål,
 sãm ske ha fram de han finn bra.
 Ja töcker bönnner ske mæ ha,
 Å många tjæring sãm hans Pål,
 dãm ha, sãm præst 'n säj, »sin roll».
 Te jæalp gæbba, tæla för,
 å ställ te rått sãm se bör.
 Ja töcker tjæring ske mæ ha,
 då ha no Jamtlænn e å bra.

Å så nån litt 'n suck te slut:
 »Må aller slækta dænn døj ut,
 å aller skojen hægges ne!»
 Hæn e för fin te bærrer ve.
 Vå vårt e då ta däj å mäj,
 æm bönnran vårt alle? Ja säj.

Z—z.



Åldriga makar.

Olof Johansson — 95 år.

Brita Larsdotter — 89 år.

Här och där ute i bygderna, måhända särskilt bland våra gamla småbrukare, träffar man emellanåt på s. k. kärnvirkessfolk, som man ödmjukt blottar sitt huvud för. Vi skola aldrig glömma den odlargärning, vi en gång stodo inför vid ett torp uppe på höjden ovan Görvik i Hamnerdal. Dess resultat är ett ståtligt monument över *arbetsglädjen*. Den får väl i sinom tid sin lilla skildring, men främlingen, som besöker orten, må väl av att där göra ett besök och själv se, vad där utträttats.

En intresserad Rätansbo har sänt oss denna bild med begäran att bereda plats för densamma i årets Jämten som en hyllning åt såväl *det strävsamma arbetet* som *förnöjsamheten*. Det åldriga paret är från Klaxåsen i Rätan. Trots sin höga ålder äro de ännu vid god vigör.



Bengt Bixo .

Bengt Bixo.

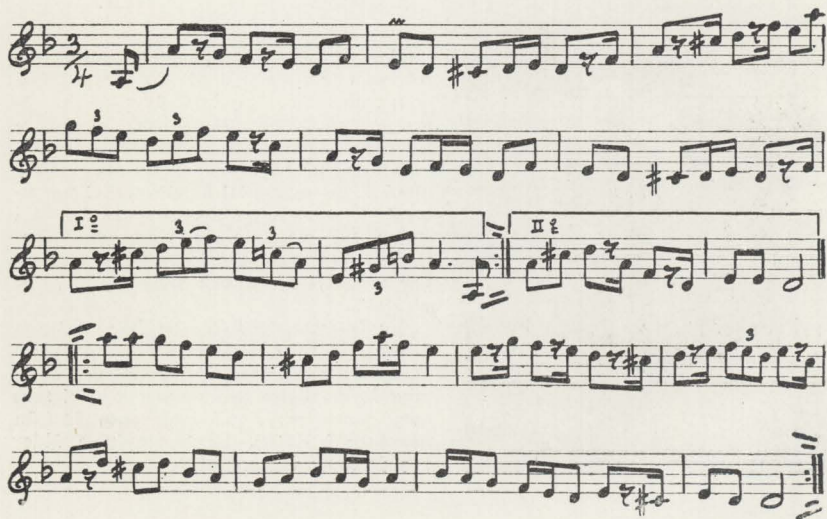
En jämtländsk spelman och
hembygdsvårdare.

Mörsils socken är en hård för ett livligt hembygdsintresse. Där finnes också sedan 1903 en samlingspunkt för kärleken till och vården om hembygdens minnen: Mörsils fornstuga. Här har utförts ett beaktansvärt arbete för tillvaratagande av bygdens fornminnen från stenåldern ända fram till det senaste århundradet. Flera personer ha här gjort insatser, som vore väl värda en skildring. Jag skall emellertid inskränka mig till några ord om en av dem, den uppskattade spelmannen och lantbrukaren Bengt Bixo.

De finnas, vilka anse Bixo för Jämtlands förnämste allmogespelman. Andra tillägga: »Ätminstone väster om Storsjön». Jag skall inte inlåta mig på frågan om vem som skall anses som mästerspelman i landskapet. Men alla, som haft förmånen att höra Bixo spela, äro nog ense däri, att Bixo är en ovanlig spelman och en högtstående musikalisk begåvning, en heder för sitt landskap och för svensk allmoges över huvud taget.

Bengt Bixo bebor och brukar sin fädernegård i Mörsils kyrkby. Han är född år 1879. Namnet, som ju är rätt påfallande, tog fadern som skarpskytt. Släkten är musikalisk och har redan tidigare uppvisat en så framstående spelman som den bekante Per Danielson. Det

Margits polska.

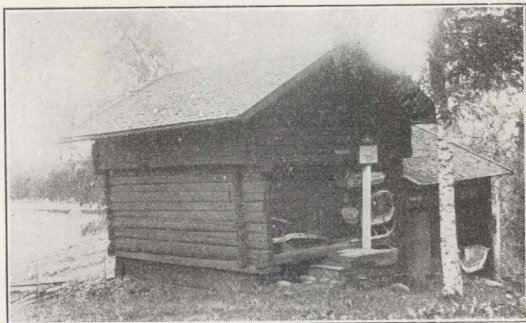


är gott hopp om att traditionen kommer att fortsättas, då Bixo har två söner, som spela fiol, Petter och Daniel.

Det är huvudsakligen den gamla allmogemusiken, som Bixo odlar. Han har med sin repertoar införlivat många »låtar» av Lapp-Nils, Danielson m. fl. jämtländska berömdheter. Men Bixo är också en skapande konstnär och komponerar nya tondikter. Den här meddelade »Margits polska» har vunnit berättigat erkännande.

Reslig såväl i kroppsligt som andligt avseende har han på mig, en son av ett sydligare landskap, gjort ett intryck av att vara en typisk representant för en god jämte.

Joh. Göllind.



Mörsils fornstuga.



F. handl. Erik Fundin i Funäsdalen.

F. 14/12 1843.

Då vi i sommar besökte Funäsdalen, uppsnappade vi denna bild av skaparen av Funäsdalsmuseet, omfattande ett par tusen föremål av växlande slag och från skilda tider, från stenåldern fram till våra dagar. Hans verksamhet har ock uppmärksammats. På sin 70-årsdag erhöll han Vitterhetsakademiens diplom, och i fjol — på själva juldagen — erhöll han en ovanlig och mycket förnämlig utmärkelse, nämligen »Illis quorum» av åttonde storleken. I år anslog även landstinget 1,000 kr. till främst en nödvändig reparation av museets byggnader.

Han njuter nu med full rätt sitt otium, sedan den egentliga vården av samlingarna med förtroende lämnats åt annan person.



Erik Jonassons-familjen i Hällne, Oviken. N. Thomasson, foto.

En talrik och dugande bondefamilj.

Å bilden härövan se vi i mitten en gammal gumma. Det är Kerstin Jonasson i Hällne, Oviken, född Karlsdotter, den $23/7$ 1839. Medaljongen å väggen visar ett porträtt av hennes den $15/3$ 1893 avlidne man Erik Jonasson, född i Österbacken i Oviken den $5/1$ 1833. Dessa makar ha haft 16 barn, och av dessa leva 14, 7 män och 7 kvinnor, vilka återfinnas å bilden. De äro efter ålder: Karl, f. $13/8$ 1856, gift till Häggen med Anna Persson; Kerstin, f. $4/2$ 1858, gift med Nils Vikström, Ede, Oviken, och bosatt i Svedje, Sunne; Sven, f. $10/2$ 1860, gift med Karolina Pålsson från Klockarbacken, är ägare till och bebor en del av fädernegården; Jonas, f. $5/11$ 1861, ogift, bosatt i Västnär; Anna, f. $20/10$ 1863, gift med Anders Olofsson i Lillbacken, nu bosatt i Hällne; Erik, f. $22/11$ 1866, gift med Kristina Larsson från Österbacken, ägare av stamhemmanet i Hällne, där alla barnen äro födda; Märta, f. $6/2$ 1869, gift med Janne Svensson i Abbåsen och nu bosatt i Hanabacken; Elsa, f. $23/3$ 1871, gift med Andersson i Hällne och där bosatt; Bendikt, f. $20/1$ 1873, gift med Anders Helgesson i Hällne och där bosatt; Brita, f. $20/1$ 1873, ogift, bosatt i Kinderåsen; Nils, f. $12/3$ 1875, gift med Kristina Olsson från Lillbacken och bosatt i Häggen; Per, f. $22/4$ 1878, gift med Brita Larsson från Västnär och där bosatt; Ingeborg, f. $27/4$ 1879, gift med A. Molander från Hällne, efter vilkens död 1912 hon nu är bosatt i Östersund; Anders, f. $1/3$ 1883, ogift, bosatt i Hällne.

Gården i Hällne har enligt uppgift gått i arv sedan 1745. Av förfäderna å gården nämnas: bonden Per Jönsson, f. $26/12$ 1745, gift med Märeta Svensdotter, f. $17/2$ 1747; bonden Nils Persson, f. $8/11$ 1784, död 1861, gift med Elsa Jakobsdotter, f. $9/6$ 1792; Anna Nilsdotter, f. $3/4$ 1817, d. $15/3$ 1891, gift med Karl Andersson från Österbacken, f. $10/3$ 1813, d. $23/12$ 1880.

E. F.

Våra donatorer.



Marcus Jonsson.
 $\frac{20}{1}$ 1873— $\frac{20}{2}$ 1925.



Katarina Jonsson.
 F. $\frac{20}{12}$ 1879.

Ännu tycker jag mig höra fru Widéns oförställt ivriga röst en solig morgon 1920, då hon meddelade, att hon från Marcus Jonsson i Stugun just fått ett brev, däri han säger sig ha med glädje sett den gamla slöjden åter uppspira samt att han och hans hustru beslutat stödja Jämtslöjds verksamhet med ett belopp av 10,000 kr. Då min post något senare kom, medförde den jämte brev från J. en check på beloppet. Någon detaljföreskrift rörande donationens användning fanns från början icke, men väl ett annat uttalande, att givarnas namn t. v. icke finge offentliggöras i pressen, en nu undanröjd föreskrift.

För Jämtslöjd kom den storartade gåvan som en fullständig överraskning. Den väckte reflektioner, den uppmuntrade och glädde, så mycket mer som depressionens spöke började skrämma.

Vid mina kyrkliga undersökningar i bl. a. Stugun 1915, kom jag att besöka makarna Jonssons präktiga gård Minelund och fann där bevarade flera intressanta släktreliker. Marcus och jag kommo då och ett par gånger senare att tala om den naturliga utvecklingen i ett hem: att skapa nytt på det gamlas grund, och vi kommo bra överens. Han hade en starkt individuell uppfattning, en personlig smak utan teoretiska hållhakar. Endast »sunt bondförstånd» var utslagsgivande.

Oväntat kom dödsbudet, att Marcus Jonsson avlidit den 26 febr. i år. En liten minnesruna skall därför ägnas honom i denna årgång av Jämten. J. var född i Sundsjö den 20 jan. 1873 av gammal Jämtlandssläkt. Hans syskon voro framlidne disponenten vid Mons Träv.-A.-B. O. P. Jonsson i Östersund samt handl. J. Jonsson i Östersund, även han en tid anställd i nämnda bolag, och en syster, gift i Sundsjö. Marcus hade ett gott affärshuvud, ägnade sig först åt handelsyrket och drev under några år egen affär i Östersund. Den 23 april 1905 gifte han sig med Katarina Elisabet Pettersson å Segnåset i Stugun (dotter till lantbr. N. O. Pettersson därstädes). Efter sitt äktenskap flyttade J. till Stugun och

övertog sin hustrus andel i Segnäset samt bosatte sig å det vackra Minelund, där han med nit och intresse ägnade sig åt jordbruket, endast mera tillfälligtvis åt affärer. Han undvek sorgfälligt att kasta sig in i kristidsföretag och kunde därför vid sitt fränfalle lämna, vad han haft om händer, utökat och förbättrat.

På sitt Minelund, som han älskade högt, var han som en hemmets tomt, en god husbonde och en gemytlig värd. I vänkretsen framlyste hans roande berättarförmåga under lustiga tonfall och med humorns glimt i ögonvrån. Han var rättfram och enkel, hatade smicker och inställsamhet. Gården vittnade om honom som den sanne blomstervännen. Han hade sinne för kulturens bästa alster. »Att den mannen med största uppmärksamhet skulle följa och stödja en sådan sammanslutning som Jämtslöjd föreföll dem, som närmare kände honom, rätt naturligt», skriver till oss en känd Stugubo.

Den verksamme, hurtige mannen gjorde även en betydande insats i det kommunala livet och var vid sin död bl. a. kommunalfullmäktig.

I samråd med makarna Jonsson överfördes det av dem till Jämtslöjd donerade beloppet till Jämtgårdens fond att tagas i anspråk, då bättre möjligheter för denna gårds uppförande i Jamtli äro för handen.

Med stor tacksamhet minnas vi Marcus Jonsson. Hans vackra tanke att kraftigt stödja Jämtslöjds arbete delades helt av hans maka, och vi anhålla att här offentligent få betyga fru Jonsson vårt varma tack.

*

Gårdsägaren Paulus Persson i Östersund, vilken avled den 30 jan. 1925, hade i sitt efterlämnade testamente föreskrivit, att hans under många år hopbragta samlingar av gamla föremål, tenn, silver, husgeråd m. m., skulle tillfalla föreningen Heimbygda. Samlingarna, som inom kort emottogos och katalogiserades, visade sig vara både rikhaltiga och värdefulla. De utgöra 164 n:r och omfatta utom möbler (skåp, väggklockor) en betydande samling silverpjäser, som särskilt beträffande dosor, skedar och bågare lyckligt komplettera föreningens förutvarande samlingar, vidare en del intressanta tennsaker, en myntsamling (ett 500-tal metallmynt, i stor utsträckning av silver), diverse arkivalier m. m. Föremålen voro väl behållna och väl vårdade.



Gårdsägaren Paulus Persson,
31/12 1859—30/1 1925.

verkställd släktutredning rörande P:s förfäder.

P. var en vänfast, trygg och solid man, rättfram och anspråkslös. Till sin födelsesocken Branflo samt till Östersunds kyrka donerade han vissa penningbelopp för angivet ändamål. Och om hans vackra handling mot föreningen Heimbygda hava vi här med tacksamhet velat erinra.

Eric Festin.

Den närmaste anledningen till att P. började detta samlande är kanske icke känd, redan tidigt hade han en liten samling »silvervovor», men ett faktum är det likväl, att c:a fyra år efter Jämtslöjds tillkomst blev det fart i hans samlingsarbete. Ett par av de ledande inom denna förening inbjöd han emellanåt att taga samlingen i betraktande. Under sina många handelsfärder och genom sin stora vänkrets beredde han sig tillfälle att göra nya förvärv.

Vi hänvisa till Fornvårdaren I: 3, där å sid. 170—72 återgives en av lantbrukaren A. J. Hansson i Bringåsen för tidskriften

In memoriam.



Jens Jonsson.

Per Bengtsson.

"Kungen i Jorm" död.

Vi ha kungssorg uppe i Frostviksfjällen. Gamle kungen i Jorm har stilla och halvt obemärkt av det övriga landet gått till sina fäder. Om ingen annan gör det, så ska åtminstone min tröga hand rista honom en runa, — även fast det, som nu, måste ske i all hast.

Jens Jonsson i Jorm var en icke alldeles vanlig man. Pelle Molin såg honom och skildrade honom i hans krafts dagar, och det är mig kärt kunna betyga, att Molins skildring ingalunda är någon poetiserande överdrift. Jens Jonsa behövde ingen förgyllning, och det hedrar Pelle Molin, att han efter en så flyktig bekantskap kunde få »kungen» så på kornet.

Kungen i Jorm var visst icke utmärkt genom större kraft och klokhet än grannarna, han var tvärtom rikligen bekajad med en gången tids vidskepelse och barnsliga föreställningar, men han var i besittning av en art intuitiv intelligens, som torde vara sällsynt, men som värmer en känslig omgivning och som förmildrar det människoförakt, de flesta av oss draga ihop med åren. Jag menar, att han i rikaste mått ägde, vad vi kalla *hjärtats vishet*.

Där nöd och sjukdom är på färde, är det ingalunda alltid lätt att hjälpa på rätta sättet ens för en god vilja, — man blir lätt besvärlig eller man bringar den behövande förödmjukelse. Jag hörde ofta fjällbornas rådslag rörande huru man månne bäst förfara med någon slarver, som råkat illa ut, och jag lärde mig snart beundra »kungens» rent geniala utvägar.

Och så var »kungen» en redlig man — redlig alltigenom. Fjällbon är dessvärre gärna böjd för att tänka illa om grannarna, men ingen tvivlade däruppe på Jens Jonssons heder. Och han visste det.

Jag minnes en gång, att en nykomling uttalat några misstankar om, att »kungen» kunde ha tillgripit ett par förkomna nät. En av grannarna talade i min närvaro om det för »kungen». Han bara skrattade och sade: »Då e ingen, som trur di!» Och rätt hade han — det var ingen, som trodde det.

De flesta goda människor tyckas mig även äga ett gott humör, och »kungen» var därifrån intet undantag. Jag mötte honom en dag, då han satt och rodde i hård motvind. »Det är knogigt i dag Jens Jonsa?» Ett brett leende och en strykning över skägget: »De val bör'n heim!»¹ Och jag mötte honom en vinterdag, då snön låg 1½ meter djup och fjällvägen var smal. Och »kungen» lade redan på långt håll ned hästen, så bara manen syntes över snön. »Det här var allt besvärligt Jens Jonsa.» »Då her — na *da* skull dock rätteli sjå, da de e besvärsamt!»²

Jag hade äran att — som många däruppe — ganska tidigt få glädja mig åt hans vänskap, och den har jag haft mer glädje och gagn av, än jag nu gitter tala om. Ett bevis på hans välvilja mot mig är bl. a., att jag en gång, medan jag inte förstod bättre, målade hans porträtt i olja, och att jag ännu lever. Och jag känner ännu hans varma handtryckning, då vi senast skildes, och jag ser hans stora blå ögon fulla av tårar. Han sade själv, att han ibland hade »känningar», och jag tvivlar inte på, att han visste, att vi då sågo varandra för sista gången. Nu har han gått.

Fjället har många blomster, från de giftiga tivedbären allt till den fagra »fjällbruden», och jag har i 23 år levat bland dem. Kungen i Jorm var den vackraste fjällblomma, jag sett.

Jens Jonsson var född den 20/11 1845 och dog den 26/10 1925.

Å fotot härövan sitter han till höger och har sin granne Per Bengtsson till vänster.

Per Bengtsson i Jorm var född den 17/2 1844 och dog den 10/8 1924.

Han var en äkta jämte av det mera spirituella slaget, och tusen voro hans allvarligt berättade tokiga historier, och de som kände honom, kunde ha mycket nöje av att bemärka, huru guds-innerligen enfaldig han kunde göra sig, då han under djupaste allvar beklagade sig för någon främling, hur litet han visste och hur föga han skadat i sin dar.

För många år sedan var han t. ex. nere i stan och tittade enfaldigt upp efter husväggarna, tills han fick en välvillig herre att fråga honom, vad han såg efter. Han pekade då på telefontrådarna och frågade, om man byggde så dåligt i stan, så man måste binda ihop husen. Och sannerligen fick han icke den gode stadsbon att i närvaro av ett stort auditorium under en halvtimme förklara telefonen och dess välsignelser. »Nä tänk ändå!» Och då hade Per Bengtsson i över tio år haft telefon på väggen i sin egen stuga.

Frid över de gamla vännerna!

Alanäset den 26 nov. 1925.

Sigvard Arbman.

Mårten Tomasson-Fjällsten †.

De gamla kärnkarlarnas led glesnar, sakta men säkert! En stor, liten fjällman, Mårten Tomasson-Fjällsten, har kvitterat detta jordiska, efter en nära 80-årig levnad. Mårten, vars namn förvisso är känt även utom Jämtlands gränser, var en halvbroder till den bekante björnjägaren Nils Fjällsten, som avled sju år tidigare.

Redan som yngling drog Mårten uppmärksamheten till sig. Förvisso var han då en vildhjärna — fastän av mera sympatiskt slag. Hans bedrifter såsom fångstman och skidlöpare äro otaliga och tangeri i många fall det rent otroliga. Men — vederhäftigt folk, som känt Mårten sedan barnsben, förklara bestämt, att för den karlen var ingenting omöjligt.

En gång sprang han upp och tröttade ut en hare, samt tog honom med händerna. En annan gång fångade han en björnunge, men stod strax efteråt öga mot öga med den rasande björnhonan. Mårten kastade ungen på marken, sprang för livet och lyckades undkomma. Hans vargjakter på Idregränsen, då han rände ifrån alla sina följeslagare och ensam blev herre på valplatsen äro väl

¹ Det blir medvind hem!

² Det här — nej *då* skulle Ni se, då det verkligen är besvärligt.

ännu i var mans mun i den fjälltrakten. Stora, uppsvällda älvar vädade han om våren på en sorts styltor och tog sig på så sätt över nästan var som helst.

Som Mårten på sin tid var en synnerligen framstående renskötare, kom han snart att äga en stor renhjörd, men motgångar av sådant slag som ingen människa råar på, decimerade den stolta hjorden, så att den smälte ihop till ett intet. Mårtens öppna, ärliga sinnelag och hans goda tro på medmänniskorna, var förvisso även en faktor, som starkt bidrog till att fattigdom och armod blev hans lott under ålderns dagar. Det var helt enkelt gripande att se, hur den förnöjsamme gubben släpade sig fram genom åren på — rakt ingenting. Och hur »stormrik» han var, då han kom tillbaka från Undersåker med de tolv kronor, som svenska staten varje månad tillerkänt honom i pension, inneknutna i sin stora, röda näsduk.

Mårten hade sina »perioder» — särskilt under de senare åren — då förståndet var en smula omtöcknat. Då kunde man få höra honom skryta och skrodera om sina bravader. Men, så kom åter en annan period, då han var tyst och sluten och då hans ansikte knappast ens upplystes av ett leende. Ehuru analfabet, var han en filosof av Guds nåde och markernas hemligheter trängde han tätt in på livet. Han besatt en naturlig slagfärdighet och en dramatisk berättartalang, som stundom gränsade till det sublima.

Jag minns ännu som i går, hur han avspisade en ung man som ständigt kryddade sina ord med svulstiga svordomar. Det tilltalade ej Mårten. — »Svär inte så förbannat!» uppmanade han honom. — »Då skulle du inte svära själv, som du gör, gubbe!», blev pojkens svar. Blixtnabbt kom det från Mårten: »Vet du inte, din valp, att också Gud svor i sin vrede!» Därmed slog han näven hårt i bordet och — så blev det tyst en lång stund inne i det lilla rummet.

En gång under kristiden stegade Mårten in i en handelsbod och bad att få köpa smör för en krona. Det blev ej mycket smör den tiden för en så liten penning. Smörbiten lades upp på ett papper och vägdes mycket noga. Och så tog Mårten till att skratta, skrattade så att det rungade, på sitt eget karaktäristiska manér. »Vad skrattar du åt?», frågade han som stod på andra sidan disken. »Käre, jag må då få skratta, när jag ser en så'n ynkeligt liten smörbit!» Och skrattade gjorde han av sitt fullaste hjärta, då han lämnade sin sista krona för en smörbit, som ej tillnärmelsevis kunde fylla hans behov.

En gång i slutet på oktober 1918 var jag med Mårten uppe i fjälltrakten kring Ljungasjöarna, nära Härjedalsgränsen. Vi hade knappt med maten och skulle återvända till Vålådalen, men togo för natten in i en liten renvaktarstuga intill de nyssnämnda sjöarna. Då vi vaknade påföljande morgon, hade det fallit djup snö. Vi hade dock intet val, vi måste ju ned till folk för att ej svälta ihjäl. Det blev på sätt och vis en minnesrik vandring. Vi togo vägen in i Herrängsskalet och så vidare norrut, förbi fjället Kleotjen och ned till Stensdalen. Snön låg djup; på sina ställen sjönko vi ned till midjan och under snön fanns rikligt med vatten. Blöt snö, som föll från de drivande skyarna, murade igen våra ögon och försvårade färdan. Men, gubben höll humöret uppe. Då vi nått upp på vattendelaren mellan Ljungan och Stensån, började dock krafterna tryta hos Mårten och han befallde mig kort och bestämt att gå i förväg ned till Stensdalen för att skaffa hjälp. Vid tvåtiden på middagen hamnade jag i Jonas Mårtenssons kåta i Stensdalen. I all hast åt jag mig mätt, och så skulle vi vända för att bärga Mårten. Men — då kom han redan; glad i hägen och rak i ryggen trädde han in genom oxsan. Sjuttioåringen behövde minsann ingen undsättning, han redde sig själv och drypande av svett och vatten slog han sig ned



Mårten och hans stuga.

vid elden, förde med van hand kniven över ett stycke torkat renkött som bjöds honom och tärde en ocean av kaffe och ett berg av kött och bröd.

En allvarlig magåkomma ändade Mårtens liv. Längre var han sin egen läkare, men kaffe och snus och tobak i stora kvantiteter bidrogo säkerligen till att slutet kom förr än det behövt komma. »Döden har redan satt sin stämpel på min panna», förklarade han allvarligt, då jag sista gången såg honom. Han hade blivit blek, mager och skruppen och hans ansikte var en hel »provkarta» på mänskligt lidande. Och döden var obeveklig! Den fattige men frie mannen slutade sitt intensiva liv på hemmet för älderstigna lappar i Undersåker hösten 1924. Och Tranrisdalens väldiga blockmarker och fattiga myrar ha fått sorg.

Torsten Boberg.

A. W. Lundvall.

En bortgångnen hedersman bland Östersunds borgare.

Söndagen den 1 nov. i år bortgick helt oväntat och efter blott några dagars opasslighet en av köpmannakårens i Östersund mest kända och framstående medlemmar, A. W. Lundvall.

Den bortgångne var av äkta Jämtlandssläkt och härstammade egentligen från Sunne. Fadern var emellertid bosatt här i staden, där hemmet låg i södra stadsdelen, mer förr än nu i det allmänna

samtalet benämnd *Myran*. I det hemmet fingo barnen lära sig, att redbart och strävsamt arbete är alla människors plikt och glädje tillika. Jämtens håg och naturliga fallenhet för köpenskap återfann man hos den nu bortgångne i rikaste mått. Därtill kom det vinnande draget av försynthet på samma gång som rättframhet i det yttre uppträdandet.

Redan 1878 kom han i handel hos den gamle aktade köpmannen Andreas Andersson vid Prästgatan, i vänlig gemytlighet kallad »Anders i Gropen» (hans butik låg nämligen i en sänka, »Gropen» kallad). Det dröjde ej många år, förrän A. W. Lundvall — efter en tids anställning hos handl. P. O. Lignell — kom att övertaga sistnämnda firma som sin egen affär, vilken han innehade i 15 år, då han i sin ordning överlät den på en sin broder. Med en annan broder, J. A. Lundvall, ingick han nu kompaniskap, och de bägge övertogo därvid den gamla ansedda firmen Robert Fresk, en affär, som de sedan dess drivit med stor framgång.



A. W. Lundvall, 1865—1925.

Här skola endast några enkla rader konstatera, att den av döden skördade sonen av vår stad var en dugande, arbetsam och redbar köpman, vilken som sådan var vida aktad, även långt utanför Jämtlands ramar. Kommunala och även andra förtroendeuppdrag hedrades han med, och han fullgjorde dem under allvarlig strävan att även där göra rätt för sig i livet. Ett speciellt tack förtjänar han för sin varma kärlek till hemstaden, då han — jämte förste postiljon Liljedahl — tog initiativet till bildandet av Föreningen Gamla Östersund, varom på annat ställe nämnes. I denna unga förening har »A. W.», som han i vänskretsen plägade kallas, till fromma för vår gemensamma fädernestad vid Storsjöstrand skapat sig ett bestående vittnesbörd om sin sonliga kärlek till hem, hembygd och födelsestad. Vile han i frid!

Algot Holmqvist.

En hundraåring.



Bonden Anders Ward i Anjesågen, Kall.
1823—1923.

I en ålder av 100 år (på 104 dagar när) bortgick 1923 Anders Ward i Anjesågen, Kalls socken. Han var född i Mariaby den $18/11$ 1823 och dog i Anjesågen $6/8$ 1923. Hans hustru Karin, född Håkansson den $4/6$ 1827, dog den $12/9$ 1912. Makarna hade 7 barn. W. flyttade till Anjesågen 1860 och skulle som inspektör förestå ett sågverk samt skogsavverkningar åt ett bolag (däri Hammargren och Huss voro huvudintressenter), men bolaget gick omkull, och så blev W. jordbrukare däruppe. Han var även — som ofta jordbrukarna av gamla stammen — både snickare och smed, särskilt sysslade han med laggnings.

Då fotografen Nils Thomasson en kort tid före Wards död besökte Anjesågen och bereddes tillfälle att taga här återgivna bild av honom, var han kry och rörlig. Han kom dock icke att uppleva nästa födelsedag.

Olof Pålsson i Gåxsjö.

Vid 85 års ålder avled den 25 juli f. kyrkvärden Olof Pålsson i Gåxsjö, donator 1916 av sina samlingar till Jämtslöjd, bygdekrönikör. Han var byaman med guldmärke. Vi hänvisa till artikeln om honom i Jämten 1916, s. 92—93.

Erik Sundin i Stavre.

I en ålder av 46 år avled d. $13/9$ possessionaten Erik Sundin i Stavre. Den på många områden särskilt inom jordbruksnäringen verksamme mannen blev redan för flera år sedan nedbruten av sjukdom. Han var en god och vänfast kamrat. Den ene av donatorerna av skulpturen »Jämthonden» i Jämtli blev han 1920 byaman med guldmärke.

Jonas Larsson i Ytterhogdal.

Med f. faktorn och kyrkvärden Jonas Larsson i Ytterhogdal (f. $6/9$ 1840) bortgick den $13/10$ en i allo aktad och plikttrogen man, en odlarveteran, som bl. a. innehade hushållningssällskapets stora silvermedalj och Patriotiska sällskapets stora guldmedalj. Han var byaman i Jämtli.

K. W. Appelberg.

En utomlänso, som satte stort värde på sitt byamannaskap, var direktören eller — såsom han helst ville heta — boktryckaren K. W. Appelberg i Uppsala, f. $11/12$ 1852, död $9/4$ 1925. Han höll sitt yrke högt, och han kunde det; han var en av de ytterst få boktryckarna, som ägde rätt till titeln *konstförfant*. Livlig, verksam, sympatisk, vänfast! Redbarhet var ett med den mannens väsen.

J. Danielsson.

En som i egenskap av ortsombud tidigare gjort våra kulturella föreningar många tjänster, f. kronojägaren J. Danielsson i Föllinge, avled den 19 sistl. febr. i sitt 83:dje levnadsår.

J. Ocklind.

Den $26/1$ avled 77-årige kyrkvärden J. Ocklind i Ocke. Vi hänvisa till Jämten 1922, s. 108 ff.



Olof Olofssons i Tångens gård.

Grundläggarna av Tångens by i Gillhov.

Det var år 1845. En skogskoja stod vid Rossjön i Gillhov, och i den inflyttade en familj jämte sina husdjur, tre getter. De som togo den primitiva bostaden i besittning, voro Olof Olofssons i Tångens föräldrar. Pysen Olof, f. ¹⁹/₄ 1837, var sålunda en åttaåring. Fadern fick arbeta hårt på annat håll för familjens nöd-

torftiga uppehälle, Olof fick redan som barn börja bryta jorden, och på så sätt är det egentligen Olof Olofsson, som lade första grunden till den nu välodlade byn Tångens. Det blev också O., som kom att förse familjen med dragligare bostad. En duktig hustru fick han i Märta Lisa Olofsdotter, f. ¹/₁₉ 1837.

Då den jord, de bebadde, var krono-avradsland, så gällde det att både odla och bygga för frilösens vinnande, och sådan beviljades 1870.

Två bostadshus, ladugård m. m., uppodling från rot av 10 tunnland jord, 3 km. utfartsväg och åtskilligt annat äro storverk av dessa makar under svåra förhållanden ett gott stycke bortom där dåtida föga trafikabla vägar slutade. Nu kan man åka i bil till den vackra gården, som är delad i fyra lika delar och innehas av sönerna eller deras barn. Det var ej heller så litet att dela på; stamhemmanets areal är 900 tunnland.



Olof Olofsson i Tångens, Gillhov,
och Lisa Olofsdotter, 1837—1897.

Makarna uppfostrade 8 barn till arbetsamhet och duglighet. Två söner ha dött av olyckshändelse genom drunkning, därav Per, trävaruhandlande, för ett par år sedan. Yngste sonen, Magnus, är innehavare av fädernegården.

Då makarna Olofsson lämnade detta jordiska 1897, gingo ej blott ett par kärnmänniskor ur tiden, en ärofull levnadssaga lyktades.

Konrad Ring.



Häljeshögstenen.

Karl Ersson foto.

Härjedalens "storheter".¹

I min barndom var jag stolt över att min fattiga bygd ägde åtminstone några storheter, och jag har nu på gamla dagar övertygat mig om, att dessa storheter i verkligheten hålla väldiga mått, jag menar dessa särskilt anmärkningsvärda flyttblock (monoliter), monument över istidens mäktiga krafter. År 1923 återsåg jag ett par sådana jättestenar, nämligen *Tönningstenen* (avbildad å sid. 1) och den här ovan avbildade *Häljeshögstenen*. För att få en bättre bild av den senare uppsökte jag den även 1924. Närmaste vägen till stenen är från byn Duvberg i Sveg, först i östlig riktning till en bergskulle, kallad Duvknätten, sedan åt norr till början av Duvbergshammarens norra sluttning, där en avvikning åt väster måste ske, varefter man inom kort träffar föremålet. Resultatet av uppmätningen blev följande: sidan åt väster, där väggen är rakt vertikal och slät, intog en längd av ungefär 20 m., sidorna åt söder och norr nästan lika i mått, 12 m., nedre ändan åt norr en höjd av 10 m. och övre delen åt söder en höjd av 8 m. över marken.

På norra sidan av Duvbergshammaren, där ett avsnitt, kallat Tebergshammaren, förbipasseras, finnes också ett ganska stort block tätt intill gamla gångstigen, ledande mellan Duvberg och Knätten. Stenen kallas ock *Tebergssstenen*. Den mäter ungefär följande: Största längd 7,5 m., bredd obetydligt mindre, höjd 4,5 m. Stenen har en oregelbunden form. Slutligen besöktes *Storstenen* invid Äggen, som jag förut ej sett. Stenen är avbruten närmare åt södra ändan, men båda brottstyckenas läge visade, att brottet skett vid placeringen på marken. Längden av båda stenarna tillsammans var ung. 17 m., bredden 8 och höjden 5,25 m.

Av *Knättstenen* har Svedin i Hallock (U. S. A.) lämnat en teckning (en »kub» vilande på ovan jord synliga stenar). Och därmed äro de viktigaste storheterna av detta slag i min fädernebygd omnämnda.

A. Wählin.

¹ Här vill redaktionen avlägga en bekännelse (som även berör några andra medarbetare, redaktören själv ej undantagen): Vid ombyggnaden av sista arken visade det sig vara satt för mycken text, så att strykningar måste företagas. Vad här meddelas, utgör en mera självständig passus i en längre uppsats om ett besök i fädernebygden.



Bäverns (honans) utplantering vid Harsjöån.

H. Arne foto, 29/7 1925.

Bäverinplanteringarna.

Av *Eric Festin*.

Det har börjat växa upp en icke ringa litteratur kring frågan om »bäverns svenska renässans». Endast under hösten 1925 har ett flertal uppsatser influiter i olika tidskrifter. I oktoberhäftet av »Djurens värn» lämnas en utförligare orientering ur skilda källor och synpunkter. Däri erinras även om vissa skadegörande verkningar av den på några håll i Amerika ännu talrikt förekommande bävern, och bl. a. anföres en förbluffande tilldragelse, vars refererande här icke är påkallat. Den omtalas, säger tidskriften, »*ej för att vi skola upphöra att söka återinföra bävern i vårt lands fauna*», utan emedan den dels ger oss en inblick i de svårigheter, med vilka naturskydds rörelsen har att kämpa, och dels visar, att ett djurs utdöende ej alls behöver bero på dess avtagande livskraft, utan enbart kan ha människans utrotningsarbete att tacka därför». — »Ett problem, som inom djur- och naturskyddet för närvarande tilldrager sig ett synnerligt intresse», framhåller tidskriften, »är frågan, huruvida de under senaste åren igångsatta försöken att i vårt land återinplantera den sedan snart ett århundrade utrotade bävern skola lyckas», och efter en erinran om första utplanteringsförsöket i Bjurälvdalen påpekas det, att detta också blev det första, som lyckades.

För vår del tro vi icke, att risken för misslyckanden är så stor, om principerna för den första, i detalj planerade utsättningen följas med tillgodogörande därjämte av de hittills vunna erfarenheterna. Utrymmet i Jämten är så begränsat,



Bäverns (hanens) utplantering i Harsjöån.

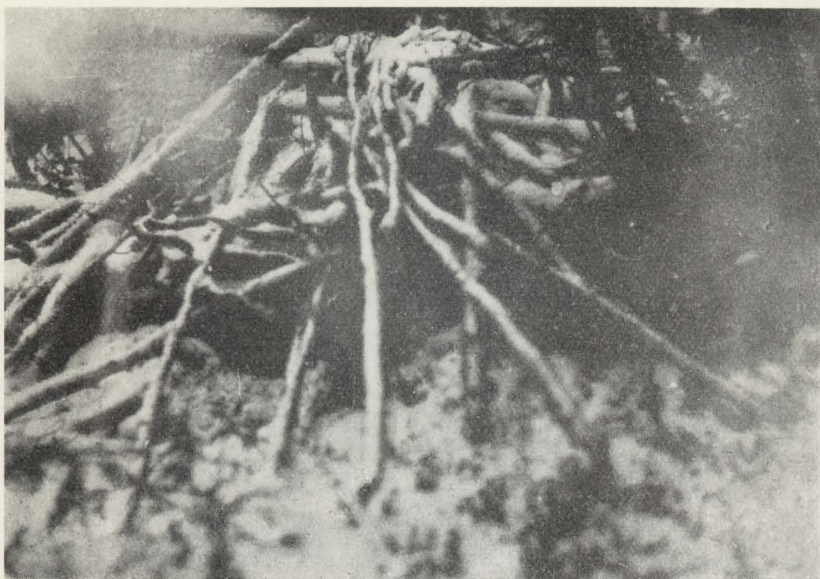
H. Arne, foto. ²⁰/₇ 1925.

att vi här icke närmare kunna ingå på frågan. Att intresset för nya utplanteringar är utbrett, framgår emellertid av de från olika delar av vårt land ingångna förfrågningarna.

Den 29 juli 1925 skedde den tredje återinplanteringen av bävern i vårt land (den andra 1924 vid Tärnaån, Västerbottens län), nämligen av ett bäverpar vid Harsjöån i Görvik, Hammerdal. Tillslutningen från bygden var storartad, mitt på blanka vardagen kommo stora och små i helgdagsstass för att emottaga de långväga märkliga resenärerna. Två större åreportar och flera mindre voro resta, där bäverparet skulle fraktas fram, och bygden stod i flaggskrud. Det var ett högtidligt mottagande, som vi komma att minnas. Hundratals personer voro närvarande, därav ett 60-tal måste medgivas tillstånd att deltaga i slutfärden, först en halvmils båtfärd och sedan till fots en knapp km.

Det var som bekant nio bondpojkar (i åldern 20—c:a 35 år), vilka ställt sig som ekonomiska garantier för företaget med studiecirkeln »Vårdkasen» som den nominelle företagaren. »Samfundet De Nio» i Görvik, — det är också det säkra värdet i fortsättningen.

Inom kort visade det sig, att det utplanterade bäverparet vid sina rekognosceringar fann det lämpligt att slå sig ned på en annan plats c:a en km. från utplanteringsstället vid den s. k. Flodalsbäcken. Sådana avvikelser får man taga med ro. Där tycktes de på en gång ha kommit sig till rätta, ty ett omedelbart byggande vidtog. Den 24 okt. (jfr omst. bild) konstaterades bl. a., att bävrarna ur ett hål i isen, som bildats i bäcken, upptagit gyttna och kastat upp på hyddans tak. Vid nytt försiktigt besök den 12 nov., då rätt mycken snö fallit, togs ett nytt, å s. 173 återgivet foto av hyddan. Vid detta tillfälle lyckades de besökande — under några minuters andlös tystnad — även få se den ena bävern i arbete.



Påbörjad bäverhydda vid Flodalsbäcken (närbild).

Erik Bränholm foto. 24/10 1925.

De i Görvik utplanterade bävrarna voro synnerligen livliga och friska djur, och då de sedan byggt för sig så ordentligt, har man de bästa förhoppningar om att även detta försök skall lyckas.

Omedelbart efter verkställandet av utplanteringen vid Harsjöån ställde vi kosan norrut för att hinna upp Sven Arbman, vilken med tåg fortsatt till Lövberga och sedan båtledes över Flåsjön till Alanäset med de tre till Bjurälvdalen destinerade bävrarna, två honor och en hane. Dessa djur voro av en tråkig, av expeditionen oförvållad anledning, som det här ej tjänar något till att gå in på, icke i bästa kondition, och det gällde att genom natt och dag utan uppehåll söka tillryggalägga ett tjugutal mil dels efter landsväg och dels efter ingen väg alls. Kl. ett på natten lämnade vi Alanäset, och vid niotiden påföljande kväll skedde utplanteringen i Bjurälvdalen — efter en omättligt ansträngande färd och en enastående arbetsprestation av expeditionen. Två av djuren lyckades vi hålla vid tämligen god vigör, men ena honan (den äldre) var särdeles medtagen och dog en stund efter utsläppandet.

Enligt ingångna rapporter har detta bäverpar, som av vissa förutsättningar att döma borde ha haft ro i Bjurälvdalen — allrahelst sedan dalen blivit fridlyst — flyttat sina penater över Leipikvattnet till Storälven och där slagit sig ned å de gamla s. k. *Bävermoan*, där de i älvrinken byggt för sig. Denna flyttning på c:a tre km. var just icke väntad, men ej heller den tillhör de stora överraskningarna.

I Bjurälvdalen gjordes en hel del iakttagelser, som vi framdeles ämna på ett eller annat sätt »åskådliggöra». Vi skola icke gå de händelserna i förväg.

Bävern är numera här skyddad genom total fridlysning. Men Bjurälvdalens bävrar åtnjuta därjämte »extra förmåner». Genom välvilligt tillmötesgående av ägaren till området söder om älven, Kungsgården-Mariebergs A.-B., har en 10-årig fridlysning från 1 maj 1925 medgivits och genomförts, och en total fridlysning av den del av dalen, som ligger inom kronans område, är praktiskt taget



Bäverhyddan vid Flodalsbäcken, översnöad.

Erik Bränhojm foto. 12/11 1925.

också beviljad. Den omfattar »förbud mot att skada, ofreda eller störa bävrarna vid deras boplatser, så ock deras ungar och bo, eller eljest vidtaga sådana åtgärder, att deras bosättning och trevnad därigenom äventyras».

I aug. i år verkställdes ännu en återinplantering av två bäverpar, nämligen i Värmland. Nära målet för dylik inplantering står Engelsberg i Västmanland, där generalkonsul Axel Ax:son Johnson ämnar öppna visentparken för ändamålet. Älvdalen i Dalarna får kanske kolonien därnäst. Nämndemannen Lars Hansback är initiativtagare, men frågan har nu tagits om hand av Dalarnas Hembygdsförbund samt av Dalarnas jaktvårdsförening. I Örebro län arbetar en kommitté med jägmästare Henrik Dieden i spetsen för en återinplantering där. Lämpliga platser finnas, och enligt en mellan oss förd brevväxling torde inplanteringen komma att ske nästa år. Förut ha planer varit uppe i Norrbotten, och i Västernorrlands län skall frågan upptagas av dess jaktvårdsförening.

Bjurälvdalens fridlysning.

I anslutning till förslaget om bäverns återinplantering i Bjurälvdalen upptogs 1921 frågan om Bjurälvdalens fridlysning eller helst dess avsättande till nationalpark. Det sista stötte på vissa svårigheter, men saken har likväl äntligen kommit i det läge, att en fridlysning åstadkommits, som till kraft och verkan står bra nära nationalparksiden, låt vara att beträffande Kungsgården-Mariebergs A.-B:s område fridlysningen avser t. v. endast 10 år.

De åtgärder för »parkens» utmärkning m. m., vilka i själva verket kommit att åvila mig personligen, torde med hänsyn till rådande förhållanden anses nöjak-



Bjurälvbävrarnas "storavverkning".

Förf. foto. $\frac{1}{8}$ 1925.

tigt utförda. De tarva dock sin förklaring, och då det är ett livligt önskemål, att denna fridlysning i vissa viktigare detaljer kommer till allmän kännedom, gör jag här ett utdrag ur Sven Arbmans rapport rörande det $\frac{31}{7-2/8}$ utförda arbetet för bestämmande av gränserna för det fridlysta området, här benämnt »national-parken».

»Den 31 juli. Forstmästare Dahlgren såsom ombud för Kungsgården-Mariebergs A.-B. gick med undertecknad från Bjurälvens mynning till Gitotjarvekammens östra del samt genomströvade nejden däremellan. Härvid beslöts:

1:o) att den yttre gränsen, innanför vilken huggning och jakt måtte förbjudas, skulle föreslås dragen längs den i terrängen skarpt framträdande bergkam, som begränsar Bjurälvdalen i söder (bergkammen otydlig på Generalstabens karta);

2:o) att gränsen från Gitotjarvekammens östligaste topp skulle göra sådan sväng åt norr, att öster om nämnda punkt belägna granskog komme utanför det fridlysta området;

3:o) att Kungsgården-Mariebergs A.-B. förbehåller sig rättighet att lägga basväg för transport av timmer över det fridlysta området, och lovar bolaget att så långt möjligt lägga nämnda väg längs älven;

4:o) avstår bolaget från jakträtt inom eventuellt fridlyst område enligt ovanstående.

Rörande djurvärlden iaktogs spår av minst en älgfamilj, som betar fjälltolta (*Mulgedium alpinum*) om sommaren på Gitotjarves nordsluttning. Den lär regelbundet återkomma varje sommar.

Den 1 augusti. Undertecknad jämte Olof Persson och Per Henrik Olofsson, Leipikgården, färdades i roddbåt uppför ån till sandåsen, där vi efter överläggningar skildes vid Festin och hans folk, som hade andra undersökningar att utföra, samt vidare till fots längs Långflon och dalen i dess fortsättning till riksgränsen, därifrån upp på Gitotjarves högsta, västligaste topp (antagligen generalstabskartans 706 m.), längs bergkammen åt öster och ned till ån, där den mottager vatten från de södra tjärnarna.



Bäverhyddan i Bjurälvdalen, uppförd senast 1924.

Förf. foto $\frac{1}{8}$ 1925.

I ån iaktogs en kull krickor, en kull dykänder, en kull storskrakar och i vide-snåren nära åsen minst en kull uppflygande morkullor; troligen funnos här flere kullar; buskarna rördes svagt. Alla dessa fåglar oroades mycket av båten; ån är blott 10 å 20 m. bred. Alltså måste den avstängas för båtar.

Sex naturskyddstavlor uppsattes. Deras platser kunde icke utmärkas på kartan annat än ungefärligt, då tillräckligt tydlig karta icke finnes. Den första sattes i sandbanken vid älvslyngan (E. F. foto). Den kan tjänstgöra som gränspunkt för den inre gränsen. De fyra följande sattes i punkter, som ansågos betydelsefulla i en framtida turisttrafik samt lätt observeras av vallhjon. Att låta dem utmärka gräns ansågs olämpligt, enär de då skulle försvinna i terrängen.

Den sjätte sattes på riksgränsen och kan tjänstgöra som gränsmötespunkt för den inre och yttre naturskyddsgränsen.

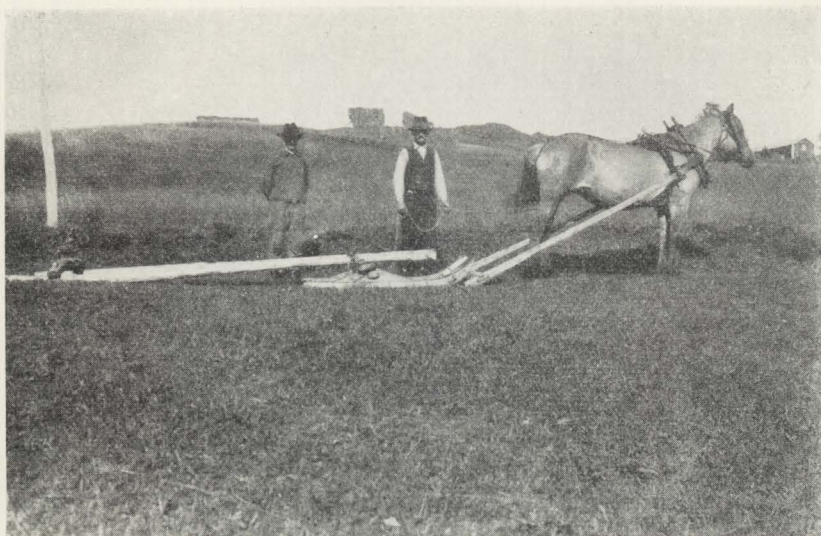
Nu beslöts, att den inre gränsen skulle föreslås dragen norr om Långflon och dess fortsättningsdal, så att ängsvegetationen norr om denna linie avstänges från slätter, betning och växtsamling;

att följande bestämmelse skulle föreslås: *Genom Bjurälvdalens inre nationalpark må icke annan person färdas än sådan, som är bosatt i Leipikgården, Leipikmon, Ankarvattnet eller Vallervand samt främling, åtföljd av sådan person.*

Därmed skulle turisttrafiken lämpligen regleras, utan att intrång göres i ortsinvånarnas dagliga liv.

Rörande gränsen (den yttres) sträckning från Gitotjarvekammen till sjön beslöts, att för sjöfågelnas skull tjärnarna om möjligt skulle indragas i nationalparken. Där jagade nu en fjällvråk, som torde bo i närheten. Tranan har förr vistats här.

Den 2 augusti vandrade undertecknad jämte Per Henrik Olofsson längs den 1922 föreslagna nordgränsen för nationalparken till riksgränsen och åter. Fyra naturskyddstavlor sattes upp, alla så, att de kunna tjäna till gränsmärken. Den första står vid en liten tjärn överst på en »flo», där Lonbäcken upptrinner; den andra står vid vadväddet i Lillån, den tredje vid ett ofta använt pass nedåt dalen, den fjärde står vid riksgränsen, lätt synlig för den som kommer från Norge. Beslöts



”Släpa“, varpå bäverlådan 1925 fraktades över Jormhöjden. Förf. foto.

att föreslå den norra gränsen dragen från riksgränsen åt ONO längs den björkskogklädda vackra ås, som här begränsar dalen. Här skulle yttre och inre gräns sammanfalla. Den bör följa åsens norra sluttning, så att hela åsen fridlyses. Om Svenska Turistföreningen en gång skulle vilja anlägga turistväg på åsens krön, skulle detta enligt min mening bliva till gagn för fridlysningsen, när dalens sevärdheter bleve tillgängliga utan onödig klättring omkring Jordbron. Gränsen skulle vidare gå genom vadstället över Lillån samt följa Lonbäckens till sjön.

Någonstades vid Lonbäckens sydligaste krökning skulle en tydlig gränstavla sättas upp, varifrån en inre gräns skulle så dragas till älslyngan med sandbanken, att hela myren upplätes till slätter och hjortronplockning.

Efter detta arbete återstodo två ting att utföra: att bestämma gränsen i detalj och samtidigt utmärka den i terrängen samt att rita en karta, på vilken den kunde inläggas.

Bådadera måste uppgivas såsom tidsödande. Per Henrik Olofsson var villig åtaga sig det förre uppdraget. Mest krävande blir detta arbete utan tvivel mellan sjön och Gitotjarvekammen. Här måste tillses, att Kungsgården-Marieberg A.-B. får så mycket som möjligt av den sammanhängande granskogen. Naturskyddsidén vunne icke på, att man lade riktig timmerskog till denna fridmark. Vackra parter av granar komma inom den i alla fall. En delvis granbevuxen kulle nära sandåsens nordspets är önskvärd för nationalparken och torde utan vidare tillfalla den. (Jfr kartutkastet, strax söder om inre gränsen.) Där gränsen utmärkes medels pålar böra dessa 1:o synas den ena från den andra, där så befinnes lämpligt genom upphuggning, vilken dock måste förnyas; 2:o göras varaktiga, vilket kräver tre ting: att de göras av al eller asp eller barrträd, icke av björk; att de barkas; att de brännas på ytan, där de skola nå jordbrynet. Där naturskyddstaylor blivit fästa på björkpålar, böra dessa utbytas i tid.»

Det arbete, som däruppe i år utfördes, avsåg ju att på ett rimligt och tillika praktiskt sätt tillfredsställa lagens fordringar på utmärkning m. m. Det är att hoppas, att ett mera varaktigt och detaljerat utmärkningsarbete kommer till stånd efter här angivna grunder på bekostnad av vederbörande institution eller i vart fall på dess föranstaltande.

Eric Festin.



Anm.: Kartkastet här förmåskat till ung. $\frac{1}{3}$ ($\frac{1}{400}$). Tillförlitligast är bilden av åns lopp, varav fyra parter äro slödda på specialkartor, gryttrännan, sammanflödet, sandåsen och slyngen. Något osäkert är det viktiga gränsmrådet öster om Gitofjarvekkamen, varav en kartskiss behöves.

Ett modärnt "flyttblock".



Efter den i år verkställda andra bäverinplanteringen i Bjurälvdalen gjorde vi i visst studiesyfte en landsvägsresa genom Norge för att via Namsos—Løvanger—Værdalen—Trondhjem—Röros m. fl. platser fortsätta genom Härjedalen, där vissa undersökningar skulle företagas. Det var en i många avseenden rikt givande färd. Guldalen t. ex. med alla sina geologiskt intressanta bildningar får betraktas som en av »toppunkterna» under en dylik resa. På vägen mellan Trondhjem och Röros ett stycke söder om Rongla fingo vi även åskåda en uppseendeväckande märklighet. Ett väldigt stenblock spärrade en smula vägen, och vid efterforskning befanns det, att detta ett par dygn förut lossnat överst i fjällstupet ovanför, rusat utför och plöjt upp en bred »basväg» genom skogen, söndersmulande bl. a. grova träd under sin dånande färd fram till landsvägskanten. Vi beräknade att stenblocket vägde omkr. 60,000 kg. samt att det vid färdens början sannolikt varit ungefär dubbelt så stort. Det hela ingav verkligen respekt.

E. F.



Kungsörnarna i Vemdalsfjällen.



Kungsörnningen i redet, endast en arvinge och inga lämningar av äggkläckning.



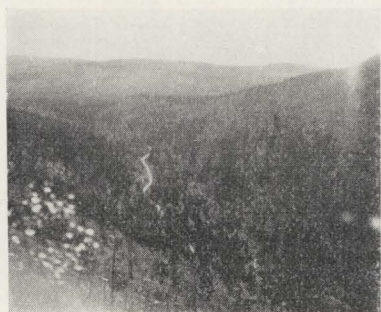
Redet, c:a 9 dm. högt.
(Obs. hartassen å redets kant.)



Stöten, den västra bergsklacken i Vemdals-skalet och Kungsörnarnas boplatz 1924.



Hovde, östra bergsklacken i Vemdals-skalet.



Utsikt från boplatsen med landsvägen mellan Fjällstugan och Vemdals kyrkoby.

Fotografierna, insända av hr P. V. Johansson i Bôle, äro tagna av apotekaren Gunnar Bergner i Rätan och överlämnade till Jämten med ensam reproduktionsrätt.

Det har krävt stor djärvhets i klättring och därtill tålamod att så oförmärkt som möjligt ha lyckats fånga en bild av t. ex. örningen.

Det berättas, att örnnarna i år skola ha häckat väster om Stöten å Härjedalens högsta lågfjäll, den 1,024 m. höga Oxsjövålen.

Örnen är som bekant f. n. totalt fridlyst. Heimbygdas årsberättelse för 1924 (s. 183) upplyser vidare härom samt om vilka åtgärder föreningen för sin del förordat i sitt förslag till Kungl. Maj:tt.

Valnetallen i Alsén.



Valnetallen i Alsén.

Den för naturskyddssaken (och i. ö. alla ideella strävanden) varmt intresserade f. riksdagsmannen O. Walter i Mörsil brukar erinra om, att det är vår plikt att med lagens alla hjälpmedel få våra naturminnen i största utsträckning skyddade och med fridlysningsstavor utmärkta. W. har också anskaffat både medel och en del erforderliga handlingar för att få 3 ståtliga tallar i Mörsil fridlysta. I sådana fall, där vederbörande ägare visat sig vara intresserad naturvårdare, ha vi — för undvikande av fridlysningskostnaderna — sökt träffa avtal om privat skydd. Men det är givetvis en nödfallsutväg, naturminnet kan plötsligt övergå till annan ägare, men kanske ej intresset för dess vård, andra mer eller mindre önskliga förändringar att förtiga.

Hos lantbrukaren P. O. Ahlmark i Valne, Alsén, stå vid gården två präktiga vackra tallar, varav särskilt den ena genom sin klotformiga krona genast tilldrager sig uppmärksamheten. Båda tallarna skyddas av nuvarande ägaren, men det vore i alla fall klokt att följa Mörsilsbornas exempel och låta fridlysa den egendomliga tallen.

Ordstäv, härmningar m. m.

Slå på skrinna å mjén mæra.

»De e mæ laka som mæ skoja, hæn bli minner å minner», sa 'n Korvåg-Jonas.

I Dödre rådde en häftig storm, bl. a. blåste det på gärdesgården hässjade linet bort. Petter kommer och säger liksom i förbigående till gumman: »De ha blåst bort line å nu». — Gumman (ivrigt): »Tok, har'e blåst bort ahllt?» — Petter (lugnt): »Jaa, de rack int te hell». F.

Gammal-Jakobus, en man som varit med på litet av varje, både gott och ont, hade dött och sonen infinner sig hos prosten för att anmäla dödsfallet, varefter han undrar om prosten skulle vid graven vilja säga några ord. Prosten (mumlande för sig själv): »Ja, vad ska man säga om en sån gubbe!» Sonen (som icke hört något av prostens mummel) skyndar sig tillägga: »Å så sa far, att prosten skulle ha den store söllbägarn». — Prosten: »Å gjorde han de', den salige mannen!»

På auktion efter en avliden präst gick en bibel med många anteckningar i marginalen. I Sal. Ordspr. där det talas om att en trätosam hustru är som ett ständigt takdropp, stod antecknat: *Ack ja, Herre!* A.

»Du har börjat skolan, hör jag», sade skolmästaren i V. till Lill-Axel i Rise. »Vad gör ni där om dagarna?» — »Jo, mö lugges å släss å bannes», svarade Lill-Axel.

»Fy så gål å fin han å, alldeles som linölje», sa handlarn Per Mårten, när han utminuterade gammal fetogen.

Pojkarna Olle och Per i Böle hade ragasat med en kalv, så att denne brutit ryggen och dött. Det blev förhör, fadern satte särskilt åt Olle. För att i någon mån få ansvaret delat påpekade Olle gråtande: »Per han skar'n i råmpa han, han dödde nog myttje utå din å.»

'N Ol. Perssa i Störvången hade en gris, som var så där 7 å 8 år gammal. Grannarna tyckte till slut, att det var på tiden, att grisen borde slaktas. — »Nää, de e de såmmo, 'n ske no'n gris ha», sa 'n Olle. G. J.



Hemfärd.

Hemåt jag ilar . . .
Lätt glider skidan
fram över glittrande frusen snö.
Vännen därhemma
nu i förbidan
står väl och ser utåt dal och sjö.

Nedan jag hastar
hemmet att hinna,
solglöden slocka bak' Årefjäll.
Månsfäran tändes,
stjärnblossen brinna,
norrskenet stiger på himlapäll.

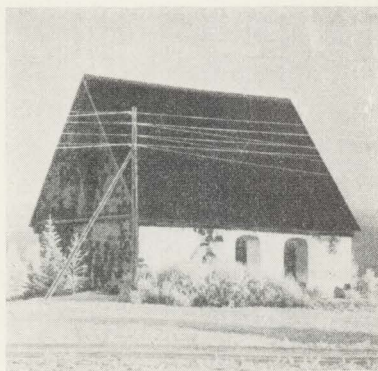
Sällsjöfjäll tecknar
längst uti söder
vågmjuka linjer mot Fvällningsskyn —
ännu en sista
solhalsning glöder,
blefnar och dör på dess vita bryn.

Storbofall dånar,
glömmmer att sova,
sjunger sin stämda styrkas sång,
svarad i väster
av Äggforsens dova,
flagande moll under fjättrars tvång...

Smyckad i snöskrud,
stilla i andakt
sfogen i aningsfull väntan står.
Stillhetens stora,
tagande trollmakt
fram på de vita vidderna går...

Hemåt jag ilar...
Nu skymtar stugans
vinkande ljus i drömmande Fväll —
Slyg, du min sfida,
till väntande frugans
värmande välkomst i älskat tjäll!

Erif Folkwar.



Marby gamla kyrka. Nu sockenmuseum.

Årsberättelse

för år 1924 för

Heimbygda, hembygdsvårdande förening
för Jämtland och Härjedalen.

Under år 1924 har ingen förändring skett i styrelsens eller nämndernas sammansättning.

Det gångna årets forskningar inom länet, i den mån dessa bedrivits av länsantikvariern och föreningens intendent, hava — samtidigt med här och var utförda detaljundersökningar — inriktats på att genom vidsträckta besök ute i bygderna söka vinna en större överblick och en enhetligare plan för bygdeforskningen samt frammana självverksamhet hos därför intresserade ordsbor. Över hälften av länets socknar hava besökts (26 i Jämtland och 5 i Härjedalen), med en sammanlagd väglängd för resorna av omkring 200 mil. Flera nya förbindelser ha knutits för ett mera systematiskt bygdeforskningsarbete, varav givande resultat i en del fall redan vunnits. Avsikten är att under närmaste åren fullfölja och fullständig denna plan att omfatta länets samtliga socknar.

Av detaljundersökningar ha arkeologiska sådana pågått särskilt i Kall, Stugun och Alsen samt smärre dylika i ett flertal av de besökta socknarna. Rätt omfattande ha flera av de kyrkliga undersökningarna varit, i fem fall förbundna med kyrkorestaureringsplaner, därvid länsantikvariern av vederbörande anmodats biträda med förslag, råd eller anvisningar. Uppmätningar, avbildningar av gamla byggnader, uppteckningar rörande allmogekulturen överhuvud, insamling av kulturföremål av skilda slag ha skett här och där under bygderesorna.

Med bidrag av föreningen ha utförts forskningar och uppteckningar av folk-skollärare E. Granberg (folktraditioner), handl. E. Widegren (folkmål) och docent E. Arbman (bröllopsseder, folkmusik), av den förstnämnde i Härjedalen, av de senare i Jämtland.

Av behandlade naturskyddsärenden må nämnas, att föreningen under året avlätit en skrivelse till Kungl. Maj:t med framställning om dels att kungsörnen och hans ägg måtte bli helt fridlysta inom Jämtlands län under 5 år, dels att all jakt och fångst av örnen under samma tid förbjöds inom Blekinge, Skåne och Halland under vår- och höstflyttningen. Skrivelsen är under rubriken »Ett viktigt inlägg i frågan om örnstammens bevarande» refererad i den nyligen utkomna årsskriften »Sveriges Natur» för 1925. Resultatet av de från olika håll inom vårt land gjorda framställningarna angående örnens fridlysning blev, att Kungl. Maj:t föregående år utfärdade total fridlysning för 2 år. Beträffande den av överjäg-mästare Welandert till Kungl. Maj:t ingivna skrivelsen om avsättande av ett urskogsområde å Hede kyrkoherdeboställe till nationalpark har föreningen avgivit ett tillstyrkande utlåtande. I ett flertal fall äro privata överenskomelser träffade om skydd och vård av enskilda naturminnen.

I samband med naturskyddsärendena torde kunna erinras om den glädjande familjetillökningen bland bävrarna i Bjurälvdalen, där bäverparet förliden året uppförde sin nya hydda, ett »byggnadsverk», som förmodligen icke utförts i vårt land på hundra år.

Av Heimbygdas Tidskrift utkom Jämten i början av december och rönt god avsättning. Fornvårdaren, som också samtliga medlemmar erhålla gratis, har försenats; 8 tryckark av 9 äro tryckta, och den är avsedd att snarast möjligt utgivas.

Föreningen har upptagit frågan om utgivande av en hembygdsbok för länet. För utredning har tillsatts en tremannakommitté.

Samlingarna ha under året erhållit en vacker tillökning av över 500 nummer, allt på grund av bristande utrymme magasinerat. I detta sammanhang torde redan här böra erinras om den i januari i år bortgångne handlanden Paulus Perssons donation till föreningen av sin värdefulla samling, som mottagits och nu katalogiserats. Samlingen omfattar 164 nummer.

I Fornbyn Jamtli har arbetet av ekonomiska skäl inskränkt sig till huvudsakligen underhållsarbeten. Av förvärv må antecknas en smedja från Offerdal, en lada från Bodsjö, båda gåvor, samt en panelinredning m. m. från Revsund, till en del gåva. Under året avhölls två fester, varav midsommarfesten i avslutning till Jordbrukets dag, planerades efter ett innehållsrikt program med bl. a. spelmansstämma, stor barnkonsert, föredrag, friluftspjas, folkdanser m. m. Den första dagen ingick visserligen med strålände sol, men i fortsättningen blevo vädrets makter mer än vanligt ogünstiga. Barnkonserten räknade omkring 500 deltagare, under det att åhörarcantalet i det rådande miserabla vädret var långt mindre, många andra misräkningar att förtiga. Festen gick med omkring 1,000 kronors förlust.

Inom slöjdnämnden har verksamheten bestått bl. a. i fortsatt färgläggning av planschverket över de bästa textilierna i samlingarna. Nämnden har därjämte under året anordnat två slöjdkurser ute i länet.

Rörande Jämstslöjds kvinnliga slöjdskolas verksamhet hänvisas till bl. a. tryckt årsberättelse för arbetsåret 1923—1924. Under ht. 1924 har undervisning meddelats i kurserna I och II med 8 elever i vardera samt i VII med 3 elever. De sistnämnda utexaminerades vid terminens avslutning den 17 december och äro de första från skolan utgångna, som efter omorganisationen erhållit skolans officiella vitsord för viss lärarinnekompetens.

Jämstslöjds Försäljningsförening har även under gångna året ökat sin omsättning. Efter vederbörliga avskrivningar utgjorde vinsten kr. 586: 65.

Jämstslöjdslotteriet visade under 1924 en betydande framgång, varom hänvisas till särskild redogörelse. Lotteriets sexåriga koncession går till ända med år 1925. I den nya koncessionsansökan för perioden 1926—1931 begäres bl. a. sådan ändring i planen, att *minst en vinst garanteras utfalla inom varje tiotal nummer*. Därmed äsyftas att göra lotteriet än mera populärt och konkurrenskraftigt. Det är ock en den viktigaste angelägenhet för föreningen, att lotteriet beredes all möjlig framgång, ty föreningen måste i dessa tider lita till lotteriet som den förnämsta inkomstkällan.

Rörande föreningens ekonomiska verksamhet i övrigt hänvisas till bilagda tablå och revisorernas berättelse.

Till alla och envar, som under det gångna året bistått föreningen, uttalar styrelsen sitt varma tack.

Östersund den 26 maj 1925.

S. LINNÉR.

Eric Festin.

Ekonomiska tablåer.

Föreningen Heimbygda år 1924.

Ingående Balans Räkning.

An

Fornbyfonden	66,744: 14
Minnesgårdsfonden	60,000: —
Jämtgårdsfonden	20,642: 49
Jämtslöjdslotteriet	117,858: 57
Försäljningsföreningen	132: —
Bankers Räkning	7,900: —

Kronor 272,377: 20

Per

Kassa Räkning	474: 46
Bankers Räkning	20,642: 49
Fornbyn	1: —
Hackåsgården	10,000: —
Härjedalsgården	50,000: —
Kyrkstugan	500: —
Handogshärbärgat	2,500: —
Gisselåslottet	1,000: —
Kvarnhuset	300: —
Magasinsbyggnad och bod	500: —
Sikåsgården	10,000: —
Jamtamot	1,000: —
Stånden	50: —
Kallhärbärgat	800: —
Pilgrimsstugan	5,000: —
Tingshuset	10,000: —
Sunneloftet	1,000: —
Kyrkstallet	100: —
Höladan	100: —
Byggnadsvirket	2,000: —

Samlingar:

Samlingar	50,945: 25
Överhogdalstapeten	50,000: —
Deposita	10,000: — —: — 100,945: 25
Hov	50,000: —
Hovs inventarier	5,000: —
Stallet	360: —
Slöjdskolan	1: —
Inventarier	1: —
Björkhems inventarier	100: —
Tennisplanen	1: —
Lekplanen	1: —

Kronor 272,377: 20

Föreningen Heimbygda år 1924.

Utgående Balans Räkning.

<i>An</i>		
Kassa Räkning	3,434: —	
Bankers Räkning	26,965: 18	
Obligationer	6,000: —	
Fornbyn	1: —	
Hackåsgården	10,000: —	
Härjedalsgården	50,000: —	
Kyrkstugan	500: —	
Handogshärbärgat	2,500: —	
Gisselåloftet	1,000: —	
Kvarnhuset	300: —	
Magasinsbyggnad och bod	500: —	
Sikåsgården	10,000: —	
Jamtamot	1,000: —	
Stånden	50: —	
Kallhärbärgat	800: —	
Pilgrimsstugan	5,000: —	
Tingshuset	10,000: —	
Sunnelloftet	1,000: —	
Kyrkstallet	100: —	
Höladan	100: —	
Byggnadsvirket	1,000: —	
Fornminnesnämnden:		
Samlingar	52,061: 75	
Överhogdalstapeten	50,000: —	
Deposita	10,000: — —: —	102,061: 75
Hov	50,000: —	
Hovs inventarier	5,000: —	
Stallet	360: —	
Slöjdskolan	1: —	
Inventarier	1: —	
Björkhems inventarier	100: —	
Tennisplanen	1: —	
Lekplanen	1: —	
		Kronor 287,775: 93

<i>Per</i>		
Minnesgårdsfonden	60,000: —	
Jämtgårdsfonden	21,468: 05	
Tidskriftsfonden	5,358: —	
Byggnadsfonden	5,926: 89	
Karolinergravsfonden	212: 24	
Bankers Räkning	8,000: —	
Kapital Räkning	186,810: 75	
		Kronor 287,775: 93

Förenigen Heimbygda år 1924

Kassa Räkning.

An

Ingående Balans Räkning	474: 46	
Fornminnesnämnden	252: 76	
Jamtlinämnden:		
Stugorna	373: 50	
Hov	3,000: —	
Hyror	2,545: —	
Övriga inkomster	569: —	6,487: 50
Anslag	9,150: —	
Heimbygdas Tidskrifter	9,087: 92	
Fester	901: 41	
Diverse inkomster	128: 15	
Jämtslöjdslotteriet	18,917: 63	
Banker	23,094: 41	
Förlaget	80: 85	
Jämtgårdsfonden	825: 56	
Tidskriftsfonden	5,358: —	
Byggnadsfonden	5,926: 89	
Karolinergravsfonden	212: 24	
	Kronor	80,897: 78

Per

Fornminnesnämnden:		
Samlingar	1,116: 50	
Forskningar	768: 97	
Arkeologiska undersökningar	765: 58	1,534: 55
Omkostnader	135: 75	
Övriga utgifter	1,079: 65	3,866: 45
Jamtlinämnden:		
Stugorna	95: 05	
Hovs inventarier	232: 50	
Hovs omkostnader	347: 61	
Björkhem	1,893: 96	
Jamtamot	166: 30	
Tennisplanen	362: 70	
Fornbyns omkostnader	4,918: 38	
Avlöning	3,130: —	11,146: 50
Slöjdnämnden:		
Kvinnliga slöjdskolan	5,745: 64	
Färgläggning av foton	200: —	5,945: 64
Heimbygdas Tidskrifter	8,782: 97	
Löner	6,000: —	
Omkostnader	5,179: 98	
Fester	447: 18	
Jämtslöjdslotteriet	1,525: 46	
Försäljningsföreningen	132: —	
Banker	28,417: 10	
Förlaget	20: 50	
Obligationer	6,000: —	
Utgående Balans Räkning	3,434: —	
	Kronor	80,897: 78

Föreningen Heimbygda år 1924.

Vinst- och Förlust Räkning.

An

Fornminnesnämnden:

Forskningar	768: 97	
Arkeologiska undersökningar	765: 58	
Omkostnader	135: 75	
Övriga utgifter	1,079: 65	2,749: 95

Jamtlinämnden:

Fornbyns omkostnader	4,918: 38	
Jamtamot	166: 30	
Hovs inventarier	232: 50	
Tennisplanen	362: 70	
Björkhem	1,893: 96	
Avlöningar	3,130: —	10,703: 84

Slöjdnämnden:

Kvinnliga slöjdskolan	5,745: 64	
Färgläggning	200: —	5,945: 64
Byggnadsvirket, avskrivningar		1,000: —
Löner		6,000: —
Omkostnader		5,179: 98
Kapital Räkning		2,208: 04
	Kronor	33,787: 45

Per

Jämtslöjdslotteriet	17,392: 17
Fornminnes- och Naturskyddsnämnd	252: 76

Jamtlinämnden:

Hov	2,652: 39	
Stugorna	278: 45	
Influtna hyror	2,545: —	
Övriga inkomster	569: —	6,044: 84
Anslag		9,150: —
Heimbygdas Tidskrifter		304: 95
Fester		454: 23
Diverse inkomster		128: 15
Förlaget		60: 35
	Kronor	33,787: 45

Heimbygda, hembygdsvårdande förening för Jämtland och Härjedalen,

är 1923 bildad genom sammanslutning av Jämtlands läns fornminnesförening, Jämtslöjd, förening för hemslöjd och kulturella mål, samt Jämtlands och Härjedalens naturskyddsförening. Ständig medlem erlägger en engångsavgift av minst 50 kr., årligen betalande en årsavgift av minst 5 kr. och byaman en gård av minst 100 kr. Samtliga medlemmar erhålla Heimbygdas båda tidskrifter, såväl *Fornvårdaren* som *Jämten*, gratis.

Styrelse.

Valda av föreningen: Landshövding S. Linnér, ordförande, häradshövding E. K. Leijonhufvud, vice ordförande, bankdirektör C. Lignell, vice ordf., landshövdingenskan fru Elisabeth Linnér, fröken Agnes Ericson, överjägmästare P. O. Welander, fru Doris Lekander, rådman Iwan Wikström.

Självskriven ledamot: Länsantikvarie Eric Festin, sekreterare.

Vald av landstinget: Rektor Ragnar E. G. Arbman.

Vald av Östersunds stadsfullmäktige: Bankdirektör O. Aug. Persson, skattmästare.

Vald av hushållningssällskapet: Lasarettssyssloman A. Mattsson.

Suppleanter.

Valda av föreningen: Fru Signe Eurenus, läroverksadjunkt J. Danell, kanslist Axel Grafström, överstelöjtnant G. A. Geijer, stadsarkitekt Ivar Stål, fru Inez von Schoting.

Vald av landstinget: Lantbrukare A. J. Hansson.

Vald av stadsfullmäktige: Handlande P. Åslund.

Vald av hushållningssällskapet: Fröken Brita Ericson.

Styrelsen är fördelad på nämnder enligt följande:

Fornminnes- och naturskyddsnämnden:

Häradshövding frih. E. K. Leijonhufvud, ordförande, överjägmästare P. O. Welander, v. ordf., rektor Ragnar E. G. Arbman, länsantikvarie Eric Festin, sekreterare.

Suppleanter: Läroverksadjunkt J. Danell, kanslist Axel Grafström, lantbrukare A. J. Hansson.

Jamtlinämnden:

Bankdirektör C. Lignell, ordförande, rådman Iwan Wikström, vice ordf. och sekreterare, bankdirektör O. Aug. Persson, fru Doris Lekander.

Suppleanter: Överstelöjtnant G. A. Geijer, handl. P. Åslund, stadsarkitekt Ivar Stål.

Slöjdnämnden:

Landshövdingenskan fru Elisabeth Linnér, ordförande, fröken Agnes Ericson, vice ordförande, lasarettssyssloman A. Mattsson, sekreterare.

Suppleanter: Fru Signe Eurenus, fru Inez von Schoting, fröken Brita Ericson.

Ekonomiutskottet.

Bankdirektör O. Aug. Persson, ordförande, häradshövding E. K. Leijonhufvud, bankdirektör C. Lignell, fröken Agnes Ericson, länsantikvarie Eric Festin, sekreterare.

Förtroenderåd.

Landskamrer Axel Andersson, borgmästare Albert Olsén, häradshövding O. Schough, folkskoleinspektör C. Sehlin, Östersund, forstmästare Sigvard Arbman, Alanäset, fru Karin Bengtson, Kläppe, Kyrkås, f. riksdagsman Ingebrigt Bergman, Tännäs, fru Kristina Bromée, Sveg, agronom Eskil Edling, Bräcke, lantbrukare O. E. Karlsson, Mo, Lit, rektor greve Rob. Mörner, Birka, Täng, förvaltare Emil Norström, Annedal, Bispfors, flottningschef O. J. Näslund, Stavre, fru Kerstin Mattsson, Överbyn, Lill-Marieby, f. riksdagsman O. Walter, Mörsil.

Hedersledamöter:

F. d. landshövding Johan Widén och fru Ellen Widén, Stockholm. Överflyttade fr. Fornminnesföreningen: F. d. landshövding K. U:son Sparre, Stockholm, f. d. överbibliotekarie L. Bygdén, Uppsala, f. d. läroverksadj. J. Nordlander, Stockholm, fil. dr. Erik Modin, Sollefteå.

Fornbyn Jamtli samt Museet.

Intendent: Länsantikvarie Eric Festin, Repslagaregatan 2, Östersund. Rt. 917.

Amanuens: Fröken Märta Eurenus, Östersund. Rt. (i Jamtli) 1464.

Stugor och samlingar i Jamtli få beses mot en avgift av 50 öre.

Museet, vid Radhusplanen, öppet söndagar, inträdesavgift 50 öre.

Länsantikvarien samt Heimbygdas intendent.

Expedition: Repslagaregatan 2, Onsd. och lörd. 10—1, då ej andra tjänstegöromål hindra. Rt. 917.

Heimbygdas Tidskrift. I. Fornvårdaren. II. Jämten.

Utgivare: Länsantikvarie Eric Festin, Repslagaregatan 2, Östersund, Rt. 917. Rekvisition av tidskriften sker hos utgivaren. — Bidrag insändas före 1 augusti.

Jämtslöjds kvinnliga slöjdskola.

Styrelse: Länsantikvarie Eric Festin, ordf., fröken Agnes Ericson, v. ordf., rektor D. Cederberg, sekreterare, skolans föreståndarinna, fröken Karin Nilsson, självskriven ledamot.

Lokal: Hackåsstugan i Fornbyn Jamtli. *Föreståndarinna:* Slöjdlärarynnan Karin Nilsson. *Övriga lärare:* Slöjdlärarynnorna fru Maria Modén-Olsson, fröken Brita Göransson, fröken Tora Svanberg, ritlärare rektor D. Cederberg, länsantikvarie Eric Festin.

Jämtslöjds Försäljningsförening u. p. a.

Lasarettssyssloman A. Mattsson, ordf., fröken Agnes Ericson, föreståndarinna, rådman Iwan Wikström, sekreterare, fru Doris Lekander, bankdirektör O. Aug. Persson, handlande P. Åslund, fröken Karin Nilsson.

Jämtslöjdslotteriet för kulturella mål.

Styrelse: Landshövding S. Linnér, ordf., bankdirektör C. Lignell, v. ordf., länsantikvarie Eric Festin, sekreterare, fröken Agnes Ericson, föreståndarinna, syssloman A. Mattsson, fru Linda Olsén, handl. P. Åslund. — *K. B:s kontrollant:* Länsnotarie E. Fontell, Östersund.

Expedition och vinstavdelning: Prästg. 39, Östersund. Förest. fröken Agnes Ericson. Rt. 1117 o. 243.

Nya byamän i Fornbyn Jamtli.**Med märke i guld.**

Werner, Gustaf, direktör, Göteborg.

Med märke i koppar.

Alenius, Jacob, lantbrukare, Ålsen.
Hallberg, Andrew, Chicago Ill., U. S. A.

Arbman, Ernst, docent, Uppsala.

Nya bidrag till Jämtlands och Härjedalens bibliografi.

Av egentlig hembygds litteratur föreligga detta år endast två s. k. sockenkrönikor. Den flitige och kunnige *Per Persson i Grinnäs* har utgivit en bok om Sundsjö socken med den blygsamma underrubriken »Historiska och geografiska anteckningar samt dokumentavskrifter». Arbetet är en beaktansvärd prestation av den idoge hemmansägaren och kommunalmannen. Han är fullt hemmastadd i våra centrala arkiv och citerar pärm brev och andra handlingar med mönsterfull noggrannhet. Krönikan är utarbetad efter samma principer som Refsundskrönikan från 1923. Av särskilt intresse äro de kulturhistoriska uppgifterna, som man dock

gärna önskat fylligare. Stilens litet valna kantighet ökar på något sätt behaget av läsningen. Boken kan rekvideras från förl., Grinnäs. Pris 5 kr.

»Brunflo boken» kallar *Matts Ling* sin sammanställning av avskrifter ur det i tryck utgivna Diplomatarium Norvegicum, anteckningar ur jämtländska räkenskaper i Riksarkivet och ur Brunflo kyrkböcker samt några utdrag ur jämtländska domböcker, som ställts till utgivarens förfogande av Hemming Bengtson i Kläppe. Planen för boken skall enligt uppgift ha varit en helt annan, mera omfattande och allsidig, men vid tryckningens påbörjande förrycktes planen genom svårigheter, som icke kunde bemästras. Detta förklarar — om icke namnet — så dock bokens fragmentariska skick. — Utg:s förl., Hoverberg. Pris 3 kr.

Ett intressant kapitel jämtländsk etnografi har intendenten *Sigurd Erixon* givit oss i den nya »*Vägledning genom Skansens kulturhistoriska avdelning*». I synnerhet Alvrosgården och Fåbodvallen ägnas där en ingående och sakkunnig beskrivning. Som ett illustrativt komplement *härtill* kan man betrakta det under fjolåret utgivna verket »*Bilder från Skansen. Hus och gårdar*», tryckt hos Nordisk Rotogravyr.

Årets enda tillskott till jämtländsk personhistoria är *Lotten Dahlgrens* »*Excellensen på Gustafsvik*» (Wahlström & Widstrands förlag, pris kr. 5:75). Förf. har i all anspråkslöshet tecknat några drag ur Georg Adlersparres levnad. Hon har gjort det med både älskvärdhet och sund kritik. Någon samlad och övertygande bild av den gamle excellensen har hon visserligen inte kunnat ge, men hon meddelar ett och annat hittills opublicerat brev, som äger intresse. Karaktäristiken av Adlersparres äldste son Carl August, känd som dräplig vitterlekare under sign. Albano, är utförd med klokhet och tillbörlig malice. Dock är det beklagligt, att förf. icke tycks ha observerat Albanos i Jämtlands Bibliotek förvarade reseböcker, som dels belysa den unge tegneridens egen karaktär, dels i minnets förskönande avståndsaspekt ge många detaljer ur livet på Gustafsvik och Björneborg, d. v. s. just det ämne, förf. närmast haft för avsikt att skildra.

Till den personhistoriska litteraturen hör även *J. A. Eklunds* »*Biskop Paulus Genberg*» (Diak.-styr. förl., pris kr. 5:75), som närmare anmäles på annat ställe i Jämten.

I denna översikt kan i förbigående nämnas ett par böcker av jämtländska författare. Den ena är *J. Stadlings* »*Spöket på Högvålen*», som närmast är av skönlitterär karaktär, och *K. O. Andréns* mytologiska undersökning »*Fredsgudar och krigsgudar*». Hittills föreligger endast arbetets förra del; en anmälan må därför uppskjutas till dess undersökningen fullföljts och de definitiva resultaten framlagts. Andréns har tidigare gjort sig känd som förf. till en förtjänstfull uppsats om Norderön i *J. L. F. T.*, band 7.

Slutligen må här påpekas, att den framstående norske historikern prof. *Edvard Bull* nyligen utgivit en »*Inledning til bygdehistorisk studium*» (Steenske forlag, Oslo), som, ehuru det närmast avser norska förhållanden, äger ett rikt intresse i metodiskt avseende för varje nordisk bygdehistoriker. I all synnerhet kan det livligt rekommenderas åt jämtländska forskare på detta ytterligt svårhanterliga och krävande gebit. Bull lämnar också en översikt av det norska källmaterialet och den viktigaste hithörande litteraturen, som ju äger väsentlig betydelse även för jämtländsk historia.

Från *Adalar och Fjäll*, Härnösands stifts julbok för 1925, kommer i vår hand i pressläggningsoögonblicket. Vid ett genomgående ha vi särskilt fäst oss vid *G. Löfvenmarks* »*Ströms gamla kyrka*» och *R. Gothes* »*Fjällfolket i norra Jämtland*». Bokens pris kr. 1: 85.

G. N—m.

Kom ihåg Heimbygdas bibliotek! Emottager tacksamt gåvor av allt slags äldre och yngre hembygdslitteratur. Adress: Länsantikvarien Eric Festin, Östersund.

SVENSKA HANDELSBANKEN





Ni spar icke fullt 7,500 kr.

Räntan skänker Er mer än 12,500 „

Ni har alltså c:a 20,000 kr.

vid 65 års ålder, om Ni från Ert 25:te
år regelbundet på "*Kapitalsamlings-
räkning*" i Svenska Handelsbanken
insätter 15 kr. i månaden (50 öre om
dagen). Ränta-på-ränta-tillväxten är
beräknad efter högsta *genomsnitts-
räntan* på Kapitalräkning sedan 1908

Fullständig tabell med kombinationer
för olika belopp och åldrar erhålles
gratis vid vilket som helst av

Svenska Handelsbankens

talrika kontor i Jämtland och Härjedalen



SJÖBERGS ADVOKATBYRÅ

CENTRALPALATSET · ÖSTERSUND

INKASSERINGAR, RÄTTEGÅNGAR, KREDITUPPLYSNINGAR, BEVAKNING AV
MÅL I HÖGRE OCH LÄGRE INSTANSER

*Juridiska och affärsuppdrag av alla
slag utföras fort, billigt och korrekt*

TELEFONER

Kassa och expedition	1080
Inkasseringar	1702
Kreditupplysningar	1702
Advokat Adolf Sjöberg	1180
Advokat Erik Selander	1188
Advokat Erik Schmeling	1080
Kamrer E. Nylén	1702
Ombudsman Gust. Gärden	1080

TELEGRAMADRESS: "SJÖBERGSBYRÅ"

EFFEKTIVASTE INKASSOBYRÅ

DET BÄSTA I SKODON

KÖPES
FORTFARANDE
HOS

"BURMANS"

PRÄSTGATAN
36

Alla rimliga anspråk på sortiment, soliditet och prisbillighet kunna vi tillfredsställa. Behaget att ha en välsittande och smakfull sko kan ej över-
skattas. Förebygger även missbildningar och ömhet
och är den billigaste och effektivaste »fotvården»

A.=B. CARL BURMAN & C:o
ÖSTERSUND TELEFON 116 - 199

JÄMTSLÖJDS FÖRSÄLJNINGSFÖRENING

PRÄSTGATAN 39

Inbjuder alla intresserade till besök samt rekommenderar Ullgarner i vackra, äkta färger för vävnad, ävensom lin- & bomullsgarn på beställning. Möbелtyger, Mattor, Gardiner, Dukar och Vävnader för övrigt av olika slag. Metall- och Träslöjd m. m., m. m.

Spinnerskor, Väverskor och Stickerskor erhålla arbete

GODA JÄMTLÄNDSKA SLÖJDALSTER

mottagas i kommission



A K T I E B O L A G E T
G U S T A
S T E N F Ö R Ä D L I N G S V E R K

BRUNFLO

Skandinavien's största anläggning i sitt slag

Levererar Gustamarmor för byggnads-, industri- och hushållsändamål, grå, svart, röd, huggen, slipad, polerad, skulpterad

Jämtslöjdslotteriet

nu i främsta ledet!

Ny plan från och med år 1926

*Minst var tionde lott vinner. Minst en vinst garanteras
i varje block (10 st.)*

2500 vinster samt dessutom 5 st. premievinster
å 100 kr., alla gedigna och värderade icke
över gängse försäljningspriser

**Högsta vinsten (värde 3000 kr.) och Andra
vinsten (värde 1500 kr.) helt valfria**

Fyra dragningar årligen, näml. i början av April,
Juli och Oktober månader samt i slutet av
December. Lottpris fortfarande endast kr. 2: 10

Jämtslöjdslotteriet

är avsett att utgöra ett av de viktigaste stöd, varpå föreningen
Heimbygda har att bygga sin verksamhet för samlande och
bevarande av värdefulla minnesmärken från Jämtlands och Härje-
dalens gamla kultur. Var och en, som skänker lotteriet sitt stöd,
bidrager därför direkt till främjande av Heimbyggdas strävanden

Jämtslöjdslotteriet

emottager tacksamt erbjudande om medverkan av varje in-
tresserad man eller kvinna, som i egenskap av kollektör
vill verka för dess framgång. Provisionen är 24 öre för
varje försåld lottsedel, dragnings- och vinstlistor gratis

Lotteriets adress: Östersund, Prästgatan 39

Lotteriets telefonnummer:

Expeditionen 1117, Vinstavdelningen 243

SUNDSVALLS ENSKILDA BANK

Solidarisk bank - Grundad 1864

Grundfond . . Kr. 14,500,000

Reserverade medel » 18,000,000

AVDELNINGSKONTOR I
ÖSTERSUND

FULLSTÄNDIG
BANKRÖRELSE

GOTTGÖR Å INSATTA MEDEL
HÖGSTA GÄLLANDE RÄNTA

INSÄTTNINGAR KUNNA SKE PR POST

Spöket på Högvälen

Ett nytt arbete med jämtländskt motiv av

J. Stadling

Inkomsten av boken, en gåva av författaren, skall gå till
Heimbygdas Slöjdfond

Rekvirera hos *Heimbygdas Förlag, Östersund*. Bokens pris kr.
2: 50. Om rekv. åtföljes av detta belopp, erhålles boken portofritt

Fämt bör Ni ihåkomma

MARTIN STÉENS

Bok- och Pappershandel

Sparbankshuset - Telefon 555

och

Missionsbokhandeln

Storgatan 40 - Telefon 133

vid behov av Pappersvaror m. m. Order till lands-
orten levereras punktligt

Reel behandling!

Snabb leverans!

Specialité: **Religiös litteratur**

Jämtarnas tidning är

JÄMTLANDS-POSTEN

Påpasslig, vaken, innehållsrik. Arbetar för hem
och hembygd, kultur och framåtskridande.

DAGLIG MIDDAGSTIDNING

Prenumerationspris 8 kronor pr år

Prenumerera!

Annonsera!

UPLANDS ENSKILDA BANK

SOLIDARISK BANK - GRUNDAD 1865

Kontor i Jämtland:

*Östersund, Bräcke,
Lit, Offerdal, Hammerdal,
Strömsund*

ALLA SLAGS
BANKAFFÄRER
OMBESÖRJAS

Hör på!

Om du efter 1 jan. 1926 köper ett block (10 st.) lottsedlar i Jämtslöjdslotteriet *garanteras* du först och främst *en vinst* och har utsikt att dessutom vinna *en premievinst à 100 kr. värde*



**FOTOGRAF
P. MELANDER
ANSTALT
FÖR
AMATÖR-
ARBETEN
HANDELSBANKEN
2TR.
ÖSTERSUND**

Atelierpraktik från 1889

Framk. Kop. och
Förstoringar
Reproduktioner
och Clichéer
Kör- o. Passfotos
Plåtar och Films

Laddning fritt
Uppdrag till landet, såsom foto-
grafering eller lev.
av fotoartiklar
o. d. omedelbart
*Vardagar 9—7 e.m.
Helgdagar 1—3 e.m.*

Telefoner:

Affären 1066
Bostaden 2008

A. G. Dahlmans Filials Eftr.

Erl. Herlitz Aktiebolag

Östersund och Strömsund

Största sortering

i

GARN OCH VÄVNADER

HOTELL STANDARD



ÖSTERSUND

REKOMMENDERAS

Waplans Mekaniska Verkstads A.-B.

Telefon: Nälden 10

Nälden

Telegr.-adr.: Verkstaden

Moderna VATTENTURBINER, hög verkningsgrad

Automatiska, hydrauliska REGULATORER

Transmissioner samt Reparationsarbeten

Näldens Ullspinneri A.-B.

Nälden

Modern Yllefabrik

SPECIALTILLVERKNING: Äkta Jämtlands Ullvadmal på enkel bredd (70 cm.) samt SPORTTYGER för såväl herrar som damer. I filter tillverkas en mångfald mönster och kvalitéer, bland andra en TJOCK, ÄKTA RÖD ULLFILT i olika storlekar

Arsenikfria färger

D. C. SMITH

ÖSTERSUND

Välsorterat lager av kolonialvaror

Telegrafadress: "SMITH"

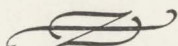
Telefoner: 460 och 667

ATELIER
OSCAR OLSSON

TELEF. 232

KUNGL. HOVFOTOGRAF

STORG. 15



R E K O M M E N D E R A S

TILL UTFÖRANDE AV ALLT FOTOGRAFISKT ARBETE. FÖRSTORINGAR I ALLA PRISLÄGEN
FRAMKÄLLNING OCH KOPIERING AV AMATÖRPLÅTAR OCH FILM

*JÄMTLANDS
LÄNS SPARBANK*

GRUNDAD 1847



*BETALAR högsta ränta å insatta
medel. Beviljar lån mot billig ränta*

Eleganta

Förlovnings- och Vigselringar

*ständigt i lager samt allt i övrigt som tillhör guldsmedsbranschen
Guldsmeds-A.-B:s varor ständigt i lager (Obs.! Jac. Ångmans arbeten)*

GULDSMED A. OHLSSON & C:o

STORGATAN 26

ÖSTERSUND

TELEFON 179

KARL NEUMANS SKO= OCH LÄDERHANDEL

Telefon 149

REKOMMENDERAS!

Storgatan 35

Bästa kvalitet av SKODON, GALOSCHER,
LÄDER= och SKINNVAROR m. m.

KARL NEUMAN

Aktiebolaget Östersunds Redskapshandel

21 STORGATAN 21

Telefoner: Linjeväjlare 48, 661, 1072, 1535. Telegramadr.: "Redskapshandeln"

Rekommenderar sitt välsorterade lager av:

**JÄRNVAROR, alla slag, Maskin-
förnödenheter, Hushållsartiklar**

Ensamförsäljare för Näfvekvärns berömda

Kokspisar, Vattenvärmare m. m.

samt Handöls Täljstenskaminer

för kol, ved och elektricitet

Största lager!

Lägsta priser!

A.-B. KARL FRIMAN UR- OCH OPTISK AFFÄR

Storgatan 27

ÖSTERSUND

Telefon 249



FOTOARTIKLAR OCH KAMEROR

FOTOGRAF T. SUNDBÄCKS SALONGSATELIER

Prästgatan 37
ÖSTERSUND
Telefon 15

Utför alla slag av fotografiska arbeten omsorgsfullt och till moderata priser
Ateljén öppen vardagar kl. 9 f. m.—7 e. m. Sön- och helgdagar 10 f. m.—4 e. m.

AKTIEBOLAGET JÄMTLANDS FOLKBANK

Grundad år 1874

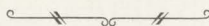
ÖSTERSUND

Grundf.: 6,000,000 kr.

Fullständig bankrörelse

*Å alla insättningsräkningar gottgöres högsta gällande ränta
från insättningsdagen*

Dyrkfria depositionsack uthyras



Telegramadress: "FOLKBANKEN"

TELEFONER:

Styrelsen och direktören	136
Kamreraren och utlåningsavd.	17
Inlåningsavdelningen	551
Fondavdelningen	1330

AVDELNINGSKONTOR i

Duved, Funäsdalen, Hallen, Kälarne, Lit,
Nälden, Sveg, Strömsund, Vilhelmina,
Ytterhogdal

BÄTTRE HERRKLÄDER

från A.=B. Gunnar Collijn, Stockholm

samt A.=B. Oscar Molander, Alingsås

Stor sortering!

Billiga priser!

Beklädnadsmagasinet UNION

Prästg. 26

M. A. Hellgren

Telefon 1115

J. E. JONSSON
ÖSTERSUND



STORGATAN 31

*Fotografering obe-
roende av dagsljus*

AMATÖRAVDELNING

*Atelieren öppen vardagar kl. 9—7
sön- och helgdagar kl.*

11—4

TELEFON 828

BERGQVIST & JOHANSSON

Tel. 279

PRÄSTGATAN 36

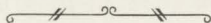
Tel. 279

ÖSTERSUND

Välsorterat lager i

**Ull-, Bomulls- och Lingarner,
Cheviot, Klädningsstyger,
Lärfter och Flaneller**

OBS.! VÅRA MODERNA VIRKGARNER!



Order till landsorten mottagas tacksamt och expedieras omgående

LÄNSTIDNINGEN

ÖSTERSUND

Det folkliga organet för Jämtland och Härjedalen

Prenumerationspris för 1926 (postarvodet inräknat):

Helår*kr. 7: —, tre kvartal kr. 5: 50, halvår kr. 4: —,

ett kvartal kr. 2: 50, en månad kr. 1: —

Samma pris för tidningen utburen i Östersund

LÄNSTIDNINGEN ÄR DEN BILLIGASTE ORTSTIDNINGEN

Prenumerera!

Annonsera!

Heimbygds förlag, Östersund:

Hembygds litteratur, på eget förlag eller i distribution.

- ARBMAN, ROSA (MOR DÅRDI).** *Litte för ro skull.* (Jämtmål.) Andra uppl. Sundsvall 1910. 32 s. stor 8:o. Sällsynt. Pris 3 kr.
- — —. *Trö å allvär.* (Jämtmål.) Sundsvall 1911. 31 s. stor 8:o. Sällsynt. Pris 3 kr.
- BACKMAN, A. (ANDERS JÄMTE).** *Oviks- och Myssjögubbar från 1800-talet. Jämtländska folklivsbilder.* Med förord av Eric Festin. Uppsala 1919. 5 ill. 206 s. 8:o. Pris 3: 75. Numrerad upplaga (1—50) pris kr. 10: —. (Utg. ur bokh.)
- BEHM, V.** *Ur Jämtlands och Härjedalens historia intill 1814.* Utg. av Eric Festin. Östersund 1920. 1 portr. 160 s. stor 8:o. Begränsad upplaga. Nedsatt pris kr. 10: —.
- — —. *Jemtland under medeltiden.* Östersund 1888. 56 s. st. 8:o. Pris 1: 25. (Utg. ur bokh.)
- — —. *Bidrag till Matrikel öfver Jämtlänningar och Härjedalingar från äldre och nyare tider.* Östersund 1891. 266 s. 8:o. Pris 4 kr. (Utg. ur bokh.)
- — —. *Näs och Hackås socknar i ord och bilder. Anteckningar om Jämtland.* V. Göteborg 1913. Med ett 120-tal portr. och ill. 212 s. stor 8:o. Pris inb. kr. 10: —. (Utg. ur bokh.)
- — —. *Stamtafla öfver släkten Behm.* Uppsala 1913. 70 s. stor 8:o. Pris kr. 6: —.
- BROMÉ, JANRIK.** *Striderna om Jämtland och Härjedalen 1676—1679.* Ljusdal 1915. 95 s. 8:o. Pris kr. 1: 50.
- FESTIN, ERIC.** *Hackås kyrka.* Östersund 1923. 8 försättspl. + 16 s. med 19 ill. Stor 8:o. Tr. i 200 ex. Pris 1 kr.
- — —. *Ur Jämtlands forngravar. I. — Vemdalens kyrka. — Fornhandlingar rörande Jämtlands län. — Källarna vid Dörrsjöarna och sjön Glen. — Storsmeddn. — Fridlysning av Bjurälvdalens karstlandskap och återinplantering av bävern. En samtidig lösning av två viktiga naturskyddsfrågor. — Den första återinplanteringen av bävern. — Bäckens återinplantering. (Särtr. à 1 kr. — Alla med ill.)*
- FOLKWAR, ERIK.** *Rim å Reson. Jämtmål på vers och prosa.* (Jämtle ord-förklaringar.) Östersund 1919. 40 s. 8:o. Pris kr. 1: 25.
- HASSELBERG, C. J. E.** *Bibliografiska Anteckningar rörande Jämtland och Härjedalen.* Örnsköldsvik 1920. Med 20 facsimiler. 260 s. stor 8:o. Nedsatt pris häft. kr. 12: 50, inb. kr. 15: —.
- — —. *Norrländskt fromhetsliv på sjuttonhundratalet.* Synodalavhandling. Örnsköldsvik 1919. Två delar. 480 + 84 s. stor 8:o. Nedsatt pris 15 kr.
- HÜLPHERS, A. A.** *Samlingar til en Beskrifning öfwer Norrland.* Andra och Tredje saml. om Jämtland och Härjedalen. Facsimiltryck 1912 efter originalupplagorna resp. 1775 och 1777. Med handkol. karta. J. 272 + 36 s., H. 124 + 8 s. 8:o. Pris 10 kr.
- KARLIN, G. J. och FESTIN, ERIC.** *Utställning av Äldre kyrkliga föremål från Jämtland och Härjedalen. Katalog.* Med ett 70-tal avbildn. Östersund 1911. 88 s. stor 8:o. Sällsynt. Pris 5 kr.
- KARLIN, G. J.** *Överhogdals tapeten. En undersökning.* Lund 1920. Försättsplansch (cm. 35×24). Ett 30-tal textill. 12 s. Jättfolio (cm. 50×32). Pris 10 kr. — Bibliofiluppl. 25 kr.
- LIGNELL, C.** *Friluftsmuséet på Jamtli vid Östersund.* Lund 1920. 16 s. 4:o. 8 ill. Pris 1 kr.
- LÖFBLADH, HILDEGARD.** *Herr Olovs hustru. Kulturhistorisk skildring från tiden för de sista striderna om Jämtland och Härjedalen.* Uppsala 1920. 240 s. 8:o. Nedsatt pris kr. 3: 75.

- OLSSON, ERIK (ÄCKE).** Mörsils sockenkrönika. Strömsbro 1905. Med ett 70-tal portr. och ill. 254 s. stor 8:o. Pris kr. 3: 50.
- —. **Gott humör. Jämtmål på vers och prosa.** Del I. I samlad upplaga utg. av **Olof Fredriksson, Erik Fredriksson-Folkwar och Eric Festin.** Östersund 1922. Med ordförklaringar. Teckningar av **Acke Åslund.** 112 s. stor 8:o. (Utg. ur bokh.) Pris 2 kr.
- —. **Gott Humör. Jämtmål på vers och prosa samt Dikter på riksspråk.** Del II. Utg. av **Olof Fredriksson, Erik Fredriksson-Folkwar och Eric Festin.** Östersund 1924. Med ordförklaringar. Teckningar av **Acke Åslund.** 110 s. stor 8:o. (Utg. ur bokh.) Pris 2 kr.
- SVENSSON, OLOF.** Strödda anteckningar om Hammerdals kyrka och församling. Östersund 1904. 66 s. 8:o. Pris 1 kr.
- STADLING, J. Anund och Ingrid.** Uppsala 1920. Jämtländsk fjällroman med talrika inslag av kulturhistoriska folklivsbilder. (Arbetet är en gåva av dess författare till främjande av föreningen Heimbygdas kulturella verksamhet.) 192 s. 8:o. Nedsatt pris 3 kr.
- —. **Spöket på Högvälen.** Stockholm 1925. Ett etiskt betonat arbete, skarpt gisslande det skede i Norrlands historia, som karaktäriseras av skogars, gårdars och hems förödelse, men även om deras återupprättande. (Arbetet är en gåva av dess förf. till föreningen Heimbygda, och skall inkomsten därav överlämnas till Heimbygdas Slöjdfond, som har till ändamål att understödja medellösa begåvade elever från Jämtlands läns landsbygd vid Jämtslöjds kvinnliga slöjdskola i Fornbyn Jämtli invid Östersund.) 144 s. 8:o. Försättsbild. Pris kr. 2: 50.

- JÄMTEN, FÖRENINGEN JÄMTSLÖJDS ÅRSBOK.** Utg. av **Eric Festin.** Årgg. 1913—1917 utgångna. Årgg. 1918 å 2: 50, 1919 å 4: —, 1920—21 å 5: —, 1922 å 3 kr. — Dess fortsättning:
- HEIMBYGDAS TIDSKRIFT. II. JÄMTEN.** Utg. **Eric Festin.** Årgg. 1923—1925 å 3 kr.
- JÄMTLANDS LÄNS FORNMINNESFÖRENINGIS TIDSKRIFT.** Utg. 1889—1905 av **P. Olsson**, 1906—1911 av **S. J. Kardell**, 1912—1921 av **Eric Festin.** Tills. 28 häften i 7 band å 4 häften, därav utgångna I: 1 o. 3, V: 1 o. 2. Genomsnittl. pris pr häfte omkr. 1: 25. — Tidskriftens fortsättning:
- HEIMBYGDAS TIDSKRIFT. I. FORNVÅRDAREN.** Utg. av **Eric Festin.** 1922—24 (dubbelh.) kr. 5: —, 1925 kr. 2: 50.

HEIMBYGDA, Hembygdsvårdande förening för Jämtland och Härjedalen.

Motto:

*Om stilla du lyssnar till tider, som svunnit,
Så hör du ock suset av tider, som stunda.*

Föreningen **Heimbygda** mottager tacksamt gåvor av **kulturföremål**. Vid varje föremål böra fynd- eller tillverkningsort, ålder, givarens namn, titel och adress samt i övrigt alla upplysningar rörande föremålets användning och historia så fullständigt som möjligt angivas. Insänd **fotografier, teckningar, beskrivningar** o. s. v. av kulturhistoriskt och etnografiskt intresse (angående byggnader, byggnadsdetaljer, husgeråd, dräkter, utövande av lantliga sysslor och hemslöjd, forntroföremål m. m.), **uppteckningar** (om levnadssätt, seder och bruk, lekar, forntro, vidskepelse, sägner, gamla melodier, ordstäv och härmningar o. s. v.).

Kom ihåg Heimbygdas bibliotek! Emottager gåvor av allt slags äldre och yngre hembygds litteratur. Adressera: Länsantikvariern Eric Festin, Östersund.

